

Martina Gajdošová, Soňa Košičiarová (eds.)

SLOBODA ZDRUŽOVANIA

VEREJNOPRÁVNE
A SÚKROMNOPRÁVNE
ASPEKTY

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa uskutočnila 12. 4. 2019 v Bratislave v rámci projektu VEGA č. 1/0172/17, 2017-2019, „Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávnych vzťahoch a súkromnoprávných vzťahoch, Gajdošová Martina, doc. JUDr. Mgr., PhD., Právnická fakulta TVU“.

Editori:

doc. JUDr. Mgr. Martina Gajdošová, PhD.
prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

Recenzenti:

prof. JUDr. Ladislav Orosz, CSc.
doc. Mgr. Marek Káčer, PhD.

Martina Gajdošová – Soňa Košičiarová (eds.)

**SLOBODA ZDRUŽOVANIA
– VEREJNOPRÁVNE
A SÚKROMNOPRÁVNE ASPEKTY**

TRNAVA 2019

© Martina Gajdošová, Soňa Košičiarová (eds.), 2019

ISBN 978-80-568-0354-7 (on-line)

OBSAH

Predhovor	7
Aktuálne otázky slobody združovania v Slovenskej republike Recent Issues of Freedom of Association in the Slovak Republic <i>Martina Gajdošová</i>	9
K vývoji judikatury českého Ústavního soudu ve věcech ekologických spolků To the Development of Judicial Review relating to Environmentalistic Associations before the Czech Constitutional Court <i>Ludvík David</i>	15
Verejnoprávne a súkromnoprávne prelínanie združovania v športe Association in Sport and Its Overlap in Public and Private Law <i>Ján Svák</i>	21
Koaličná sloboda – právo na štrajk a základné ekonomické slobody EÚ Freedom of coalition – right to strike and fundamental economic freedoms of the EU <i>Helena Barancová</i>	34
Procesné princípy v konaní o disciplinárnom previnení člena samosprávnej stavovskej organizácie Disciplinary proceeding principles in case of the self-governing professional association member's disciplinary offense <i>Soňa Košičiarová</i>	48
Združovacie právo a aplikačné problémy v praxi so zavedením novej právnej úpravy zákonom č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov Freedom of association and problems of application in connection with act No. 346/2018 coll. about the Registry of non-governmental non-profit organisations <i>Jana Vallová</i>	73
Ochrana osobných údajov vo vzťahu k občianskym združeniam Protection of personal data in relation to civic associations <i>Tibor Seman</i>	79
Verejnoprávne aspekty autonómie cirkví a náboženských spoločností Public Law Aspects of Church and Religious Societies Autonomy <i>Michaela Moravčíková</i>	96

Autonómia športu vs. intervencie a financovanie športu štátom: stručné dejiny vzťahov štátu, športových spolkov a práva na území Čiech, Moravy a Slovenska Autonomy of Sport vs. Intervention and Financing of Sport by State: Short History of Relationships of State, Sports Associations and Law on the Territory of Czechia, Morava and Slovakia <i>Ladislav Križan</i>	114
Alternatívne riešenie sporov a združovacia sloboda – konotácie na hrane verejného a súkromného záujmu Alternative dispute resolution and freedom of civic associations – relations on the edge of public and private interest <i>Jaroslav Čollák</i>	171
Administratívnoprávna zodpovednosť politických strán podľa zákona o volebnej kampani Political Parties' Administrative Liability Pursuant to Act on Election Campaign <i>Matej Horvat</i>	196
O združovaní zamestnancov v odborových organizáciách v 21. storočí About the unionisation of employees in trade unions in the 21st century <i>Marián Meszáros</i>	207
Sudca – sloboda prejavu a sloboda združovania Judge – freedom of speech and freedom of association <i>Linda Žalmanová</i>	229
Ústavné právo sudcov všeobecných súdov podieľať sa na správe výkonu súdnictva Constitutional Right of Judges to Participate in Judicial Administration <i>Vladimír Tímko</i>	239
Právo združovať sa v dohovorech Medzinárodnej organizácie práce The Rights of Association in the International Labour Organisation Conventions <i>Dagmar Lantajová</i>	249
Činnosť antidemokratických občianskych združení v kontexte slobody združovania The Activity of Antidemocratic Voluntary Associations in Context of Freedom of Association <i>Jakub Neumann, Dominik Fabian</i>	267
Program konferencie	279

PREDHOVOR

Publikácia „Sloboda združovania – verejnoprávne a súkromnoprávne aspekty“, obsahuje prihlásené referáty z medzinárodnej vedeckej konferencie uskutočnenej 12. apríla 2019 v Bratislave. Konferenciu organizovala Katedra teórie práva a ústavného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Išlo o plánované vedecké podujatie v rámci projektu VEGA č. 1/0172/17, 2017-2019, „Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávnych vzťahoch a súkromnoprávnych vzťahoch“, ktorého vedúcou je doc. JUDr. Mgr. Martina Gajdošová, PhD.

Tematická orientácia konferencie zreteľne poukazuje na šírku i zložitost problémov zasahujúcich verejnoprávne i súkromnoprávne vzťahy.

V procese spoločenských zmien po roku 1989 sa presadila nová koncepcia právnej úpravy postavenia právnických osôb. Kontinuálne vzrástol objem úloh, pôvodne vykonávaných štátom, ktoré v súčasnosti realizujú iné subjekty, než sú orgány štátnej správy.

Na udržanie a rozvoj demokracie je nezastupiteľná tiež činnosť, ktorá je prejavom slobody združovania. Uskutočňujú ju nielen občianske združenia a ich organizačné jednotky, ale aj politické strany a politické hnutia, odborové organizácie, organizácie zamestnávateľov a ich organizačné jednotky, ale v širšom zmysle aj záujmové združenia právnických osôb, rôzne komory s nepovinným členstvom, organizácie s medzinárodným prvkom, poľovnícke združenia, športové organizácie. Celkom osobitné postavenie predstavujú cirkvi a náboženské spoločnosti a subjekty odvodzujúce od nich svoju právnu subjektivitu. Prelínanie súkromnoprávnych a verejnoprávnych prvkov v ich existencii a činnosti je prítomné a často spôsobuje problémy pri aplikácii práva.

Účastníci zo Slovenska, z Českej republiky a Maďarska (Spoločenskovedné výskumné centrum Maďarskej akadémie vied, Budapešť) živo debatovali o právnych aspektoch slobody združovania v jej domácom, medzinárodnom i európskom právnom rámci. Téma vedeckej konferencie zaujala a priviedla do Bratislavy referujúcich z akademického prostredia viacerých právnických fakúlt (MU Brno, UK Bratislava, UPJŠ Košice, Trnavská univerzita), zo sféry súdництва i výkonnej moci (Ústavný súd ČR, Najvyšší súd ČR, Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo kultúry SR).

Predmetom záujmu účastníkov konferencie sa stala otázka vzájomnej interakcie medzi základnými zásadami slobody združovania, či už z hľadiska

teórie práva, občianskeho práva hmotného i procesného, správneho práva hmotného i procesného, ústavného práva, pracovného práva, ale aj medzinárodného práva i autorského práva. Veľmi zaujímavou oblasťou bola taktiež otázka združovania v rámci športu.

Na konferencii odznali v diskusii mnohé úvahy, analýzy a názory týkajúce sa čiastkových aspektov skúmanej problematiky, a to v rámci ich vzájomnej previazanosti. Otvorila sa i aktuálna otázka zneužívania práva slobodne sa združovať. V súčasnosti vzrastá počet takýchto prípadov v praxi, pričom nie sú úplne vyjasnené predovšetkým právne mechanizmy ochrany verejného záujmu, ktorý je takýmto konaním súkromných osôb vždy porušený.

Zborník je výsledkom konfrontácií rôznych názorov na otázky týkajúce sa slobody združovania. Odzrkadľuje nesmiernu pestrosť jej právnych aspektov, podporuje odbornú debatu v akademickej sfére a prináša nové impulzy pre legislatívu a aplikačnú prax.

Soňa Košičiarová, Martina Gajdošová
editorky

AKTUÁLNE OTÁZKY SLOBODY ZDRUŽOVANIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

RECENT ISSUES OF FREEDOM OF ASSOCIATION IN THE SLOVAK REPUBLIC

doc. JUDr. Mgr. Martina Gajdošová, PhD.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Príspevok sa venuje aktuálnym trendom v slobode združovania, ktorá pretrváva na základných zásadách dobrovoľnosti, autonómneho a samosprávneho charakteru, možnosti jednotlivcov vytvoriť si samostatný subjekt s dovoleným cieľom a oddelenosti od štátu, a to osobitne v združeniach, politických stranách a v odboroch v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: sloboda združovania, združenie, spolok, odbory, politické strany

Abstract: The article is focusing to recent trends in the freedom of associations, which is based and persisted on voluntary principle, autonomous and self-government, opportunity of individuals to create the new subject with allowable aims and separation from state, especially in associations, political parties and trade unions in the Slovak republic.

Key words: freedom of association, association, trade union, political party

Sloboda združovania sa v našom priestore už približne 150 rokov vníma ako trojaká sloboda: sloboda združovania v klasických spolkoch a združeniach, sloboda združovania v politických spolkoch – dnes v politických stranách a hnutiach a sloboda združovania v odboroch. Veľmi úzko súvisí so slobodou prejavu a so združovaním v cirkvách a náboženských spoločnostiach.

Je to svojím spôsobom relatívne úzka téma a spôsobuje nie veľký objem rozhodovacej agendy orgánov aplikácie práva. Najmä ak sa na ňu pozrieme z hľadiska objemu sporov riešených súdmi. Nie je možné to vyjadriť v percentách na domácej úrovni ani v Čechách, ani v Maďarsku, ale sporov z oblasti slobody združovania skrátka nie je veľa. Štatistiku je možné poskytnúť z rozhodovacej činnosti ESLP, kde v rokoch 1959 – 2018 bolo konštatovaných 18 187 porušení práva (aspoň jedného) proti niektorému členskému štátu. Z tohto počtu sa slobody združovania, teda porušenia článku 11 Dohovoru, týka 262 rozhodnutí, čo je približne 1,44 %.¹ Pritom v štatistike k čl. 11 sa spá-

¹ Violation by Article and by State; ECHR, 1959 – 2018; https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2018_ENG.pdf (náhľad 8.4.2019)

ja ochrana slobody združovania aj slobody zhromažďovania. Na porovnanie z obdobnej bilancie za roky 1959 – 2014 to bolo 165 porušení čl. 11 z celkových 17 554 porušení, teda približne 0,94 %. Ide o nárast o 106 porušení za štyri roky.

Na druhej strane sloboda združovania je téma veľmi široká, pretože zasahuje mnohé odvetvia práva v súkromnoprávnom i verejnoprávnom rozmere, občianske právo i ústavné právo, správne právo, ale aj pracovné právo. Má presahu s daňovým právom, ale aj s právom trestným, tiež s oblasťami, kde tieto subjekty svoju činnosť vykonávajú, šport, poľovníctvo, rybárstvo, dobrovoľná požiarna ochrana, správa kolektívnych autorských práv atď.

Právne prostriedky ochrany slobode združovania poskytuje civilné súdnictvo, správne súdnictvo, ústavné súdnictvo, ale aj trestné súdnictvo. Ide o oblasť, kde sa štandardne uplatňuje disciplinárna zodpovednosť. Napokon sloboda združovania sa pokladá za štandard v rámci ochrany ľudských práv chápaných aj v európskom a medzinárodnom priestore. Azda najvýraznejší je vklad Európskeho súdu pre ľudské práva.

Vo vnútroštátnom meradle aplikačná prax vo sfére slobody združovania je veľmi zaujímavá a odzrkadľuje celú túto zložitosť.

Aké má sloboda združovania miesto v štáte a spoločnosti a ako sa mení jej vnímanie?

Sloboda združovania je naďalej dôležitá súčasť usporiadania spoločnosti v štáte a má pevné miesto nielen v právnej úprave vnútroštátnej, medzinárodno-právnej i európskej, ale aj v aplikačnej praxi orgánov štátu, ktoré vnímajú predovšetkým rozhodovacia činnosť EŠLP v tejto oblasti. Sloboda združovania má aj svoje reálne naplnenie a uplatnenie, dokonca masívne – v súčasnosti je na webovom sídle ministerstva vnútra v evidencii 48 841 občianskych združení a 2 922 odborových organizácií a organizácií zamestnávateľov a 155 politických strán a hnutí (z toho so zápisom „v likvidácii“ 95)².

Vnímanie slobody združovania sa posúva. Najdôležitejšie vplyvy tohto posúvania sú vnútroštátny štátoprávny vývoj a celkovo historický kontext, aktuálne vnútroštátne problémy, medzinárodnopolitická situácia a trendy (dnes azda najviac obranyschopná demokracia), napokon tiež európska integrácia.

Na čom sloboda združovania dlhodobo stojí, to je dobrovoľnosť, slobodná vôľa, možnosť jednotlivcov vytvoriť nový subjekt právnych vzťahov, cieľ je naplniť vlastné dovolené ambície, v popredí sa vyníma autonómia a samo-správny charakter tohto subjektu a oddelenosť od štátu.

² <http://ives.minv.sk/rez/registre/pages/list.aspx?type=ps&pg=8> (náhľad 9.4.2019)

V každom období štátoprávneho vývoja možno sledovať spôsob jej realizácie, „popularitu“ výkonu slobody združovania, ciele a hodnoty, ktoré nielen chceta chrániť svojimi aktivitami, ale aj hodnoty a potreby, ktoré svojou existenciou v spoločnosti a v štáte podporovala a „držala“. Sloboda združovania je témou veľmi senzibilnou. Dokladá to v každej etape našej histórie – predovšetkým v časoch hraničných zmien – prístup štátu, čo dovolil, čo podporil, proti čomu zasiahol a ako, nech vnímame obdobie Rakúsko-Uhorska, Československej republiky, Slovenskej republiky, vývoja v Československu po druhej svetovej vojne, ale najmä v období 1948 – 1989. No a súčasnosť, ktorú žijeme, vnímame v časovom horizonte „po 89.“.

Takmer 30 rokov sme do slobody združovania nijako nezasahovali – ako sa široko a optimisticky nastavila po veľkej spoločenskej premene, tak fungovala bez zásadnejších zmien. Samozrejme, postupne sa zavádzala oblasť financovania politických strán. Posledné roky zaznamenávame mierne zásahy, korekcie či moderovanie zo strany štátu.

V združovaní v združeniach a spolkoch sme v rokoch 2007 – 2008 znamenali veľkú snahu o celkovú zmenu právnej úpravy – napokon zákon o spolkoch prijatý nebol. Väčšia zmena nastala v dôsledku nového zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií (z. č. 346/2018 Z. z.), ktorý novelizoval aj zákon o združovaní občanov z roku 1990 – s účinnosťou od januára 2019. Ide o rozšírenie povinnosti evidenčného charakteru, ktoré však nemajú razantný podtón zániku subjektu v prípade nespĺnenia povinností. Zaviedli sa zrejme efektívne sankcie ekonomického charakteru – ak si subjekty nesplnia notifikačné povinnosti voči ministerstvu, nemôžu získať prostriedky z verejných zdrojov. Zásah štátu je evidentný – odstránila sa fikcia registrácie pri nečinnosti registrového úradu.

Čo tu už 30 rokov nemáme – a to si vážime – razantné prestavby zoznamov. Z historických skúseností poznáme, že zásadné a nové podmienky na slobodu združovania sa vždy uskutočnili s veľkou „reorganizáciou zoznamov“. Buď šlo o generálne rozpustenie jestvujúcich subjektov a nastavenie nových podmienok pre vznik nových subjektov – alebo o revíziu – čiže existujúce subjekty dostali lehotu na splnenie nových podmienok „preregistrácie“ a až pri nespĺnení nasledoval zánik subjektu – alebo kombinácia oboch prístupov (1918, 1939, 1945, 1948 – 1951).

Čo tu tiež už 30 rokov nemáme, hoci historicky poznáme – nie sú prítomné tendencie organizovania v celoštátnych združeniach s miestnymi pobočkami s jednotným vedením a s cieľmi v duchu štátnej ideológie, ani celoeurópskej.

Myšlienky transportované zo zahraničia sa transportujú aj inštitucionalizovanými združzeniami osôb – pobočkami zahraničných organizácií. Ich činnosť ani ich financovanie sa nijako nepreverte. Prirodzene, ani tých vnútroštátnych.

Transparentnosť pri združeniach nie je podmienka, hoci najnovšia právna úprava ju už podporuje.

V **politickom združovaní** ide o europeizáciu, vo vnútroštátnom prostredí otvorením členstva aj pre občanov ďalších štátov EÚ, v európskom prostredí – posilňovaním právneho postavenia a úloh európskych politických strán. Posledné zmeny – vynútené vnútornými pomermi sa riešili verejnoprávnymi požiadavkami na súkromnoprávne prostredie politických strán (názov nesmie byť previazaný z menom alebo priezviskom štatutára či člena prípravného výboru, nové povinné orgány aj s minimálnymi počtami a ich kompetencie, nové povinnosti dokladovania zmeny štatutára, zmeny stanov, zmeny názvu, zmeny sídla). Zmiešaný súkromnoprávny i verejnoprávny charakter má tlak na spresňovanie podmienok hospodárenia, podávania výročnej správy. Razantnosť zákona spočíva aj v rozšírení možností ukladania pokút a v povinnosti strany legitimovať sa upravenými stanovami do konca roka 2019 – pri nesplnení povinností s následkom likvidácie. Zaviedlo sa tiež právne opatrenie na čas po rozpustení politickej strany – určeným osobám sa uloží dočasný zákaz vystupovať v prípravnom výbore alebo v orgáne politickej strany.³

Samozrejme, najaktuálnejšou je kauza konania o rozpustení politickej strany.⁴

Aké sú aktuálne otázky v oblasti slobody združovania?

Napriek všetkým zásadám slobody združovania a najmä zásady oddelenosti od štátu je stále prepojená sféra súkromnoprávných záujmov s tými verejnoprávnymi. Treba si však uvedomiť, že takto to bolo od začiatku. Keď sa vo veľkom rozvíjal spolkový život u nás predovšetkým v 19. storočí, v popredí záujmu spoločnosti – módy, obdivu i úcty „všetkých spoločenských vrstiev“ boli spolky charitatívne, s rozmanitými úlohami sociálneho charakteru a taktiež aj spolky, ktoré sledovali všeobecne prospešné ciele. Pritom boli veľmi úzko prepojené s verejnou mocou – tou najbližšou – s mestom. Napríklad Bratislavský okrásľovaci spolok z vlastných zdrojov budoval parky a okrásľoval námestia, vybudoval múzeum, ale už v stanovách mal pevne zakotvené spoločné pozície s mestom – aj dotácie od mesta. Podľa jeho stanov spolok vykonával okrásľovacie akcie podľa vlastného uváženia, ale vždy po dohode s mestom, navyše, čo spolok vytvoril, prešlo do vlastníctva a starostlivosti mesta.⁵

³ Zmeny v dôsledku novely z. č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach, z. č. 344/2018 Z. z.

⁴ Rozsudok NS SR, sp. zn. 4 Volpp/1/2017, z 29.4.2019.

⁵ Magistrát vychádzal spolku v ústrety prostredníctvom zastupiteľstva, hospodárskej sekcie, technického úradu, lesnej správy a hlavného mestského záhradníka. Podľa stanov stálymi členmi výboru sú bývalí mešťanostovia, z čoho jeden je aj podpredsedom, tiež hlavný inžinier.

Košický charitatívny ženský spolok, ktorý pravidelne varil obedy pre chudobných, si vybavoval zásobovanie drevom z mestských lesov a zeleniny od mestského záhradníctva.⁶

Po vzniku Československa nájdeme mnoho príkladov spolkov, ktoré podporovali všeobecne prospešné ciele a aj zhodne so štátnou myšlienkou šírili osvetu (osvetová práca, československé spolky s miestnymi odbočkami všetkých druhov záujmovej činnosti, napr. Spolok československých lekárov, československých advokátov, čl. notárov, Klub československých turistov, Československý autoklub, odbory Československo-juhoslovanskej ligy, Československá obec sokolská, Československý Orol, Československá obec strelecká, Československá obec legionárska).

O prepojenosti štátu s občianskou spoločnosťou v období Slovenskej republiky 1939 – 1945 a v socialistickom Československu netreba špeciálne hovoriť. Združenia a neskôr dobrovoľné organizácie či spoločenské organizácie sa centralizovali a oblasť politického združovania sa monopolizovala – (najskôr HSLŠ a Hlinkova mládež, odbory v Slovenskej pracujúcej pospolitosti, neskôr československé združenia mládeže, poľovníkov, rybársky zväz, ROH, SZM, ZVĀZARM, ČSZTV a vedúca úloha komunistickej strany s prepracovaným kádrovým systémom). Došlo k celkovému potlačeniu zásad slobody združovania, ale spoločenský význam týchto subjektov sa zvýraznil – aktivity ľudí vo voľnom čase sú veľmi dôležitou súčasťou spoločenského života, a to treba mať na pamäti – a pod kontrolou. Dá sa nimi totiž plniť aj mnoho všeobecne prospešných úloh.

Napokon aj súčasní sociálni ekonómovia tvrdia, že aj keby bol rozumný predpoklad, že súkromný sektor je veľmi tvorivý, pretože rieši „svoje záujmy“, ukazuje sa, že napriek tomu je tvorivejší verejný sektor. On totiž stále musí plniť úlohy verejnoprospešné a verejne účelné, preto musí preukázať oveľa väčšie „nadanie pre skĺbenie síl a hľadania ciest“. Azda preto je stále prítomné „zákonné poverenie“ napríklad občianskemu združeniu poskytovať sociálne služby, spravovať kolektívne autorské práva, vykonávať dobrovoľnú hasičskú službu a iné.

nier mesta, náčelník mestskej polície a šesť reprezentantov hospodárskej sekcie. Podľa stanov, všetko, čo spolok vytvorí, vrátane múzea, prejde hneď do vlastníctva mestskej obce, ktorá je povinná starať sa o údržbu vytvoreného objektu (§ 4). Aj prostriedky spolku sa členili na členské príspevky, milodary od darcov, podpora mesta prostredníctvom materiálu i pracovných síl (§ 2). Gyórik, M.: *Bratislavský okrásľovaci spolok (1868 – 1918)*. Bratislava: Marenčin, s.r.o., 2012, s. 38 – 42.

⁶ Aktivity Márie Moskovics, rodenej Korn: predsedníčka Židovského dobročinného ženského spolku, spolok zriadil ľudovú kuchyňu, členka košického výboru Uhorského spolku Červeného kríža; In: Ötvös, A.: *Lolína kniha, Lola Matzner, Sándor Márái a Košice na prelome 19. a 20. storočia*. Bratislava: Artforum, 2018, s. 43.

Možno však hovoriť o „zneostrení“ právneho dualizmu, lebo súkromné právo sa publicizuje a verejné právo sa privatizuje.

Trendy slobody združovania v spolkoch a združeniach v súčasnosti? Nemožno hovoriť vo všeobecnosti, že združovanie v občianskych združeniach je módnym trendom, alebo že predstavuje spoločenskú prestíž, hoci masovo rozšírené je. Výnimky predstavuje združovanie, v ktorom je aj vášeň – napríklad poľovníctvo, rybárstvo, autoveterány, historické železnice a, samozrejme, šport alebo nevyhnutná potreba – združenia bojujúce proti niektorým ochoreniam či pomáhajúce v istých nepriaznivých situáciách. Šport samotný je však osobitná téma na osobitné príspevky. V ňom azda možno upozorniť na trend v kontexte regulácie a deregulácie, normatívneho pluralizmu a práva vo vzťahu parapráva. Tu vďaka presunu verejnej správy v športe na súkromnoprávne korporácie a vďaka zákonu majú interné normatívne akty (paraprávo) silu práva, pričom zostáva odporúčenie súdnym orgánom v športe rozhodovať v súlade s čl. 6 Dohovoru a čl. 46 našej ústavy.⁷

Trendom súčasného rozhodovania v oblasti slobody združovania je veľké zvýrazňovanie vnútornej autonómie subjektov združovania, a teda rešpektovanie ich vnútorného normatívneho a tiež samosprávneho priestoru.

V odborovom združovaní popri štandardných úlohách azda najviac rezonujú nové platformy nahrádzajúce klasický pracovnoprávny vzťah a nové technológie v pracovnom práve.

Aplikačnú prax zreteľne zasiahlo zrušenie tzv. spolkovej žaloby zo zákona o združovaní občanov.⁸ Hoci ochrana slabšej strany v súkromnom práve sa neustále posilňuje, u nás bol tento procesný postup ochrany člena zrušený. Akokoľvek, ochrana spočíva v civilnej žalobe a najnovšia judikatúra sa k tomu priklonila.⁹

Ctíme si slobodu, dobrovoľnosť, samosprávny a autonómny charakter združení osôb, ktoré tvoria súčasť demokraticky usporiadanej spoločnosti rešpektujúcej princípy právneho štátu, a to treba mať na pamäti.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantu: „Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávných vzťahoch a súkromnoprávných vzťahoch, Gajdošová Martina, doc. JUDr. Mgr., PhD., Právnická fakulta TVU, Projekt VEGA, 1/0172/17, 2017 – 2019“

⁷ Svák, J.: Systematika prameňov práva vo futbale, príspevok odznel 4.4.2019 na medzinárodnej vedeckej konferencii, ktorú organizoval v Piešťanoch Ústav štátu a práva SAV, na tému: „Zmeny v chápaní práva: pluralita systémov, prameňov, perspektív...“

⁸ Pôvodný § 15 z. č. 83/1990 Zb. v účinnosti do konca júna 2016.

⁹ Napr. uznesenie NS SR z 10.10.2017, sp. zn. 1 KO 33/2017.

K VÝVOJI JUDIKATURY ČESKÉHO ÚSTAVNÍHO SOUDU VE VĚCECH EKOLOGICKÝCH SPOLKŮ

TO THE DEVELOPEMENT OF JUDICIAL REVIEW RELATING TO ENVIRONMENTALISTIC ASSOCIATIONS BEFORE THE CZECH CONSTITUTIONAL COURT

JUDr. Ludvík David, CSc.

soudce Ústavního soudu České republiky

Abstrakt: Ústavní soud v počátcích své relevantní judikatury osciloval mezi názorem, který opravňoval ekologické spolky k účasti v řízeních ve věcech dotýkajících se ochrany životního prostředí, a názorem, jenž těmto spolkům žalobní legitimaci nepřiznával (III. ÚS 70/97 vs. I. ÚS 282/97). Přelomem, řešícím tento stav ve prospěch ekologických spolků, se stal nález I. ÚS 59/14. V tomtéž období posílil zákon č. 39/2015 Sb. (novela zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí) závaznost řízení o posuzování vlivů na životní prostředí, včetně vymezení účasti tzv. dotčené veřejnosti. Novela zákona o ochraně přírody a krajiny pod č. 225/2017, jež je nyní předmětem přezkumu před ÚS, však účast ekologických spolků ve správních řízeních významně omezila. Příspěvek se v závěru dotýká metodologických mezer, které bude muset vyplnit český Ústavní soud svou judikaturou.

Klíčové slová: ekologický spolek, dotknutá veřejnost, životné prostredie

Abstract: The Constitutional Court (CC) resolved at the beginnings of his opinions the issue of standing of environmental associations in proceedings before state agencies. After decisions hesitating between standing of (only) individuals and standing of associations (III. ÚS 70/97 vs. I. ÚS 282/97), the Court decided in opinion I. ÚS 59/14 in favor of environmental associations. Soon after, the amendment (No 39/2015 Coll.) of the Act on Evaluation of Influences to Environment regulates status of the public, including associations, in proceedings framing this evaluation. But since 2017, the amendment (No 225/2017 Coll.) of the Act on Protection of Nature and Landscape strongly limits participation of environmental associations in the most of administrative and judicial proceedings. There is complaint against it, now solved by CC. Finally, text deals with current development of methodology in the area of basic right to good environment (Art. 35 of the Czech Charter of Basic Rights).

Key words: ecological (environmentalistic) association, environment, Acts regulating status of the public

Úvodní slovo

Pojem *ekologický spolek* je v české právní environmentalistice včetně rozhodovací praxe vcelku běžně používán (variantou je environmentální spolek; obojí se datuje od účinnosti nového občanského zákoníku, tedy od počátku roku 2014 – dříve občanská sdružení). S jeho obsahovým vymezením nenastá-

vají vážnejšie problémy. Môže íť jak o spolek specializovaný svým předmětem činnosti na širší ochranu zájmů v oblasti životního prostředí, tak i o spolek lokálního charakteru, jenž se ochranou životního prostředí zabývá zčásti, nebo byl jen k tomuto účelu v místě bezprostředně založen. V kontextu dalšího výkladu nutno podotknout, že vývoj názorů a rozhodování v této oblasti lze v daném rozsahu vyjádřit spíše ve zkratce. Zaměřuji se proto jen na základní témata a některé významné judikáty. Mnohé aspekty problematiky jistě vyžadují hlubší analýzu. Nelze ani ztratit ze zřetele bezprostřední návaznost judikatury na jednotlivé zákony v oblasti ochrany životního prostředí, jejichž obsah je navíc vázán na mezinárodní smlouvy a evropské unijní právní předpisy.

Fáze první: váhání

Ústavní soud (ÚS) se vyslovil k tématu životního prostředí jako veřejného statku, vtěleného do čl. 7 Ústavy a v podobě práva na příznivé životní prostředí do čl. 35 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), poměrně záhy. Stalo se tak v rámci usnesení *Pl. ÚS 17/95*, v němž plénum označilo právo na příznivé životní prostředí za právo s relativním obsahem a celkově zaujalo výchozí extenzivní postoj k jeho interpretaci, i když – jak zdůraznilo – vždy se zřetelem ke konkrétní věci. Po tomto začátku měl ÚS již brzy možnost deklarovat svůj právní názor na aktivní legitimaci ekologického spolku, který se ve věci *III. ÚS 70/97* stal stěžovatelem. ÚS v této věci přiznal spolku aktivní legitimaci, nutno však podotknout, že jeho argumentace byla poněkud nejasná a že vznikl interpretační problém, zda je tato aktivní legitimace přiznána jen ve vztahu k procesnímu přezkumu napadeného zásahu do základního práva, nebo též k přezkumu hmotněprávnímu.¹

Následovalo několik rozhodnutí ÚS, jež daný stav spíše zamlžila. Na straně jedné pozdější usnesení *I. ÚS 486/04* vyslovilo názor, že hodnota životního prostředí by měla být chráněna za aktivní participace všech složek občanské společnosti, včetně občanských sdružení a nevládních organizací, které mají povahu právnických osob. Na straně druhé však například usnesení *I. ÚS 282/97*, vydané velmi brzy po rozhodnutích v předchozím odstavci označených, konstatovalo aktivní legitimaci ve vztazích s prvkem životního prostředí pouze pro osoby fyzické; tvrdilo, že čl. 35 Listiny na právnické osoby vztahovat nelze. Tato kolísavost právních názorů přetrvávala poměrně dlo-

¹ Müllerová, H. a kol. *Právo na příznivé životní prostředí: Nové interpretační přístupy*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2018, s. 86 – 88 (autorka textu 3. kapitoly H. Müllerová).

uho a nic na ní nezměnil ani zásadní přístup pléna Ústavního soudu pod sp. zn. *Pl. ÚS 14/07*, které se aktivně přihlásilo k mezinárodním závazkům České republiky jak podle čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy, tak i podle Aarhuské úmluvy,² k níž ostatně přistoupila též Evropská společenství. ÚS však současně nepovažuje Aarhuskou úmluvu za takovou lidskoprávní smlouvu, která by měla být, podle výkladu čl. 10 Ústavy, součástí ústavního pořádku. I v následujícím nálezu *IV. ÚS 2239/07* se potvrdilo, že vázanost na Aarhuskou úmluvu je v českém ústavním pořádku vnímána interpretačně; ÚS je povinen vyložit tuto úmluvu takovým způsobem, aby byla při aplikaci podústavních norem zajištěna účinná ochrana práv fyzických i právnických osob v oblasti životního prostředí. V nálezu se výslovně uvádí, že přednost má výklad naplňující požadavky Aarhuské úmluvy.

Fáze druhá: vývoj příznivý pro ekologické spolky

Pro pozdější posuzování aktivní legitimace ekologických spolků ve věcech ochrany práva na příznivé životní prostředí připravil půdu Ústavnímu soudu Nejvyšší správní soud (NSS), jenž tezi o právu ekologického spolku domáhat se ve správním řízení ochrany životního prostředí vyslovil v několika rozsudcích. Nejvýznamnějším z nich je rozsudek č. j. 6 *Ao 5/2010-43*, nazývaný podle předmětu řízení *Perlorodka říční*.³ V této věci šlo o řízení o návrhu na zrušení opatření obecné povahy, přičemž významnou roli v aplikační stránce věci sehrála evropská Směrnice EIA.⁴ Konkrétně se jednalo o napadený Návštěvní řád Národního parku Šumava schválený bez posouzení jeho vlivu na životní prostředí přesto, že příslušná lokalita patří do sítě Natura 2000. V důvodech Nejvyššího správního soudu se objevil prvek posléze zásadní, a sice aplikace ustanovení § 70 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen „zákon o ochraně přírody a krajiny“), pojednávajícího o účasti občanů na ochraně životního prostředí, i když konečný kladný závěr o aktivní legitimaci ekologického spolku byl vysloven především na základě aplikace Směrnice EIA a Aarhuské úmluvy.

² Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí ze dne 25. 6. 1998, vyhlášená v ČR pod č. 124/2004 Sbírky mezinárodních smluv.

³ Dílo citované sub 1, s. 99 – 102.

⁴ Směrnice Evropského parlamentu a rady 2011/92/EU ve znění směrnice 2014/52/EU o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí. K celé materii souborně viz např. Vomáčka, V., Židek, D. a kol. *Posuzování vlivů záměrů a koncepcí na životní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita (AUBI), 2016.

Po následné odmlce nejvyšší správní přezkumné instance přišel náleží Ústavního soudu I. ÚS 59/14 (označovaný jako náleží Přírodní park Čížovky) ve věci zrušení opatření obecné povahy (územního plánu), jenž problém aktivní legitimace ekologických spolků na půdě Ústavního soudu s pozitivním závěrem rozřešil a NSS byl tak ve svém směřování ujištěn. Tento náleží, jenž je bez potíží sledován i pozdější judikaturou ÚS, rozdělil ekologické spolky na dvě skupiny (body 23 – 27 náleží). První z nich tvoří takové spolky, jež mají nepochybný místní vztah k lokalitě regulované územním plánem. Pak ani nemusí jít ani o spolek s výhradně ekologickým zaměřením. Druhou představují takové spolky, které jsou v ekologické oblasti „zavedené“, přičemž jejich působení nemusí být jen lokální, ale věrohodná vazba k místu napadeného zásahu do základního práva existuje.

Positivní roli sehrála z hlediska pozice ekologických spolků též novelizace zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, provedená s účinností od 1. 4. 2015 zákonem č. 39/2015 Sb. Tato novela se konkrétně v ustanovení § 3 písm. i) zabývá obsahem termínu *dotčené veřejnosti*. V jeho rámci fakticky rozlišuje spolky již etablované a spolky, založené pro účely ochrany životního prostředí *ad hoc*. Navíc byl novelou zaveden institut tzv. *navazujícího řízení*, v němž byla v řízení o příslušném záměru (většinou umístění stavby) umožněna účast dotčené veřejnosti včetně oněch dvou typů spolků. V navazujícím řízení se závažnost posuzování vlivů na životní prostředí posunula z formy *stanoviska* do závazné formy *rozhodnutí*; tím se možnosti ekologických spolků vstupovat do správních řízení rozšířily, vedle řízení podle jiných správních předpisů, též bezprostředně na řízení povolující umístění nebo provedení záměru posuzovaného procesem podle evropského standardu EIA. Do hry se též dostala alternativa aktivní legitimace obou typů spolků brojit správní žalobou proti povolení o umístění záměru, vydanému v tomto tzv. navazujícím řízení (§ 65 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, jde obecně o žalobu proti rozhodnutí správního orgánu).⁵

Fáze třetí: novela č. 225/2017 Sb., rozpaky a otevření ústavního přezkumu

Zásadním způsobem zasáhla do výše popsané tendence novela zákona o ochraně přírody a krajiny, publikovaná pod č. 225/2017 Sb. s účinností od 1. 7. 2017. Tato novela zasáhla verbálně krátce, věcně však mimořádně razantně, do ustanovení § 70 odst. 3 tohoto zákona, které stanoví podmínky

⁵ Dílo citované sub 1, s. 96 – 98.

účasti spolků na řízeních s prvkem ochrany přírody a krajiny. Zatímco podle dosavadní úpravy měl spolek (při splnění dalších podmínek) právo účastnit se „správního řízení“, nové znění zákona zde připouští jen účast v řízení „podle tohoto zákona“, tedy podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Vylučuje se tak účast ekologických spolků ve všech ostatních správních řízeních, v nichž mohou být dotčena práva i zájmy na ochraně životního prostředí (zejména jde o účastenství v řízeních podle stavebního zákona). V takových řízeních, v nichž rozhodují jiné správní orgány než orgány podle zákona o ochraně přírody a krajiny, mohou být předmětem řízení záměry, které se sice dotýkají životního prostředí, ale nepodléhají plnému posuzování vlivů na životní prostředí ve smyslu zákona č. 100/2001 Sb., (zkráceně) o posuzování vlivů na životní prostředí.

Ústavní soud dosud nové znění § 70 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny aplikoval jen jednou, a to ještě „nepřímo“. V nálezu *II. ÚS 1685/17* byla posuzována aktivní legitimace ekologického spolku v řízení o správním deliktu, jenž měl bezprostřední souvislost s ochranou přírody a krajiny (pokuta za zakázanou činnost ve zvláště chráněném území). Senát Ústavního soudu dovedl, že nepřipuštění účasti ekologického spolku v takovém řízení nezaložilo podstatnou vadu řízení směřující ke zrušení správního sankčního rozhodnutí. Dovedl však – vzhledem k novému znění zákona spíše *praeter legem* -, že se ekologický spolek mohl se svými námitkami účastnit alespoň výchozího stadia řízení o spáchání deliktu, byť nikoli již stadia řízení o výši uložené sankce. Doplnil též, že k listinným podkladům, předloženým ekologickým spolkem, bylo ve správním řízení přihlédnuto, a zdůraznil též (body 24 – 28 nálezu) potřebu interpretace účasti spolku prizmatem Aarhuské úmluvy (čl. 9 odst. 3); v textu nálezu se však hovoří v relaci k dané otázce o potřebě výkladové extenze, aniž by byla nová úprava § 70 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny zpochybněna.

Další osud rozsahu aktivní legitimace ekologických spolků ve správních řízeních je nyní v rukou Ústavního soudu. K němu byl totiž podán derogační návrh skupiny senátorů na zrušení (mimo jiné) právě oněch výše označených klíčových slov ustanovení § 70 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny. Věc je vedena pod sp. zn. *Pl. ÚS 22/17* a rozhodnutí vzešlé z ústavního přezkumu, orientovaného též na některá ustanovení zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), bude mít nepochybně význam pro širokou oblast správního práva.

Závěr – dílčí shrnutí i otázky do budoucna

Ústavní soud České republiky nemohl dosud vyčerpat v oblasti práva na příznivé životní prostředí podle čl. 35 Listiny ani zdaleka všechna aktuální témata; jeho přezkum je ostatně závislý na obsahu došlých podání. Nelze si však nepovšimnout jeho zdrženlivého přístupu k věcným (odborným) aspektům ochrany životního prostředí. Projevilo se to v plenárním nálezu, jenž pod sp. zn. *Pl. ÚS 18/17* zamítl návrh skupiny senátorů na zrušení celé řady ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny ve znění jeho jiné novelizace pod č. 123/2017 Sb. V závěru nálezu se v bodě 132 konstatuje, že otázka existence národních parků a pravidel chování v nich (v tomto případě šlo zejména o rozsah stanovení tzv. bezzásahových zón) je otázkou *politicko-odborně-ekologickou*. Podle pléna ÚS jde o ideový střet environmentalistů s podnikateli, vlastníky nemovitostí a zástupci územních samospráv, přičemž po Ústavním soudu nelze žádat zodpovězení otázky, „*zda mají pravdu ekologičtí aktivisté nebo starostové, zda je dobré stavět v národním parku hotely, těžit dřevo nebo nechat bujet vegetaci bez jakéhokoliv zásahu*“.

Vedle tohoto přístupu zde zůstává ještě ústavní prostor i k zodpovězení metodologických otázek. Uvedme alespoň některé. Je právo na životní prostředí převážně právem antropocentrickým s důrazem na potřeby člověka, nebo v něm převažuje aspekt potřebné intenzivní ochrany přírody a životního prostředí vůbec? Je toto základní právo Listinou oprávněně řazeno (jen) mezi práva sociální, jež jsou v intencích čl. 41 odst. 1 Listiny vykonatelná jen v závislosti na prováděcí zákonné úpravě, nebo se má při aplikaci tohoto práva akcentovat jeho přesah do základních práv lidských, případně politických? Bude nadále převažovat individuální dimenze tohoto práva, nebo se více prosadí kolektivní dimenze, v níž budou hrát podstatnější roli třeba právě ekologické spolky? Jak intenzivní standard ústavního přezkumu věci s přítomností čl. 35 Listiny použít? Má být aplikován (jako dosud) méně intenzivní test racionality, nebo by se mělo přejít, vzhledem k emergentnímu stavu životního prostředí, k náročnějšímu testu proporcionality? Zodpovězení těchto i dalších otázek bude stále obtížnější.⁶

⁶ Instruktivní materiál ke komparaci slovenského a českého právního prostředí tu poskytuje Košičiarová, S. *Posudzovanie vplyvov činnosti na Slovensku a prístup verejnosti k spravodlivosti vo veciach životného prostredia*. Publikováno v prameni citovaném sub 4, s. 303 – 326. Ostatně i celá publikace citovaná sub 4 jasně ukazuje, že problematika nyní naznačená je nepoměrně širší a že je vlastně „štěstím“ autora tohoto příspěvku, že na ni může pohlížet relativně omezeně, optikou ústavního přezkumu.

VEREJNOPRÁVNE A SÚKROMNOPRÁVNE PRELÍNANIE ZDRUŽOVANIA V ŠPORTE

ASSOCIATION IN SPORT AND ITS OVERLAP IN PUBLIC AND PRIVATE LAW

prof. JUDr. Ján Svák, DrSc.

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Abstract: Príspevok analyzuje vymedzenie verejnoprávneho záujmu v športe. Osobitne sa zaoberá pojmom „integrita v športe“, ktorý zákon nedefinuje. Prenecháva jeho definíciu na národné športové zväzy a najmä na nimi kreované orgány pre riešenie sporov v športe. Zdôrazňuje pritom význam princípov športu a ich prepojenie na princípy právneho štátu. Vystriha pred zásahmi všeobecných súdov do autonómie športu pri obsahovom vymedzení takých princípov, ako je fair play v športe.

Kľúčové slová: Právo, šport, právny štát, športové právo, spory v športe, fair play, integrita v športe

Abstract: This article analyses the definition and understanding of public interest in sport. It deals especially with the term “integrity in sport”, which is not defined by law. The law leaves it up to the national associations and mainly to the bodies which they set up for hearing disputes in sport. It emphasizes the importance of principles applied in sport and their connection with the rule of law principles. It also warns against the interventions of general courts into the sport autonomy considering the definition and understanding of principles in sport, such as the principle of fair-play.

Key words: Law, Sport, Rule of Law, Sport Law, Disputes in Sport, fair-play, Integrity in Sport

Šport sa stal celosvetovým fenoménom v priebehu 20. storočia, keď na jeho prahu Pierre de Frédy¹ využil nové archeologické výskumy v antickej Olympii na obnovenie myšlienky olympionizmu založenej na amatérskom prístupe k športu. Takmer celé storočie sa tak na Olympijských hrách mohli zúčastňovať len amatéri, ktorí tam prezentovali svoju záľubu o zdokonaľovaní svojho tela a mysle pri porovnávaní svojich, najmä telesných zdatností v súperení s inými ľuďmi v apolitickom a neštátnom prostredí. Zároveň však tak **amaterizmus** ako aj **apolitizmus** narážal na profesionalizáciu a politizá-

¹ Známejší je pod menom Pierre de Coubertin a stal sa prvým generálnym tajomníkom Medzinárodného olympijského výboru ako organizácie, ktorú sám založil s jeho životnou filozofiou: „Najdôležitejšie v živote nie je zvíťaziť, ale odvážne sa biť.“ Dnes však práve cieľ zvíťaziť za rovnakých podmienok *fair play* je podstatou športu.

ciu športu. Príkladmi politizácie z opačných koncov boli na jednej strane slávny futbalový zápas, ktorý spontánne umlčal zbrane počas Vianoc roku 1914 na západnom fronte prvej svetovej vojny² a na druhej strane spolitizovanie Letných olympijských hier na propagáciu fašistického Nemecka v predvečer druhej svetovej vojny.³ Je pozoruhodné, že od druhej svetovej vojny nevznikol celosvetový vojenský konflikt a bojové súperenie sa akoby z vojenských línii prenieslo na športoviská, čo ešte viac zvýrazňuje jeho mierové poslanie.⁴

Šport však naďalej zostal predmetom politizácie, čo sa prejavilo v období „studenej vojny“ v druhej polovici 20. storočia vzájomným bojkotovaním Letných olympijských hier v Moskve (1980) a následne v Los Angeles (1984). Napriek tomu je snaha o apolitizáciu, najmä konkrétnych športových stretnutí, prioritnou úlohou jednotlivých športových zväzov, čo možno dokumentovať na futbale, kde je počas futbalových stretnutí striktný zákaz (prísne sankcionovaný) politickej agitácie.⁵

² Bizarný futbalový zápas 25. 12. 1914 medzi nepriateľskými vojakmi (zápas Škótsko – Nemecko 2 : 3) priamo na frontovej línii pri meste Ypres je považovaný za najväčší prejav humanity a prezentácie myšlienky antických hier, ktorá je založená na tom, že keď sa športuje mlčia zbrane. Táto udalosť sa stala aj predmetom filmu *Joyeux Noël* (2005) režiséra Christiana Cariona.

³ Propagandistický charakter týchto hier najlepšie dokumentuje slávny film *Olympia* z roku 1938 od režisérky Leni Riefenstahlovej.

⁴ Zaujímavý je v tomto smere aj postreh Odvolacej komisie Slovenského futbalového zväzu v rozhodnutí č. OK 19/2017: „Je všeobecne známou skutočnosťou, že práve šport je jedným z dôležitých faktorov, ktorý zabezpečil celosvetový mier od druhej polovice 20. storočia. Aktuálnym príkladom je účasť KEDR na ZOH 2018, kde k mierovej politickej agitácii nepochybne slúži spoločný nástup športovcov politicky rozdeleného Kórejského polostrova počas slávnostného otvorenia olympijských hier.“

SVÁK, J., PITEK, L.: *Šport, právo a futbal vo svetle rozhodnutí Odvolacej komisie SFZ*. Wolters Kluwer, Bratislava 2019, s. 121.

⁵ Odvolacia komisia Slovenského futbalového zväzu reagovala sankciami za vytváranie chorea zloženého z vytvorenia trikolóry obdobnej maďarskej zástave a spievania maďarskej hymny na začiatku futbalových stretnutí DAC Dunajská Streda v tomto meste a v rozhodnutí č. OK 19/2017 k tomu uviedla: „Futbalové zápasy a šport vôbec nemajú slúžiť na politickú agitáciu (zakazuje to *expressis verbis* čl. 45 *Safety and Security regulations*, ktorý hovorí, že ‚akákoľvek propagácia alebo oznamovanie politických odkazov alebo iných politických činov vo vnútri alebo v bezprostrednej blízkosti štadióna je prísne zakázané pred, počas a po zápase‘. Z minulosti, ale aj zo súčasnosti je však zrejmé, že šport sa politickej agitácii nevyhne, ba za určitých okolností môže byť aj vítaná. Tým hlavným meradlom pozitívnej a negatívnej politickej agitácie je mier ... nemožno za posla mieru označiť dron, ktorý vniesol nacionalistickú vlajku ‚Veľkého Albánska‘ s menami revolučných vodcov na hraciu plochu beľhradského štadióna v 44. minúte kvalifikačného zápasu o postup na EURO 2016 medzi Srbskom a Albánskom dňa 14. októbra 2014. V tomto prípade ide jednoznačne o politickú agitáciu, ktorá je zakázaná a UEFA to potvrdila dodatočnou kontumáciou výsledku stretnutia v prospech hostiteľov, no zároveň im odobrala body za víťazstvo a obidva futbalové zväzy museli zaplatiť pokutu 100 000 švajčiarskych frankov a Srbsko muselo odohrať dva zápasy bez divákov. V tomto smere možno považovať rozhodnutie UEFA za precedenčné vo vzťahu k používaniu štátnych symbolov cudzieho štátu.“ Tamže, s. 49.

Horšie je to s princípom amaterizmu, ktorý na konci 20. storočia je na vrcholovej úrovni športu takmer úplne vytlačený profesionálnym športom vrátane olympijských hier.⁶ Komerencializácia športu sa však na druhej strane prejavila tým, že Súdny dvor Európskej únie vo veľmi kontroverznom prípade *Bosman*⁷ subsumoval šport pod ekonomické a obchodné aktivity voľného trhu Európskej únie. Je však pravdou, že napriek zásadnej intervencii do európskeho futbalu zrušením tzv. národnostných doložiek, ktoré limitovali počet cudzincov hrajúcich v jednom futbalovom klube, ponechal na druhej strane športu určitý autonómny priestor zachovaním systému kompenzácií za tréningy „vzhľadom na veľký význam športových aktivít a osobitne futbalu v Spoločenstve“ (čl. 106 rozhodnutia *Bosman*), a preto „musia byť cieľe na zachovanie rovnováhy medzi klubmi zabezpečujúce istý stupeň rovnosti a neistoty výsledkov ako aj podpora náboru a tréningu mladých hráčov považované za legitímne“ (čl. 106 rozhodnutie *Bosman*). Táto exkluzivita športu a športovcov je zvýraznená tým, že ani jedna z ostatných „profesií“ v rámci Európskej únie takúto možnosť kompenzácie za výchovu napríklad budúcich pekárov či právnikov nemá. V nasledujúcej rozhodovacej činnosti Súdny dvor Európskej únie sa svoj súdny aktivizmus v tejto oblasti snažil regulovať a vytvoril teóriu „*separate territory*“,⁸ ktorá by mala byť základom diferenciacie športových pravidiel na jednej strane a práva Európskej únie na druhej strane, vrátane hraníc ingerencie inštitúcií Európskej únie do tejto oblasti.

Postmoderna 21. storočia teda prináša najmä vďaka komercializácii športu paradox slabnúceho/silnejšieho vplyvu štátu do tohto extralegálneho prostredia ako dôsledku legitimity verejného záujmu (prezentovaného najmä štátom) v súkromnoprávnom prostredí občianskych združení kreovaných v oblasti športu. Prináša to aj kľúčovú otázku, ako a či vôbec môže byť verejný záujem „ochránený“ v extralegálnom prostredí s minimálnou ingerenciou štátu do jeho autonómnosti. Navonok sa to prejavuje najmä tým, že štát po-

⁶ Opäť symbolickým príkladom môžu byť Zimné olympijské hry v roku 1998 v Nagane, na ktorých sa prvýkrát v histórii zúčastnili najlepší profesionálni hokejisti sveta a kvôli tomu bola bezprecedentne prerušená aj kultová severoamerická Národná hokejová liga (NHL).

⁷ Prípád *Union Royal Belgie des Sociétés de Football Association ASBC and others vs. Jean-Marc Bosman and others* (1996) 5040. Pozri k tomu THILL, M.: *L'arret Bosman et ses implications pour la libre circulation des sportifs a l'intérieur de l'Union européenne dans des contextes factuels différents de ceux de l'affaire Bosman. Revue du marché unique européen*, 1996, 1, s. 86 a nasl., Svoboda, M.: *Bosman: Fotbal versus evropské právo, Právník*, 1996, č. 12, s. 1039 a nasl., BLANPAIN, R., INSTON, R.: *The Bosman Case: The End of the Transfer System?* London: Sweet & Maxwell; Leuven 1996.

⁸ Išlo najmä o rozhodnutia vo veci *Christelle Deliege vs. Ligue francophone de judo et disciplines associées ASBL et al.* (2000), ECR 2549 *Jyri Lehtonen and Castors Canada Dry Namur – Braine ASBL vs. Fédération Royale Belge des Sociétés de Basketball ASBL* (2000), ECR 2681, *Deutscher Handball Bund e V vs. Maroš Kolpak* (2003) C-483-00.

stupne prenecháva svoj monopol mocenskej ochrany práva stále samostatnejším rozhodcovským inštitúciám z tohto súkromnoprávneho prostredia,⁹ avšak na druhej strane expanduje do tradičných extralegálnych prostredí,¹⁰ klasickým príkladom je už vyššie uvedený prípad *Bosman*.

Tento protivzťažný pohyb je vnímaný rôzne a najmä nejednotne na úrovni

- a) samotnej športovej scény, vrátane právno-teoretických výstupov,
- b) štátu reprezentovanom politickými postojmi na úrovni zákonodarnej a výkonnej moci,
- c) nezávislých apolitických orgánov ochrany práva, či už na štátnej alebo športovej úrovni.

Ad a) Teoretické koncepcie vzťahu verejnoprávneho a súkromnoprávneho v športe sa spravidla prikláňajú po prvé buď k úplnej autonómnosti športu a jeho oddelenia od štátnej mocou generovaného systému právnych noriem alebo k úplnej podriadenosti športových noriem a pravidiel zákonodarstvu štátu.

Predstaviteľom zástancov úplnej autonómnosti, avšak nie bezprávnosti v športe, je taliansky športový manažér Bruno Zauli. Podľa neho zásahy štátom generovaného práva by mali byť len minimálne vzhľadom na unikátnosť vzťahov, ktoré vznikajú v súvislosti s výkonom športovej činnosti. Tie by mali byť prioritne upravované písanými, ale aj nepísanými pravidlami športových súťaží, o aplikácii ktorých by mali rozhodovať autonómne a nezávislé orgány športovej arbitráže vytvárané od štátu nezávislými športovými organizáciami. Aplikáciu štátnej legislatívy pripúšťal len vtedy, ak by výkonom športovej činnosti mohlo dôjsť k ohrozeniu života a zdravia, či už športovcov samotných alebo verejnosti, najmä divákov športových súťaží, resp. ak by sa výkonom športových súťaží zásadne a hrubo porušovali morálne normy. V tom prípade by štátom vytvorené normy ochraňovali samotnú podstatu športu a verejného záujmu.¹¹

⁹ Pozri M'BAYE, K.: *Une nouvelle institution d'arbitrage, le Tribunal Arbitral du Sport, Annuaire française de droit international*, 1984; SCHVAAR, G.: Tribunal arbitral du sport, In: *La législation sportive en Europe: évolution et harmonisation*. 1er Séminaire Juridique de l'ACNOE (Moscou, 19.-20.- septembre 1991). Sporteurope, supplément nr. 7, C/o CONI, Foro Italicco, Novembre 1991.

¹⁰ Pozri AUNEAU, G.: *Le mouvement sportif européen a l'épreuve du droit communautaire. Revue trimestrielle de droit de l'homme*, 1996, s. 101 a nasl.
TERCIER, P.: *Le sport e tle droit de la concurrence. Aspects de droit suisse*. In: SCHLUEP, W. R.: *Recht, Staat und Politik am Ende des zweiten Jeahrtausends*. Berne – Stuttgart – Wien 1993, KRÁLÍK, M.: *Právo ve sportu*. C. H. BECK, 2001, s. 105 – 139.

¹¹ Pozri KRÁLÍK, M.: *Právo ve sportu*. První vydání. Praha: C. H. BECK, 2001, s. 115. KUKLÍK, J.: *Sportovní právo*. Praha: Auditorium, 2012.

Protipólom týchto názorov sú teoretické koncepcie Edwarda Graysona¹² založené na tom, že je nevyhnutné, aby vzťahy v oblasti športu boli regulované normami štátom vytvoreného práva, a to aj v prípade, ak sú predmetné normy regulované internými športovými pravidlami. Zásadne sa stavia proti autonómnosti športu, pričom túto autonómnosť vylučuje samotná podstata športu založená na kontaktnosti, brutalite a násilí. Preto je vylúčené, aby športové organizácie výlučne upravovali tieto vzťahy internými predpismi. Pri kolízii interných športových noriem a právnych noriem vytvorených orgánmi štátnej moci majú aplikačnú prednosť tie druhé. Interné športové normy sú „len“ normami obyčajového práva odvodenými od pravidiel *fair play*.

Absolútne ovládnutie športu právom však oslabuje súťaživosť a potrebu zlepšovať sa a zdokonaľovať sa pre lepšie výsledky a pre víťazstvá, čo robí šport skutočným športom. Na druhej strane, šport nemôže byť ani úplne oslobodený od všeobecnej (štátnej) právnej regulácie. Ak teda má právo zasahovať do športu, treba hľadať istú mieru, v ktorej bude táto regulácia prebiehať. Systém internej športovej regulácie a systém štátnej právnej regulácie sú dva súbežne existujúce systémy, ktoré sa do istej miery môžu ovplyvňovať.¹³

Ad b) Vzťah politickej moci v štáte k športu bol v dlhom období po druhej svetovej vojne či už v socialistickom štáte alebo v demokratickom právnom štáte po roku 1989 prezentovaný v zásade na exekutívnej úrovni a prakticky jeho ťažiskom sa stalo každoročné „vyjednávanie“ medzi vládou a športovými organizáciami o výške štátnych dotácií vydelených pre šport v štátnom rozpočte. Na tejto skutočnosti nič nezmenila ani deklarácia obsiahnutá v § 13 písm. a) zákona č. 288/1997 Z. z. o telesnej kultúre a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, podľa ktorej jedným zo zdrojov financovania telesnej kultúry sú „prostriedky štátneho rozpočtu najmenej vo výške 0,5 percenta jeho ročného objemu“. K tomuto cieľu sa však politická prax už nedostala, a preto silneli hlasy o potrebe zásadnejšej zákonnej úpravy, ktorá by zo strany športového hnutia zabezpečila hlavne štátne zdroje financovania športu a z tohto hľadiska musela byť preto nová právna úprava z roku 2015 sklamaním. Sklamaním však nový zákon č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o športe“) nebol z hľadiska práve tohto kľúčového vymedzenia autonómnosti športu ako pokusu o určenie kritérií riešenia možných konfliktov pri prelinaní verejnoprávnych

¹² Prezentované najmä v jeho kľúčovom diele GRAYSON, E.: *Sport and the Law*. LexisNexis UK, 3. vydanie, 1999.

¹³ Pozri SVÁK, J., PITEK, L.: Šport... dielo cit. v pozn. 4, s. 10 – 15.

a súkromnoprávných záujmov na pôde občianskych združení v oblasti športu. Už vo východiskových prvých dvoch paragrafoch zákonodarca definoval verejný záujem v športe do piatich oblastí, ktorými sú:

- podpora a rozvoj športu a mládeže,
- zabezpečenie prípravy a účasti športovej reprezentácie Slovenskej republiky na významnej súťaži,
- podpora zdravého spôsobu života obyvateľstva,
- opatrenia proti negatívnym javom v športe,
- ochrana integrity športu.

Prvé tri oblasti vo svojom efekte majú deklaratívny charakter a ich praktický normatívno-právny prínos kopíruje dovtedajší právny stav spojený s bojom o výšku štátnych dotácií s tým rozdielom, že prioritu majú výslovne zákonom podporovaný mládežnícky šport, športová reprezentácia a zdravý spôsob života spoločnosti, označovaný aj ako šport pre všetkých. Zákonné opatrenia proti negatívnym javom v spoločnosti reprezentujú spoločné úsilie štátu a športových organizácií, kde prelínanie a miera ich účasti závisí od charakteru týchto negatívnych javov a reprezentuje ich boj proti dopingovému programu (v súlade so Svetovým antidopingovým programom sa zriadila nezávislá „Agentúra“), korupciu či inej manipulácii športových súťaží, násiliu a výtržnostiam na športových štadiónoch a pod.

Tajuplný pojem „*integrita športu*“ zahŕňa práve jednu z najdôležitejších oblastí autonómnosti športu v štáte, ktorá je kľúčová vo vymedzení vzťahov medzi štátom a športovými organizáciami a aj pre vzťahy v prelínaní sa verejnoprávneho a súkromnoprávneho záujmu v športe.

Samotný jazykový pojem „*integrita*“ sa v právnickom doktrínálnom slovníku využíva skôr v súvislosti so štátno-právnym vymedzením územnej celistvosti (neporušiteľnosti) štátu a jeho hraníc a do súkromnoprávnej terminológie sa zrejme dostal skôr vďaka bezradnosti pri preklade tohto pojmu využívaného v dokumentoch medzinárodných športových organizácií. Preto zákonodarca musel pristúpiť k jeho legálnej definícii, ktorá však nedržala líniu vyjadrenia celistvosti či neporušiteľnosti športu chápanú ako športová autonómnosť pri organizovaní a riadení športu a išiel pri definovaní tohto pojmu cestou vymedzenia samotnej zmysluplnosti športu. Podľa § 3 písm. j) zákona o športe tak zákonodarca pod integritu športu zaradil „*princípy zaručujúce prirodzenú neistotu a nepredvídateľnosť priebehu a výsledku súťaže a rovnaké pravidlá a podmienky pre účastníkov súťaže pred začiatkom súťaže a počas celého priebehu súťaže*“. Zákon o športe predmetné princípy nedefinuje, čo má však zásadný význam pre:

- systematiku športového práva,¹⁴
- právno-aplikačnú prax, ktorú vykonávajú v duchu § 52 zákona o športe orgány pre riešenie sporov v športe¹⁵ kreované príslušnou športovou organizáciou.

Pre systematiku prameňov športového práva je legálne vymedzenie pojmu integrity športu významné z hľadiska

- b₁) vzťahu medzi normami práva vytvoreného štátnymi orgánmi a športového práva vytvoreného príslušnými športovými organizáciami,
- b₂) významu právnych princípov v právnom poriadku, najmä z hľadiska ich hierarchie.

Ad b₁) Zákon o športe je

- po prvé, z hľadiska ústavnosti subsumovaný pod Ústavu Slovenskej republiky v jej širšom slova zmysle, kde ju tvorí nielen normatívny text ústavného zákona č. 460/1992 Zb. v znení neskorších noviel, ale aj celý súbor prameňov ústavného práva, vrátane súdnych precedensov Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej „ESLP“), čo je osobitne dôležité z hľadiska práva na združovanie,
- po druhé, zákonom *lex specialis* s prednostným uplatnením pred ostatnými zákonmi slovenského právneho poriadku.

Obidve tieto východiská majú dôležité konzekvencie pre výklad pojmu integrity športu z hľadiska zaradenia noriem vytvorených športovými organizáciami v právnom systéme Slovenskej republiky. V prípade, že sú vydané na základe zákona o športe a v jeho rozsahu, majú v ňom autonómne postavenie, kde zákonodarca favorizuje ich prednostné uplatnenie v rámci športového práva za predpokladu ich výkladu *praeter legem*, pričom by mala platiť prezumpcia validity tohto výkladového pravidla.

¹⁴ Športové právo je skôr pragmatickým ako právno-teoretickým pojmom vytvoreným na účely zjednodušeného vyjadrenia súborov normatívnych a právno-aplikačných noriem, ktoré upravujú právne vzťahy pri športovej činnosti v duchu § 1 zákon o športe.

¹⁵ Právomoc týchto orgánov vymedzuje § 52 ods. 2 zákona o športe, v zmysle ktorého sú oprávnené

- a) rozhodovať spory vzniknuté v súvislosti so športovou činnosťou športovej organizácie a osôb s jej príslušnosťou,
- b) ukladať sankcie a opatrenia za porušenie pravidiel súťaže, predpisov alebo rozhodnutí orgánov športovej organizácie,
- c) preskúmať rozhodnutia orgánov športových organizácií s jej príslušnosťou,
- d) preskúmať súlad predpisov športových organizácií s jej príslušnosťou s jej zakladajúcim dokumentom v časti, ktorá je pre tieto športové organizácie záväzná.

Ad b₂) Význam právneho princípu pre právny poriadok je nespochybniteľný v teórii,¹⁶ ale aj v praxi a uznáva sa od Ústavného súdu Slovenskej republiky až po orgány pre riešenie sporov v športe¹⁷ ako jeden zo základných prameňov práva. Do normatívneho sveta ho spravidla uvádzajú základné zákony štátu, ktoré napríklad v prípade Slovenska zaväzujú najvyššie authority aplikácie práva na ich dodržiavanie. Nie náhodou a vôbec nie bez významu Ústava Slovenskej republiky v článku 134 ods. 4 zaväzuje sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky, aby pred vznikom svojej funkcie sľúbili, že budú dodržiavať „*princípy právneho štátu*“. Predmetné princípy právneho štátu však nie sú bezobsažné a ich obsahové a vecné napĺňanie je zverené práve sudcom Ústavného súdu Slovenskej republiky pri výklade a aplikácii článku 1 Ústavy Slovenskej republiky, ktorý vymedzil Slovenskú republiku ako právny štát, a tým tento princíp určil ako definíciu štátu založeného Ústavou Slovenskej republiky.

Zákonnodarca v najvyššom zákone (pochopiteľne subsumovanom priamo pod Ústavu Slovenskej republiky) športu, ktorým je zákon o športe vymedzil definíciu verejného záujmu v športe, okrem iného aj princípom integrity športu. Obsah tohto princípu ponechal na najvyššie authority športového práva, ktoré ho majú definovať. Tými sú najvyššie orgány športových organizácií. V zmysle § 24 zákona o športe sú nimi „*Slovenský olympijský výbor, Slovenský paralympijský výbor a iná športová organizácia uznaná ministerstvom školstva, ktorá je členom medzinárodnej športovej organizácie s celosvetovou pôsobnosťou*“. Niet pochyb, že vo svetovom meradle sú najvýznamnejšou takouto športovou organizáciou s celosvetovou pôsobnosťou futbalové organizácie a na príklade futbalu je potom možné dokumentovať princípy integrity športu ako vzoru pre iné športové odvetvia.

Športovou organizáciou v zmysle § 24 zákona o športe je vo futbale Slovenský futbalový zväz (ďalej „SFZ“) a futbalovou „ústavou“ sú Stanovy SFZ, ktoré vecne vymedzujú základné princípy futbalu tak, aby mohli naplniť vecný význam integrity športu definovaný v § 3 zákona o športe.

Stanovy SFZ v článku 5 vymedzili základné princípy v činnosti SFZ, ktoré sú všeobecné a osobitné. Všeobecnými princípmi sú princípy:

- fair play,
- olympizmu,
- odbornosti,

¹⁶ Pozri napríklad viaceré výstupy z medzinárodnej vedeckej konferencie: *Princípy v práve*. Slovac Academia Press SAP, Bratislava 2015.

¹⁷ Odvolacia komisia SFZ v rozhodnutí OK SFZ č. OK/4/2017 právne princípy „*považuje s právnou doktrínou za optimalizačné príkazy (ALEXY, R.: Theoria der Grundrechte. 23 Aufl. Frankfurt am Mein 1974, s. 75 a nasl.) a riešenie sporov*“. Pozri SVÁK, J., PITEK, L.: Šport... dielo cit. v pozn. 4. s. 105.

- slušnosti,
- primeranosti,
- efektívnosti a hospodárnosti,
- kauzality,
- apolitickosti,
- lojality a
- spravodlivého procesu.

Spomedzi týchto princípov patrí osobitné postavenie princípu *fair play*, ktorý je priamo prepojený s princípom integrity športu a jeho obsahom je definovanie konania, ktorým sa dosiahne splnenie programového cieľa integrity športu. Týmto konaním je v zmysle článku 5 Stanov SFZ len také „konanie v súlade s etickými princípmi, ktoré podporujú integritu športu/súťaže a rovnosť príležitostí pre všetkých súťažiacich športovcov, zdôrazňujú úctu k človeku ako osobnosti a hodnotu každého jednotlivca zúčastneného na športovom podujatí“. Pre systém prameňov práva (*in concreto futbalu*) sa tak vytvára hierarchia princípov v zoradení od najvyššieho

- princíp právneho štátu,
- princíp integrity športu a
- princíp *fair play*.

Tieto princípy sú potom základnými „*optimalizačnými príkazmi*“ pre všetky orgány SFZ a osobitne pre orgány na riešenie sporov v športe.

Analogicky ako v prípade štátneho zriadenia má pre výklad a aplikáciu princípu *fair play* rozhodujúce postavenie Odvolacia komisia SFZ, ktorá má vo futbale postavenie akéhosi ústavného súdnictva. Odvolacia komisia SFZ potom predmetný systém prameňov práva aplikovaný vo futbale plne akceptovala a v rozhodnutí č. OK 4/2017 ho vymedzila takto: „*Slovenský futbalový zväz je ako občianske združenie súčasťou ústavnoprávneho systému Slovenskej republiky, ktorá je založená na princípe právneho štátu. Jeho základom je zvrchovanosť ústavy, ktorá znamená, že*

- *ústava je z hľadiska právnej sily najvyšším prameňom práva,*
- *všetky právne predpisy s nižším stupňom právnej sily nemôžu odporovať ústave, resp. ich obsah musí byť vykladaný ústavnokomforne.*

Táto hierarchia právnych predpisov platí aj pre SFZ, kde Stanovy SFZ prijímané Konferenciou SFZ ako najvyšším zastupiteľským orgánom SFZ sú na úrovni ústavy, ďalšie právne predpisy vydávané Konferenciou SFZ sú na úrovni zákonov a právne predpisy, medzi ktoré patria aj pravidlá Súťažného poriadku futbalu prijímané Výkonným výborom SFZ možno porovnať s nariadeniami vlády, resp. na nižších úrovniach s vyhláškami ministerstiev.

Z uvedeného vyplýva, že na spor vzniknutý pri aplikácii právnych predpisov v SFZ platí, že na prvom miest a s najvyššou právnou silou sa uplatňujú Stanovy SFZ.“

Z uvedeného pod bodmi b₁) a b₂) je zrejmé, že pre právno-aplikačnú prax v športe (*in concreto* vo futbale) pri vymedzovaní verejného záujmu majú preto kľúčový význam jednak Stanovy SFZ a jednak rozhodnutia Odvolacej komisie SFZ, ktoré by z hľadiska systémov prameňov práva mali rešpektovať jednak všetky subjekty športového práva a v rámci zabezpečenia autonómnosti športu aj štátne orgány garantujúce dodržiavanie princípu právneho štátu.

Ad c) Pre formálne aj obsahové napĺňanie verejného záujmu v športe ako kľúčového pojmu v prelínaní verejnoprávneho a súkromnoprávneho záujmu pri uplatňovaní združovacieho práva, ako aj pri vymedzovaní vzájomných kompetencií medzi verejnoprávnymi a súkromnoprávnymi subjektmi majú osobitný význam apolitické orgány ochrany práva, či už na štátnej alebo na športovej úrovni. Definovanie ich základného postavenia je založené na pre demokraciu významnom ústavno-politickom ľudskom práve, a to práve na združovanie.

Právo na združovanie sa aplikuje v zmysle článkov 9 a 11 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej „Dohovor“) a článku 29 Ústavy Slovenskej republiky na politické strany, občianske združenia, odbory, cirkvi a náboženské spoločnosti. Športové organizácie už vzhľadom na princíp apolitickosti športu nie sú politickými stranami, ani cirkvami či náboženskými spoločnosťami (aj keď futbalová lopta je často glorifikovaná sľaby posvätný grál) a *ex definicione* nie sú ani odborárskymi organizáciami. Je teda zrejmé, že sú občianskymi združeniami.

Pre občianske združenia je v zmysle konštantnej judikatúry ESLP, ktorú prevzal aj Ústavný súd Slovenskej republiky charakteristický súkromnoprávny cieľ.

ESLP sa touto otázkou zaoberal predovšetkým v súvislosti s definovaním pojmu „združenie“ v zmysle článku 11 Dohovoru v precedentnom prípade *Le Compte, Van Leuven a De Meyere proti Belgicku* (z 23. júna 1981, č. 6878/75 a 7238/75), kde posudzoval, či Komora lekárov v Belgicku je verejnoprávna korporácia (potom by sa na ňu nevzťahovala ochrana poskytnutá Dohovorom združeniam kreovaným na základe článku 11 Dohovoru) alebo súkromnoprávna. Pri zaradení tejto belgickej komory lekárov medzi verejnoprávne korporácie vychádzal najmä z toho, že

- nebola založená jednotlivcami, ale štátom a je integrovaná do verejno-mocenských štruktúr,
- jej cieľom je ochrana zdravia, čo predstavuje verejný záujem,
- vykonáva disciplinárnu právomoc.

Z predmetného prípadu vychádzala Veľká komora ESLP aj v kľúčovom prípade *Chassagnou a ostatní proti Francúzsku* (z 25. apríla 2005, č. 25088/94, 28331/95 a 28443/95), v ktorom „Vláda uviedla, že ACCA (Schválené obecné združenia poľovníctva) sú verejnoprávne združenia, ktorým zákonodarca priznal výsady verejnej moci. Podľa vlády preto nemôžu byť zahrnuté do pôsobnosti článku 11 Dohovoru. Vytvorenie ACCA podlieha súhlasu prefekta a toto združenie nemá voľnosť, ani čo sa týka štatútu ani vnútorného poriadku, ktorých podstata je ustanovená v čl. R-222-26 a nasledujúcich poľnohospodárskeho zákona. Navyše, prefekt má kontrolnú a sankčnú právomoc, ku ktorým pridáva právomoc predbežného súhlasu k modifikácii všetkých interných aktov, ako aj disciplinárnu právomoc. Vláda sa preto nazdáva, že ACCA, aj keď sú zriadené v súlade so zákonom z 1. 7. 1901 o združeniach, sú verejnoprávne para-administratívne inštitúcie, ktorých štatúty sa jasne odlišujú od bežných združení. Sťažnosť na porušenie čl. 11 Dohovoru je preto nezlučiteľná rationae materiae s ustanoveniami Dohovoru. ESLP poznamenal, že otázka súkromnoprávnej, či verejnoprávnej povahy ACCA nie je vo francúzskom práve ani zd'aleka vyriešená, ako to ukázali aj rozhodnutia francúzskych súdov v predmetnej veci. Napriek tomu relevantnou otázkou nie je, či ACCA sú vo francúzskom práve združzeniami súkromnými, verejnými, para-verejnými, či zmiešanými, ale či ide o ‚združenia‘ v zmysle čl. 11 Dohovoru. Keby mohli zmluvné štáty podľa svojich potrieb kvalifikovať určité združenia ako ‚verejnoprávne‘ alebo ‚para-administratívne‘, aby tak mohli uniknúť pôsobnosti čl. 11 Dohovoru, znamenalo by to priznanie voľnosti, vedúcej k následkom nezlučiteľným s cieľom a predmetom Dohovoru, ktorým je ochrana práv nie teoretických alebo iluzórnych, ale konkrétnych a účinných. Sloboda myslenia, rovnako ako sloboda prejavu, zaručené v čl. 9 a 10 Dohovoru, by mali veľmi obmedzený rozsah, ak by neboli sprevádzané zárukou umožňujúcou vyjadrovať svoje presvedčenie alebo svoje myšlienky kolektívne, osobitne v rámci združení jednotlivcov s rovnakým presvedčením, myšlienkami alebo záujmami. Pojem ‚združenie‘ má teda autonómny dosah: kvalifikácia vo vnútroštátnom práve má iba relatívnu hodnotu a predstavuje iba východiskový bod. Je pravdou, že ACCA vďaka za svoju existenciu vďaka zákonodarcu, avšak ESLP poznamenal, že sú zároveň zriadené v súlade so zákonom z 1. 7. 1901 o nadáciách a sú zložené z poľovníkov alebo vlastníkov, či držiteľov poľovníckeho práva, teda súkromných osôb, želajúcich si, a priori, zlúčiť svoje pozemky pre výkon poľovníckeho práva. Rovnako tak dohľad nad činnosťou týchto združení vykonávaný prefektom, nepostačuje na torzenie, že sú integrované do štátnych štruktúr. Nemožno tiež tordiť, že by ACCA na základe Verdeilliohvo zákona mali prehnané výsady, ako administratívne, tak normatívne, či disciplinárne, alebo že by používali postupy verejnej moci. ESLP sa preto nazdával, že ACCA sú ‚združzeniami‘ v zmysle čl. 11 Dohovoru“.¹⁸

¹⁸ Citované podľa SVÁK, J., GRÜNWARD, T.: Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv. I. zväzok. Štruktúra systémov a ochrana politických práv. Wolters Kluwer, 2019.

Z uvedenej charakteristiky je zrejmé, že na SFZ boli prenesené niektoré kompetencie spojené s uplatňovaním verejného záujmu v športe (*in concreto* vo futbale), medzi ktorými majú z hľadiska základných práv a slobôd osobitné postavenie orgány na riešenie sporov s právom ukladať na základe § 52 ods. 2 zákona o športe sankcie a opatrenia za porušenie pravidiel súťaže, predpisov alebo rozhodnutí orgánov športovej organizácie. Medzi týmito sankciami majú z hľadiska ľudských práv a dodržiavania princípov vyvodенých z článku 6 Dohovoru a článkov 46 a nasl. Ústavy Slovenskej republiky osobitné postavenie disciplinárne sankcie. Tieto disciplinárne sankcie sa ukladajú aj za porušenie princípu integrity športu, ktorý z vecného hľadiska reprezentuje verejný záujem v športe.

Z hľadiska štátu reprezentovanom politickými postojmi na úrovni zákonodarnej a výkonnej moci je z predchádzajúceho výkladu zrejmé, že obsahovým napĺňaním verejného záujmu stelesneného v *integrite športu* tieto subjekty splnomocnili športové organizácie ako prejav autonómnosti športu v spoločnosti. Bolo by asi neprípustným (minimálne protizákonným), keby do tejto otázky zasahovali štátne orgány. Nezodpovedanou otázkou však zostáva formálne preskúmavanie rozhodnutí orgánov na riešenie sporov, to znamená, či pri obsahovom vymedzení verejného záujmu v športe boli dodržané inštitucionálne a procesné záruky spravodlivého procesu pri ukladaní disciplinárnych sankcií.

Medzi inštitucionálne otázky patrí napríklad posúdenie nezávislosti orgánu na riešenie sporov v športe a medzi procesné napríklad posúdenie formálnych náležitostí rozhodnutia o disciplinárnom previnení.

Do hry „tak“ môže vstúpiť na jednej strane súdny aktivizmus a na druhej strane právo na spravodlivý súdny proces. V čom by mohol byť súdny aktivizmus rizikový na zachovanie verejného záujmu v športe? Treba tu vychádzať predovšetkým z cieľa zabezpečenia integrity športu, ktorým je naplnenie jeho cieľa definovaného v § 3 písm. j) zákona o športe. Jedným zo základných znakov športu je dynamika jeho súťaže, kde napríklad vo futbale to znamená, že jedno kolo v ročníku nasleduje v krátkom (spravidla týždennom) čase po druhom. Konkrétny príklad. Disciplinárnu sankciou za zdravie ohrozujúci úmyselný faul je udelenie červenej karty. V záujme ochrany zdravia futbalistov, ale aj zachovania princípu *fair play* ako subprincípu integrity športu Disciplinárna komisia SFZ potrestá futbalistu finančnou pokutou a zákazom činnosti napríklad na tri zápasy. Po jeho správoplatnení podá potrestaný futbalista opravný prostriedok na všeobecný súd. Po približne roku (hypotetická úvaha) tento súd zruší rozhodnutie Disciplinárnej komisie SFZ, čo však prakticky znamená, že zákazom činnosti odohrať tri ďalšie zápasy bol porušený princíp integrity športu vymedzený v § 3 písm. j) zákona o športe, pretože

tým, že tento futbalista protiprávne nemohol hrať ďalšie tri zápasy bolo zahnané do priebehu a výsledkov súťaže (vylúčený a potrestaný futbalista bol napríklad najlepším strelcom súťaže), pretože zásadným spôsobom znevýhodnil (oslabil) svoje mužstvo pred zápasom a počas neho. Oslabené mužstvo tak nielenže nevyhralo celkovú súťaž a nepostúpilo do Ligy majstrov, ktorá zrejme v predmetnom ročníku sa uskutočnila voči národnému zástupcovi v tejto súťaži proti princípu *fair play*. Účelom nápravy porušenia práva na spravodlivý súdny proces ako ľudského práva je okrem iného navrátenie do stavu pred jeho porušením. Ako to však dosiahnuť? Obnovou konania pred Disciplinárnou komisiou SFZ. Mohla by však táto naplniť hlavný zmysel a význam porušenia práva na spravodlivý súdny proces a prikázať Únii ligových klubov (organizátor najvyššej slovenskej futbalovej ligovej súťaže), aby zopakovala futbalový ročník? Ak by to urobila, tak by zároveň znemožnil účasť národného zástupcu v Lige majstrov. Etc., etc...

Na začiatku tohto extrémneho (aj nereálneho?) prípadu bola dilema medzi súdnym aktivizmom v mene zachovania práva na spravodlivý súdny proces a medzi zachovaním verejného záujmu v športe. A došlo teda k prelínaniu dvoch verejnoprávnych záujmov. Ich výsledkom by zrejme malo byť naplnenie súkromnoprávneho cieľa občianskeho združenia v zmysle práva na slobodu združovania, čo by vylučovalo súd z preskúmvacej právomoci disciplinárnych sankcií uložených v záujme princípu integrity športu Disciplinárnou komisiou SFZ. Alebo nie?

KOALIČNÁ SLOBODA – PRÁVO NA ŠTRAJK A ZÁKLADNÉ EKONOMICKÉ SLOBODY EÚ

FREEDOM OF COALITION – RIGHT TO STRIKE AND FUNDAMENTAL ECONOMIC FREEDOMS OF THE EU

prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Koaličná sloboda vo forme slobody združovania v odboroch je súčasťou základnej slobody združovania, ktorú zakotvuje nielen Dohovor o ľudských právach a základných slobodách. Právne základy koaličnej slobody upravuje vo všeobecnosti aj primárne právo EÚ, Zmluva o fungovaní Európskej únie a Charta základných práv EÚ. Právo na koaličnú slobodu reguluje aj medzinárodné pracovné právo.

Ťažiskom pozornosti autorky je právo na štrajk ako obsahovej súčasťou koaličnej slobody. Pri posudzovaní oprávnenosti práva na štrajk v aktuálnej judikatúre Súdneho dvora EÚ sa prihliada aj k základným ekonomickým slobodám, na ktorých je založená Európska únia. Súdny dvor EÚ v niektorých svojich rozhodnutiach neuznal oprávnenosť práva na pre nedodržanie zásady proporcionality vo vzťahu k základným ekonomickým slobodám.

Kvalitatívne nová právna situácia pri riešení kolízií medzi základnými ľudskými právami a základnými ekonomickými slobodami nastala po uzatvorení Lisabonskej zmluvy a prijatí Charty základných práv Európskej únie. Primárne právo EÚ spolu s Chartou základných práv EÚ vytvára kvalitatívne nové predpoklady na uplatnenie práva na štrajk vo vzťahu k základným ekonomickým slobodám.

Kľúčové slová: Sloboda združovania, koaličná sloboda, právo na kolektívne vyjednávanie, právo na štrajk, základné ekonomické slobody, základné ľudské práva, judikatúra európskych súdov, Lisabonská zmluva.

Abstract: The freedom of coalition in the form of freedom of association in trade unions is a part of the fundamental freedom of association enshrined not only in the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. Legal basis of the freedom of coalition is generally regulated also by the EU primary law, the Treaty on the Functioning of the European Union and the Charter of Fundamental Rights of the EU. The right to freedom of coalition is regulated also by the international labour law.

The author's focus is laid on the right to strike as a content component of the freedom of coalition. The fundamental economic freedoms on which the European Union is founded are also taken into account when assessing the legitimacy of the right to strike in the current case law of the Court of Justice of the EU. In some of its decisions, the Court of Justice of the EU has not recognized the legitimacy of the right to strike because of non-compliance with the principle of proportionality in relation to the fundamental economic freedoms.

A qualitatively new legal situation in dealing with conflicts between the fundamental human rights and the fundamental economic freedoms emerged after the conclusion of the

Treaty of Lisbon and the adoption of the Charter of Fundamental Rights of the European Union. The EU primary law together with the Charter of Fundamental Rights of the EU create qualitatively better conditions for exercising the right to strike in relation to the fundamental economic freedoms.

Key words: Freedom of Association, Freedom of Coalition, Right to Collective Bargaining, Right to Strike, Fundamental Economic Freedoms, Fundamental Human Rights, European Courts' Case Law, the Treaty of Lisbon.

1. Právne základy

Článok 11 Dohovoru o ľudských právach a základných slobodách zakotvuje slobodu zhromažďovania a slobodu združovania ako dve samostatné slobody. Slobode zakladania odborov Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) nepriznal doteraz povahu samostatnej slobody, ale považuje ju za obsahovú súčasť práva na združovanie.

Obdobnú právnu povahu jej systematického začlenenia má aj sloboda zakladať politické strany, aj keď článok 11 Dohovoru o ľudských právach a základných slobodách (ďalej len „Európsky dohovor“) sa o politických stranách vôbec nezmieňuje (pozri napríklad rozsudok vo veci Zjednotená komunistická strana v. Turecko a ďalšie rozsudky).

Ak vychádzame z premisy, že v článku 11 Európskeho dohovoru zakotvené základné ľudské práva, sloboda zhromažďovania a sloboda združovania sú občianskymi právami, tak právo na koaličnú slobodu ako právo združovať sa v odboroch má čiastočne odlišné právne charakteristiky, pretože v ňom prevažujú hospodársko-sociálne obsahové prvky. Napriek vyššie uvedenému právo na koaličnú slobodu Európsky dohovor v článku 11 túto slobodu včleňuje do katalógu základných ľudských práv a slobôd, pretože obsahovo vyúsťuje do práva na združovanie.

Na druhej strane plne rešpektujeme aktuálnu systemizáciu základných ľudských práv včítane práva na zhromažďovanie a združovanie, ktorých obsahovú súčasť tvorí aj sloboda združovať sa v odboroch.

Z článku 11 Európskeho dohovoru vyplýva nielen negatívny ale aj pozitívny záväzok štátu vo vzťahu k ochrane slobody združovania a zhromažďovania pri zabezpečovaní efektívnej realizácie týchto základných práv, čo platí aj vo vzťahu k slobode odborového združovania.

Sloboda združovania a zhromažďovania nie je absolútnym právom. Článok 11 ods. 2 Európskeho dohovoru pripúšťa možnosti oprávnených zásahov (tzv. limitačných klauzúl) do uvedených práv za splnenia podmienok, ktoré sám zakotvuje.

Slobodu zhromažďovania a združovania v znení, ako ich zakotvuje článok 11 ods. 2 Európskeho dohovoru možno teda obmedziť z viacerých dôvodov,

napr. vo vzťahu k príslušníkom ozbrojených síl a k zamestnancom štátnej služby.

Aktuálna judikatúra ESLP uvedené aplikuje aj vo vzťahu k obsahu uvedených slobôd, včítane zákazu zneužitia práv, zakotveného v článku 17 Európskeho dohovoru, ktorý ESLP aplikuje najčastejšie vo vzťahu k politickým stranám, ako aj vo vzťahu k politickej činnosti cudzincov, nie však vo vzťahu k odborovým organizáciám.

Právne posudzovanie porušenia práv zakotvených v článku 11 Európskeho dohovoru ESLP uskutočňuje päťstupňovým preverovacím testom. Súčasťou testu je okrem iného aj dôvod oprávňujúci obmedziť uvedené právo napríklad z dôvodu nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti.

K limitačnej klauzule zakotvenej v článku 11 ods. 2 Európskeho dohovoru existuje s výnimkou práva na zakladanie odborov doteraz relatívne málo judikatúry európskych súdov.

Sloboda združovania na rozdiel od slobody zhromažďovania chráni právo „združovať sa s inými“. Pojem združenia je autonómny pojem, ktorý má na účely článku 11 Európskeho dohovoru autonómny význam. Za určitých okolností možno za združenie považovať aj neformálne spoločenstvo, ak je stabilné a sleduje určitý spoločný cieľ.¹

2. Koaličná sloboda ako forma slobody združovania

Právo na koaličnú slobodu nechráni len vytvorenie združenia, ale aj slobodu konania včítane práva na autonómiu pri uzatváraní kolektívnych zmlúv a práva na štrajk.²

Autonómia pri uzatváraní kolektívnych zmlúv zahŕňa právo koalícií slobodne uskutočňovať kolektívne vyjednávanie smerujúce k uzatvoreniu kolektívnych zmlúv bez štátneho vplyvu. Táto autonómia však môže byť obmedzená zákonnou úpravou pracovných a ekonomických podmienok.

Právo zakladať odbory a vstupovať do nich možno považovať za formu združovania, za právo na koaličnú slobodu. Nie je, ako už bolo uvedené vyššie, samostatným právom v zmysle článku 11 Európskeho dohovoru.

Preto sa všeobecné princípy platiace pre slobodu združovania analogicky aplikujú aj na združovanie sa v odboroch. Odborové združovanie má však svoje špecifiká, súvisiace najmä s jeho sociálnoprávnym obsahom.

¹ Gajdošová, M.: Združenie a právo slobodne sa združovať. Bratislava, C. H. Beck, 2013, s. 53.

² Pozri aj rozhodnutie Ústavného súdu Spolkovej republiky Nemecko BvL 32/97 zo dňa 3.4. 2001.

Pod ochranu článku 11 Európskeho dohovoru patrí nielen právo jednotlivcov, ale aj právo jednotlivcov združovať sa s inými. Právo zakladať odbory zahrnuje aj právo odborovej organizácie vytvoriť si svoje vlastné pravidlá a spravovať si svoje záležitosti.³

Štát však musí chrániť jednotlivca proti zneužitiu dominantného postavenia odborových organizácií, čo sa z hľadiska judikatúry ESLP považuje za veľmi dôležité v záujme predchádzania možnosti zneužitia práva odborov.

Výklad „združovať sa za účelom ochrany svojich záujmov“ je veľmi významný. Vnútroštátne právo má vytvárať právny priestor, aby odborom umožňoval aktívnu ochranu záujmov svojich členov, z čoho možno podľa existujúcej judikatúry ESLP odvodzovať aj právo na kolektívne vyjednávanie, ako aj právo na štrajk.

Právny základ koaličnej slobody v primárnom práve tvorí článok 153 ods. 3 ZFEÚ ako aj článok 155 ZFEÚ (predtým článok 139 ZES).

Právo na kolektívne vyjednávanie zakotvené v článku 28 Charty je subjektívnym právom. Aj právo na štrajk je pojaté Chartou širšie než len prostriedok riešenia konfliktov vyplývajúcich z kolektívnej zmluvy. Vzťahuje sa všeobecne na záujmové konflikty medzi zamestnancom a zamestnávateľom.⁴ Právo na kolektívne vyjednávanie včítane práva na štrajk Súdny dvor v rozhodnutí Viking deklaroval za základnú zásadu práva EÚ.⁵

3. Právo na kolektívne vyjednávanie

Až donedávna bol ESLP relatívne skeptický k právu na kolektívne vyjednávanie a k právu na uzavretie kolektívnej zmluvy ako obsahovej súčasť práva na združovanie. Za porušenie článku 11 ESLP definoval napríklad prax britských zamestnávateľov, ktorí ponúkali svojim zamestnancom vyšší plat v prípade, ak nevstúpia do odborovej organizácie, a konštatoval, že britská vláda nedostala svojim pozitívnym záväzkom vyplývajúcim z článku 11 Európskeho dohovoru.

Veľmi významným rozsudkom vo vyššie uvedenom smere je rozsudok ESEP vo veci Demir a Baykara proti Turecku, v ktorom ESEP jednoznačne zaradil právo na kolektívne vyjednávanie medzi nevyhnutné práva odborov (§ 154), vyúsťujúce do obsahu článku 11 Európskeho dohovoru. Na druhej strane v tom istom rozsudku ESLP konštatuje, že štáty majú aj naďalej voľ-

³ Gajdošová, M.: Združenie a právo slobodne sa združovať. Bratislava, C. H. Beck, 2013, s. 37.

⁴ Riesenhuber, K.: *Europäisches Arbeitsrecht*. C. H. Müller, Heidelberg 2009, s. 52.

⁵ C- 438/05 (Viking Line) zo dňa 11.12. 2007, body 43 a 44.

nosť nastaviť svoj právny systém tak, že udelia osobitný status reprezentatívnym odborovým organizáciám.⁶

4. Právo na štrajk

V dávnejších časoch bol ESLP dosť zdržanlivý k právu na štrajk, najmä vo vzťahu k otázke, za akých okolností, do akej miery a s akými dôsledkami možno realizovať právo na štrajk. V súčasnosti ESLP vo svojej judikatúre zdôrazňuje, že právo na štrajk je nepochybne jedno z najvýznamnejších prostriedkov, ktorým môžu odbory hájiť záujmy svojich členov – zamestnancov, aj keď sú k dispozícii aj iné právne prostriedky. Toto právo môže byť podrobené vnútroštátnemu obmedzeniu. Ku kolektívnemu vyjednávaniu, ako aj k oprávnenosti štrajku sa popri ESLP zaoberal medzičasom aj Súdny dvor EÚ.

Súdneho dvoru EÚ sa v zahraničnej právnej literatúre nezriedka vytýka, že nevenuje dostatok pozornosti základným ľudským právam a že ich preveruje len zbežne a druhorado na rozdiel od záujmu, ktorý SD EÚ venuje základným ekonomickým slobodám, na ktorých je založená Európska únia. Niekedy je reč aj o „hierarchizácii“ základných ekonomických slobôd a základných ľudských práv.⁷

Kritika zahraničnej literatúry sa vystupňovala najmä po prijatí rozsudkov Súdneho dvora EÚ v právnej veci Viking, v právnej veci Laval a v právnej veci Rüffert.⁸

Rozhorčenie zahraničnej právnej literatúry nad riešením vzťahu základných ekonomických slobôd EÚ na jednej strane a základných ľudských práv ako práv prvej generácie na druhej strane sa prejavilo najmä po rozhodnutiach Súdneho dvora v právnej veci Laval a v právnej veci Viking.⁹

Novšia judikatúra Európskeho súdneho dvora opäť rozvinula diskusiu o vzťahu základných ekonomických slobôd a základných práv.

Súdny dvor sa pri skúmaní základných ekonomických slobôd na jednej

⁶ Demir a Baykara proti Turecku zo dňa 12. 11. 2008, sťažnosť č. 34503/97.

⁷ Zwanziger, R.: Nationale Koalitionsfreiheit vs. Europäische Grundfreiheiten aus deutscher Sicht. *Recht der Arbeit*, 2009, Heft 5, Sonderbeilage, s. 10 – 15.

⁸ C- 438/05 (Viking) zo dňa 11.12. 2007, C- 341/05 (Laval) zo dňa 18.12.2007, C- 346/06 (Rüffert) 3.4. 2008. dňa 3.4.2008.

⁹ Junker, A.: Europäische Grundfreiheiten und Arbeitsrecht. *Das Recht der Arbeit*, 2009, č. 3. s. 208 – 219. Rebhahn, R.: *Grundfreiheit vor Arbeitskampf – der Fall Viking*. ZESAR, 2008, s. 109; Rebhahn, R.: Grundfreiheit versus oder Streiksrecht. *Wirtschaftliche Blätter*, 2008, s. 63 a s. 68. Rebhahn, R.: *Das Kollektive Arbeitsrecht im Rechtsvergleich. Neue Zeitung für Arbeitsrecht*. NZA 2001, s. 763 – 769.

strane a základných ľudských práv na druhej strane akoby zameriaval na ich hierarchizáciu a nie na správnu rovnováhu medzi nimi.¹⁰

Meradlom preverenia zo strany Súdneho dvora v spomenutých prípadoch bola sloboda usadiť sa a sloboda poskytovať služby, ktoré sú garantované v Zmluve o fungovaní Európskej únie. Tieto rozhodujúce prípady zasahujú do slobody združovať sa, čím vzniklo napätie medzi základnými ľudskými právami, právom združovať sa a základnými ekonomickými slobodami vyplývajúcimi zo Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

Súdny dvor v právnej veci „Viking“ zdôrazňuje, že kolektívne opatrenia nesmú presahovať to, čo je potrebné pre dosiahnutie cieľa. O porušenie práva ide vtedy, keď odbory podľa národného práva disponujú inými, slobodu usadiť sa menej obmedzujúcimi prostriedkami, a tie ešte nevyčerpali. Zistenie, či podľa tohto ide o porušenie práva, prislúcha podľa Súdneho dvora národným súdom.

Predpoklad vyvinutý Súdny dvorom, že štrajky sú neprípustné, ak sporne strany majú k dispozícii miernejší prostriedok, je podľa časti právnej literatúry neakceptovateľný.¹¹

Na druhej strane možno v doterajšom vývoji judikatúry Súdneho dvora vidieť prípady, keď Súdny dvor pri posudzovaní konkrétnej právnej veci uprednostnil základné ľudské právo pred základnými ekonomickými slobodami. Išlo najmä o prípady v právnej veci Schmidberger a Omega, čo zodpovedalo čl. 6 ods. 2 Zmluvy ES, podľa ktorého únia rešpektuje základné práva, ako sú zabezpečené v Európskom dohovore o ľudských právach a základných slobodách.¹²

Základné ekonomické slobody zabezpečujú voľný pohyb tovaru, mobilitu pracovníkov, právo usadiť sa, poskytovať služby, ako aj voľný pohyb kapitálu. Často sa mobilita pracovníkov vykonávajúcich závislú prácu, ako aj právo usadiť sa tých, ktorí sú samostatne zárobkovo činní, zahŕňa do jednej základnej ekonomickej slobody, do slobody voľného pohybu osôb. V tom zmysle Zmluva o fungovaní EÚ definuje vnútorný trh ako priestor bez vnútorných hraníc, v ktorom je zabezpečený voľný pohyb tovaru, osôb, služieb a kapitálu. Základný charakter základných ekonomických slobôd vyplýva predovšetkým z toho, že konštituujú vnútorný trh EÚ, ktorý je primárny pre európske integračné ciele.

¹⁰ Zwanziger, B.: Nationale Kollisionsfreiheit vs. Europäische Grundfreiheiten- aus deutscher Sicht. *Recht der Arbeit*, 2009, Sonderbeilage Heft 5, s. 10 – 15.

¹¹ Tamže.

¹² C- 36/02 (Omega) zo dňa 14.10. 2004, C-11200 (Schmidberger) zo dňa 12.6.2003.

Napriek vyššie uvedenému bolo pre odbornú teóriu aj prax predchádzajúcich rokov prekvapujúce, že Súdny dvor v rozsudkoch Laval a Viking Line priznal voľnému pohybu služieb, resp. slobode usadiť povahu „fundamentálnej zásady“ práva EÚ, resp. „základného princípu“ Spoločenstva a podľa toho štruktúroval svoje posudzovanie práva na štrajk, ktoré v týchto prípadoch neuznal za oprávnené pre nedodržanie zásady primeranosti.¹³

V očiach odbornej právnej literatúry to vyzeralo opticky tak, že SD EÚ uprednostnil ekonomickú slobodu pred základným ľudským právom.

5. Právo na štrajk – základné ľudské práva a základné ekonomické slobody

Až do uzatvorenia Lisabonskej zmluvy v zakladajúcich zmluvách v práve EÚ chýbalo výslovne ukotvenie základných ľudských práv. Ochrana týchto práv na úrovni EÚ sa uberala v prvej línii prétorskou cestou, t. j. judikatúrou Európskeho súdneho dvora.

Lisabonskou zmluvou a Chartou základných práv EÚ sa veľa zmenilo.

5.1 Vzťah základných slobôd a základných práv v novšej judikatúre Súdného dvora

Predstavenie základných vlastností základných ekonomických slobôd a základných ľudských práv nám umožňuje vysvetliť niektoré aspekty ich vzťahu k novšej judikatúre Súdného dvora a v nadväznosti na novú právnu situáciu po uzatvorení Lisabonskej zmluvy.

Ešte pred uzavretím Lisabonskej zmluvy po počiatkovej zdržanlivosti Súdny dvor svojím rozsudkom v právnej veci Stauder už v roku 1969 zdôraznil význam základných ľudských práv tým, že pri konflikte základnej ekonomickej slobody so základným ľudským právom dal prednosť ochrane ľudskej dôstojnosti pred základnou ekonomickou slobodou podnikania. Tento metodický prístup nájdeme odvtedy vo viacerých rozsudkoch Súdného dvora (napríklad v rozsudku RTL Television z roku 2003).¹⁴ Ďalším dôležitým krokom vo vývoji judikatúry Súdného dvora v oblasti základných práv bol rozsudok v právnej veci Wachauf, ktorý zaviedol odvtedy stálu prax, poskytnúť ochra-

¹³ C- 438/05 (Viking) zo dňa 11.12.2007.

¹⁴ C- 245/ 01 (RTL Television) zo dňa 23.10. 2003, bod 6.

nu základných práv nielen voči opatreniam orgánov EÚ, ale aj voči opatreniam orgánov členských štátov, ktoré vykonávajú právo EÚ.¹⁵

V rozhodnutí C-5/88 (Wachau) z roku 1991 Súdny dvor vyzdvihol „osobitný význam“ Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách na určenie rozsahu ochrany základných práv hľadiska práva Európskej únie.¹⁶

Právna vec Viking¹⁷

Právna situácia riešená pred Súdny dvorom EÚ a súvisiaca s právnou vecou Viking sa týkala firmy Viking Line – fínskej dopravnej spoločnosti, ktorá bola vlastníkom prepravenej lode Rosella premávajúcej pod fínskou vlajkou na trase medzi Tallinom a Helsinkami. Rosella bola prevádzkovaná so stratou v dôsledku vysokej konkurencie estónskych lodí premávajúcich na tej istej trase s nižšími mzdovými nákladmi. Viking Line preto zamýšľala zmeniť vlajku Roselly a zaregistrovať sa v Lotyšsku, kde mala dcérsku spoločnosť. Svoj úmysel oznámila Finnisch Seamen's Union (FSU), v ktorej boli v rámci odborov organizovaní jej zamestnanci. FSU je pridružená k International Transport Worker's Federation, v ktorej je združených 600 odborov pre pracovníkov v prepravnom sektore zo 140 štátov. Jednou z hlavných úloh ITF je boj proti „lacným vlajkám“. ITF poslala na žiadosť FSU všetkým svojim členom obežník, v ktorom im pod hrozbou sankcií v prípade protiprávneho konania uložila, aby s Viking Line nevedli žiadne rokovania. Súčasne FSU uzavrela novú dohodu a ohlásila svoj úmysel vyhlásiť štrajk s požiadavkou zvýšenia počtu členov posádky na palube Roselly a uzatvorenie kolektívnej zmluvy ustanovujúcej, že Viking Line zmení vlajku lode a bude naďalej zohľadňovať fínske pracovné právo a neprepustí existujúcich členov posádky. V auguste 2004 po vstupe Lotyšska do Európskej únie sa spoločnosť Viking Line obrátila na súdy Spojeného kráľovstva, kde mala ITF svoje sídlo a následne k Súdny dvor. Súdny dvor najskôr preveril základné ekonomické slobody a následne právo na štrajk. Podľa Skourisa, prezidenta Súdneho dvora EÚ, sa poradie, v akom Súdny dvor preveril základné ekonomické slobody a základné ľudské práva, nemá chápať ako výraz hierarchickej štruktúry medzi základnými ekonomickými slobodami a základnými ľudskými právami.¹⁸

¹⁵ Poznámka č. 13.

¹⁶ C- 5/88 (Wachau) zo dňa 13.7. 1989.

¹⁷ C- 438/05 (Viking-Line) zo dňa 11.12.2007.

¹⁸ Skouris, V.: Das Verhältnis der Grundfreiheiten zu den Gemeinschaftsgrundrechten. *Recht der Arbeit*, 2009, Sonderbeilage, Heft 5, s. 30 a n.

Ide o metodiku, ktorú Súdny dvor sledoval už v predchádzajúcich rozsudkoch, o. i. v právnej veci Schmidberger, ktorá sa uvádza ako príklad, keď išlo o otázku, či môže byť základná sloboda voľného pohybu tovaru a služieb obmedzená v prospech základného ľudského práva zhromažďovať sa.

V právnej veci Viking Line týkajúcej sa štrajku Súdny dvor na jednej strane uznal základné právo na vykonanie kolektívneho opatrenia vrátane práva na štrajk, na druhej strane však vyslovil pomerne razantnú požiadavku základné právo na štrajk použiť „defenzívne“ a na základe zásady proporcionality.

Vo vyššie uvedenej právnej veci Súdny dvor vyjadril, že sloboda združovať sa, právo na štrajk a právo na výluky neexistujú mimo oblasti základných ekonomických slobôd. Podľa názoru Súdneho dvora neznamena, že otázky vzťahujúce sa na právo pracovného boja kompletne možno oddeliť od práva EÚ o ekonomických slobodách.

V odôvodnení k vyššie uvedenému rozsudku Súdny dvor vyjadril, že priznanie slobody združovať sa vrátane práva na štrajk ako základného práva v práve EÚ vzhľadom na rôzne tradície a chápanie práva v členských štátoch, nie je žiadnou samozrejmosťou. Tieto práva nie sú chránené tým istým spôsobom alebo tou istou intenzitou v rôznych členských štátoch, predsa však sú uznané v rôznych medzinárodných právnych aktoch, ku ktorým pristúpili členské štáty dohovory Medzinárodnej organizácie práce.

Predkladajúci súd musí preto podľa názoru Súdneho dvora zodpovedať otázku, či podľa národných právnych predpisov kolektívneho práva platného pre opatrenia urobené voči Viking line spoločnosť, odborové združenie nedisponovalo inými, slobodu usadiť sa menej obmedzujúcimi prostriedkami, a či tieto prostriedky vyčerpalo ešte pred začatím štrajku a či týmto kolektívnym opatrením bola dodržaná zásada primeranosti.

Právna vec Schmidberger¹⁹

Inak Súdny dvor rozhodol pri posudzovaní právnej veci Schmidberger.

Zväz životného prostredia zorganizoval zhromaždenie na Brennerskej diaľnici v Rakúsku, ktoré viedlo k 30-hodinovej úplnej blokácii dopravy. Firma Schmidberger, medzinárodná prepravná spoločnosť so sídlom v Nemecku, nemohla preto realizovať určitý predpokladaný počet transportov medzi Nemeckom a Talianskom. Vrchný krajský súd Innsbruck predložil v tomto konaní Súdnemu dvoru viac otázok, ktoré sa týkali vzťahu voľného obehu tovaru k základným ľudským právam, najmä k slobode prejavu a k slobode zhromažďovať sa.

¹⁹ C-11/2000 (Schmidberger) zo dňa 12.6.2003.

Obchod pri tranzite cez Brenner bol žalobcom označený ako základná ekonomická sloboda voľný pohyb tovaru a kapitálu a na druhej strane boli záujmy tirolských demonštrantov, ktoré sa prezentovali druhou stranou za základné ľudské právo, konkrétne za slobodu zhromažďovať sa a sloboda prejavu. Súdny dvor posudzoval konflikt vyššie uvedených práv najprv posúdením slobody voľného pohybu tovaru a následne posudzoval základnú slobodu zhromažďovania a sloboda prejavu ako aj práva demonštrantov za životné prostredie.

Posúdením uvedených práv Súdny dvor dospel k záveru, že v tomto prípade základná ekonomická sloboda má ustúpiť ochrane základného ľudského práva, právu zhromažďovať sa a združovať sa.

Právna vec Laval²⁰

V máji 2004 vyslala Laval, lotyšská stavebná spoločnosť, 35 zamestnancov z Lotyšska do Švédska na realizáciu stavebných prác. Práce vykonávala švédsko spoločnosť a jej dcérska spoločnosť. V júni 2004 začala Laval a švédske stavebné odbory rokovania o stanovení mzdových sadzieb pre vyslaných zamestnancov a pristúpení Laval ku kolektívnej zmluve v stavebníctve. K uzatvoreniu dohody nedošlo. V septembri a v októbri 2004 podpísala Laval kolektívne zmluvy s lotyšskými stavebnými odbormi, ku ktorým patrilo 65 % vyslaných zamestnancov. V novembri 2004 vyhlásili švédske stavebné odbory kolektívne opatrenia vo forme blokády všetkých stavenísk spoločnosti Laval vo Švédsku. Švédske odbory elektrikárov sa pripojili k štrajku v podobe solidárneho bojkotu. Medzi personálom Laval neboli žiadni členovia týchto odborov. Práce prevzaté spoločnosťou Laval boli prerušené, švédsko dcérska spoločnosť bola vyhlásená za platobne neschopnú a vyslaní zamestnanci sa vrátili späť to Lotyšska.

Rozhodujúce pre rozhodnutie Súdneho dvora bolo, že si žiadna z oboch strán zúčastnených na konflikte nemôže nárokovať absolútnu ochranu svojich práv. Na jednej strane Súdny dvor uznal právo na realizáciu kolektívneho opatrenia ako základné právo, ktoré je pevnou súčasťou všeobecných zásad práva Európskej únie a akceptovanie ktorého zabezpečuje Súdny dvor. Jeho uplatnenie je však podľa Súdneho dvora možno podriaďiť určitým obmedzeniam. Uvedené právo je zakotvené, a tým aj posilnené tak, že je obsahovou súčasťou článku 28 Charty základných práv Európskej únie. Ide o právo chránené podľa práva EÚ a právnych predpisov a zvyklostí jednotlivých štátov. Na národnej úrovni to nie je inak. Právo na realizovanie kolektívnych opatre-

²⁰ C-341/05 (Laval) zo dňa 2007.

ní je vo Švédsku takisto ako v iných členských štátoch chránené na ústavnej úrovni. Toto právo sa môže uplatňovať podľa švédskej ústavy, keď to nie je v rozpore so zákonnými alebo zmluvnými ustanoveniami.

Rozsudok Laval uznáva legitímnosť cieľov sledovaných švédskym systémom kolektívnych opatrení včítane štrajku. Jeho účinky by sa však mali zobrazit transparentnejšie, aby podniky so sídlom v iných členských štátoch mali prístup k minimálnym informáciám.

Na druhej strane sú podľa Súdneho dvora prípustné aj obmedzenia základných ekonomických slobôd, keď sa nimi sleduje oprávnený a so Zmluvou zlučiteľný cieľ, a keď sú ospravedlnené nutnými dôvodmi všeobecného záujmu, za podmienky, že tento spôsob uplatnenia základného práva je potrebný na dosiahnutie sledovaného cieľa, a nesmie prekročiť rámec toho, čo je na dosiahnutie tohto cieľa potrebné. K tomuto postupu sa pripojil Súdny dvor už v právnej veci Schmidberger, keď rozhodol, že ochrana základných ľudských práv môže predstavovať oprávnený záujem, ktorý je zásadne vhodný na to, aby ospravedlnil obmedzenie povinností, ktoré vznikli v dôsledku základnej ekonomickej slobody.

Ani základné ekonomické slobody ani základné ľudské práva nie sú chránené bez obmedzení, musia byť uvedené do vzájomného súladu. Subjektívne právo na realizáciu kolektívneho opatrenia, ktorého cieľom je ochrana dočasne vyslaných zamestnancov členského štátu proti prípadnému sociálnemu dumpingu, vytvára samostatný naliehavý dôvod všeobecného záujmu v zmysle judikatúry Súdneho dvora, ktorý môže ospravedlniť obmedzenie základnej ekonomickej slobody.

Súdny dvor sa hodlá v budúcnosti vzdať tradičných na pre posudzovanie obmedzení základných ekonomických slobôd. Navrhuje riešiť uvedené problémy pomocou zváženia existujúcich záujmov.

V rámci tohto zváženia hrá podstatnú úlohu zásada primeranosti. Keď cieľom blokády, ktorú začala odborová organizácia prijímajúceho členského štátu, je garantovať zamestnancom pracovné a zamestnanecké podmienky na určitej úrovni, patrí pod cieľ ochrany zamestnancov. V podstate by sa dalo ospravedlniť obmedzenie základnej ekonomickej slobody za podmienky, že dosiahnutie oprávneného cieľa sa uskutoční na základe dodržania zásady primeranosti.

Za špecifických okolností predmetného prípadu Súdny dvor tvrdil, že kolektívne opatrenia, ktoré vo vyššie uvedenej právnej veci posudzoval, nezodpovedali zásade primeranosti.

Súdny dvor hodlá pri svojej rozhodovacej práci do budúcnosti vychádzať z rovnocennosti základných ekonomických slobôd a základných práv a že nechce zaviesť žiadnu hierarchickú štruktúru medzi uvedenými právnymi kategóriami.

6. Zmena právneho stavu po nadobudnutí účinnosti Lisabonskej zmluvy

Nadobudnutím účinnosti Lisabonskej zmluvy sa stala právne záväznou aj Charta základných práv EÚ, na ktorú sa Lisabonská zmluva priamo odvoláva deklarujúc, že Charta základných práv EÚ je jej súčasťou (ďalej len Charta). Obdobne sa Lisabonská zmluva priamo odvoláva aj na Dohovor o ľudských právach a základných slobodách, základný právny prameň Rady Európy z roku 1950.

Prijatím Lisabonskej zmluvy sa právne základy pre základné ľudské práva výrazne posilnili. Novým znením čl. 6 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej sa základné práva garantované Chartou výslovne vyhlasujú za právne rovnocenné s ekonomickými slobodami. Čl. 152 Zmluvy o fungovaní únie tiež ustanovuje, že Únia uznáva a podporuje „úlohu sociálneho partnerstva zohľadneniam národných systémov“ na úrovni Únie.

Práve pre tú systematickú časť sociálnych práv, ktorá je v Preambule Charty ako aj v najnovšej judikatúre Súdneho dvora nazvaná ako zásady, má kardinálny význam časť základných slobôd spätých aj s pracovnoprávnymi vzťahmi, ktoré môžu dodať sociálnym právam bez právneho nároku inú právnu kvalitu, subjektívne právo so žalovateľným právnym nárokom. Ako príklad možno uviesť článok 27 Charty, zakotvujúci právo na informácie zamestnancov, ktoré v spojitosti s porušením ľudskej dôstojnosti ako práva prvej generácie môže nadobudnúť charakter práva s právnym nárokom.

Medzinárodne zakotvené základné ľudské práva ako práva prvej generácie sú obsahom Charty a súčasne Zmluva o fungovaní Európskej únie priamo odkazuje na Európsky dohovor, ktorým sa EÚ cíti právne viazaná. Podľa doterajšej judikatúry Súdneho dvora niektoré základné práva možno odvodiť z primárneho práva a niektoré práva Súdny dvor považuje za základné zásady, ktoré sú spoločné pre právne poriadky všetkých členských štátov, čo výslovne vyjadril Súdny dvor v právnej veci Stauder, ktorá má pre rozvoj dogmatiky základných práv podstatný právny význam.²¹

Ako už bolo spomenuté, právo na koaličnú slobodu garantuje článok 153 ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, ktorý vo svojom obsahovom rámci počíta pri jeho presadzovaní so súčinnosťou sociálnych partnerov. Prijatím Lisabonskej zmluvy právo na kolektívne vyjednávanie zakotvil článok 28 Charty, základných práv EÚ, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou Zmluvy o fungovaní EÚ.

²¹ C- 29/69 (Stauder) zo dňa 12.11.1969, bod 419.

Záver

Súdny dvor vo viacerých svojich rozhodnutiach uznal právo na kolektívne vyjednávanie včítane práva na štrajk ako pevnú súčasť všeobecných zásad práva Spoločenstva už pred uzavretím Lisabonskej zmluvy a pred prijatím Charty základných práv EÚ. Právo na štrajk vo svojej doterajšej rozhodovacej praxi uznal aj Európsky súd pre ľudské práva.

Ako sa môžu požiadavky ochrany základných práv Európskej únie uviesť do súladu s požiadavkami, ktoré plynú zo základných ekonomických slobôd zakotvených v Zmluve o Európskej únii a v Zmluve o fungovaní EÚ? Už spomenutý rozsudok Schmidberger obsahuje dôležité podnety na posúdenie tejto otázky.

Súdny dvor dáva týmto súčasne národným súdom odkaz na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, podľa ktorej kolektívne opatrenia, akým je kolektívne vyjednávanie a kolektívne zmluvy včítane práva na štrajk, môžu byť hlavným prostriedkom odborov na ochranu záujmov svojich členov.

Zistenie, že pre Súdny dvor EÚ neexistuje žiadna predurčená línia, že jeho postup je otvorený a v konkrétnom prípade zohľadňuje špecifiká individuálneho prípadu, sa potvrdzuje v oblasti vzťahu základných ekonomických slobôd a základných ľudských práv na základe zváženía existujúcich záujmov. Tak základné ekonomické slobody, ako aj základné ľudské práva vytvárajú fundamentálne zásady práva Európskej únie. Obe kategórie však nie sú chránené neobmedzene. Súčasne nie sú navzájom vo vzťahu nadradenosti a podradenosti. Zvažovanie na základe všetkých okolností príslušného individuálneho prípadu ponúka najlepšiu cestu, aby bolo možné nájsť správnu rovnováhu medzi nimi.

Z týchto postupov Súdneho dvora EÚ by nebolo správne vyvodzovať hierarchizáciu vo vzťahu základných ekonomických slobôd a základných ľudských práv.

Aj keď SD EÚ v rozsudkoch Viking Line a Laval dospel k zisteniu, že štrajky ako krajné kolektívne opatrenia prekročili zásadu primeranosti, dal Súdny dvor naopak v prípade Schmidberger na vedomie, že legitímnym spôsobom sledovaný cieľ zhromaždením na diaľnici Brenner nemohol byť dosiahnutý opatreniami, ktoré by menej obmedzili slobodu voľného pohybu kapitálu a služieb. Aj v ďalšej podobnej právnej veci Súdny dvor EÚ rozhodol v prospech základných ľudských práv, keď mesto Bonn zakázalo spoločnosti Omega GmbH v ním prevádzkovanom „laserdrome“ umožniť hru, pri ktorej sa simulovalo usmrtenie. Spoločnosť Omega v tomto zákaze videla porušenie práva Spoločenstva, najmä porušenie slobody poskytovať služby. Súdny dvor síce uznal túto základnú ekonomickú slobodu, plne ju potvrdil a na-

priek tomu za oprávnený uznal jej obmedzenie v prospech práva na ochranu ľudskej dôstojnosti.²²

Súdny dvor po vyššie uvedených kontroverzných rozsudkoch vo veci štrajku či iných foriem združovania a zhromažďovania nás utvrdzuje v presvedčení, že neexistuje žiadna podriadenosť základných ľudských práv a ekonomických slobôd.

Príspevok je súčasťou riešenia grantu: „Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávných vzťahoch a súkromnoprávných vzťahoch“, VEGA, 1/0172/17, 2017 – 2019.

Literatúra

- Barancová, H.: Ľudské práva v pracovnom práve. In: *Právnik*, 1995, č. 10 – 11.
- Barancová, H.: Sloboda povolania a právo na podnikanie. In: *Práca a mzda*, 1995, č. 7 – 8.
- Barancová, H.: Sociálne práva a liberálne slobody. In: *Právny obzor*, 1994, č. 2.
- Barancová, H.: Sociální práva zaměstnanců z hlediska pracovního práva Evropské unie. In: *Práce a mzda*, Praha 1995.
- Janičová, E.: Podstata a princípy pracovného práva. In: *Acta Iuridica Cassoviensia*. Košice 1998, č. 21.
- Linneweber, A.: Aktuelle Entwicklungen im Europäischen Arbeitsrecht 2006/2007. In: *Recht der Arbeit*, 2007, č. 1.
- Schaub, G., Koch, U., Linck, R., Vogelsang, H.: *Arbeitsrechts – Handbuch*. München: Verlag C. H. Beck 2007.
- Schronk, R.: Súčasný stav pracovnoprávnej legislatívy a ďalší vývoj pracovného práva Európskej únie. (I. časť). In: *Justičná revue*, 1998, roč. 50, č. 10.
- Schronk, R.: Súčasný stav pracovnoprávnej legislatívy a ďalší vývoj pracovného práva Európskej únie. (II. časť). In: *Justičná revue*, 1998, roč. 50, č. 11.
- Schronk, R.: Aktuálne otázky pracovného práva Slovenskej republiky a jeho aproximácia s pracovným právom Európskej únie. In: *Justičná revue*, 1999, roč. 51, č. 11.
- Štefko, M.: Vybrané problémy moderného pracovného práva diskutovaného na XX. Evropském kongresu Mezinárodní společnosti pro pracovní právo a právo sociálního zabezpečení. In: *Práce pro podnikání a zaměstnání*, 2008, č. 11.

²² C- 36/02 (Omega) zo dňa 14.10. 2004.

PROCESNÉ PRINCÍPY V KONANÍ O DISCIPLINÁRNOM PREVINENÍ ČLENA SAMOSPRÁVNEJ STAVOVSKÉJ ORGANIZÁCIE¹

DISCIPLINARY PROCEEDING PRINCIPLES IN CASE OF THE SELF-GOVERNING PROFESSIONAL ASSOCIATION MEMBER'S DISCIPLINARY OFFENSE

prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Referát analyzuje procesné princípy, ktoré by sa mali – v súlade s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd – uplatňovať aj pri postihu disciplinárnych deliktov členov samosprávnych stavovských organizácií. V centre pozornosti je diskutovaná právna otázka, akým spôsobom na Slovensku aplikovať zásady súdneho konania podľa Trestného poriadku v disciplinárnom konaní.

Kľúčové slová: disciplinárne delikty – samosprávne stavovské organizácie – princípy v konaní o disciplinárnych deliktoch

Abstract: The paper analyzes the proceeding principles, that have to be applied – in accordance with the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms – by the prosecution on disciplinary offenses of the self-governing professional organizations members, either. There is a discussed law question in Slovakia, as to how apply the proceedings principles under the Criminal Procedure Code into disciplinary procedures.

Key words: disciplinary offenses – self-governing professional organizations – the principles applied in the disciplinary offenses procedure

Procesnoprávne princípy prejednávania disciplinárnych previnení členov samosprávnych stavovských organizácií

Princípy konania tvoria súčasť obsahu základného práva na spravodlivý proces pred orgánom verejnej moci, ktorý zaručuje čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd, aj čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

„Ak by ich zákonodarca nerešpektoval alebo v rozpore s ústavnoprávnym príkazom neupravil v zákone, bolo by v záujme ochrany osoby, ktorej hrozí

¹ Tento referát je výstupom v rámci grantu VEGA č. 1/0172/17 „Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávných vzťahoch a súkromnoprávných vzťahoch“.

disciplinárne opatrenie ako sankcia verejnoprávneho charakteru, nevyhnutné priamo aplikovať:

- ustanovenia Ústavy Slovenskej republiky, ktoré vyhlasujú všeobecné právne záruky princípov spravodlivého procesu, alebo
- ustanovenie čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi“.

Z právneho hľadiska nie je pritom podstatné, že ústava aj *Dohovor o ochrane základných práv a slobôd* (ktorý je takouto medzinárodnou zmluvou) používa výlučne dikciu „trestný čin“, „trestné stíhanie“, „trestné obvinenie“. Zákonné členenie verejnoprávnych deliktov v právnom poriadku štátu podľa ich typovej spoločenskej škodlivosti nie je spôsobilé ovplyvniť ústavnoprávnu požiadavku garantovať osobe obvinenej z ktoréhokoľvek druhu deliktu verejnoprávnej povahy právo na spravodlivý proces. Takýto výklad sa pod vplyvom judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva ustálil aj na Slovensku.

V prípade nedostatočnosti zákonnej úpravy predmetných princípov konania alebo procesných práv disciplinárne obvineného je potrebné – podľa nášho názoru – *uprednostniť ústavne konformný výklad* s odvolaním sa na čl. 47 až 50 Ústavy Slovenskej republiky *pred použitím analógie legis* (napr. vo vzťahu k *zákonu SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov*, ktorý sa v odbornej literatúre na Slovensku považuje za právny predpis s najpodrobnejšou procesno-právnou úpravou správneho trestania). Dôvodom nie je len skutočnosť, že ústava predstavuje prameň práva s najvyššou právnou silou. Aj keď sa totiž disciplinárne previnenia členov samosprávnych stavovských organizácií *de lege lata* zaraďujú medzi správne delikty, predmetná kategória vykazuje v porovnaní s ostatnými kategóriami správnych deliktov odlišnosti nielen z hmotnoprávneho hľadiska, ale predovšetkým z procesnoprávneho hľadiska.

Na prejednávanie disciplinárnych previnení členov samosprávnych stavovských organizácie sa *nevzťahuje zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov*, ktorý sa na Slovensku pri nedostatku inej špeciálnej úpravy aplikuje, ak ide o prejednávanie ostatných kategórií správnych deliktov, prípadne sa aplikuje subsidiárne (v prípade priestupkov). *Vylučuje* to zákonne vymedzenie predmetu úpravy tohto všeobecne záväzného právneho predpisu (pozri § 1 ods. 1). V disciplinárnom konaní sa *nerozhoduje o verejnej subjektívnej povinnosti všeobecnej povahy*. Z tohto dôvodu je aplikácia správneho poriadku neprípustná. Ak by osobitný zákon ustanovil opak, bolo by to potrebné považovať za právne pochybenie zo stra-

ny zákonodarcu.² Zákony buď výslovne vylučujú možnosť aplikácie všeobecných predpisov o správnom konaní na disciplinárne konanie,³ alebo ustanovujú procesné pravidlá pre postup prejednávania disciplinárnych previnení bez toho, aby explicitne vylúčili aplikáciu všeobecných predpisov o správnom konaní. V poslednom uvedenom prípade nezostáva nič iné, než na základe interpretácie odmietnuť možnosť aplikácie noriem zákona č. 71/1967 Zb. s odkazom na jeho vecnú pôsobnosť.

Keďže aplikácia zákona č. 71/1967 Zb. je vylúčená, nemožno tvrdiť ani to, že disciplinárny orgán samosprávnej stavovskej organizácie má v disciplinárnom konaní *de lege lata* procesné postavenie *správneho orgánu*. Ustanovenie § 1 ods. 2 zákona č. 71/1967 Zb., podľa ktorého je orgán záujmovej samosprávy správnym orgánom, sa aplikuje len v prípadoch, keď samosprávna stavovská organizácia rozhoduje o verejnom subjektívnom práve osoby, ktorá k nej nie je v internom právnom vzťahu (t. j. nejde o jej člena).

Základná otázka znie – aké spoločné črty vykazuje a mal by vykazovať procesnoprávny režim prejednávania správnych disciplinárnych deliktov?

Odpoveď dávajú aj dokumenty Rady Európy, z ktorých sa dozvedáme, že *konanie o disciplinárnych deliktoch je kontradiktórnym konaním*. Z tohto dôvodu má disciplinárne konanie po procesnej stránke bližšie ku konaniu o trestných činoch. To je zásadný rozdiel v porovnaní s prejednávaním správnych deliktov podľa zákona č. 71/1967 Zb. Právna úprava správneho konania kontradiktórnosť nepozná.

Takýto legislatívny stav je prípustný. Kontradiktórnosť konania vyjadruje totiž „*len*“ spôsob, akým sa vedie konanie o delikte. Nemôže mať preto vplyv na povinnosť verejno-mocenského orgánu:

- aplikovať procesné princípy konania vo veciach trestného obvinenia podľa Ústavy Slovenskej republiky a čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd,
- garantovať procesné práva obvineného podľa Ústavy Slovenskej republiky a čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

² Za takýto legislatívny lapsus v slovenskom právnom poriadku treba považovať § 39 ods. 3 zákona č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého „na disciplinárne konanie sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní okrem § 26, 49, 60, 62 až 68 všeobecného predpisu o správnom konaní“, ale i § 288h zákona NR SR č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého, „ak tento zákon neustanovuje inak, vzťahuje sa na disciplinárne konanie všeobecný predpis o správnom konaní“.

³ Pozri § 17 ods. 5 zákona č. 161/1998 Z. z. o Komore kominárov Slovenska a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (Živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Pre uplatnenie kontradiktórnosti konania nie je rozhodujúce, či sa delikt prejednáva pred orgánom súdneho typu alebo iného typu. Zákonnodarca sa v oboch prípadoch môže odchyliť od niektorej zo zásad, na ktorých vo všeobecnosti spočíva kontradiktórne konanie. *De lege lata* tak to na Slovensku aj je. Takéto odchýlky sa vyskytujú v úprave trestného konania, aj v úprave disciplinárneho konania.

Povinnosť prihliadať na základné zásady trestného konania podľa Trestného poriadku a konanie o disciplinárnom previnení člena samosprávnej stavovskej organizácie

Úsilie slovenského zákonodarcu zabezpečiť, aby nedostatočná alebo chýbajúca regulácia procesných princípov konania vo veciach správnych deliktov nebola príčinou nezákonných rozhodnutí vykonávateľov verejnej správy vo veciach správneho trestania, sa stalo motívom pre zákonnú úpravu povinnosti:

- súdov v rámci správneho súdnictva, ak rozhodujú o správnych žalobách vo veciach správneho trestania, prihliadať z úradnej povinnosti „na základné zásady trestného konania podľa Trestného poriadku, ktoré je potrebné použiť na správne trestanie“ (§ 195 Správneho súdneho poriadku),
- disciplinárneho orgánu Slovenskej advokátskej komory použiť primerane ustanovenia Trestného poriadku, ak zákon alebo disciplinárny poriadok komory priamo neupravujú niektoré postupy v disciplinárnom konaní alebo postavenie, práva a povinnosti účastníkov konania – pozri § 57 ods. 7 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 586/2003 Z. z. ukladá disciplinárnemu orgánu povinnosť *primeranej* aplikácie ustanovení Trestného poriadku. Zákonná požiadavka *primeranosti* je náležitá, vzhľadom na existujúce procesnoprávne osobitosti úpravy konania pred súdom a disciplinárnym orgánom ako orgánom záujmovej samosprávnej organizácie.

Rovnako by mal postupovať aj správny súd. Správny súdny poriadok mu síce prikazuje aplikovať základné zásady trestného konania, čo by mohlo evokovať predstavu, že tu pôjde o všetky základné zásady ustanovené v § 2 zákona č. 301/2005 Z. z., avšak nie je to tak a ani byť nemôže už aj preto, lebo zákon č. 162/2015 Z. z. túto povinnosť správneho súdu zúžil na „základné zásady trestného konania, ktoré je potrebné použiť na správne trestanie“. Zostáva tak otázkou právnej interpretácie, na ktoré základné zásady trestného konania

ustanovené v § 2 Trestného poriadku musí správny súd prihliadať z úradnej povinnosti vo veciach správneho trestania.

Všetky disciplinárne orgány záujmových stavovských organizácií stoja pred rovnakým interpretačným rébusom, keďže si musia byť vedomé toho, že ak pri nedostatku explicitnej úpravy v zákonoch, podľa ktorých postupujú, nebudú konať v súlade so *základnými zásadami trestného konania* podľa Trestného poriadku, správne súdy tak urobia *ex offio* s tým, že právoplatné rozhodnutia napadnuté správnu žalobou budú musieť zrušiť pre ich nezákonnosť (§ 6 ods. 1 zákona č. 162/2015 Z. z.).

Odpoveď na otázku akým spôsobom vykladať povinnosť súdov podľa § 195 Správneho súdneho poriadku, nepriamo dáva dôvodová správa k návrhu tohto zákona, podľa ktorej správne trestanie „vo všeobecnosti podlieha ochrane zaručenej v čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (právo na spravodlivé súdne konanie), čl. 7 (zákaz trestu bez zákona) a čl. 13 (právo na účinné opravné prostriedky), ďalej aj ochrane ustanovenej v čl. 2 a 4 Protokolu č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (odškodnenie za nezákonné odsúdenie a právo nebyť súdený alebo trestaný dvakrát)“. Text dôvodovej správy potvrdzuje, že cieľom úpravy bolo zabezpečiť, aby súdy v správnom súdnictve aplikovali v konaní o veciach, ktoré sa – v súlade s autonómnym výkladom Európskeho súdu pre ľudské práva – považujú za *trestné činy, princípy*, od ktorých sa zákonodarca nesmie odkloniť, keďže tvoria vedúce idey, zabezpečujúce základné *právo na spravodlivý proces*.

Ustanovenie § 2 Trestného poriadku s názvom *základné zásady trestného konania de lege lata* zahŕňa nielen *princípy konania* o trestnom obvinení, ale aj *procesné práva obvineného* a úpravu *kontradiktórnosti konania*. V tomto referáte sa zameriame výlučne na analýzu princíпов konania.

Slovenský zákonodarca väčšinu z ústavnoprávných požiadaviek týkajúcich sa princíпов konania o trestnom obvinení premietol do Trestného poriadku. Ustanovenie § 2 Trestného poriadku len výnimočne nezahŕňa niektoré požiadavky vyplývajúce z ústavy – zákaz odňatia veci zákonnému sudcovi (čl. 48 ods. 1), princíp vecnej príslušnosti (čl. 50 ods. 1), zákaz retroaktivity (čl. 50 ods. 6). To samozrejme neznamená, že ich úpravu nenájdeme v inom ustanovení zákona alebo že by tým bola – pri prípadnej absencii zákonnej úpravy v osobitnom zákone – vylúčená ich priama aplikácia.

Povinnosť prihliadať na základné zásady trestného konania sa realizuje v prípade, ak ide o *princípy konania univerzálnym spôsobom uplatniteľné* pri prejednávaní verejnoprávneho deliktu bez ohľadu na to, či ide o trestný čin, o správny delikt alebo o disciplinárny delikt. Nie všetky základné zásady trestného konania uvedené v § 2 Trestného poriadku však takúto právnu povahu majú.

Nemajú ich tie základné zásady trestného konania, ktorých využitie osobitný zákon upravujúci disciplinárnu zodpovednosť *vylučuje* alebo *modifikuje* na účely disciplinárneho konania. Tieto zásady možno – podľa nášho názoru – rozčleniť do troch skupín.

Do prvej skupiny patria tie zásady ustanovené v § 2 Trestného poriadku, uplatnenie ktorých je v disciplinárnom konaní *vylúčené z hmotnoprávných dôvodov*.

Takýmto hmotnoprávnym dôvodom je oveľa nižší stupeň typovej spoločenskej škodlivosti disciplinárnych deliktov v porovnaní s trestnými činmi. Ten vylučuje uplatnenie *zásady legality stíhania* (§ 2 ods. 5). Namiesto nej sa pri postihu disciplinárnych deliktov členov samosprávnych stavovských organizácií uplatňuje *zásada oportunity stíhania*.

Nízky stupeň typovej spoločenskej škodlivosti disciplinárnych previnení je taktiež dôvodom, pre ktorý sa v osobitných zákonoch nestretáme s úpravou *zásady spolupráce so záujmovými združeniami* (§ 2 ods. 13), ktorá sa uplatňuje v trestnom konaní.

Keďže samosprávna stavovská organizácia nemá podľa osobitných zákonov právomoc rozhodovať v rámci disciplinárneho konania o náhrade škody spôsobenej disciplinárnym previnením jej člena a tieto zákony za účastníka disciplinárneho konania nepovažujú poškodeného, taktiež sa nedá uplatniť § 2 ods. 21 Trestného poriadku (*zásada ochrany práv poškodeného*).

Vzhľadom na druhovú odlišnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov, ktoré nie sú orgánmi verejnej správy, je vylúčená aplikácia § 2 ods. 3 Trestného poriadku (*zásada sudcu pre prípravné konanie*), ako aj čl. 50 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (*zásada vecnej príslušnosti*).

Ústavnoprávna požiadavka čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky o *zákaze odňatia veci zákonnému sudcovi* sa taktiež nedá aplikovať v prípade stíhania disciplinárnych previnení. Osobitné zákony zverujú právomoc rozhodovať o disciplinárnych obvineniach výlučne tým samosprávnym stavovským organizáciám, ktorých disciplinárnej právomoci osoba podlieha. Tieto organizácie ako orgány verejnej správy majú celoštátnu pôsobnosť, takže otázka prípadnej zmeny príslušnosti a úpravy procesného úkonu či rozhodnutia s ňou spojenej (postúpenie veci) je právne irelevantná.

Do druhej skupiny v rámci základných zásad trestného konania podľa § 2 Trestného poriadku patria tie, ktorých aplikácia v disciplinárnom konaní je možná *na základe osobitného zákona* upravujúceho disciplinárne konanie vo veci disciplinárneho previnenia člena samosprávnej stavovskej organizácie.

Zákonodarca sa v týchto prípadoch inšpiroval obsahom konkrétnej základnej zásady trestného konania, avšak *upravil ju na účely disciplinárneho konania špeciálnym spôsobom*. Súčasne prihliadol na *zmysel a funkciu princípov sprá-*

vodlivého procesu vyplývajúcich z Ústavy Slovenskej republiky tak, aby tieto zostali čo najmenej dotknuté. Pri absencii úpravy v osobitnom zákone alebo vo vnútornom predpise samosprávnej stavovskej organizácie, je potrebné predmetné zásady odvodiť výkladom.

Ide o nasledujúce základné zásady trestného konania:

- obžalovacia zásada (§ 2 ods. 15),
- zásada súdneho rozhodovania (§ 2 ods. 16).

Obžalovacia zásada podľa § 2 ods. 15 Trestného poriadku sa premieta v konaní o disciplinárnom previnení v úprave práva zákonom určeného subjektu podať návrh na začatie disciplinárneho konania.

Len subjekt, ktorý má procesné postavenie navrhovateľa, tak môže urobiť. Podľa osobitných zákonov ide o:

- člena komory (§ 17 ods. 1 *zákona NR SR č. 216/1995 Z. z. o Komore geodetov a kartografov v znení neskorších predpisov*),
- orgán komory (napr. dozorná rada podľa *zákona č. 161/1998 Z. z. o Komore kominárov Slovenska a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov*),
- funkcionára orgánu komory (napr. predseda dozornej rady podľa *zákona SNR č. 78/1992 Zb. o daňových poradcov a Slovenskej komore daňových poradcov v znení neskorších predpisov*),
- funkcionára, ktorý nie je členom samosprávnej stavovskej organizácie – napríklad minister, predseda súdu podľa *zákona NR SR č. 233/1995 Z. z.*

Iný subjekt (napr. súkromná osoba, poškodený) nie je tak oprávnený urobiť.

Zákony nevyklučujú, aby návrh na začatie disciplinárneho konania podal ktorýkoľvek z aktívne procesne legitimovaných subjektov. Ak by návrh v tej istej veci podali rôzni navrhovatelia, táto skutočnosť nebráni začatiu konania v tej istej veci. *Prekážka začatého konania* sa uplatní, len ak litispendenciu upraňuje právny predpis.⁴

Návrh sa podáva vo *verejnom záujme*, ktorý je skutkom porušený a ktorého ochranu je povinná zabezpečiť príslušná samosprávna stavovská organizácia.

⁴ Príkladom takejto špeciálnej regulácie je § 235 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z., podľa ktorého: „(5) Začatie disciplinárneho konania bráni tomu, aby v tej istej veci prebiehalo iné disciplinárne konanie. Ak podajú návrh na začatie disciplinárneho konania v tej istej veci viacerí navrhovatelia, disciplinárne previnenie sa prejedná na návrh, ktorý bol podaný ako prvý v poradí; neskôr podané návrhy majú účinok pristúpenia do konania na stranu navrhovateľa. (6) Navrhovatelia, ktorí podľa odseku 5 pristúpili do disciplinárneho konania, majú v disciplinárnom konaní rovnaké postavenie ako navrhovateľ, na návrh ktorého sa začalo disciplinárne konanie.“

Stíhanie disciplinárneho previnenia ako verejnoprávneho deliktu je ovplyvnené *zásadou oficiality*. Nie je však vylúčené, aby takýto subjekt podal podnet, sťažnosť, resp. oznámenie o skutku. Ide o zdroj informácií, ktorý by mal byť predmetom šetrenia a jeho vybavenia.

V prípade, ak výsledok šetrenia nasvedčuje, že skutok sa stal, napĺňa skutkovú podstatu disciplinárneho previnenia a ak nie je disciplinárne previnenie premlčané, je daný dôvod na podanie návrhu na začatie disciplinárneho konania.

Podanie návrhu však *nie je povinnosťou* navrhovateľa. Konanie o disciplinárnom previnení nie je ovládané zásadou legality, ale *zásadou oportunity* (pozri napr. dikciu § 21 ods. 2 zákona NR SR č. 200/1994 Z. z. „návrh na začatie disciplinárneho konania možno podať“). Pri nedostatku procesnej úpravy zásadu oportunity treba odvodiť z hmotnoprávnej úpravy zákona, ktorý ustanovuje právomoc samosprávnej stavovskej organizácie ukladať disciplinárne opatrenia za disciplinárne previnenia – pozri napr. dikciu § 56 ods. 2 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, podľa ktorého „za disciplinárne previnenie možno uložiť“.

Procesným právom navrhovateľa je nielen podať návrh na začatie konania, ale taktiež kedykoľvek v priebehu konania vziať *návrh späť*. Predmetné dispozičné právo je navrhovateľ oprávnený využiť najneskôr do *vydania (vyhlásenia) rozhodnutia*, ktorým sa disciplinárne konanie končí. Právnym dôsledkom takéhoto procesného úkonu je, že disciplinárny orgán musí začaté konanie zastaviť – pozri napr. § 228a ods. 1 písm. b) zákona NR SR č. 223/1995 Z. z.

Nie všetky osobitné zákony však upravujú právo navrhovateľa vziať návrh späť. V takom prípade nie je v rozpore s obžalovacou zásadou, ak takúto právomoc disciplinárneho orgánu upraví vnútorný predpis komory.

V právnej úprave nenájdeme vymedzenie dôvodu pre späťvzatie návrhu, avšak z účelu tohto procesného úkonu vyplýva, že navrhovateľ tak urobí v prípade, ak je z priebehu konania a v ňom vykonaného dokazovania zrejmé, že je tu dôvod, aby disciplinárny orgán oslobodil obvineného spod návrhu. Dôvod pritom môže spočívať v tom, že v disciplinárnom konaní nebolo dokázané, že skutok sa stal, skutok nie je disciplinárnym previnením alebo že nebolo dokázané, že skutok spáchal disciplinárne obvinený.

Významným právnym dôsledkom uplatňovania obžalovacej zásady v disciplinárnom konaní je to, že disciplinárny orgán je viazaný skutkom uvedeným v návrhu.

Ak by táto skutočnosť explicitne nevyplývala zo zákona, možno ju upraviť vo vnútornom predpise komory (pozri napr. § 21 ods. 1 *Disciplinárneho poriadku Slovenskej advokátskej komory* z 10. júna 2017, podľa ktorého „disciplinárny

senát môže rozhodnúť iba o skutku, ktorý je uvedený v návrhu“). Ak by nebola upravená ani vo vnútornom predpise, treba predmetný dôsledok odvodíť výkladom z účelu, ktorý návrh na začatie disciplinárneho konania plní.

Disciplinárny orgán nie je oprávnený rozhodovať o inom skutku, než je uvedený v návrhu. *Predmet tohto sporu* je tak limitovaný obžalovacou zásadou. Na druhej strane viazaný je skutkom, nie jeho právnou kvalifikáciou.⁵

Disciplinárne konanie má charakter *sporového konania*, v ktorom vystupujú *procesné strany* – navrhovateľ a disciplinárne obvinený. Osobitný zákon ich vymedzuje ako *účastníkov disciplinárneho konania*.⁶ Ak by to tak aj nebolo, predmetné procesné postavenie možno odvodíť na základe ich procesných práv, predovšetkým však ich práva podať odvolanie proti rozhodnutiu disciplinárneho orgánu.⁷

Zásada súdneho rozhodovania. Podľa § 2 ods. 16 Trestného poriadku: „V trestnom konaní pred súdom rozhoduje senát, samosudca alebo sudca pre prípravné konanie. Predseda senátu, samosudca alebo sudca pre prípravné konanie rozhodujú sami, ak to zákon výslovne ustanovuje.“ Premietnutím tejto základnej zásady trestného konania do zákonov upravujúcich disciplinárne konanie vo veciach disciplinárnych previnení členov samosprávnych stavovských organizácií sú ustanovenia, ktoré upravujú postavenie *disciplinárnych orgánov*.

Sú zásadne *kolegiálnymi* orgánmi. Osobitný zákon ich nazýva:

- disciplinárna komisia (napr. § 17 ods. 3 zákona NR SR č. 216/1995 Z. z.) alebo
- disciplinárny senát (napr. § 21 ods. 1 zákona NR SR č. 200/1994 Z. z.).

Do tretej skupiny základných zásad trestného konania podľa § 2 Trestného poriadku patria tie, ktoré podporujú realizáciu *práva na prerokovanie veci* podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a *práva na spravodlivý a rýchly proces* podľa § 2 ods. 7 Trestného poriadku. Sú to:

- zásada kontradiktórnosti (§ 2 ods. 11),
- zásada verejnosti konania (§ 2 ods. 17),
- zásada ústnosti konania (§ 2 ods. 18),
- zásada bezprostrednosti (§ 2 ods. 19).

⁵ Kurilovská, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 89.

⁶ Napríklad podľa § 225 ods. 1 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z. „účastníkom disciplinárneho konania je navrhovateľ a exekútor, proti ktorému návrh na začatie disciplinárneho konania smeruje (ďalej len „disciplinárne obvinený“).“

⁷ Napríklad podľa § 21 ods. 3 zákona NR SR č. 200/1994 Z. z. „proti písomnému rozhodnutiu disciplinárneho senátu môže reštaurátor, ktorého sa rozhodnutie týka, alebo predseda dozornej rady podať odvolanie“.

Ich spoločnosťou črtou je, že môžu byť legislatívne „prelomené“. Dôvodom je, že zákonodarca uprednostnil iný dôležitý legitímny záujem (napr. efektívnosť výkonu verejnej správy).

Zásada kontradiktórnosti Kontradiktórnosť konania vyjadruje proces, v ktorom orgán nemôže sám vykonať dôkazy, ktoré procesná strana nenavrhol. V takejto podobe sa však na Slovensku neuplatňuje ani v trestnom konaní. Vyplyva to z § 2 ods. 11 Trestného poriadku, podľa ktorého: „Súd môže vykonať aj dôkazy, ktoré strany nenavrholi. Strany majú právo nimi navrhnutý dôkaz zabezpečiť.“

„Zásada kontradiktórnosti trestného konania znamená *diskusiu strán o predložených dôkazoch a argumentoch protistrany vo verejnom súdnom konaní pred nezávislým súdom, ktorý je povinný rozhodnúť len na podklade dôkazov, ktoré pred ním bezprostredne vykonané.*

Zásada kontradiktórnosti trestného konania zahŕňa v sebe celý *system záruk (zásad)*, ktorými je ovládané trestné konanie a ktoré v súhrne tvoria spravodlivý proces. Určité poňatie takto chápanej zásady kontradiktórnosti podáva aj Ústava Slovenskej republiky, ktorá v čl. 48 ods. 2 zdôrazňuje, že každý má právo (okrem iného) aj na to, aby jeho vec bola prejednaná v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom.

„Zásadu kontradiktórnosti podľa Trestného poriadku nie je preto možné stotožňovať len so súperením strán v anglosaskej podobe, pretože táto zásada je širšia a tvorí ju niekoľko ďalších zásad, ktoré ovládajú trestné konanie a to:

- zásada verejnosti – t. j. strany majú nezávislému súdu predkladať dôkazy a argumenty zásadne vo verejnom súdnom konaní,
- zásada ústnosti – dôkazy by mali byť súdu predkladané zásadne ústne (výsluchy svedkov, znalcov, obžalovaného, čítanie listinných dôkazov a podobne) s tým, že čítanie výpovedí svedkov z prípravného konania by malo byť skôr výnimočné a len v nevyhnutných prípadoch (napríklad smrť svedka a podobne),
- zásada bezprostrednosti – t. j. nezávislý súd má rozhodovať len na základe dôkazov, ktoré boli pred ním vykonané v priebehu pojednávania – samozrejme je možné stanoviť výnimky, v ktorých sa obžalovaný môže výslovne vzdať práva na kontradiktórny proces a kde súd pristúpi k rozhodnutiu bez vykonávania dôkazov (napríklad uznanie viny, dohoda o vine a treste, či akceptovanie trestného rozkazu),
- prokurátor ako aj obžalovaný (ako dve nosné strany trestného procesu) majú prístup k dôkazom a argumentom protistrany a majú možnosť ich spochybniť (konfrontačná zásada) – rovnosť strán je chápaná ako rovnosť v procesných právach a nie v povinnostiach, keďže je v zásade en povinnosťou prokurátora, aby dokazoval vinu obžalovaného, samotný *obžalova-*

ný môže byť pasívny a nemusí nič spochybňovať a ani dokazovať (dokonca sa môže vzdať aj prejednávania veci v jeho prítomnosti),

- z uvedenej zásady vyplýva aj právo obžalovaného byť prítomný pri prejednaní veci (ide o právo a nie povinnosť obžalovaného).⁸

Disciplinárny orgán – rovnako ako súd v súlade s § 2 ods. 11 Trestného poriadku – nevystupuje len v úlohe arbitra usmerňujúceho dokazovanie, ktoré vykonávajú procesné strany. I keď úprava podľa Trestného poriadku „preferuje prvky kontradiktórneho procesu, kde aktivitu pri dokazovaní vyvíjajú najmä procesné strany, toto ustanovenie zabezpečuje, aby v konaní pred súdom popri aktivite strán mohol do dokazovania aktívne a iniciatívne zasahovať i súd, aby tak mohol z vlastnej iniciatívy vykonať i dôkazy, ktoré strany nenavrhlí“.⁹

Pri absencii úpravy takejto právomoci disciplinárneho orgánu v osobitnom zákone či vo vnútornom predpise samosprávnej stavovskej organizácie, je preto potrebné priamo aplikovať § 2 ods. 11 Trestného poriadku.

Zásada verejnosti konania (§ 2 ods. 17) predstavuje nepriamu právnu záruku ochrany práv obvineného z trestného činu.

Vo veciach disciplinárnej zodpovednosti členov samosprávnych stavovských organizácií sa s jej úpravou stretáme len výnimočne. Podľa nej:

- disciplinárne konanie je verejné (podľa § 226 ods. 5 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z. „ak disciplinárny senát z dôvodov verejného záujmu alebo ochrany oprávnených záujmov disciplinárne obvineného nerozhodne inak, je ústne pojednávanie vždy verejné“),
- vyhlásenie rozhodnutia je verejné (pozri § 20 ods. 4 Disciplinárneho poriadku Slovenskej advokátskej komory z 10. júna 2017).

V prípade, ak osobitný zákon mlčí, treba vychádzať z toho, že sa uplatňuje zásada neverejnosti disciplinárneho konania. Takáto interpretácia je odôvodniteľná typovou odlišnosťou orgánov samosprávnych stavovských organizácií od orgánov súdneho typu a tiež nízkym stupňom spoločenskej škodlivosti disciplinárnych previnení. Uvedený spôsob výkladu neznižuje štandard právnej ochrany disciplinárne obvineného, keďže funkcia predmetnej procesnej záruky sa uplatňuje v rámci správneho súdnictva (§ 109 zákona č. 162/2015 Z. z.) pri prieskume právoplatných rozhodnutí o správnych disciplinárnych deliktoch.

⁸ Šamko, P.: Kontradiktórnosť hlavného pojednávania (niektoré teoretické a praktické problémy). Zverejnené 25. januára 2013. <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a206-kontradiktornost-hlavneho-pojednavania-niektore-teoreticke-a-prakticke-problemy>

⁹ Kurilovská, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 77.

Zásada ústnosti konania (§ 2 ods. 18 Trestného poriadku). V správnom konaní, ktoré nemá povahu sporového konania, sa uplatňuje, len ak tak ustanovuje zákon (pozri § 21 ods. 1 zákona č. 71/1967 Zb., podľa ktorého „správny orgán nariadi ústne pojednávanie, ak to vyžaduje povaha veci, najmä ak sa tým prispeje k jej objasneniu, alebo ak to ustanovuje osobitný zákon“).

Zásadná fakultatívnosť ústneho pojednávania vo verejnej správe je v súlade s rozhodovacou praxou Európskeho súdu pre ľudské práva, avšak ukladá orgánu povinnosť starostlivo a kvalifikovane zvážiť, kedy je pojednávanie potrebné.¹⁰

Na rozdiel od správneho konania konanie vo veci správneho disciplinárneho deliktu, v ktorom ako strany vystupujú účastníci (navrhovateľ a disciplinárne obvinený), je sporovým konaním. Preto aj keď osobitný zákon neupravuje povinnosť, aby disciplinárny orgán nariadil ústne pojednávanie (napr. zákon č. 586/2003 Z. z.), mala by mu takáto povinnosť vyplývať z vnútorného predpisu samosprávnej stavovskej organizácie.

Zásada ústnosti konania napomáha presadzovať kontradiktórnosť disciplinárneho konania. Jej porušenie, či už tým, že ani vnútorný predpis samosprávnej stavovskej organizácie neukladá povinnosť disciplinárnemu orgánu nariadiť ústne pojednávanie alebo že tak disciplinárny orgán neurobil, hoci mu takáto povinnosť z právneho predpisu vyplýva, môže mať vplyv na zákonnosť výsledného rozhodnutia, lebo ústne prejednanie predstavuje priestor, v ktorom môžu procesné strany účinne využívať svoje procesné práva zaručené zákonom a medzinárodnou zmluvou.

Keďže zásada ústnosti konania je prirodzeným dôsledkom procesného spôsobu, akým sa vedie sporové konanie, jej vylúčenie by malo byť len výnimočné a malo by sa tak stať *zákonom*, nie iba vnútorným predpisom samosprávnej stavovskej organizácie.

Legitímnym dôvodom pre jej vylúčenie by mala byť efektívnosť výkonu verejnej správy. Disciplinárny orgán nie je povinný nariadiť ústne pojednávanie len v prípadoch, keď samotné ústne pojednávanie nie je spôsobilé – vzhľadom na nespochybniteľný skutkový stav veci – priniesť nové zistenia, či dôkazy, ktoré by mohli mať vplyv na rozhodnutie vo veci. Ďalšou, kumulatívnou podmienkou je, že disciplinárne obvinený sa nedomáha ústneho prejednanía veci. Takáto právomoc by však mala disciplinárnemu orgánu vyplývať zo zákona.

Ako príklad možno citovať inštitút *skráteneho disciplinárneho konania* v Disciplinárnom poriadku Slovenskej advokátskej komory z 10. júna 2017.

¹⁰ Bližšie k tomu Pekár, B.: Požiadavky na správny proces v oblasti správneho trestania v zmysle rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva. In: Vrabko, M. a kolektív: *Verejná správa na rázcestí*. Papáčová, I. (ed.) Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018, s. 274.

Za skrátené disciplinárne konanie sa považuje také, v ktorom sa *nenariad'uje pojednávanie*. Uplatňuje sa len v prípadoch, uvedených v § 16 ods. 1, teda:

- vo veci nezaplatenia príspevku na činnosť komory,
- ak je nepochybné, že skutok uvedený v návrhu na začatie konania sa stal, disciplinárne obvinený spáchanie skutku nepopiera a skutok vykazuje znaky disciplinárneho previnenia.

Ide tu vždy o prípady, keď sú k dispozícii dostatočné dôkazy o vine obvineného a ústne prejednanie by sa javilo ako nadbytočné.

Proti rozhodnutiu vydanému v skrátenom disciplinárnom konaní je disciplinárne obvinený podľa Disciplinárneho poriadku Slovenskej advokátskej komory z 10. júna 2017 oprávnený podať *odpor*. Vzhľadom na jeho účinok, je tento opravný prostriedok potrebné považovať za procesný úkon, ktorým sa disciplinárne obvinený nepriamo domôže prejednávania disciplinárneho previnenia v neskrátenom disciplinárnom konaní s nariadeným ústnym pojednávaním.

Zásada bezprostrednosti (§ 2 ods. 19) veľmi úzko súvisí so zásadou ústnosti konania. Jej uplatňovanie je podporené tým, že disciplinárne konanie je sporovým konaním, v ktorom sa dokazovanie vykonáva na *ústnom pojednávaní* (ak právny predpis výnimočne neustanovuje inak). Z tohto dôvodu sa vyžaduje, aby disciplinárny orgán prihliadal len na tie dôkazy, ktoré boli v tomto konaní vykonané.

Predpokladá sa, že ústne pojednávanie sa bude uskutočňovať za stálej prítomnosti všetkých členov disciplinárnej komisie (disciplinárneho senátu).

Disciplinárny orgán ako kolektívny orgán musí v konaní vystupovať a konať v zložení, v ktorom bol ustanovený vymenovaním. Z tohto dôvodu sa *pravidlo nezmeniteľnosti zloženia* disciplinárneho orgánu v priebehu disciplinárneho konania v zákonoch upravujúcich disciplinárne konanie predpokladá. V právnej úprave je obsiahnuté implicitne.

Zásada bezprostrednosti nesmie byť v disciplinárnom konaní porušená, ani ak disciplinárny orgán rozhoduje o disciplinárnom previnení v tzv. skrátenom konaní, a to na základe dôkazov predložených v písomnom návrhu na začatie disciplinárneho konania. Je preto vylúčené, aby sa rozhodovalo bez toho, aby s obsahom písomného návrhu a predložených dôkazov nemali možnosť oboznámiť sa všetci členovia disciplinárneho orgánu.

Zo zásady bezprostrednosti vyplýva taktiež *pravidlo o neprerušiteľnosti konania*,¹¹ ktoré nemôže byť dotknuté odročením ústneho pojednávania v disciplinárnom konaní.

¹¹ Palkovič, J. in: Čentéš, J. a kolektív: *Trestný poriadok. Komentár*. 2 aktualizované vydanie. Žilina: Eurokódex, 2015, s. 9.

Povinnosť aplikovať základné zásady trestného konania podľa Trestného poriadku v konaní o disciplinárnom previnení člena samosprávnej stavovskej organizácie

Nielen v trestnom konaní, ale aj v konaní o disciplinárnych previneniach členov samosprávnych stavovských organizácií, je potrebné – aj pri prípadnej absencii ich explicitnej úpravy v zákone – *vždy* aplikovať nasledujúce *princípy konania*, ktoré sú ako *základné zásady trestného konania* ustanovené v Trestnom poriadku:

- zásada stíhania zo zákonných dôvodov (§ 2 ods. 1),
- zásada zdržanlivosti (§ 2 ods. 2),
- zásada prezumpcie neviny (§ 2 ods. 4),
- zásada oficiality (§ 2 ods. 6),
- zásada *ne bis in idem* (§ 2 ods. 8),
- vyhľadávacia zásada (§ 2 ods. 10),
- zásada voľného hodnotenia dôkazov (§ 2 ods. 12),
- zásada procesnej rovnosti (§ 2 ods. 14).

Porušenie ktorejkoľvek z nich je *porušením základnej požiadavky na spravodlivý proces podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky*, ktoré môže mať zásadný vplyv na výsledné rozhodnutie samosprávnej stavovskej organizácie. V takom prípade je to dôvod pre zrušenie rozhodnutia z dôvodu jeho nezákonnosti.

Skutočnosť, že osobitný zákon alebo disciplinárny poriadok samosprávnej stavovskej organizácie vydaný na základe splnomocnenia zákona ich neupravuje, nezbavuje orgán verejnej správy zodpovednosti za nezákonnosť jeho rozhodnutia v prípade ich porušenia.

Na Slovensku právomoc každej profesijnej organizácie upravuje samostatný zákon. Miera podrobnosti jej regulácie je vzostupná – najstručnejšiu úpravu disciplinárneho konania obsahujú predpisy prijímané v 90. rokoch. Predpisy schválené v neskoršom období sa vyznačujú rozsiahlejšou a podrobnejšou procesnoprávnou úpravou. Tento trend je nepochybne vyvolaný aj vplyvom judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a následne aj judikatúry slovenských súdov, ktorá kladie dôraz na presadzovanie základného práva na spravodlivý proces vo veciach správneho trestania.

*Zásada stíhania zo zákonných dôvodov*¹² je procesno-právnym vyjadrením základnej požiadavky podľa čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky („štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon“).

¹² Podľa § 2 ods. 1 Trestného poriadku „nikto nemôže byť stíhaný ako obvinený inak než zo zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý ustanovuje tento zákon“.

Zásada v § 2 ods. 1 Trestného poriadku vyjadruje:

- zákaz bezdôvodného stíhania,
- príkaz postupovať na základe a v súlade so zákonom upravujúcim postup voči obvinenému.

Prvá požiadavka je procesno-právnu konkretizáciou hmotnoprávneho princípu *nullum crimen sine lege* (čl. 49 Ústavy Slovenskej republiky) a s ňou spätým *zákazom retroaktivity* (čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky).¹³

Dôvodom pre začatie disciplinárneho konania tak môže byť len skutok, ktorý by podľa platnej právnej úpravy mohol byť disciplinárnym previnením člena samosprávnej stavovskej organizácie. Osobitné zákony v tejto súvislosti hovoria o *porušení disciplíny*.

Vzhľadom na to, že v prípade stíhania disciplinárnych previnení sa uplatňuje *zásada oportunitity*, ktorá je procesným vyjadrením princípu subsidiarity trestného postihu (*ultima ratio*), dôležité je aj ustálenie kritéria, na základe ktorého navrhovateľ podáva návrh na začatie disciplinárneho konania. I tu nie je prípustné konať svojvoľne a náhodne, pretože by tým bol porušený *princíp rovnosti osôb*.

Druhá požiadavka predpokladá zákonnú úpravu procesného postupu. V prípade, ak by zákon alebo vnútorný predpis komory priamo neupravil postup v disciplinárnom konaní, použili by sa primerane základné zásady trestného konania podľa § 2 Trestného poriadku.

Zásada zdržanlivosti (§ 2 ods. 2) úzko súvisí so *zásadou stíhania len zo zákonných dôvodov*, so *zásadou prezumpcie neviny* (vo vzťahu k obvinenému) a v širšom zmysle aj voči tretím osobám, ktoré vystupujú v disciplinárnom konaní, ak tak ustanovuje osobitný zákon – pozri § 92a ods. 1 zákona SNR č. 323/1992 Zb. o *notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov*, podľa ktorého: „Každý je povinný podať disciplinárnej komisii nevyhnutné vysvetlenia na preverenie návrhu na začatie disciplinárneho konania.“

Vzhľadom na nízku typovú spoločenskú škodlivosť disciplinárnych previnení, osobitné zákony neupravujú právomoc orgánu samosprávnej stavovskej organizácie pri vykonávaní šetrenia o skutku, ktorý môže byť disciplinárnym previnením, voči tretím osobám pred podaním návrhu na disciplinárne konanie.

Cieľom uplatnenia predmetnej zásady trestného konania je zabezpečiť, aby „ich základné práva a slobody boli rešpektované a zároveň v prípadoch,

¹³ Podľa § 58 ods. 4 zákona č. 586/2003 Z. z. „zodpovednosť za disciplinárne previnenie sa posudzuje podľa všeobecne záväzných právnych predpisov a predpisov komory účinných v čase, keď k disciplinárnemu previneniu došlo; podľa neskorších všeobecne záväzných právnych predpisov a predpisov komory sa posudzuje len vtedy, ak je to pre disciplinárne obvineného priaznivejšie“.

keď trestné právo procesné umožňuje zásahy do nich, aby tieto boli robené len v takom rozsahu, v akom to odôvodňuje účel trestného konania“.¹⁴ Predmetom ochrany sú právo osoby na jej dôstojnosť a jej súkromie.

Treba zdôrazniť, že aj keby predmetná zásada nebola v § 2 Trestného poriadku explicitne uvedená, aj tak by sa uplatnila, lebo princíp rešpektovania základných práv a slobôd pri výkone orgánmi verejnej správy vyjadruje jednu zo základných a všeobecných požiadaviek na výkon verejnej správy v demokratickom a právnom štáte.¹⁵

Zásada prezumpcie nevinny je vyjadrená v § 2 ods. 4 Trestného poriadku tak, že „každý, proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu“. Predmetná zásada je garantovaná aj článkom 6 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Podľa čl. 6 ods. 2 Dohovoru sa v rámci práva na spravodlivý proces vyžaduje, aby sa každý, kto je obvinený z trestného činu, považoval za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom.

Účelom prezumpcie nevinny je chrániť každého, kto bol obvinený z deliktu pred vyslovením výroku o vine bez toho, aby bola jeho vina preukázaná v súlade so zákonom. To však neznamená, že s tým, voči komu sa konanie o delikte začalo, nie je možné zaobchádzať ako s obvineným, pričom obvinený je povinný strpieť určité obmedzenia.

Je vecou orgánu, ktorý rozhoduje o vine obvineného, aby dospel na základe dokazovania v konaní k rozhodnutiu v tejto otázke. Jeho rozhodnutie nemôže byť ovplyvnené predchádzajúcim postupom iného orgánu (napr. súdu vydaným v trestnom konaní o postúpení veci z dôvodu, že skutok nemohol byť kvalifikovaný ako trestný čin na prejednanie orgánu verejnej správy).¹⁶

Z uvedeného možno odvodiť základné pravidlá, ktoré sa musia uplatňovať v zákonnej úprave procesného postupu vo veci trestného obvinenia:

- dôkazné bremeno je na žalobcovi,
- neprípustnosť nezákonne získaného dôkazu,
- povinnosť rešpektovať právo neobviňovať seba samého (*nemo tenetur se ipsum accusare*).

¹⁴ Palkovič, J. in: Čentéš, J. a kolektív: *Trestný poriadok. Komentár*. 2 aktualizované vydanie. Žilina: Eurokódex, 2015, s. 4.

¹⁵ Bližšie k tomu pozri Košičiarová, S.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. 2. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 73 a nasl.

¹⁶ Bližšie k tomu rozsudok Okresného súdu v Čadci zo dňa 26. marca 1996, sp. zn. 11 S 3/95. In: Milučký, J. – Vallová, J. – Potášch, P.: *Judikatúra k Správnemu poriadku a Správnemu súdnemu poriadku*. Bratislava: Eurokódex, 2017, s. 32 – 33.

V odbornej literatúre uvádzané pravidlo *in dubio pro reo* nepredstavuje *samostatnú požiadavku*, ale logický dôsledok uplatnenia zásady prezumpcie nevinu.¹⁷ Dôležité je uvedomiť si, že nezbavuje orgán jeho procesnej povinnosti jednoznačne preukázať vinu obvineného z trestného činu.¹⁸

Zásada prezumpcie nevinu sa premieta do fázy začatia disciplinárneho konania, do priebehu disciplinárneho konania i do výsledku konania – do rozhodnutia disciplinárneho orgánu.

Pokiaľ ide o začatie disciplinárneho konania, základnou podmienkou pre podanie návrhu je zistenie, že osoba sa dopustila disciplinárneho previnenia. Osobitné zákony v tejto súvislosti používajú formuláciu „navrhovateľ sa dozvedel o disciplinárnom previnení“ (pozri § 40 ods. 2 zákona SNR č. 323/1992 Zb.). Vždy tu pôjde o situáciu, keď jestvuje odôvodnený záver, že osoba spáchala disciplinárny delikt.

Požiadavka na odôvodnenosť záveru súvisí aj so zásadou zdržanlivosti podľa § 2 ods. 2 Trestného poriadku, keďže začatie disciplinárneho konania predstavuje úkon s procesnoprávnymi dôsledkami pre disciplinárne obvineného, prípadne aj tretie osoby. Vylučuje svojvoľnosť alebo nedostatočnú odôvodnenosť návrhu na začatie disciplinárneho konania. Na druhej strane neznamenaá, že by na začatie disciplinárneho konania bolo potrebná úplná absencia pochybnosti o spáchanom skutku.

Absencia pochybnosti o tom, že sa osoba dopustila disciplinárneho previnenia, je podmienkou toho, aby bolo možné prerokovať vec v *skrátenej forme konania* (bez nariadenia ústneho pojednávania), avšak len keď právny predpis takúto formu upravuje.

O dodržaní zásady prezumpcie nevinu v priebehu disciplinárneho konania možno hovoriť vtedy, ak si orgán vytvára vnútorné presvedčenie o vine disciplinárne obvineného na základe zistených a preukázaných skutočností bez jednostrannej zaujatosti pri objasňovaní veci a bez nezákonného obmedzovania práv disciplinárne obvineného.¹⁹

Európsky súd pre ľudské práva v tomto smere vyžaduje neutrálny a objektívny prístup. Akýkoľvek úkon, rozhodnutie alebo šírenie názoru, ktorý by predpokladal vinu obvineného bez právoplatného rozhodnutia disciplinárneho orgánu, predstavuje porušenie zásady prezumpcie nevinu. Za taký-

¹⁷ Kurilovská, L.: Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 125.

¹⁸ Podľa § 228d ods. 4 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z. „Ak disciplinárny senát zistí, že exekútor sa disciplinárneho previnenia nedopustil alebo mu nemožno disciplinárne previnenie preukázať, rozhodne, že nie je vinný a disciplinárne opatrenie mu neuλοží.“

¹⁹ Kurilovská, L.: Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 117.

to prípad považoval Európsky súd pre ľudské práva situáciu, keď bola súdom sťažovateľovi ustanovená povinnosť zaplatiť trovy konania vo veci proti nemu, ktorá bola zastavená z dôvodu premlčania (*Minelli* proti Švajčiarsku z 25. marca 1983, č. 8660/79).²⁰

Zásada oficiality (§ 2 ods. 6) odlišuje konanie o verejnoprávnom delikte (trestnom čine alebo správnom delikte) od civilného konania.

Uplatňuje sa bez ohľadu na to, či stíhanie deliktu je ovládané zásadou legality alebo oportunity.

Vzťahuje sa na celé konanie a vyjadruje povinnosť orgánu vykonávať všetky úkony z *vlastnej iniciatívy* pre splnenie účelu disciplinárneho konania. Zo zásady oficiality preto vyplýva aj povinnosť disciplinárneho orgánu vydať rozhodnutie bez toho, aby musela procesná strana podať návrh na vydanie rozhodnutia.

Len ak tak ustanovuje zákon, orgán vykonáva úkon *na základe návrhu*. V takom prípade ide o výnimku z predmetnej zásady. Existencia návrhu je podmienkou, aby orgán konal.

V rámci vyvodzovania zodpovednosti za disciplinárne previnenia samosprávnymi stavovskými organizáciami v disciplinárnom konaní je zásada oficiality prelomená:

- povinnosťou disciplinárneho orgánu vykonávať procesné úkony v disciplinárnom konaní začatom na návrh navrhovateľa,
- povinnosťou odvolacieho orgánu vykonávať procesné úkony v odvolacom konaní začatom na základe odvolania podaného účastníkom disciplinárneho konania,
- povinnosťou komory uhradiť svedkovi hotové výdavky a mzdu, ktorá mu preukázateľne ušla, na základe návrhu svedka (§ 228b ods. 4 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z.) atď.

Zásada ne bis in idem. Na rozdiel od čl. 50 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky z formulácie čl. 4 Protokolu č. 7 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd explicitne vyplýva jednak *zákaz viacnásobného stíhania*, jednak *zákaz viacnásobného potrestania osoby za ten istý skutok*. Tým je daný jednak procesnoprávny, jednak hmotnoprávny aspekt jeho uplatnenia.²¹

²⁰ Podľa platnej právnej úpravy je v disciplinárnom konaní taká možnosť vylúčená. Ako príklad možno citovať § 41 ods. 2 zákona č. 344/2004 Z. z. o patentových zástupcoch, o zmene zákona č. 444/2002 Z. z. o dizajnoch a zákona č. 55/1997 Z. z. o ochranných známkach v znení zákona č. 577/2001 Z. z. a zákona č. 14/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov, podľa ktorého, „ak disciplinárna komisia rozhodne, že patentový zástupca alebo asistent, proti ktorému sa vedie disciplinárne konanie, dopustil sa disciplinárneho previnenia, uloží mu povinnosť zaplatiť komore paušálne trovy konania vo výške jeden a pol násobku životného minima ustanoveného osobitným predpisom“.

²¹ Košičiarová, S.: *Princípy správneho trestania*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 150.

Z Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd nevyplýva zákaz súbežného konania o tom istom skutku, keďže súbežné konania vedené o skutku rôznymi orgánmi verejnej moci sú síce nežiaduce, avšak nemožno ich vopred vylúčiť.

Procesnoprávny aspekt princípu *ne bis in idem* je v právnej úprave vyjadrený zákazom:

- začať procesno-právny postup,
- pokračovať v začatom procesno-právnom postupe, ak sa už o *tom istom skutku* osoby právoplatne rozhodlo.²²

Ustanovenie § 2 ods. 8 Trestného poriadku vyjadruje procesnoprávny aspekt zásady *ne bis in idem* nasledovne: „Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už *právoplatne odsúdený alebo oslobodený* spod obžaloby. Táto zásada nevyučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.“

Podľa § 9 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku „trestné stíhanie nemožno začať, a ak už bolo začaté, nemožno v ňom pokračovať a musí byť zastavené, ak ide o osobu, proti ktorej sa skoršie stíhanie pre ten istý skutok skončilo právoplatným rozsudkom súdu alebo bolo právoplatne zastavené, podmienčne zastavené a obvinený sa osvedčil alebo sa skončilo schválením zmiernosti a zastavením trestného stíhania, ak rozhodnutie nebolo v predpísanom konaní zrušené“.

Zásada *ne bis in idem* nie je dotknutá, t. j. nemožno sa jej úspešne dovolať:

- v prípade zrušenia právoplatného rozhodnutia z dôvodu jeho nezákonnosti (vtedy sa neuplatňuje prekážka *res iudicata*),
- v prípade súbehu deliktov.²³

Osobitné zákony upravujúce disciplinárne konanie predmetnú zásadu neupravujú. V takom prípade je vhodné ustanoviť ju vo vnútornom predpise samosprávnej stavovskej organizácie ako špeciálny dôvod pre odloženie veci a pre zastavenie disciplinárneho konania.

Vyhľadávacia zásada. Podľa § 2 ods. 10 Trestného poriadku orgány činné v trestnom konaní obstarávajú dôkazy z úradnej povinnosti. Právo obstarávať dôkazy majú aj strany.

Predmetná zásada je *konkretizáciou zásady oficiality*, a to vo vzťahu k procesu dokazovania. Vyplýva z nej zodpovednosť za zhromažďovanie podkladov a dôkazov v trestnom konaní. Obdobne sa vyhľadávacia zásada uplatňuje aj

²² Košičiarová, S.: *Správne právo procesné. Všeobecná časť. 2. zmenené a aktualizované vydanie.* Šamorín: Heuréka 2017, s. 60.

²³ Košičiarová, S.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované a doplnené vydanie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 226.

v správnom konaní podľa zákona č. 71/1967 Zb. pri prejednávaní správnych deliktov.

V konaní o disciplinárnom previnení člena samosprávnej stavovskej organizácie, ktoré je sporovým konaním, je situácia rovnaká ako v súdnom konaní. Procesné strany predkladajú dôkazy, pričom disciplinárne obvinený má *právo, nie povinnosť* predkladať dôkazy.²⁴

V osobitných zákonoch sa predmetná zásada premieta v úprave:

- povinnosti navrhovateľa pripojiť k návrhu na začatie disciplinárneho konania dôkazy,²⁵
- práva disciplinárne obvineného predložiť alebo označiť dôkazy na preukázanie svojich tvrdení (pozri napr. § 226 ods. 1 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z.),
- špeciálnych podmienok na predkladanie dôkazov.

V poslednom z uvádzaných prípadov podmienka môže byť v právnom predpise formulovaná ako povinnosť *postupovať vymedzeným spôsobom*. Príkladom je dikcia § 13 ods. 3 Disciplinárneho poriadku Slovenskej advokátskej komory z 10. júna 2017, podľa ktorej „disciplinárne oddelenie poučí účastníkov, že všetky dôkazy musia predložiť alebo označiť najneskôr do skončenia dokazovania v prvostupňovom konaní.“

Interpretácia takých ustanovení nesmie byť v rozpore s vyhladávacou zásadou.

Zásada voľného hodnotenia dôkazov je v § 2 ods. 12 Trestného poriadku ustanovená nasledovne: „Orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán.“ Predmetný generálnym spôsobom ustanovený príkaz pre postup pri dokazovaní je univerzálne uplatniteľný pri prejednávaní deliktov bez ohľadu na ich druh a kategóriu. Je len samozrejmosťou, že ho treba aplikovať aj vo vzťahu k disciplinárnemu orgánu, ktorý rozhoduje o disciplinárnom delikte člena samosprávnej stavovskej organizácie.

Dodržanie tejto zásady v konečnom dôsledku prispieva podstatným spôsobom k naplneniu základného cieľa konania o disciplinárnom delikte – k zis-

²⁴ Podľa § 50 ods. 6 zákona č. 359/2000 Z. z. o Slovenskej komore výcvikových zariadení autoškôl a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 315/1996 Z. z. o premávke na pozemných komunikáciách v znení neskorších predpisov účastník disciplinárneho konania „má právo obhajovať sa a navrhovať dôkazy, ktoré by mali byť v disciplinárnom konaní predložené“.

²⁵ Podľa § 223 ods. 3 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z. „k návrhu navrhovateľ pripojí dôkazy, ktoré má dispozíciu a ktoré preukazujú v návrhu uvádzané skutočnosti“.

teniu skutočného stavu veci. Ten je kľúčovou podmienkou pre to, aby rozhodnutie vo veci disciplinárne obvineného bolo zákonné.

Zásada voľného hodnotenia dôkazov dáva návod, akým spôsobom má disciplinárny orgán zaobchádzať so získaným dôkazmi, a to bez ohľadu na to, ktorý zo subjektov disciplinárneho konania ich predložil.

V zákonoch upravujúcich prejednávanie disciplinárnych deliktov členov samosprávnych organizácií nie je explicitne vyjadrená. Ak už aj právne predpisy upravujú problematiku dokazovania, sústreďujú sa len na úpravu *spôsobu vykonávania dokazovania* pri použití vybraných dôkazných prostriedkov. Najčastejšie sa možno stretnúť s ustanovením pravidiel v súvislosti s vypočutím svedka. Je to motivované tým, že zákon špeciálne upravuje jeho práva a povinnosti.

Zásada voľného hodnotenia dôkazov je vyjadrená aj prostredníctvom *demonštratívneho výpočtu* toho, čo môže v konaní slúžiť ako dôkaz. Príkladom je úprava v § 19 ods. 3 Disciplinárneho poriadku Slovenskej advokátskej komory z 10. júna 2017, podľa ktorého: „Po výpovedi disciplinárne obvineného nasleduje ďalšie dokazovanie. Ako dôkaz môže slúžiť *všetko, čo môže prispieť k objasneniu veci*, najmä výpovede svedkov, listiny, písomnosti a znalecké posudky.“ Taká regulácia vo vnútornom predpise stavovskej komory je v súlade s § 2 ods. 12 Trestného poriadku. Ten taktiež nezoraduje záväzným spôsobom jednotlivé druhy dôkazov podľa kritéria ich závažnosti, keďže tá môže byť v konkrétnych prípadoch odlišná.

Ustanovenie § 227 ods. 2 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z., podľa ktorého „disciplinárny senát vykonáva dokazovanie najmä listinami; dôkaz svedkom alebo znalcom vykoná iba vtedy, ak nie je zistenie a objasnenie skutočného stavu veci možné inak“, predmetnú zásadu taktiež neporušuje. Jeho cieľom je vyjadriť požiadavku na efektívnosť a účinnosť výkonu verejnej správy v situácii, keď uprednostnenie výkonu dokazovania listinami nevyklučuje vykonať dokazovanie aj s použitím iných dôkazných prostriedkov.

Rovnako nemožno považovať za porušenie zásady voľného hodnotenia dôkazov zákonnú úpravu, ktorá umožňuje vykonať len dôkazy, ktoré boli navrhnuté do prvého pojednávania. Takéto pravidlo je prípustné, pokiaľ sa tým neporušuje rovnosť procesných strán alebo pokiaľ sa tým neodníme predmetné procesné právo v situácii, keď ich účastník konania nemohol navrhnúť bez svojej viny (pozri § 227 ods. 1 zákona NR SR č. 233/1995 Z. z.).

Ak by bola v disciplinárnom konaní porušená zásada voľného hodnotenia dôkazov, šlo by o skutočnosť, ktorá by mohla mať vplyv na zákonnosť rozhodnutia vo veci samej. Disciplinárny orgán je preto povinný dodržať požiadavky týkajúce sa dôkazov v zmysle § 2 ods. 12 Trestného poriadku. Musí vylúčiť z hodnotenia dôkazy, ktoré:

- nemôžu prispieť na náležité objasnenie veci (t. j. nie sú spôsobilé z vecného hľadiska splniť túto svoju základnú funkciu napríklad z dôvodu, že nesúvisia s prejednávaným disciplinárnym previnením),
- neboli získané zákonným spôsobom (t. j. dôkazný prostriedok na vykonanie dôkazu nebol zameraný na zistenie tých skutočností, na ktoré zameraný a použitý môže byť²⁶),
- sú neprípustné (z dôvodu vymedzeného v zákone).

Výsledkom konania bude nezákonné rozhodnutie disciplinárneho orgánu, ak ten vyhodnotí dôkazy získané zákonným spôsobom bez toho, aby svoje vnútorné presvedčenie založil na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral sám alebo niektorý z účastníkov disciplinárneho konania.

Vnútorné presvedčenie disciplinárneho orgánu sa „viaže na zhodnotenie jednotlivých dôkazov a z nich vyplývajúcich skutočností a neznamená teda ľubovôľu, a najmä ním nemožno nahradiť medzeru vo vykonaných dôkazoch“.²⁷

Základnou limitáciou voľného hodnotenia dôkazov je *zásada prezumpcie neviny* a z nej vyplývajúce pravidlo *in dubio pro reo*. „Použitie zásady *in dubio pro reo*... prichádza do úvahy len vtedy, ak pochybnosti, ktoré vznikli v trestnom konaní o dokazovanej skutočnosti, trvajú aj po vykonaní a zhodnotení všetkých dostupných dôkazov, ktoré môžu reálne prispieť k náležitému zisteniu skutkového stavu, a v rozsahu nevyhnutnom na objektívne, stavu veci a zákonu zodpovedajúce spravodlivé rozhodnutie“ (R 28/1998).²⁸

Zásada procesnej rovnosti. Podľa § 2 ods. 14 Trestného poriadku „strany sú si v konaní pred súdom rovné“. V disciplinárnom konaní o disciplinárnom previnení sa predmetná zásada premieta vo vzťahu k účastníkom konania.

Aj keď osobitné zákony predmetnú zásadu na účely disciplinárneho konania explicitne neustanovujú, neznamená to, že sa v sporovom konaní pred disciplinárnym orgánom neuplatňuje. V prípade potreby ju možno odvodiť výkladom z čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.

Kontradiktórnosť konania, na ktorom disciplinárne konanie spočíva, je zabezpečená vtedy, ak sa garantuje rovnosť príležitostí využívať procesné práva a procesno-právne prostriedky tým, že disciplinárny orgán pristupuje k oboj stranám rovnako.

²⁶ Bližšie k tomu Zanolit, J. in: Čentéš, J. a kolektív: *Trestný poriadok. Komentár*. 2 aktualizované vydanie. Žilina: Eurokódex, 2015, s. 336.

²⁷ Kurilovská, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 83.

²⁸ Zanolit, J. in: Čentéš, J. a kolektív: *Trestný poriadok. Komentár*. 2 aktualizované vydanie. Žilina: Eurokódex, 2015, s. 335.

Nestrannosť v konaní, v ktorom vystupujú účastníci s protichodnými záujmami je nevyhnutná vždy, lebo len keď sú si rovní, môžu predkladať dôkazy a následne ich vykonávať. Správanie orgánu vo vzťahu k účastníkom, ktoré nie je rovnaké a súčasne nemá oporu v zákonnej norme, nie je nestranné.²⁹ Preto k porušeniu predmetnej zásady môže v praxi dôjsť aj v situácii, ak vec prejednáva a rozhoduje disciplinárny orgán, u ktorého neexistuje dôvod pre vylúčenie jeho člena z dôvodu zaujatosti.

Záver

V situácii, keď súdy v rámci správneho súdnictva musia z úradnej povinnosti prihliadať na *základné zásady trestného konania podľa Trestného poriadku*, ktoré je potrebné použiť na správne trestanie (§ 195 Správneho súdneho poriadku), takáto povinnosť *nepriamo* ovplyvňuje aj zákonnosť postupu a rozhodovania disciplinárnych orgánov samosprávnych stavovských organizácií. S účinnosťou od 1. júla 2016 musia taktiež konať v súlade so základnými zásadami trestného konania podľa Trestného poriadku (§ 2 zákona č. 301/2005 Z. z.). Tie zahŕňajú nielen princípy konania o trestnom obvinení, ale aj procesné práva obvineného a záruky kontradiktórnosti konania.

Hoci konanie o disciplinárnom previnení člena samosprávnej stavovskej organizácie je rovnako ako konanie o trestnom čine *kontradiktórnym konaním*, nie všetky základné zásady trestného konania podľa Trestného poriadku vymedzené v § 2 Trestného poriadku majú takú právnu povahu, aby boli použiteľné vo veciach správneho trestania.

Základné zásady trestného konania vymedzené v § 2 Trestného poriadku možno rozčleniť čo štyroch skupín.

1) *Zásady konania, na ktoré je potrebné prihliadnuť vždy, bez ohľadu na absenciu ich explicitnej úpravy v osobitných zákonoch upravujúcich právomoc samosprávnych stavovských organizácií prejednávať disciplinárne previnenia. Nesmú byť zákonodarcom v osobitnom zákone modifikované ani interpretáciou osobitného zákona vylúčené. Sem patrí:*

- zásada sťahania zo zákonných dôvodov (§ 2 ods. 1),
- zásada zdržanlivosti (§ 2 ods. 2),
- zásada prezumpcie neviny (§ 2 ods. 4),
- zásada oficiality (§ 2 ods. 6),
- zásada *ne bis in idem* (§ 2 ods. 8),

²⁹ Kurilovská, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 86 – 88.

- vyhľadávacia zásada (§ 2 ods. 10),
- zásada voľného hodnotenia dôkazov (§ 2 ods. 12),
- zásada procesnej rovnosti (§ 2 ods. 14).

2) *Zásady konania, uplatnenie ktorých v disciplinárnom konaní je úplne vylúčené z hmotnoprávných dôvodov (vyplývajúcich z nižšieho stupňa typovej spoločenskej škodlivosti disciplinárnych previnení členov samosprávnych stavovských organizácií).* Sem patrí:

- zásada legality stíhania (§ 2 ods. 5),
- zásada spolupráce so záujmových združeniami (§ 2 ods. 13),
- zásada sudcu pre prípravné konanie (§ 2 ods. 3),
- zásada ochrany práv poškodeného (§ 2 ods. 21).

3) *Tie zásady trestného konania, ktoré osobitné zákony upravujú na účely disciplinárneho konania špeciálnym spôsobom.* Do tejto skupiny patrí:

- obžalovacia zásada (§ 2 ods. 15),
- zásada súdneho rozhodovania (§ 2 ods. 16).

4) *Zásady konania tvoriace záruky práva na spravodlivý proces, ktoré však môžu byť v osobitných zákonoch zákonodarcom na účely disciplinárneho konania prelomené z dôvodu existencie dôležitého legitímneho záujmu (efektívnosť výkonu verejnej správy).* Sem patrí:

- zásada kontradiktórnosti (§ 2 ods. 11),
- zásada verejnosti konania (§ 2 ods. 17),
- zásada ústnosti konania (§ 2 ods. 18),
- zásada bezprostrednosti (§ 2 ods. 19).

Súdy v rámci správneho súdnictva musia na základe § 195 Správneho súdneho postupu vždy. Túto povinnosť nemajú, keď ide o zásady trestného konania uvedené v druhej skupine, keďže tie sa v rámci správneho trestania nedajú aplikovať.

Vysloveným interpretačným záverom nie je dotknutá povinnosť správneho súdu prihliadať podľa § 195 Správneho súdneho poriadku na základné zásady trestného konania upravené v § 2 Trestného poriadku, ktoré majú právnu povahu procesných práv obvineného.

Literatúra:

- Čentěš, J. a kolektív: *Trestný poriadok. Komentár.* 2 aktualizované vydanie. Žilina: Eurokódex, 2015. 955 s. ISBN 978-80-8155-057-7.
- Košičiarová, S.: *Princípy správneho trestania.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 357 s. ISBN 978-80-7380-696-5.
- Košičiarová, S.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť.* 2. aktualizované a doplnené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 400 s. ISBN 978-80-7380-684-2.
- Košičiarová, S.: *Správne právo procesné. Všeobecná časť.* 2. zmenené a aktualizované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2017. 280 s. ISBN 978-80-8173-038-2.

- Kurilovská, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013. 141 s. ISBN 978-80-89122-91-2.
- Milučský, J. – Vallová, J. – Potásch, P.: *Judikatúra k Správnomu poriadku a Správnomu súdnemu poriadku*. Bratislava: Eurokódex, 2017. 672 s. ISBN 978-80-8155-069-0.
- Šamko, P.: Kontradiktórnosť hlavného pojednávania (niektoré teoretické a praktické problémy). Zverejnené 25. januára 2013. <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a206-kontradiktornost-hlavneho-pojednavania-niektore-teoreticke-a-prakticke-problemy>
- Vrabko, M. a kolektív: *Verejná správa na rázcestí*. Papáčová, I. (ed.) Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018. 418 s. ISBN 978-80-7160-458-7.

**ZDRUŽOVACIE PRÁVO A APLIKAČNÉ PROBLÉMY
V PRAXI SO ZAVEDENÍM NOVEJ PRÁVNEJ
ÚPRAVY ZÁKONOM Č. 346/2018 Z. Z. O REGISTRII
MIMOVLÁDNÝCH NEZISKOVÝCH ORGANIZÁCIÍ
A O ZMENE A DOPLNENÍ NIEKTORÝCH ZÁKONOV**

**FREEDOM OF ASSOCIATION AND PROBLEMS
OF APPLICATION IN CONNECTION WITH ACT NO. 346/2018
COLL. ABOUT THE REGISTRY OF NON-GOVERNMENTAL
NON-PROFIT ORGANISATIONS**

doc. JUDr. Jana Vallová, PhD.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

Abstrakt: Od januára 2019 nadobudol účinnosť zákon č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Cieľom zákona bolo zriadiť register mimovládnych neziskových organizácií ako spoľahlivého, aktuálneho a jednotného zdrojového registra mimovládnych neziskových organizácií, ktorých registrácia sa vykonáva v rezorte Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Príspevok poukazuje na aplikačné problémy v praxi so zavedením novej právnej úpravy a na význam a výhody nového registra.

Kľúčové slová: Právo združovania. Mimovládne neziskové organizácie. Register. Štatutárny zástupca.

Abstract: The Act No. 316/2018 Co. on The Register of non-government non-profit organizations and on amendments other acts is in force since January 2019. The aim of this Act is to create. The Register on non-government non-profit organizations as reliable, up to date and unified core register run by the Ministry of interior of Slovak republic. This article focuses on selected application problems in connection with introduction of new law and importance and advantages of new Register.

Key words: Right to association. Non-government non-profit organizations. Register. Statutory body.

Združovacie právo garantuje presadzovanie určitých záujmov či už osobne (vzájomne) prospešných alebo verejne (všeobecne) prospešných prostredníctvom kreovania formálnych alebo menej formálnych združení, ktoré majú dva základné definičné znaky, a to dobrovoľnosť a existenciu spoločného cieľa.¹

¹ SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*. 2003, s. 710.

Podľa Článku 29 Ústavy Slovenskej republiky:

(1) Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach.

(2) Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.

(3) Výkon práv podľa odsekov 1 a 2 možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnuté pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.

(4) Politické strany a politické hnutia, ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu.²

Združovacie právo je jedno zo základných politických práv upravené v Článku 26 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého právo slobodne sa združovať sa zaručuje a každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach.

Slovenská právna úprava pomenúva rôzne podoby združení, a to nielen tých, ktoré súvisia s právom slobodne sa združovať alebo s politickým právom.³ Medzi združenia, ktorých registrácia alebo evidencia sa vykonáva v rezorte Ministerstva vnútra Slovenskej republiky podľa osobitnej právnej úpravy zaraďujeme nasledovné:

- Zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom v Československej socialistickej republike v znení zákona č. 157/1989 Zb.
- Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 207/1996 Z. z. v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 34/2002 Z. z. o nadáciách a o zmene Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších zmien a predpisov – § 207 a nasl. – záujmové združenia právnických osôb.

Nová právna úprava si vyžiadala zmenu aj vo vyššie uvedených právnych predpisoch.

Primárnym cieľom novej právnej úpravy bolo zriadiť register mimovládnych neziskových organizácií ako spoľahlivého, aktuálneho a jednotného

² DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. 2004.

³ GAJDOŠOVÁ, M.: *Združenia a právo slobodne sa združovať*. 2013, s. 38.

zdrojového registra o mimovládnych neziskových organizáciách. Register mimovládnych neziskových organizácií predstavuje logicky jednotný a dáto-vo konzistentný zdroj údajov o občianskych združeniach, odborových organizáciách, organizáciách zamestnávateľov, organizáciách s medzinárodným prvkom, neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby, nadáciách a neinvestičných fondoch.

Jednotlivé registre mimovládnych neziskových organizácií v súčasnosti obsahujú údaje o evidovaných a registrovaných mimovládnych neziskových organizáciách v rôznej kvalite a v rozsahu a aktuálnosti. Nová právna úprava má preto za cieľ vybudovať spoľahlivý a jednotný zdrojový register mimovládnych neziskových organizácií.

Do 1. januára 2019 nebola zákonom vymedzená povinnosť viesť údaje o štatutárnom orgáne a členoch štatutárneho orgánu pri občianskych združeniach, odborových organizáciách, organizáciách zamestnávateľov a organizáciách s medzinárodným prvkom, čo v praxi viedlo k problémom najmä v zmluvných vzťahoch s tretími stranami. Názov právnickej osoby, adresa sídla právnickej osoby, identifikačné číslo, meno, priezvisko, dátum narodenia fyzickej osoby, ktorá je štatutárnym orgánom alebo členom štatutárneho orgánu právnickej osoby s uvedením dňa vzniku a po jej skončení dňa skončenia funkcie, sú dôležité údaje o právnických osobách, ktoré pomáhajú jednoznačne identifikovať právnickú osobu vo vzťahoch so štátom, napr. v správnom konaní alebo v súdnom konaní, ako aj vo vzťahoch neziskových mimovládnych organizácií s občanom. Mnohé z týchto údajov však v súčasných evidenciách absentujú alebo nie sú aktualizované.

Subjekty verejnej správy majú ťažkosti pri identifikovaní osôb oprávnených konať v mene vybraných mimovládnych neziskových organizácií, napr. pri poskytovaní verejných prostriedkov a pod.

V súkromných vzťahoch prevláda neistota pri preukazovaní samotnej existencie občianskych združení najmä ich organizačných jednotiek spolu s informáciami o aktuálnych údajoch o štatutárnych orgánoch, pričom možnosť okamžitej a spoľahlivej identifikácie štatutárneho orgánu a adresy sídla má pre fungovanie každej právnickej osoby kľúčový význam. Efektívnosť použitia verejných prostriedkov tiež úzko súvisí s evidenciou mimovládnych neziskových organizácií.

Orgány verejnej moci ani tretie strany nemali k dispozícii aktuálne údaje o organizačných jednotkách občianskych združení. Zákon o združovaní občanov od roku 1990 umožňuje občianskym združeniám, aby si založili svoje organizačné jednotky, ktoré majú oprávnenie konať vo vlastnom mene. Tieto organizačné jednotky vstupujú do zmluvných vzťahov a subjekty verejnej správy majú častokrát problémy pri identifikovaní osôb oprávnených konať

v mene týchto organizačných jednotiek, ako aj pri identifikácii samotných organizačných jednotiek.

Zriadením registra mimovládnych neziskových organizácií bude možné získať komplexné údaje o mimovládnych neziskových organizáciách, na ich základe predvídať právne situácie mimovládnych neziskových organizácií a vytvoriť tak predpoklad na poskytovanie proaktívnych služieb zo strany štátu neziskovým mimovládnym organizáciám.

Pri odborových organizáciách zostáva zachovaný evidenčný princíp, t. j. odborové organizácie, ako aj ich organizačné jednotky, môžu vyvíjať svoju činnosť dňom nasledujúcim potom, keď návrh na zápis do registra bol doručený Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky.⁴

Novou právnou úpravou sa kvôli zabezpečeniu aktuálnosti a úplnosti registra ustanovuje pre subjekty verejnej správy všeobecný zákaz poskytnúť verejné prostriedky mimovládnej neziskovej organizácii, ktorá nemá v registri uvedené údaje v rozsahu podľa zákona č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o registri mimovládnych neziskových organizácií“).

Ak mimovládna nezisková organizácia nemá v registri uvedené údaje napr. o štatutárnom orgáne, táto osoba nesmie byť nadobúdateľom majetku štátu, majetku vyššieho územného celku, majetku obce alebo majetku verejnoprávnej inštitúcie.

Vymedzuje sa nová obsahová náležitosť návrhu na registráciu občianskeho združenia – údaj o štatutárnom orgáne alebo členoch štatutárneho orgánu vznikajúceho združenia vzhľadom na zavedenú jednotnú štruktúru zapisovaných údajov o štatutárnom orgáne. Do 30. 06. 2019 je táto povinnosť bez správneho poplatku a podpis štatutárneho orgánu musí byť úradne osvedčený, v prípade kolektívneho štatutárneho orgánu musia byť úradne osvedčené podpisy všetkých.

Názov združenia nemôže byť hanlivý, urážlivý a zameniteľný s názvom právnickej osoby, ktorá už vyvíja činnosť na území Slovenskej republiky.

Sankcia za neoznámenie údajov o štatutárnom orgáne občianskeho združenia je definovaná v § 6 zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií a znamená, že subjekt verejnej správy nesmie poskytnúť verejné prostriedky pre mimovládnu neziskovú organizáciu a tá ani nesmie nadobudnúť majetok štátu, majetok vyššieho územného celku, majetok obce alebo majetok verejnoprávnej inštitúcie.⁵

⁴ Dôvodová správa k zákonu č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁵ Verejnými prostriedkami sú podľa zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verej-

Po takmer päťmesačnej účinnosti zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií možno identifikovať a poukázať na najčastejšie vyskytujúce sa problémy v aplikačnej praxi registrového orgánu.

- Návrh na registráciu občianskeho združenia neobsahuje údaje o štatutárnom orgáne združenia alebo členoch štatutárneho orgánu združenia v rozsahu meno, priezvisko, adresa trvalého pobytu, dátum narodenia a rodné číslo. Táto povinnosť vyplýva z § 6 ods. 2 zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov.
- Členovia prípravného výboru pri podávaní návrhu na registráciu často zamieňajú pozíciu splnomocnenca prípravného výboru so štatutárnym orgánom, resp. často nevedia identifikovať štatutárny orgán, resp. členov štatutárneho orgánu.
- Podľa predloženého návrhu na registráciu štatutárnym orgánom je fyzická osoba, ale v predložených stanovách sa uvádza orgán kolektívny.
- Na oznámeniach údajov o štatutárnom orgáne je uvedený kolektívny orgán, ale úradne osvedčený je len podpis jednej fyzickej osoby.
- Na oznámeniach údajov o štatutárnom orgáne združenia alebo členoch štatutárneho orgánu združenia chýbajú podpisy, resp. podpisy sú uvedené, ale pravosť podpisov nie je úradne osvedčená, čo je v rozpore s § 7 zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií.
- Nezaplatenie správneho poplatku v správnej výške pri podaní návrhu na registráciu, resp. zmenu stanov alebo údajov zapísaných do registra.
- Oznámenie údajov o štatutárnom orgáne združenia alebo členoch štatutárneho orgánu združenia sa nesprávne označuje ako „preregistácia“ združenia.

K 1. aprílu 2019 bolo zaregistrovaných, resp. zaevidovaných:

- Občianske združenia – 56 818
- Odborové organizácie a zamestnanecké organizácie – 3 288
- Nadácie – 1 206
- Organizácie s medzinárodným prvkom – 194
- Neziskové organizácie poskytujúce verejnoprospešné služby – 3 829
- Neinvestičné fondy – 757

Na záver možno konštatovať, že prijatie novej právnej úpravy by malo byť prínosom nielen pre verejný sektor, ale najmä pre mimovládne neziskové or-

nej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov finančné prostriedky, s ktorými hospodária právnické osoby verejnej správy; verejnými prostriedkami sú aj prostriedky Európskej únie a odvody Európskej únie.

ganizácie, pretože práve touto úpravou sa zavádza princíp transparentnosti a verejnej kontroly všetkých subjektov.

Zoznam použitej literatúry:

- SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv)*.
Bratislava: Poradca podnikateľa, spol. s r. o., 2003. 934 s. ISBN 80-88931-19-3,
DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. Šamorín: HEURÉKA, 2012. 1620 s. ISBN 978-80-89122-73-8,
GAJDOŠOVÁ, M.: *Združenia a právo slobodne sa združovať*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2013, 216 s. ISBN 978-80-89603-08-4,
Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky,
Zákon č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
Zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov,
<https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2018/346-2018-z-z.html?print=1>.

OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV VO VZŤAHU K OBČIANSKYM ZDRUŽENIAM¹

PROTECTION OF PERSONAL DATA IN RELATION TO CIVIC ASSOCIATIONS

doc. JUDr. Tibor Seman, PhD.²

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Abstrakt: Autor sa v príspevku venuje aktuálnym otázkam ochrany osobných údajov z pohľadu účinnej právnej úpravy vo vzťahu k občianskym združeniam. Analyzuje právo na združovanie v kontexte základných práv a slobôd v jeho limitácii ostatnými chránenými hodnotami, ku ktorým patria aj osobné údaje. Zákonné výnimky spracúvania osobitných kategórií osobných údajov občianskymi združeniami hodnotí ako vhodné a svojou rigoróznosťou zodpovedajúce charakteru moderného demokratického štátu. Skúma podmienky, kedy občianske združenie môže spracúvať osobitné kategórie osobných údajov, teda kedy neplatí zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov. **Kľúčové slová:** občianske združenie, osobný údaj

Abstract: The author in the contribution presents actual issues of personal data protection from the point of view of actual legislation in relation to civic associations. He analyzes the right to association in the context of fundamental rights and freedoms in its limitation with other protected values, including personal data. Author rates the legislative exceptions to the processing of specific categories of personal data by civic associations as suitable and its rigorous to the character of a modern democratic state. The author examines the circumstances in which a citizen association can process specific categories of personal data, that is, when there is no ban on the processing of specific categories of personal data.

Key words: civic association, personal data

Úvod

Sloboda združovania patrí k základným právam a slobodám, vyjadruje dobrovoľnú participáciu jednotlivcov na činnostiach, aktivitách, ktoré dotvárajú ich osobnostnú stránku. Ak sa jednotlivec rozhodne združiť s inými na princípe dobrovoľnosti, možno sa, do istej miery, vzdá aj časti svojho

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0172/17 Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávnych a súkromnoprávnych vzťahoch.

² Vysokoškolský učiteľ vo funkcii docenta na Katedre ústavného práva a správneho práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

súkromia a údajov o sebe. Právne predpisy v Slovenskej republike nikomu nelimitujú počet združení, v ktorých sa môže angažovať. Avšak zároveň právne predpisy chránia hodnoty, ku ktorým jednoznačne patria aj osobné údaje.

Sloboda združovania zahŕňa verejnoprávne aj súkromnoprávne aspekty. K verejnoprávnym súvislostiam slobody združovania patrí aj prípadné spracúvanie osobných údajov členov združenia.

V Slovenskej republike zaznamenávame vývoj tak v právnej úprave združovania, ako aj v oblasti ochrany osobných údajov, ktorá nutne zohľadňuje novodobé fenomény, predovšetkým možnosť prístupu k spracúvaným údajom a ich potenciálne protiprávne využitie ba až zneužitie. Teda, právna úprava ochrany osobných údajov sa prispôsobuje novodobým výtobytkom vedy a techniky ako aj geopolitickému postaveniu Slovenska v nadštátnych štruktúrach. Preto je nevyhnutné venovať pozornosť slobode združovania vo vzťahu k spracúvaniu osobných údajov, a to prioritne z dvoch hľadísk. Jedným hľadiskom je ľahší prístup k informáciám prostredníctvom sieťového pripojenia a druhým hľadiskom je členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii a z toho vyplývajúca regulácia ochrany osobných údajov relevantnými pravidlami.

Cieľom príspevku je skúmať vybrané aspekty vplyvu aktuálnej právnej úpravy ochrany osobných údajov na občianske združenia s osobitným dôrazom na podmienky spracúvania osobných údajov člena združenia, vrátane relevantnej analýzy výnimiek zo zákazu spracúvania osobitných kategórií osobných údajov, vzťahujúcich sa na združenia. Príspevok je upriamený aj na overenie hypotézy, že zakotvenie výnimiek zo zákazu spracúvania osobitných kategórií osobných údajov v rozsahu zákonnej úpravy ochrany osobných údajov má v právnom štáte svoje opodstatnenie a vzhľadom na dobrovoľnosť členstva v združení nepredstavuje neprimeraný zásah do súkromia člena združenia.

1 Zmysel ochrany osobných údajov

1.1. Osobné údaje v dobe „elektronickej spoločnosti“

Bez ohľadu na subjektívny postoj alebo názor jednotlivca na existenciu a fungovanie komunikačných technológií či uchovávanie dát v elektronickej podobe, ide o celosvetovo neodmysliteľnú realitu zásadne každej oblasti ľudskej činnosti. Zhromažďovanie údajov v rôznych podobách je späté s trendom automatizácie a elektronizácie spoločnosti, čo však úzko súvisí s prepo-

jenosťou alebo možnosťou prepojenia informačných systémov a súvisiacou ochranou dát v nich obsiahnutých.

Otázka osobných údajov neobchádza ani združenia. Každý člen občianskeho združenia sa, pochopiteľne a oprávnené, môže pýtať, ktoré jeho osobné údaje sú potrebné na činnosť združenia a ako je zabezpečená ich ochrana. Tendencie informovanosti a komunikačnej techniky spomínal pred viac ako desiatimi rokmi prof. Gašpar v diele *Všeobecná správoveda*,³ dnes jeho prognózam môžeme dať iba za pravdu.

Je možné konštatovať, že schválenia zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov (ďalej aj „zákon č. 83/1990 Zb.“, prípadne „zákon o združovaní občanov“)⁴ ostal zachovaný princíp dobrovoľného členstva v občianskych združeniach, čo výsostne zdôrazňuje slobodu združovania: *„Nikto nesmie byť nútený k združovaniu, k členstvu v združeniach ani k účasti na ich činnosti. Zo združenia môže každý slobodne vystúpiť.“*⁵

1.2. Aktuálny obsah pojmu „osobný údaj“

Osobné údaje si zasluhujú oprávnenú ochranu. Ide o ochranu pred jednotlivými stupňami zneužitia od minimálne závažných až po kriminálne zneužitie.⁶ Člen občianskeho združenia vo svojej dobrovoľnej účasti legitímne

³ Porov. GAŠPAR, M: *Všeobecná správoveda*. Miesto a rok vydania neuvedené. DAVIDESIGN, ISBN 978-80-969177-4-7, s. 28.

⁴ Na zákone č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov sa 27. marca 1990 uznieslo vtedy ešte Federálne zhromaždenie Československej socialistickej republiky. Za 29 rokov svojej účinnosti (od 1. mája 1990) do času prípravy príspevku bol zákon o združovaní občanov novelizovaný sedemkrát, a to zákonom č. 300/1990 Zb., zákonom č. 513/1991 Zb., zákonom č. 62/1993 Z. z., zákonom č. 274/2009 Z. z., zákonom č. 91/2016 Z. z., zákonom č. 125/2016 Z. z. a zákonom č. 346/2018 Z. z. Právna úprava združovania však existovala aj pred týmto zákonom. Účinnosťou zákona č. 23/1990 Zb. boli zrušené, ako je uvedené v jeho § 21: „1. zákon č. 68/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach v znení neskorších predpisov, pokiaľ ide o dobrovoľné organizácie; 2. vyhláška Ministerstva vnútra č. 320/1951 Ú. l. (č. 348/1951 Ú. v.) o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach v znení vyhlášky ministra vnútra č. 158/1957 Ú. l., pokiaľ ide o dobrovoľné organizácie; 3. vládna nariadenie č. 30/1939 Zb. o tvorení zoláštňných združení, nepodliehajúcich platným predpisom o združovaní, a o dozore na ne; 4. § 2 zákona č. 126/1968 Zb. o niektorých prechodných opatreniach na upevnenie verejného poriadku; 5. § 2 ods. 8 písm. c) zákona č. 128/1970 Zb. o vymedzení pôsobnosti Československej socialistickej republiky vo veciach vnútorného poriadku a bezpečnosti; 6. § 45 ods. 1 písm. c) zákona č. 194/1988 Zb. o pôsobnosti federálnych ústredných orgánov štátnej správy.“

⁵ Ustanovenie § 3 odsek 1 zákona č. 23/1990 Zb.

⁶ **Neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi** je ako skutková podstata trestného činu upravená v § 374 Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, naposledy v znení zákona č. 321/2018 Z. z.). Prvý odsek § 374 Trestného zákona znie: „(1) Kto neoprávnené poskytne, sprístupní alebo zverejní a) osobné údaje o inom zhromaždené v súvislosti s výkonom verejnej moci alebo uplatňovaním ústavných práv osoby, alebo b) osobné údaje o inom získané v súvislosti s výkonom svojho

očakáva, že občianske združenie o ňom bude evidovať iba tie údaje, ktoré sú nevyhnutné na výkon činnosti združenia, ale zároveň predpokladá aj ochranu týchto údajov.

Ako ústavnú hodnotu analyzuje profesor Klíma osobné údaje v osobnom systéme človeka: „*Osobnostní systém člověka a jeho soukromí, včetně rodiny, je neurčitelnou a v zásadě nevymezenou sférou informací, faktů, hodnocení, dokumentů, dat a údajů, které nejen osobnost člověka identifikují, informují o něm, hodnotí jej, ale ve svém souhrnu vytvářejí sféru jeho soukromého zájmu a séru ochrany osobní cti a svědomí.*“⁷ Áno, aj osobné údaje tvoria súčasť osobnosti človeka.

Aktuálne účinný zákon, upravujúci ochranu osobných údajov, teda zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „zákon č. 18/2018 Z. z.“, prípadne „zákon o ochrane osobných údajov“),⁸ jednoznačne pôsobí aj na združenia tým, že upravuje ochranu práv fyzických osôb pred neoprávneným spracúvaním ich osobných údajov a zakotvuje práva, povinnosti a zodpovednosť pri spracúvaní osobných údajov fyzických osôb.⁹

Definícia osobných údajov zodpovedá momentálnej úrovni vývoja vedy a techniky, zohľadňuje aj aspekty „elektronického fungovania“ jednotlivca v internetovom svete (online pripojenie). Účelom príspevku nie je dopodrobna rozoberať definičné prvky výrazu osobný údaj, iba predostrieť, v akej šírke sa osobné údaje môžu vyskytovať v činnosti združení. Takže zákonná definícia osobných údajov je nasledujúca: „*Osobnými údaji sú údaje týkajúce*

povolania, zamestnania alebo funkcie a tým poruší všeobecne záväzným právnym predpisom ustanovenú povinnosť, potrestá sa odňatím slobody až na jeden rok.“ Druhý odsek § 374 Trestného zákona znie: „(2) Odňatím slobody až na dva roky sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a) a spôsobí ním vážnu ujmu na právach dotknutej osoby, b) verejne, alebo c) závažnejším spôsobom konania.“

⁷ KLÍMA, K.: *Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN 978-80-7478-647-1, s. 65.

⁸ Tento zákon nadobudol účinnosť 25. mája 2018 a zrušil dovtedy účinné predpisy na úseku ochrany osobných údajov, konkrétne zrušil zákon č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 84/2014 Z. z., zrušil vyhlášku Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky č. 164/2013 Z. z. o rozsahu a dokumentácii bezpečnostných opatrení v znení vyhlášky č. 117/2014 Z. z. a zrušil aj vyhlášku Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky č. 165/2013 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o skúške fyzickej osoby na výkon funkcie zodpovednej osoby. Zákon č. 18/2018 Z. z. je významným zákonom, ktorý, ako je uvedený v jeho prílohe, preberá právne záväzné akty Európskej únie, a to Smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/680 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií a o voľnom pohybe takýchto údajov a o zrušení rámcového rozhodnutia Rady 2008/977/SVV (Ú. v. EÚ L 119, 4.5.2016).

⁹ Porov. § 1 písm. a), b) zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

sa identifikovanej fyzickej osoby alebo identifikovateľnej fyzickej osoby, ktorú možno identifikovať priamo alebo nepriamo, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora, iného identifikátora, ako je napríklad meno, priezvisko, identifikačné číslo, lokalizačné údaje, alebo online identifikátor, alebo na základe jednej alebo viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú identitu, fyziologickú identitu, genetickú identitu, psychickú identitu, mentálnu identitu, ekonomickú identitu, kultúrnu identitu alebo sociálnu identitu.“¹⁰

Samotný zákon o združovaní občanov už v ustanoveniach o registrácii a vzniku združení,¹¹ v súvislosti s podaním návrhu na registráciu združenia,¹² spomína osobný údaj, ktorým je rodné číslo: „Návrh podpíšu členovia prípravného výboru a uvedú svoje mená a priezviská, rodné čísla a bydliská.“¹³ Kým rodné čísla členov združenia nemusia byť nevyhnutné na spracovanie, u členov prípravného výboru návrh na registráciu bude zrejme prvým dokumentom, obsahujúcim osobné údaje, vrátane rodného čísla, a tento dokument ostane v rovnopise súčasťou spisovej dokumentácie združenia, keďže návrh na registráciu má povahu podania, ktorého rovnopis Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na žiadosť potvrdí,¹⁴ hoci odkaz *expressis verbis* na použitie všeobecného predpisu o správnom konaní v zákone o združovaní občanov chýba, avšak zároveň zákon o združovaní občanov použitie všeobecného predpisu o správnom konaní nevylučuje.¹⁵

2. Sloboda združovania v právnom rámci

2.1 Právny základ združovania

Vo vnútroštátnom právnom poriadku základ pre slobodu združovania nachádzame v prvom odseku článku 29 Ústavy Slovenskej republiky: „Prá-

¹⁰ Ustanovenie § 2 zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹¹ Podľa § 6 odsek 1 zákona č. 23/1990 Zb. združenie vzniká registráciou.

¹² Ustanovenie § 6 odsek 2, prvá veta zákona č. 23/1990 Zb. znie: „Návrh na registráciu môžu podávať najmenej traja občania, z ktorých aspoň jeden musí byť starší ako 18 rokov (ďalej len „prípravný výbor“).“

¹³ Ustanovenie § 6 odsek 2, druhá veta zákona č. 23/1990 Zb.

¹⁴ Ustanovenie § 19 odsek 5 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok), v znení neskorších predpisov, znie: „Na žiadosť účastníka konania musí sa prijatie podania potvrdiť.“

¹⁵ Ustanovenie § 1 odsek 1 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok), v znení neskorších predpisov, znie: „Tento zákon sa vzťahuje na konanie, v ktorom v oblasti verejnej správy správne orgány rozhodujú o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb, ak osobitný zákon neustanovuje inak.“

vo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach.“ Uvedené právo je zaradené k politickým právam.¹⁶ Právo slobodne sa združovať je bezo sporu dôležitým ľudským právom. „No na to, aby „ľudské právo“ existovalo ako subjektívne právo človeka, musí byť katalogizované (vymedzené) v systéme platného práva, teda v práve objektívnom.“¹⁷ Prvý odsek článku 34 Ústavy Slovenskej republiky (týkajúci sa práv národnostných menšín a etnických skupín) zakotvuje: „Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Podrobnosti ustanoví zákon.“ Opäť je zvýraznené právo združovať sa, tentoraz v rámci práv národnostných menšín a etnických skupín.¹⁸ Podobne môžeme citovať článok 37 odsek prvý Ústavy Slovenskej republiky (týkajúci sa hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv): „Každý má právo sa slobodne združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov.“ Pri vymenovaných, ústavou garantovaných právach na združovanie, môže prichádzať do úvahy aj spracúvanie osobitných kategórií osobných údajov.

Uvedené ústavné zakotvenia vyjadrujú ústavný rámec uplatňovania slobody združovania a sú stabilnou súčasťou Ústavy Slovenskej republiky, ktorej charakteristiku výstižne vyjadril profesor Klíma slovami: „(...) je treba konstatovať, že i Ústava Slovenskej republiky je z pohľadu komparatívnej evropskej konštitucionalistiky respektabilným dokumentom hodným odbornej úcty“¹⁹ a v súvislostiach s regulatívnou funkciou ústavy pokračuje vyslovením potreby chrániť jej hodnotovú rigiditu a nezmeniteľnosť podstatných systémových princípov, na ktorých je moderne postavená.²⁰

Samozrejme, pri poukazovaní na právny základ slobody združovania, nemožno obísť Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd,²¹ ktorý slobodu združovania zakotvuje spolu so slobodou zhromažďovania vo dvoch

¹⁶ Tretí oddiel druhej hlavy Ústavy Slovenskej republiky má názov POLITICKÉ PRÁVA.

¹⁷ KORN, F.: *Objektívne právo ako spoločenský normatívny systém*. Brno: Tribun EU, s.r.o., 2019, ISBN 978-80-263-1454-7, s. 138 – 139.

¹⁸ Práva práv národnostných menšín a etnických skupín sú upravené vo štvrtom oddiele druhej hlavy Ústavy Slovenskej republiky.

¹⁹ KLÍMA, K.: *Komparatívni zkušenosti ústav nových demokracií*. In: 25. výročie Ústavy Slovenskej republiky – VI. ústavné dni. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, ISBN 978-80-7097-699-9, s. 48.

²⁰ Porov. citované dielo, s. 48.

²¹ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (publikovaný pod číslom 209/1992 Zb.).

odsekoch článku 11 takto: „1. Každý má právo na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa s inými, včítane práva zakladať na obranu svojich záujmov odbory alebo vstupovať do nich. 2. Na výkon týchto práv sa nemôžu uvaliť žiadne obmedzenia okrem tých, ktoré ustanovuje zákon a sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných. Tento článok nebráni uvaleniu zákonných obmedzení na výkon týchto práv príslušníkmi ozbrojených síl, polície a štátnej správy.“

2.2 Sloboda združovania ako reálna sloboda s ústavnými a zákonnými limitami

Sloboda združovania, ak máme hovoriť o slobode združovania v pravom zmysle, musí patriť k slobodám reálnym, nielen predstieraným či bezobsažne deklarovaným. Samozrejme, aj združovanie sa, s ohľadom na jeho povahu, musí byť súladné s požiadavkami právneho štátu na ochranu všetkých ostatných ústavou a zákonmi chránených hodnôt. „Ústavná úprava základných práv a slobôd obsahuje východiskové hodnotové kritériá stavujúce úlohu štátu a vzťah medzi jednotlivcom a štátom ako aj rozhodujúce kritériá pre uskutočňovanie slobody, rovnosti a spravodlivosti.“²² Zároveň tak sa vyníma združenie ako subjekt nie štátny (výstižné pomenovanie „ne-štát“²³), s ústavne garantovanou slobodou spolieť sa v ňom.

3. Ochrana osobných údajov v kontexte so slobodou združovania

3.1 Ochrana osobných údajov člena občianskeho združenia

Člen občianskeho združenia ako fyzická osoba je nositeľom množstva svojich osobných údajov. Osobné údaje každého jednotlivca podliehajú ochrane, ktorá vyplýva zo zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zme-

²² SOMOROVÁ, E.: *Základné práva a slobody v ústavnom systéme Slovenskej republiky*. In: *15 rokov Ústavy Slovenskej republiky*. Košice: Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, Košický samosprávny kraj, 2008, ISBN 978-80-7097-699-9, s. 149.

²³ Docentka Gajdošová poukazuje na ochranu vnútorného priestoru ne-štátu. Porov. GAJDOŠOVÁ, M.: *Sloboda združovania a rozhodovacia činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky*. In: OROSZ, L. – GRABOWSKA, S. – MAJERČÁK, T. (ed.): *ÚSTAVNÉ DNI, Tretie funkčné obdobie Ústavného súdu Slovenskej republiky – VII. ústavné dni*. Košice: Kancelária Ústavného súdu Slovenskej republiky, 2019, ISBN 978-80-8129-102-9, s. 239.

ne a doplnení niektorých zákonov. Predovšetkým máme na mysli týmto zákonom upravenú ochranu práv fyzických osôb pred neoprávneným spracúvaním ich osobných údajov, a takisto práva, povinnosti a zodpovednosť pri spracúvaní osobných údajov fyzických osôb²⁴ vrátane členov občianskych združení.

3.2 Zásada a výnimky pri ochrane osobitných kategórií osobných údajov

Špecifikom ochrany osobných údajov je zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov. Prvá veta prvého odseku v § 16 zákona č 18/2018 Z. z. znie: „Zakazuje sa spracúvanie osobitných kategórií osobných údajov.“ Tento zákaz je všeobecným zákazom, ktorý **vyjadruje zásadu** zákazu spracúvania osobitných kategórií osobných údajov. Po definovaní osobitných kategórií osobných údajov²⁵ nasleduje výpočet výnimiek zo spomínaného zákazu²⁶ a výnimky sa vzťahujú aj na združenia, čo bude predmetom analýzy v ďalšom texte príspevku (časť 4.2).

Pochopiteľne, ak občianske združenie bude zamerané na združovanie občanov napríklad s konkrétnym zdravotným postihnutím či konkrétnou chorobou, z logiky veci vyplýva, že samotné členstvo bude podmienené daným ochorením či postihnutím, a preto údaje o osobách tu združených musia mať zákonnú výnimku.

Sloboda združovania zahŕňa právo slobodne sa združovať podľa rôznych kritérií, záujmov a ďalších okolností. Moderný štát rešpektuje rozmanitosť ľudí, takisto ich záujmov či tradícií. Výstižne vyjadrené: „Pluralizmus je založený na ozajstnom rozlišovaní a rešpekte k rozmanitostiam a dynamikám kultúrnych tradícií, etnickej a kultúrnej identity, náboženského vyznania, k umeleckým, literárnym a socioekonomickým ideám a konceptom.“²⁷

²⁴ Porov. ustanovenie § 1 písm. a), b) zákona č. 18/2018 Z. z.

²⁵ Ustanovenie § 16 odsek 1, druhá veta zákona č. 18/2018 Z. z. znie: „Osobitnými kategóriami osobných údajov sú údaje, ktoré odhaľujú rasový pôvod alebo etnický pôvod, politické názory, náboženskú vieru, filozofické presvedčenie, členstvo v odborových organizáciách, genetické údaje, biometrické údaje, údaje týkajúce sa zdravia alebo údaje týkajúce sa sexuálneho života alebo sexuálnej orientácie fyzickej osoby.“

²⁶ Druhý odsek § 16 zákona č. 18/2018 Z. z. ustanovuje, kedy zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov neplatí.

²⁷ GAJDOŠOVÁ, M: *Judikátúra vo veciach práva slobodne sa združovať*. Bratislava: Wolters Kluwer, s.r.o., 2016, ISBN 978-80-8168-519-4, s. 13.

4. Spracúvanie osobných údajov člena združenia

4.1 Podmienky spracúvania osobných údajov člena združenia

So spracovaním osobných údajov člena združenia je spojená aj povinnosť tieto údaje chrániť. Zákon o ochrane osobných údajov upravuje všeobecné pravidlá ochrany osobných údajov fyzických osôb pri ich spracúvaní. Aj pre združenia platia zásady spracúvania osobných údajov.²⁸ Tie sa teda vzťahujú aj na spracúvanie osobných údajov členov združenia. Zo **zásady zákonnosti** vyplýva, že osobné údaje môžu občianske združenia spracúvať len zákonným spôsobom a tak, aby nedošlo k porušeniu základných práv dotknutej osoby. Každé združenie je viazané zásadou **obmedzenia účelu**, teda osobné údaje o členovi združenia sa môžu získavať len na konkrétne určený, výslovne uvedený a oprávnený účel. Člen združenia má právo dožadovať sa odpovede na otázku, či niektorý z jeho osobných údajov zodpovedá takto vymedzenému účelu. Občianske združenia teda **nesmú** spracúvať osobné údaje členov združenia spôsobom, ktorý nie je zlučiteľný s týmto účelom. Občianske združenia musia ďalej dodržať zásadu **minimalizácie osobných údajov**, ktorá znamená, že spracúvané osobné údaje musia byť primerané, relevantné a obmedzené na nevyhnutný rozsah daný účelom, na ktorý sa spracúvajú. Ak sa člen združenia domnieva, že osobné údaje, ktoré mieni spracúvať občianske združenie, napríklad nie sú primerané či relevantné, tak tieto údaje jednoducho neposkytne. Toto oprávnenie vyplýva z dobrovoľného členstva v občianskom združení. Ak občianske združenie podmieňuje členstvo poskytnutím „sporného“ osobného údajá, ďalší postup vyplýva z predpisov zaregistrovaného občianskeho združenia. Samozrejme, ak na členstvo v občianskom združení nie je právny nárok, záujemca o členstvo zväži, či osobný údaj združeniu poskytne alebo neposkytne. Na tomto mieste stojí za úvahu, či fyzická osoba bude mať vôbec záujem o členstvo v združení, kde sa už na počiatku stretne s problémami, súvisiacimi s osobnými údajmi. Tentoraz neuvažujeme o ďalších „neuralgických“ bodoch členstva v združení, ku ktorým patrí nesporne výška členského príspevku.

Ak ustálime, že občianske združenie dodrží predchádzajúce vymenované zásady, potom sa musí uplatniť aj zásada správnosti, ktorá znamená, že spracúvané osobné údaje musia byť správne a podľa potreby aktualizované. Občianske združenie má potom povinnosť osobné údaje, ktoré sú nesprávne z hľadiska účelov, na ktoré sa spracúvajú, bez zbytočného odkladu vymazať alebo opraviť.

²⁸ Ide o zásady upravené v ustanoveniach § 6 a nasl. zákona č. 18/2018 Z. z.

Spracúvanie osobných údajov člena združenia podlieha faktu jeho členstva. Občianske združenie musí dodržať zásadu minimalizácie uchovávaní osobných údajov.

Pristavme sa ešte pri otázke bezpečnosti spracúvaných osobných údajov. Občianske združenie musí osobné údaje spracúvať spôsobom, ktorý prostredníctvom primeraných technických a organizačných opatrení zaručuje primeranú bezpečnosť osobných údajov vrátane ochrany pred neoprávneným spracúvaním osobných údajov, nezákonným spracúvaním osobných údajov, náhodnou stratou osobných údajov, výmazom osobných údajov alebo poškodením osobných údajov.

Keďže členstvo v občianskom združení, rozumejme vznik a ukončenie členstva, je spravidla ponechané na vôli člena, najčastejším **právnym základom zákonného spracúvania osobných údajov** bude **súhlas** člena združenia. Zákon o ochrane osobných údajov tento právny základ upravuje v prvom odseku § 13 pod písmenom a), z ktorého vyplýva, že spracúvanie osobných údajov je zákonné, ak **dotknutá osoba vyjadrila súhlas** so spracúvaním svojich osobných údajov aspoň na jeden konkrétny účel.

Občianske združenie oboznámi člena s podmienkami ochrany súkromia.²⁹ Tieto podmienky predovšetkým vysvetľujú akým spôsobom spracúva občianske združenie osobné údaje. Člen združenia má právo vedieť nielen kontaktné údaje, ku ktorým patrí poštový, telefonický kontakt či adresa elektronickej pošty, ale najmä, akými predpismi sa riadi spracúvanie osobných údajov. Tu bude patriť nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov,³⁰ zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov, zákon č. 23/1990 Zb. o združovaní občanov. Člen združenia musí poznať dôvod, účel a právny základ spracúvania osobných údajov. Členovi združenia musí byť tiež jasné, aké oprávnené záujmy sleduje občianske združenie pri spracúvaní osobných údajov, prípadne, či a komu osobné údaje sprístupňuje. Z aspektu dobrovoľného členstva v združení aj získanie osobných údajov je dobrovoľné. Nie je vylúčené, že osobné údaje o členovi združenia mieni združenie získavať aj z verejne dostupných zdrojov (napríklad na internete verejne dostupné výsledky súťaží, facebookové a iné profily), v takom prípade však je korektné, aby o tejto skutočnosti vopred upovedomil člena združenia, čím by

²⁹ Zákon č. 18/2018 Z. z. v § 19 upravuje rozsah informácií, ktoré je prevádzkovateľ povinný poskytnúť dotknutej osobe pri získavaní jej osobných údajov od nej.

³⁰ Ide o nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým bola zrušená smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) (Ú. v. EÚ L 119, 4.5.2016).

sa predišlo zbytočnému narušeniu dôvery. Z hľadiska ochrany súkromia by občianske združenie malo sprístupňovať osobné údaje člena tretím osobám iba v nevyhnutnej miere (napríklad môže byť potrebný zoznam účastníkov spojený s potrebnými osobnými údajmi na účely registrácie v súťažiach). Občianske združenie oboznámi člena dĺžkou uchovávanía jeho osobných údajov. Tá bude spravidla spojená s účelom, na ktorý sa osobné údaje spracúvajú. Je dôležité, aby člen združenia vedel, že ako dotknutá osoba má právo, aby osobné údaje o ňom boli spracúvané s jeho súhlasom so spracúvaním osobných údajov a že má **právo kedykoľvek svoj súhlas odvolať**. Že má tiež právo požadovať prístup k jeho osobným údajom a opravu osobných údajov.

Z ustanovenia § 14 zákona č. 18/2018 Z. z., ktorý upravuje podmienky poskytnutia súhlasu so spracúvaním osobných údajov, je zrejmé, že občianske združenie bude požadovať od člena písomný súhlas. Totiž, z prvého odseku § 14 vyplýva, že ak je spracúvanie osobných údajov založené na súhlase dotknutej osoby, občianske združenie má povinnosť kedykoľvek vedieť preukázať, že dotknutá osoba poskytla súhlas so spracúvaním svojich osobných údajov. Z druhého odseku pre občianske združenie vyplýva, že ak člena ako dotknutú osobu žiada o udelenie súhlasu na spracovanie osobných údajov, tento súhlas musí byť odlišný od iných skutočností a musí byť vyjadrený jasne a v zrozumiteľnej a ľahko dostupnej forme. Člen združenia ako dotknutá osoba má právo kedykoľvek odvolať súhlas so spracovaním osobných údajov, ktoré sa ho týkajú. Tento súhlas môže odvolať rovnakým spôsobom, akým súhlas udelil. Pred poskytnutím súhlasu musí byť člen združenia ako dotknutá osoba informovaný, že odvolanie súhlasu nemá vplyv na zákonnosť spracúvania osobných údajov založeného na súhlase pred odvolaním súhlasu.³¹ Člen združenia ako dotknutá osoba má právo, aby združenie bez zbytočného odkladu vymazalo osobné údaje, ktoré sa tohto člena týkajú, ak osobné údaje už nie sú potrebné na účel, na ktorý sa získali alebo inak spracúvali, a združenie je povinné bez zbytočného odkladu vymazať osobné údaje, ak člen ako dotknutá osoba toto právo na výmaz uplatnil.³²

4.2 Osobitné kategórie osobných údajov a združenia

Azda niet pochybností o tom, že osobné údaje predstavujú citlivú súčasť integrity fyzickej osoby, spravidla sú súčasťou jej súkromného, rodinného či pracovného života, zdravia, záľub a podobne. Ak sa fyzická osoba z vlastnej

³¹ Porov. § 14 ods. 3 zákona č. 18/2018 Z. z.

³² Porov. § 23 ods. 1, ods. 2 písm. a) zákona č. 18/2018 Z. z.

vôle rozhodne svoje osobné údaje sprístupníť inému subjektu, na prvý pohľad ide o právne súladný postup. Diskutabilné je však poskytnutie či dokonca zverejnenie osobných údajov, ktorých súčasťou je údaj o inej osobe, napríklad zverejnenie na internete, že „osoba x. y. je môj švager“,³³ pretože tu dochádza ku kolízii, respektíve vyjadrené matematickou či logickou terminológiou, k prieniku, takže osobný údaj jednej osoby je zároveň osobným údajom inej osoby. Ak jedna z týchto osôb mieni osobný údaj zverejniť, mala by zvážiť, či nejde zároveň o osobný údaj inej osoby. Podobne môže byť predmetom diskusií zverejňovanie vlastných osobných údajov osobami, ktoré nemajú spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu. Na tomto mieste ide iba o náznak možných situácií, súvisiacich s ochranou osobných údajov.

Otázku vystavovania osobných údajov v internetovom svete naznačil aj profesor Klíma v súvislosti s kyberkriminalitou: „Mnozí užívatelé internetu však své osobní údaje a další informace z rodinného nebo soukromého života vystavují na různých sociálních sítích (...)“³⁴ a poukázal, ako uľahčujú ľuďa protispoločenským živlom páchanie kriminálnej činnosti. Teda ak sú ľudia ochotní zverejňovať svoje osobné údaje na internete, nevynímajúc osobitné kategórie osobných údajov, je pochopiteľné, že aj v prípade združenia sa dá predpokladať ich vedomosť o možnosti spracúvania týchto údajov tak, ako s tým ráta zákon č. 18/2018 Z. z. v ustanovení § 16 odseku 2 písmene e), teda že zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov neplatí, ak sa spracúvanie týka osobných údajov, ktoré dotknutá osoba preukázateľne zverejnila.

Zákonodarcu pamätal na výnimočnú citlivosť niektorých osobných údajov, a preto v právnej úprave zakazuje ich spracúvanie. Tak, ako je v právnych textoch zvyčajné, ani ochrana osobitných kategórií osobných údajov nie je bez výnimky. Ako predostriem v ďalšom texte, práve **združenia môžu byť tými subjektmi, v ktorých členstvo môže súvisieť s osobitnými kategóriami osobných údajov**. Ktoré sú teda zákonom vymedzené osobné údaje, ktorých spracúvanie sa zakazuje? „Zakazuje sa spracúvanie osobitných kategórií osobných údajov. Osobitnými kategóriami osobných údajov sú údaje, ktoré odhaľujú rasový pôvod alebo etnický pôvod, politické názory, náboženskú vieru, filozofické presvedčenie, členstvo v odborových organizáciách, genetické údaje, biometrické údaje, údaje týkajúce sa zdravia alebo údaje týkajúce sa sexuálneho života alebo sexuálnej orientácie fyzickej osoby.“³⁵ Teda, sloboda združovať sa nie je obmedzená z hľa-

³³ Jeden zo švagrov chce zverejniť švagrovstvo, druhý nie. Na legitímne zverejnenie takého údaja je nesporne potrebný konsenzus oboch dotknutých osôb.

³⁴ KLÍMA, K. a kol: *Odpovednosť verejné moci*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, ISBN 978-80-86855-94-3, s. 502.

³⁵ Ustanovenie § 16 odsek 1 zákona č. 18/2018 Z. z.

diska prejavu vôle jednotlivca združiť sa na základe určitého kritéria, ako napríklad filozofického presvedčenia, zdravotného hendikepu a podobne. Avšak len čo sa určitá osoba združí na základe niektorého kritéria, patriaceho do osobitnej kategórie osobných údajov, existuje zákonný zákaz spracúvania takýchto údajov. Keďže zo zásad existujú výnimky, aj v tomto prípade zákonodarca správne pamätal na slobodu združovania. Spomedzi výnimiek treba uviesť, že **zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov neplatí, ak spracúvanie vykonáva v rámci oprávnenej činnosti občianske združenie a toto spracúvanie sa týka iba ich členov alebo tých fyzických osôb, ktoré sú s nimi vzhľadom na ich ciele v pravidelnom styku, osobné údaje slúžia výlučne na ich vnútornú potrebu a nebudú poskytnuté príjemcovi bez písomného alebo inak hodnoverne preukázateľného súhlasu dotknutej osoby.**³⁶

Na tomto mieste treba zdôrazniť, že zákonná výnimka má svoju presnú špecifikáciu. Ide o podmienky, ktoré nie je možné žiadnym výkladom rozšíriť. Platí totiž všeobecné výkladové pravidlo, že akékoľvek výnimky sa vykladajú reštriktívne.³⁷ Toto pravidlo sa týka všetkých výnimiek, ustanovených zákonom č. 18/2018 Z. z. v druhom odseku § 16.³⁸ Nevy-

³⁶ Táto výnimka je zakotvená v ustanovení § 16 odsek 2 písmeno d) zákona č. 18/2018 Z. z.

³⁷ Na uvedené výkladové pravidlo poukazuje Monika Forejtová v spojení s rozhodnutím Súdneho dvora vo veci C-101/01 *Lindqvist* (2003) a rozhodnutím Súdneho dvora vo veci C-73/07 *Satakunnan Markkinapörssi ja Satamedia* (2008). Bližšie pozri FOREJTOVÁ, M.: *Veřejná správa a ochrana osobních údajů ve světle rozhodnutí Soudního dvora EU a Nejvyššího správního soudu*. In: KLÍMA, K. a kol.: *Veřejná správa a lidská práva*. Praha: Metropolitan University Prague Press, Metropolitan univerzita Praha, o. p. s., 2015, ISBN 978-80-87956-27-4, s. 149.

³⁸ Pokiaľ ide o výnimky, taxatívne vymenované v ustanovení § 16 odsek 2 zákona č. 18/2018 Z. z., treba zdôrazniť, že **zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov neplatí**, ak (písm. a) dotknutá osoba vyjadrila **výslovný súhlas** so spracúvaním týchto osobných údajov aspoň na jeden konkrétny účel (avšak taký súhlas je neplatný, ak jeho poskytnutie vylučuje osobitný predpis), (písm. b) **spracúvanie je nevyhnutné na účel** plnenia povinností a výkonu osobitných práv prevádzkovateľa alebo dotknutej osoby v oblasti pracovného práva, práva sociálneho zabezpečenia, sociálnej ochrany alebo verejného zdravotného poistenia podľa osobitného predpisu (napr. Zákonník práce, Zákon o sociálnom poistení), medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, alebo podľa kolektívnej zmluvy, ak poskytujú primerané záruky ochrany základných práv a záujmov dotknutej osoby, (písm. c) **spracúvanie je nevyhnutné na ochranu života, zdravia alebo majetku** dotknutej osoby alebo inej fyzickej osoby, ak dotknutá osoba nie je fyzicky spôsobilá alebo právne spôsobilá vyjadriť svoj súhlas, (písm. d) spracúvanie vykonáva v rámci oprávnenej činnosti občianske združenie, nadácia alebo nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby, politická strana alebo politické hnutie, odborová organizácia, štátom uznaná cirkev alebo náboženská spoločnosť a toto spracúvanie sa týka iba ich členov alebo tých fyzických osôb, ktoré sú s nimi vzhľadom na ich ciele v pravidelnom styku, osobné údaje slúžia výlučne pre ich vnútornú potrebu a nebudú poskytnuté príjemcovi bez písomného alebo inak hodnoverne preukázateľného súhlasu dotknutej osoby, (písm. e) **spracúvanie sa týka osobných údajov, ktoré dotknutá osoba preukázateľne zverejnila**, (písm. f) **spracúvanie je nevyhnutné na uplatnenie**

hnutosť zakotvenia výnimiek má v právnom štáte svoje opodstatnenie.

Takto vyzerá systematická rekapitulácia podmienok, kedy občianske združenie môže spracúvať osobitné kategórie osobných údajov, teda kedy neplatí zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov:

1. občianske združenie vykonáva spracúvanie **v rámci oprávnenej činnosti**³⁹ a zároveň
2. toto spracúvanie osobitných kategórií osobných údajov **sa týka**
 - a) **iba členov** občianskeho združenia⁴⁰
 - b) alebo tých **fyzických osôb, ktoré sú s členmi občianskeho združenia** vzhľadom na ich ciele **v pravidelnom styku**⁴¹

právneho nároku (napr. Občiansky zákonník, Obchodný zákonník, zákon o ochrane spotrebiteľa) alebo pri výkone súdnej právomoci, (písm. g) **spracúvanie je nevyhnutné z dôvodu verejného záujmu** na základe tohto zákona, osobitného predpisu alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, ktoré sú primerané vzhľadom na sledovaný cieľ, rešpektujú podstatu práva na ochranu osobných údajov a ustanovujú vhodné a konkrétne opatrenia na zabezpečenie základných práv a záujmov dotknutej osoby, (písm. h) spracúvanie je nevyhnutné **na účel preventívneho pracovného lekárstva, poskytovania zdravotnej starostlivosti** a služieb súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti alebo na účel vykonávania verejného zdravotného poistenia, ak tieto údaje spracúva poskytovateľ zdravotnej starostlivosti, zdravotná poisťovňa, osoba vykonávajúca služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti alebo osoba vykonávajúca dohľad nad zdravotnou starostlivosťou a v jej mene odborne spôsobilá oprávnená osoba, ktorá je viazaná povinnosťou mlčanlivosti o skutočnostiach, o ktorých sa dozvedela pri výkone svojej činnosti, a povinnosťou dodržiavať zásady profesijnej etiky, (písm. i) spracúvanie je nevyhnutné **na účel sociálneho poistenia**, sociálneho zabezpečenia policajtov a vojakov, poskytovania štátnych sociálnych dávok, podpory sociálneho začlenenia fyzickej osoby s ťažkým zdravotným postihnutím do spoločnosti, poskytovania sociálnych služieb, vykonávania opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo na účel poskytovania pomoci v hmotnej núdzi, alebo je spracúvanie nevyhnutné na účel plnenia povinností alebo uplatnenia práv prevádzkovateľa zodpovedného za spracúvanie v oblasti pracovného práva a v oblasti služieb zamestnanosti, ak to prevádzkovateľovi vyplýva z osobitného predpisu 14) alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, (písm. j) spracúvanie je **nevyhnutné z dôvodu verejného záujmu v oblasti verejného zdravia**, ako je ochrana proti závažným cezhraničným ohrozeniam zdravia alebo zabezpečenie vysokej úrovne kvality a bezpečnosti zdravotnej starostlivosti, liekov, diietických potravín alebo zdravotníckych pomôcok, na základe tohto zákona, osobitného predpisu alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, ktorými sa ustanovujú vhodné a konkrétne opatrenia na ochranu práv dotknutej osoby, najmä povinnosť mlčanlivosti, (písm. k) spracúvanie je nevyhnutné na účel archivácie, na vedecký účel, na účel historického výskumu alebo na štatistický účel podľa tohto zákona, osobitného predpisu alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, ktoré sú primerané vzhľadom na sledovaný cieľ, rešpektujú podstatu práva na ochranu osobných údajov a ustanovené vhodné a konkrétne opatrenia na zabezpečenie základných práv a záujmov dotknutej osoby.

³⁹ Za oprávnenú činnosť treba považovať tú činnosť, ktorá je zaregistrovaná.

⁴⁰ Napríklad združenie nevidiacich osôb, nepočujúcich osôb.

⁴¹ Napríklad pri systematickom poskytovaní školení, pri výučbe Braillovho písma, pravidelná výučba posunkovej reči rodinných príslušníkov nepočujúcej osoby a podobne.

3. osobné údaje slúžia výlučne pre **vnútornú potrebu** občianskeho združenia⁴²
4. osobné údaje **nebudú poskytnuté príjemcovi**⁴³ **bez**
 - a) **písomného súhlasu** dotknutej osoby⁴⁴
 - b) alebo **inak hodnoverne preukázateľného súhlasu** dotknutej osoby⁴⁵

Všetky štyri podmienky musia byť splnené súčasne, pričom v druhej a štvrtej podmienke je alternatívne riešené splnenie podmienok. V prípade, že by **nebola dodržaná čo i len jedna z vyššie vymenovaných zákonných podmienok, občianske združenie nie je oprávnené spracúvať** tie osobné údaje, ktoré patria k osobitným kategóriám osobných údajov.

Záver

Realizácia slobody združovania, zaručenej Ústavou Slovenskej republiky, súvisí s paralelnou ochranou hodnôt, ku ktorým jednoznačne patria aj osobné údaje. Právna úprava ochrany osobných údajov zodpovedá aktuálnemu stupňu vývoja vedy a techniky a korešponduje s členstvom Slovenskej republiky v Európskej únii. Pre člena občianskeho združenia je pochopteľné legitímne očakávanie, že občianske združenie o ňom bude evidovať iba tie údaje, ktoré sú nevyhnutné na výkon činnosti združenia, so súčasne zaručenou ochranou týchto údajov. Aktuálne účinný zákon o ochrane osobných údajov reguluje aj prípadné spracúvanie osobných údajov členov združenia, jednak upravuje všeobecné pravidlá ochrany osobných údajov fyzických osôb pri ich spracúvaní, zakotvuje všeobecný zákaz spracúvania

⁴² Za vnútornú potrebu treba považovať spracúvanie informácií výlučne pre potrebu občianskeho združenia a žiadneho iného subjektu.

⁴³ Ak nastane situácia, že občianske združenie by malo osobné údaje patriace medzi osobné údaje osobitnej kategórie poskytnúť inému subjektu, napríklad na účel spolupráce inému občianskemu združeniu s podobným zameraním.

⁴⁴ Písomný súhlas musí občianske združenie nielen získať, ale aj uchovať.

⁴⁵ Hodnovernosť ako neurčitý pojem je potrebné vykladať v súlade so zmyslom a účelom zákona, teda v každom jednotlivom prípade iného ako písomného súhlasu **sa treba zaoberať dôvodom, prečo nebol daný písomný súhlas**. Zákon č. 18/2018 Z. z. pojem hodnovernosť nielenže nevykladá, ale vyskytuje sa v tomto právnom predpise iba jediný raz, a to v citovanom analyzovanom ustanovení § 16. Podľa môjho názoru s hodnoverným súhlasom sa treba uspokojiť iba vtedy, ak je **buď celkom vylúčená možnosť písomného súhlasu**, alebo písomný súhlas bude daný dodatočne, a teda v danej situácii sa súhlas so spracovaním osobného údajá patriaceho do osobitnej kategórie osobných údajov **dôvodne predpokladá**. Nie je vylúčené, že vágnosť v zákone použitého výrazu „hodnoverne“ však môže spôsobovať právno-aplikačné komplikácie.

osobitných kategórií osobných údajov, zároveň však vypočítava výnimky z tohto zákazu.

Členstvo v niektorých združeníach môže súvisieť s osobitnými kategóriami osobných údajov, z ktorých môžeme ako príklad uviesť údaje týkajúce sa zdravia. Zákon o ochrane osobných údajov medzi výnimkami zo zákazu spracúvania osobitných kategórií osobných údajov uvádza, že zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov neplatí, ak spracúvanie vykonáva v rámci oprávnenej činnosti občianske združenie a toto spracúvanie sa týka iba ich členov alebo tých fyzických osôb, ktoré sú s nimi vzhľadom na ich ciele v pravidelnom styku, osobné údaje slúžia výlučne pre ich vnútornú potrebu a nebudú poskytnuté príjemcovi bez písomného alebo inak hodnoverne preukázateľného súhlasu dotknutej osoby. Vzhľadom na všeobecné výkladové pravidlo, že akékoľvek výnimky sa vykladajú reštriktívne, ani citované výnimky nie je možné žiadnym výkladom rozšíriť. Záonné zakotvenie podmienok, kedy občianske združenie môže spracúvať osobitné kategórie osobných údajov, teda kedy neplatí zákaz spracúvania osobitných kategórií osobných údajov, je možné hodnotiť ako vhodné a svojou rigoróznosťou zodpovedajúce charakteru moderného demokratického štátu.

Vyslovujem názor, že zakotvenie výnimiek zo zákazu spracúvania osobitných kategórií osobných údajov vo vyššie uvedenom rozsahu zákonom o ochrane osobných údajov má v právnom štáte svoje opodstatnenie a vzhľadom na dobrovoľnosť členstva v združení nepredstavuje neprimeraný zásah do súkromia člena združenia.

Použité pramene:

FOREJTOVÁ, M.: *Veřejná správa a ochrana osobních údajů ve světle rozhodnutí Soudního dvora EU a Nejvyššího správního soudu*. In: KLÍMA, K. a kol.: *Veřejná správa a lidská práva*. Praha: Metropolitan University Prague Press, Metropolitní univerzita Praha, o. p. s., 2015, 255 s. ISBN 978-80-87956-27-4.

GAJDOŠOVÁ, M.: *Judikatura vo veciach práva slobodne sa združovať*. Bratislava: Wolters Kluwer, s.r.o., 2016, 236 s. ISBN 978-80-8168-519-4.

GAJDOŠOVÁ, M.: *Sloboda združovania a rozhodovacia činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky*. In: OROSZ, L. – GRABOWSKA, S. – MAJERČÁK, T. (ed.): *ÚSTAVNÉ DNI, Tretie funkčné obdobie Ústavného súdu Slovenskej republiky – VII. ústavné dni*. Košice: Kancelária Ústavného súdu Slovenskej republiky, 2019, 306 s. ISBN 978-80-8129-102-9.

GAŠPAR, M.: *Všeobecná správoveda*. Miesto a rok vydania neuvedené. DAVIDESIGN, 172 s. ISBN 978-80-969177-4-7.

KLÍMA, K.: *Komparativní zkušenosti ústav nových demokracií*. In: 25. *Výročí Ústavy Slovenskej republiky – VI. ústavné dni*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, 362 s. ISBN 978-80-7097-699-9.

KLÍMA, K.: *Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 332 s. ISBN 978-80-7478-647-1.

- KLÍMA, K. a kol: *Odpovednosť verejnej moci*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, 536 s. ISBN 978-80-86855-94-3.
- KORN, F.: *Objektívne právo ako spoločenský normatívny systém*. Brno: Tribun EU, s.r.o., 2019, 192 s. ISBN 978-80-263-1454-7.
- SOMOROVÁ, L.: *Základné práva a slobody v ústavnom systéme Slovenskej republiky*. In: *15 rokov Ústavy Slovenskej republiky*. Košice: Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, Košický samosprávny kraj, 2008, 418 s. ISBN 978-80-7097-699-9.
- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (publikovaný pod čís. 209/1992 Zb.).
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov (Ú. v. EÚ L 119, 4.5.2016).
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/680 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov príslušnými orgánmi na účely predchádzania trestným činom, ich vyšetrovania, odhaľovania alebo stíhania alebo na účely výkonu trestných sankcií a o voľnom pohybe takýchto údajov a o zrušení rámcového rozhodnutia Rady 2008/977/SVV (Ú. v. EÚ L 119, 4.5.2016).
- Ústava Slovenskej republiky, publikovaná pod č. 460/1992 Zb., v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok), v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov, v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontakt na autora:

tibor.seman@upjs.sk

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Kováčska 26

040 75 Košice

Slovenská republika

VEREJNOPRÁVNE ASPEKTY AUTONÓMIE CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ¹

PUBLIC LAW ASPECTS OF CHURCH AND RELIGIOUS SOCIETIES AUTONOMY

ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, Th.D.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Štáty sa vo svojich základných zákonoch definujú ako konfesijné a ideologicky neutrálne a svoju úlohu v tejto oblasti často vymedzujú negatívne, napríklad zásadou nezasahovať do činnosti cirkví. Väčšina štrukturálnych prvkov náboženskej slobody však odkazuje na pozitívnu úlohu štátu. Okrem požiadavky ponechať každému možnosť slobodnej voľby náboženstva, jeho zmeny alebo indiferencie voči náboženstvu, ide o požiadavku poskytnúť občanom slobodu verejného výkonu náboženských úkonov a obradov, zabezpečiť občanom slobodu zhromažďovania a slobodu združovania sa s náboženským účelom. Tieto pozitívne úlohy štátu smerujú popri zabezpečení náboženskej slobody občanov aj k vytvoreniu jej vonkajších podmienok. Príspevok pomenúva niektoré oblasti, v ktorých dochádza ku konfrontáciám.

Kľúčové slová: štát, náboženstvo, náboženské spoločnosti, autonómia, náboženská sloboda, združovanie občanov

Abstract: In their basic laws, States are defined as confessional and ideologically neutral and often define their role in this area in a negative way, such as the principle of not interfering with the activities of churches. However, most of the structural elements of religious freedom refer to the positive role of the State. In addition to requiring freedom of choice for religion, its change or indifference towards religion, it is a requirement to provide citizens with the freedom to publicly perform religious acts and rites, to provide citizens with freedom of association and freedom of association with a religious purpose. These positive tasks of the State are directed, besides securing the religious freedom of the citizens, to the creation of its external conditions. The paper identifies the some serious areas of confrontation.

Keywords: State, Religions, Religious Societies, Autonomy, Religious Freedom, Association of Citizens

Úvod

V roku 1889 vyšla v parížskom vydavateľstve A. Savine kniha Vladimíra S. Solovjova *La Russe et l'Église universelle*, ktorej nielen obsah, ale aj samot-

¹ Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0172/17 Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávných vzťahoch a súkromnoprávných vzťahoch.

ný vznik a reflexie sú aj po sto tridsiatich rokoch zaujímavé. Koncentrujúc sa na problematiku cirkví a náboženských spoločností nemôžeme z lektúry vynechať šiestu kapitolu, v ktorej sa autor zaoberá „slobodou náboženskou a slobodou cirkevnou“. Pod pojmom sloboda v oblasti cirkvi a náboženstva rozlišuje nezávislosť cirkevného celku (duchovenstva i veriacich) od vonkajšej moci štátu, ale tiež nezávislosť jednotlivcov vo veci náboženstva, čiže právo dané každému otvorene patriť k nejakému vierovyznaniu, slobodne „prechádzať“ z jedného vierovyznania do druhého, alebo vôbec nepatriť k nijakému vierovyznaniu, a zároveň *beztretné* vyznávať vieru každého druhu i náboženské idey ako pozitívne, tak negatívne. V poznámke pod touto úvahou ešte okrajovo pripomína tretí druh slobody, totiž slobodu rozličných kultov uznávaných štátom. „*Určitú slobodu kultov (v ich status quo) si vynucuje samotný beh vecí v ríši, ktorá má, ako napríklad Rusko, vyše tridsať miliónov obyvateľov, stojacich mimo vládnucej cirkvi.*“² Prvú definovanú slobodu nazýva cirkevnou slobodou, a druhú slobodou náboženskou. Odmieťa už vtedy zaužívanú terminológiu sloboda svedomia a sloboda vyznania ako nepresnú, nakoľko podľa neho, svedomie je vždy slobodné, a nikto nemôže mučeníkovi zakázať vyznávať svoju vieru. K cirkevnej slobode v autorovom ponímaní ako základný prvok patrí napríklad to, že ten, kto nevyznáva určitú sumu spoločných článkov viery danej cirkvi, tomu nepatria tie isté práva v cirkvi, aké patria tomu, kto ich vyznáva, teda veriacemu. Solovjov prisudzuje cirkvi všetky duchovné prostriedky, ktorými môže vplývať na „neverných“ členov, včítane vylúčenia z cirkevnej obce. Považuje to za základný atribút cirkevnej slobody. Dnešným jazykom by sme povedali, základný atribút autonómie cirkvi. Zamýšľa sa tiež nad vzťahom cirkvi a náboženskej slobody, pričom tu priznáva iba nepriamu súvzťažnosť. Len sekulárna moc štátu môže uznať či obmedziť právo vo veciach viery a náboženstva. „*Cirkev môže len mravne vplývať na štát a nabádať ho k väčšej alebo menšej znášateľnosti.*“³ Solovjov v traktovanej kapitole neopomína ani otázku vzájomnej konkurencie cirkví a náboženských spoločností a zápas o veriacich. Napriek vyššie citovanej vete si v tejto súvislosti nanovo kladie otázku o charaktere cirkevného arzenálu, ktorý je tá ktorá cirkev oprávnená použiť v spomínanom zápase. Kladie si otázku, či sa má obmedzovať len na duchovné prostriedky, presvedčania alebo má právo „utekať sa k štátu“, aby využila jeho hmotné zbrane – donucovanie a presvedčanie. Touto otázkou je Solovjov anachronický v teórii, ale neskutočne súčasný, ak reflektujeme niektoré konkrétne praxe. Zároveň, ak Solovjova označíme za anachronického

² Solovjov, V. S. *Rusko a univerzálna cirkev*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v spolupráci s Náboženským vydavateľstvom Petra, Prešov 2000, s. 79 a 181.

³ Solovjov, V. S. *Rusko a univerzálna cirkev*. o. c. s. 79 a 182.

v terminológii, respektíve používajúceho termíny v sebe vlastných schémach s osobitnými definíciami, o to súčasnejším sa môže javiť vo svojich naliehavých otázkach – najmä z hľadiska aktuálneho rozdelenia pravoslávia v dôsledku pokusu o jednu novú symfóniu medzi cirkvou a štátom,⁴ ako aj z názoru na ďalšie pretrvávajúce – Aksakovovým⁵ jazykom povedané – „erárne“ cirkvi alebo náboženské spoločnosti v neslobodných režimoch. Problematika aj v starých či novších demokraciách azda denne nachádza svoje problematické miesta v životnej praxi v konotáciách s požiadavkami spoločnosti, štátu, zamestnávateľov a iných subjektov, pretože sa týka najvlastnejšieho spôsobu života a jeho finálneho zacielenia, životnej praxe v súlade či nesúlade s prevažujúcou kultúrou, tradíciou, zvykmi, a neraz aj v konfrontácii s najnovšími poznatkami vedy v oblastiach, ktoré sa týkajú samotnej podstaty života od jeho počatia až po prirodzenú smrť.⁶ Nemenej dôležitou sú aj zásahy štátu do praxe odievania, najmä detí a žien, ktoré jasne definuje ich náboženskú prítušnosť, používania náboženských symbolov, pracovnoprávne kauzy⁷ týkajúce sa najmä menšinových náboženstiev a ich spoločných slávení sviatkov, ako aj postojov jednotlivcov a ich odmietaní konať to, čo je v rozpore s morálnym učením určitej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, a teda môže zakladať výhradu vo svedomí jednotlivca.⁸ V tomto príspevku vidíme, že aj sedemdesiatjeden rok po prijatí Všeobecnej deklarácie ľudských práv dochádza k ohrozeniam a porušovaniu práva na náboženskú slobodu jednotlivcov a aj práva

⁴ Bilash, O. State-Church Relations in Ukraine: Current State, Problems and Perspectives of Development. In: Moravčíková, M. (ed.) *Vzťahy štátu a cirkvi a náboženské menšiny*: Zborník zo sekcie „Vzťahy štátu a cirkvi a náboženské menšiny“ medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, ktorý sa konal 20. – 21. septembra 2018. Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave, 2018. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, 99 s. ISBN 978-80-8168-989-5. Bilash, O. Registration of Religious Communities in Ukraine. In: Němec, D. (ed.) *Registration of Churches and Religious Communities*. V tlači.

⁵ Ivan S. Aksakov (1823 – 1886). Solovjov vo svojom diele traktuje jeho spisbu o súdobej ruskej pravoslávnej cirkvi prepojenej so štátom.

⁶ Ide tu predovšetkým o otázky (ne)prírodného počatia, génové manipulácie, prácu s kmeňovými bunkami, aborty, eutanáziu a ďalšie najmä medicínsko-etické problémy.

⁷ Križan, V. Právo na rodinu a pracovnoprávne vzťahy. In: Križan, V., Moravčíková, M. (eds.) *Právna ochrana slobody svedomia*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave 2013, s. 91n. Varga, P. Zákaz diskriminácie na základe náboženstva a viery pri skončení pracovného pomeru v spoločnosti zriadenej cirkvou. In: Križan, V. (ed.) *OPUS LAUDAT ARTIFICEM*. V tlači.

⁸ Šmid, M. K podstate a zmyslu slobody svedomia a slobody náboženstva: K článku 7 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou a k návrhom Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o práve uplatňovať výhrady vo svedomí a Dohody medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o práve uplatňovať výhrady vo svedomí. In: Moravčíková, M. (ed.) *Výhrada vo svedomí*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2007, s. 384 – 486.

na autonómii cirkví a umiestňujeme ich do omnoho tesnejšieho vzťahu ako Solovjov.

Sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania a štát

Slobodu myslenia môžeme vo všeobecnosti označiť za právo na nezávislé uvažovanie o realite a rozhodovanie sa na základe tohto uvažovania. Je zdrojom formovania prístupu k otázkam svedomia a viery. Všímame si názory časti právnikov, podľa ktorých by sa sloboda náboženstva, viery a svetonázoru, a sloboda svedomia a myslenia mali posudzovať jednotne bez ohľadu na to, či určitá viera alebo presvedčenie majú vzťah k transcendentnu, respektíve či ide o náboženské presvedčenie alebo vieru. Sloboda myslenia má človeka ochrániť pred zásahmi štátu a pred akýmkoľvek ideologickým vplyvom, a môže sa vyvinúť do slobody svedomia a náboženskej slobody. Prevažuje názor, že právo na náboženskú slobodu zahŕňa aj slobodu svetonázoru, pričom by malo ísť o fundamentálne názory na postavenie človeka a spoločenský život.⁹ Sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania patrí k základným ľudským právam a slobodám prvej generácie ľudských práv. Mnoho ďalších slobôd z nej vychádza, a ak by neexistovala, viaceré by boli bezpredmetné. Predstavuje slobodu a dôstojnosť človeka v duchovnej a duševnej oblasti. Zahŕňa ochranu najširšieho spektra myslenia, názorov, postojov a hodnôt, matériu všetkého toho, čo sa týka ľudskej aktivity v oblasti morálnej, filozofickej a svetonázorovej. V človeku je zakotvená už od narodenia, spojená s jeho počatím v zmysle slobody myslenia jeho rodičov, a je tiež úzko spojená s podstatou jeho duchovnej stránky. Je jedným zo základných atribútov človeka a jeho, predovšetkým psychickej, podstaty. Umožňuje vykonávať ďalšie práva garantované základným zákonom štátu a listinou základných práv a slobôd. Bez tejto slobody by nebolo možné uviesť si možnosť vykonávať iné práva a slobody, a ani by nemohlo dôjsť k výkonu týchto práv. Sloboda myslenia, svedomia a náboženstva je vo svojej podstate prirodzenou, pretože človeku patrí pre jeho ľudskú povahu bez ohľadu na to, do akého zriadenia sa narodil.¹⁰

⁹ Barancová, H. Právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženskú slobodu. In: Moravčíková, M., Križan, V. (eds.). *Právna ochrana slobody svedomia*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave 2013, s. 17 –22.

¹⁰ Madleňáková, L. *Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linde 2010, s. 35 – 36.

Právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania má absolútny charakter. Ide o rešpektovanie vnútorného rozmeru tohto práva, ktorý vylučuje akýkoľvek nátlak. V dôsledku absolútneho charakteru práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania, nie je možné obmedzovať ho zákonom.¹¹ Verejné prejavy myslenia, svedomia a náboženského vyznania alebo viery, na rozdiel od ich vnútornej podstaty, nepoživajú absolútnu voľnosť prejavov ich nositeľov. Výkon týchto práv je podriadený cieľom demokratickej spoločnosti, a je možné ich obmedzovať.¹² O adekvátnej miere obmedzenia verejných prejavov slobody myslenia, svedomia a najmä náboženského vyznania sa v súčasnosti intenzívne diskutuje najmä v súvislosti s postupujúcou globalizáciou a kultúrnou a náboženskou heterogenizáciou spoločností, stretávaním sa kultúr a náboženstiev najmä pod vplyvom migrácií. Objavuje sa termín „globálne oživenie viery“.¹³

Normatívne jadro práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania v sebe zahŕňa prvok vnútornej slobody, ktorý predstavuje slobodu všetkých mať vieru alebo ju nemať a kedykoľvek náboženskú vieru zmeniť. Ďalej je to vonkajšia sloboda, ktorá obsahuje možnosť individuálne alebo spoločne s inými, či už verejne alebo súkromne prejavovať vieru či náboženstvo v náuke, životnej praxi, účasťou na bohoslužbách, obradoch alebo slávením sviatkov.¹⁴ Obsahuje tiež podmienku vylúčenia akéhokoľvek nátlaku. Bezpodmienečné vylúčenie nátlaku sa neopiera o skutočnosť rovnakej hodnoty svetonázorov a náboženstiev, ale o ontologickú dôstojnosť ľudskej osoby.¹⁵ Nevyhnutá je tiež podmienka nediskriminácie. Štáty sú povinné rešpektovať a zabezpečiť na svojom území všetkým jednotlivcom, ktorí podliehajú ich zákonom, právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, etnického alebo iného pôvodu, majetku alebo akéhokoľvek iného postavenia. Štáty sú tiež povinné rešpektovať právo rodičov, alebo tam, kde je

¹¹ Nález Ústavného súdu ČR z 2. 6. 1999. č. 151/1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98 Bubelová, K. Rozpor nauky cirkve s verejným poriadkom jako důvod odmítnutí registrace církví. In: Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.) *Mezinárodní a vnitrostátní právní aspekty subjektivit osobitných subjektů mezinárodního práva a církví a náboženských společností*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta 2013, s. 94.

¹² Čič, M. a kolektív. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1997, s. 140.

¹³ Micklethwait, J., Wooldridge, A. *Bůh se vrací: O tom, jak globální oživení víry mění svět*. Praha: Triton, 2014, 439 s. Halsell, G. *Forcing God's Hand*. Washington, D. C.: Crossroads International Publishing, 2015, 132 s.

¹⁴ Lerner, N. *Religion, Secular Beliefs and Human Rights. 25 Years After the 1981 Declaration*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006, s. 173.

¹⁵ Hrdina, A. I. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia 2004, s. 101.

to v súlade so zákonom, zákonných zástupcov, na zabezpečenie náboženskej a mravnej výchovy podľa vlastného presvedčenia, reflektujúcich vývin a rozumové schopnosti detí.¹⁶

Obsahom tohto práva je tiež spoločenská sloboda a právne postavenie náboženských entít. Hoci si náboženské subjekty nemusia uplatňovať nárok na právnu subjektivitu, všeobecne je dnes toto právo považované za súčasť slobody náboženského vyznania.¹⁷ Ide o právo uplatňovania náboženskej slobody spoločnosti, nie len jednotlivca. Ide tu tiež o nemožnosť derogovať toto právo zo strany štátu ani v čase výnimočného stavu. Medze povolených obmedzení vonkajšej slobody myslenia, svedomia a náboženského vyznania musia byť stanovené zákonom, so zreteľom na bezpečnosť štátu, ochranu verejnosti, poriadku, zdravia, morálky a základných práv ostatných.¹⁸

Základné ľudské právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania zakladá nárok na štáty a výkon verejnej správy v zmysle správneho uchopenia jeho obsahu, a to aj v kontexte súčasného diskurzu plurality náboženstiev a životných filozofií, aktívneho a konštruktívneho vytvárania právneho rámca na uplatňovanie tohto práva, jeho bezpodmienečnej ochrany a nachádzania len nevyhnutnej miery obmedzenia práva na slobodu náboženského vyznania ako skupinového práva a jeho vonkajších vyjadrení pri dosahovaní legitímneho cieľa. Neopomínanie tohto práva v negatívnom vyjadrení, slobody od náboženstva, je dôležité predovšetkým v špecifických súvislostiach existencie štátneho náboženstva v danej krajine, pričom táto skutočnosť nesmie znamenať diskrimináciu na základe príslušnosti k inému náboženstvu, vyznávania iného svetonázorového presvedčenia alebo pri voľbe byť bez nich. Friedrich Nietzsche, vychádzajúc zo Schopenhauerovej metafyziky vôle a darwinistického princípu boja o prežitie a smerujúc ku koncepcii nadčloveka nechal umrieť Boha. Koniec náboženstva predpokladali aj sociológovia náboženstva, a v súvislosti s vedecko-technickým pokrokom očakávali, že zostane pred bránami tovární. Ukázalo sa však, že sekularizačné tézy z druhej polovice dvadsiateho storočia boli sebanaplňujúcim prorocstvom, ktoré sa nenaplnilo. Reflektujeme na jednej strane požiadavku na sekulárny charakter štátu a z druhej strany vnímame resakralizáciu, respektíve dese-

¹⁶ Cumper, P., Lewis, T. Religious Education in Europe. Challenges, Oportunities and Prospects. In: Emilianides, A. C. (ed.) *Welfare of the Child and Beliefs of the Parents. Blood Transfusion, Religious Education and Custody*. Nicosia: University of Nicosia Press 2010, s. 148 – 178. Moravčíková, M. (ed.) *Náboženské vyznanie rodičov a najlepší záujem dieťaťa*. Praha: Leges 2013, 176 s.

¹⁷ Bilotti, D. *Approci critici al pluralismo confessionale*. Cosenza: Editore Pellegrini 2013, s. 16.

¹⁸ Sewell, E. A., Durham, C. W.: Náboženstvo v postsocialistickej Európe. In: Moravčíková, M., Valová, E. (eds.) *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2004*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví 2005, s. 148 –149.

kularizáciu nielen neeurópskych spoločností.¹⁹ Náboženstvo zohráva čoraz väčšiu úlohu zo svojej vlastnej podstaty, teda odporúčaním určitého spôsobu života, vnímania reality a ochranou hodnôt v súvislosti s ponukou odpovedí na základné otázky života. Úsilie o nastoľovanie zásadných zmien v kultúrnych, politických a právnych prístupoch, ktoré si vyžaduje akceptáciu a reflexiu individuálneho i spoločenského ľudského vedomia sa v mnohých prípadoch dostáva do rozporu s morálnymi a etickými princípmi a vnímaním hodnôt náboženskými entitami.²⁰ Tu si uvedomujeme prepojenie slobody myslenia, svedomia a náboženského vyznania s inými právami, predovšetkým s právom na slobodu prejavu, slobodu zhromažďovania, združovacím právom²¹ a zákazom diskriminácie. V prípade, ak je religiozita jednoznačným atribútom ľudstva, je tiež prítomná v úrovniach organizácie spoločnosti, vo vzťahoch, ktoré sa formujú medzi ľuďmi v kontexte najrôznejších skupín, do ktorých patria. Náboženstvo presahuje jednotlivca a ovplyvňuje široké sféry kolektivity v jej najrôznejších prejavoch, od jadrovej rodiny až k medzinárodnej komunite, a na tejto ceste prirodzene zahŕňa aj štát. Náboženstvo je tiež súčasťou sociability človeka, ktorá sa v medziľudských vzťahoch riadi aj kritériami náboženskej povahy. Od dôležitosti náboženstva v spoločnosti závisí potreba regulovania náboženstva zákonom, pretože práve zákony stanovujú pravidlá pre vzťahy medzi jednotlivcami a skupinami vo všetkých oblastiach spoločenského života. Ak náboženstvo nie je obmedzené do individuálneho rozmeru a je prítomné v kolektívnych prejavoch ľudskej spoločnosti, potom zákon, ktorého najvyšším cieľom je zabezpečiť spravodlivosť a bezpečnosť v medziľudských vzťahoch, musí vo vzťahu k náboženstvu zohrávať regulačnú úlohu. Na tento účel môže využívať sankcie a používať donucovaciu politickú silu, ktorú má k dispozícii.²²

Štáty sa vo svojich základných zákonoch definujú ako konfesiónálne a ideologicky neutrálne a svoju úlohu v tejto oblasti často vymedzujú negatívne, napríklad nezasahovať do činnosti cirkví. Väčšina štrukturálnych prvkov náboženskej slobody však odkazuje na pozitívnu úlohu štátu. Okrem požiadavky ponechať každému možnosť slobodnej voľby náboženstva, jeho zmeny

¹⁹ Davie, G. *Vyjímečný prípad Evropa. Podoby víry v dnešnom svete*. Brno: Centrum demokracie a kultury, 2002, 207 s.

²⁰ Šmid, M. Ochrana slobody svedomia a bilaterálne zmluvy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami na Slovensku. In: Moravčíková, M., Križan, V. (eds.). *Právna ochrana slobody svedomia*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2013, s. 137 – 138.

²¹ Gajdošová, M. *Združenia a právo slobodne sa združovať*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, 203 s.

²² Bacelar Gouveia, J. Náboženská svoboda a vláda práva v ústavných štátach: portugalská zkušenosť. In: AA. VV. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie. Sborník textů z konference*. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009, s. 162.

alebo indiferencie voči náboženstvu, ide o požiadavku poskytnúť občanom slobodu verejného výkonu náboženských úkonov a obradov, zabezpečiť občanom slobodu zhromažďovania a slobodu združovania sa s náboženským účelom a umožniť náhradnú službu namiesto služby so zbraňou. Tieto pozitívne úlohy štátu smerujú popri zabezpečení náboženskej slobody občanov aj k vytvoreniu jej vonkajších podmienok.²³ Európsky súdny dvor v rozsudku *Prais v. Council*²⁴ z roku 1976 vo svojom rozhodnutí konštatoval povinnosť inštitúcií spoločenstva, aby prijali opatrenia na predchádzanie náboženských konfliktov a zároveň prijali pozitívne organizačné opatrenia, ktoré zabezpečia primeraný priestor pre ochranu náboženských záujmov, a to nezávisle od obsahov učení jednotlivých náboženstiev a vyznaní. V rozsudku *Torfain Borrough v. Council* Európsky súdny dvor rozhodol, že zatváracie doby maloobchodov, ktoré sa riadia úpravou členských štátov o ochrane nedeiel nie sú v rozpore s ustanoveniami Zmluvy. Podľa odôvodnenia tohto rozsudku patrí úprava ochrany nedeiel a sviatkov do právomoci členských štátov, ako výraz politického a hospodárskeho rozhodnutia, ktoré berie ohľad na zvláštne kultúrne pomery tohto štátu.²⁵ K prejavom konštruovania podmienok pre vonkajšie vyjadrenie práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania patrí aj tvorba právneho rámca pre rituálnu porážku zvierat alebo na zabezpečenie náboženskej a mravnej výchovy detí podľa vlastného presvedčenia rodičov, reflektujúcich vývin a rozumové schopnosti detí,²⁶ šírenie viery prostredníctvom verejnoprávných médií, a to bez prerušenia reklamou alebo inými oznámeniami.²⁷

Potreba vyznávať náboženstvo spoločne s inými zrkadlí povahu človeka ako spoločenského tvora, azda preto je existencia inštitucionálnych náboženských zoskupení bezprostredným logickým dôsledkom slobody náboženského vyznania.²⁸ Hoci je sloboda náboženského vyznania vnímaná primárne

²³ Příbyl, S. Svoboda svědomí a církevní zvěstování z hlediska kanonického práva. In: Moravčíková, M., Křižan, V. (eds.). *Právna ochrana slobody svedomia*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave 2013, s. 156.

²⁴ Európsky súdny dvor, 130/75, 1976. Pani Prais sa napriek pozvaniu Komisie nedostavila na výberové konanie o administratívnu pozíciu v Rade, pretože sa konalo v piatok a jej židovské náboženské presvedčenie jej v tejto účasti zabránilo.

²⁵ Robbers, G. Stát a církev v Evropském společenství. In: Robbers, G. (ed.). *Stát a církev v zemích EU*. Praha: Academia 2001, s. 360 – 361.

²⁶ Šmid, M. Religion in Public Education – Slovakia. In: Robbers, G. (ed.). *Religion in Public Education*. Trier: European Consortium for Church and State Research, 2011, s. 443 – 453.

²⁷ Moravčíková, M. State and Church in Slovak Republic. In: Robbers, G. (ed.) *State and Church in the European Union*. Baden-Baden: Nomos, 2005, s. 506.

²⁸ George, R., P. Náboženská sloboda a dobro človeka. In: Onrášek, L. M., Močoroši, I. (eds.) *Církev a spoločnosť. Smerom k zodpovednej angažovanosti*. Ružomberok: Verbum, 2015, s. 166 – 177.

ako sloboda individuálna, ľudia túto slobodu realizujú v spoločensťve s inými. Spoločensťva, v ktorých sa ľudia združujú s cieľom realizovať svoje právo na výkon náboženského vyznania, sú najčastejšie označované ako cirkvi alebo náboženské spoločnosti,²⁹ hoci sa nimi množina entít nevyčerpáva.

Autonómia cirkví a náboženských spoločností ako kľúčová otázka

V najširšom ponímaní môžeme pod autonómiou cirkví a náboženských spoločností rozumieť ich samosprávu, spravovanie svojich vlastných vecí. Ide o oblasť vnútorných záležitostí cirkví a náboženských spoločností, do ktorej verejná moc nezasahuje. Myslí sa tým najmä nezávislé riadenie vnútorných vzťahov cirkevnej alebo náboženskej organizácie.³⁰ Tretera a Horák hovoria o organizačnej náboženskej slobode.³¹ Ide o priesečník inštitucionálneho princípu oddelenia štátu od cirkvi a konfesijnej neutrality štátu³² a slobody náboženského vyznania v kolektívnom aspekte.³³ Tento termín, ako sa javí, prvý raz použil v roku 1969 P. Kauper v texte o sporoch o cirkevný majetok, v ktorom rozoberal súdnu doktrínu obmedzujúcu súdy v rozhodovaní majetkových rozporov súvisiacich so schizmami v cirkevných obciach.³⁴ Cirkvi a náboženské spoločnosti vznášajú na štáty nároky na slobodu a nezávislosť

²⁹ Moravčíková, M. Sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania. In: Košičiarová, S. a kol. *Verejná správa. Základné práva a slobody*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2015, s. 146 – 157.

³⁰ Layock, D. Church Autonomy Revisted. *The Georgetown Journal of Law & Public Policy*, 2009. Vol. 7, s. 254. In: Kříž, J. *Autonomie cirkví*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 13.

³¹ Tretera, J. R., Horák, Z. *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015, s. 102.

³² Čl. 2 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd: Štát je založený na demokratických hodnotách a nesmie sa viazať ani na výlučnú ideológiu ani na náboženské vyznanie. (Čl. 1(1) Ústavy SR Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.)

³³ Čl. 16 Listiny základných práv a slobôd:

- (1) Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, alebo spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, vyučovaním, náboženskými úkonmi alebo zachovávaním obradu.
- (2) Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.
- (3) Zákon ustanoví podmienky vyučovania náboženstva na štátnych školách.
- (4) Výkon týchto práv možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia, ktoré sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu verejnej bezpečnosti a poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných.

³⁴ Kauper, P. Church Autonomy and the First Amendment. *The Presbyterian Church Case. Supreme Court Review*, 1969, s. 347n. Dostupné on-line. https://www.jstor.org/stable/3108681?seq=1#page_scan_tab_contents/.

a na druhej strane reflektujeme nárast právnej regulácie štátov voči cirkvám. Nie je preto prekvapujúce, že obsah autonómie cirkví sa utvára na pozadí napätia medzi organizovaným náboženstvom a verejnou mocou. V moderných demokratických krajinách, ktoré sa definujú ako konfesijne neutrálne sa obvyčajne nestretávame s prvoplánovým úsilím o elimináciu náboženského prvku tak ako v prípade ateistických totalitných režimov. Sloboda náboženského vyznania v individuálnom i kolektívnom rozmere je tu zakotvená v základných zákonoch štátu a v katalógoch základných práv. Štáty spravidla odôvodňujú svoje zásahy do náboženského života potrebou zabezpečenia verejného záujmu. Napríklad v období vrcholiacej studenej vojny prijal štát New York právnu úpravu „oslobodzujúcu“ Ruskú pravoslávnu cirkev v USA od infiltrácie ateistickým a rozvratným vplyvom Sovietskeho Ruska a oddelil ju od hierarchie v Sovietskom zväze.³⁵ Po príklad masívneho zásahu do autonómie cirkvi však nemusíme siahť až za Atlantik a môžeme pripomenúť zoštátnenie majetku židovských náboženských obcí v roku 1936 a masívne potláčanie náboženskej slobody vo všetkých jej aspektoch v Československu po roku 1948. V súčasnosti sa toto napätie medzi autonómiou cirkví a regulatívnou úlohou štátu v snahe zabezpečiť verejný záujem presúva do roviny ideológie. Môžeme sa stretnúť s pojmom kultúrna vojna. Ide o oblasti, kde sa stretáva antidiskriminačná legislatíva s náboženskou vierou, alebo o oblasť legislatívy obmedzujúcej nenávisťné prejavy, ktorá môže de facto obmedziť verejný diskurz o náboženskej morálke, oblasť cenzúry náboženských symbolov a oblasť útokov na rodičovské práva. Pripomeňme prípad fínskeho pastora Áke Greena, ktorý bol v roku 2004 odsúdený na mesiac odňatia slobody za kázeň, v ktorej kritizoval homosexuálne správanie ako nebiblické. Prípady súvisiace s odmietnutím konania služieb v danej problematike pribúdajú geometrickým radom.³⁶

Moderné právne poriadky uznávajú autonómiu cirkví, pretože individuálna náboženská sloboda by bez nej nebola mysliteľná. Dôsledkom rezignácie práva na ochranu kolektívneho aspektu náboženskej viery by bolo vytlačenie náboženstva do čisto súkromnej sféry jedinca. I keď v tejto sfére zoráva principiálnu úlohu nakoľko rozhodnutie pre náboženskú vieru je vnútorným osobným rozhodnutím, nevyhnutnou súčasťou práva na slobodu náboženského vyznania musí byť aj právo jednotlivcov združiť sa kvôli spoločnému výkonu náboženského vyznania v cirkvi alebo náboženskej spo-

³⁵ Rozsudky NS USA *Kedroff v. St. Nicholas Cathedral of Russia Orthodox Church*, 344 U. S. 94 (1952) a *Kreshik v. Saint Nicolas Cathedral*, 363 U. S. 190, 191 (1960) In: Kříž, J. *Autonomie cirkví*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 38.

³⁶ Kříž, J. *Autonomie cirkví*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 35n.

ločnosti. Rovnako ako jednotlivcovi, aj cirkvám, resp. náboženským spoločnostiam musí byť priznaná sloboda od vonkajšieho nátlaku zo strany štátu, ktorá je vyjadrením ich autonómie. Zásada autonómie cirkví nachádza svoj výraz v maximálnom možnom obmedzení zasahovania štátu do ich činnosti, takže vnútorné záležitosti náboženských subjektov nemožno podrobovať ani súdnemu skúmaniu.³⁷

Zakotvenie cirkevnej autonómie je systematicky zaradené do článku 16 Listiny základných práv a slobôd, ktorý upravuje právo na slobodu náboženského vyznania a je súčasťou prvého oddielu druhej hlavy Listiny obsahujúceho výpočet základných ľudských práv a slobôd. Ako jediné z práv a slobôd upravených v tomto oddiele nemá individuálnu povahu a neviaže sa výhradne na fyzické osoby. Touto systematikou je podčiarknutá dôležitosť autonómie cirkví a náboženských spoločností aj jej neoddeliteľnosť od práva na slobodu náboženského vyznania. Autonómia cirkví nie je ničím iným než kolektívnym prejavom individuálnej slobody náboženského vyznania a kolektívnou dimenziou či kolektívnym právom náboženskej slobody.

Rozsah autonómie cirkví je demonštratívne naznačený v článku 16 Listiny, do ktorého zákonodarca zahrnul spravovanie si svojich záležitostí, zriaďovanie vlastných orgánov, ustanovovanie duchovných a zriaďovanie rehoľných a iných cirkevných inštitúcií nezávisle od štátnych orgánov. Štát teda nezasahuje do vnútornej štruktúry cirkví a cirkvi a náboženské spoločnosti požívajú slobodu v organizácii vlastnej štruktúry, ako aj v personálnych otázkach hierarchie a obsadenia cirkevných úradov.³⁸ Ustanovovanie duchovných je zvláštnym prejavom cirkevnej autonómie, keď podľa vlastných právnych noriem cirkvi a náboženské spoločnosti ustanovujú (alebo neustanovujú) špecifickú skupinu duchovných, podmienky na ustanovenie duchovného, teda prijatie do tejto skupiny, a rozhodujú tiež, ktorá konkrétna osoba sa duchovným stane. Do rozsahu autonómie cirkví tiež patrí zriaďovanie rehoľných a iných inštitúcií. Voľba rehoľného stavu je individuálnym ľudským právom každého jednotlivca, ale rovnako ako v prípade voľby duchovného stavu, tak aj v prípade voľby stavu rehoľného, cirkev nemá právnu povinnosť v pres-

³⁷ Nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. Pl. ÚS6/02 z 27. novembra 2002, uznesenie, sp. zn. I. ÚS 1244/07 z 18. Októbra 2007 In: Kříž, J. Nové výzvy pro náboženskou svobodu. In: Scheu, H. Ch., Kříž, J., Děkanovská, K. (eds.). *Právní postavení náboženských menšin*. Univerzita Karlova 2013, Praha, s. 98 – 99.

³⁸ Obsadzovania cirkevných úradov zo strany cirkví samostatne bez predchádzajúceho súhlasu štátnej moci je moderný prvok, ktorý v našom geografickom prostredí nahradil predchádzajúcu prax možnosti štátu uplatniť výhradu voči menovaniu biskupov katolíckej cirkvi počas prvej Československej republiky, ako aj prax nevyhnutného štátneho súhlasu pre všetkých duchovných v období 1948 – 1989.

nom zmysle kandidátovi či uchádzačovu vyhovieť. Povinnosťou cirkvi je takúto požiadavku kánonicky skúmať a vyhovieť vhodnému uchádzačovi.³⁹

Nepochybne možno medzi vlastné, autonómne záležitosti cirkví a náboženských spoločností zaradiť aj širšie prejavy náboženskej viery, náboženské úkony, zhromažďovanie, vyučovanie pastoráciu, podmienky členstva v cirkvi a pod.⁴⁰ Jednou z úloh štátu pri zabezpečení práva na náboženskú slobodu aj v jeho kolektívnom vyjadrení, a tiež garancie práva na autonómiu cirkví, je tvorba právneho rámca a výkon správy štátu na tomto úseku, ktoré umožnia cirkvám a náboženským spoločnostiam nadobudnúť právnu subjektivitu. Legislatíva upravujúca prístup k právnemu statusu priamym aj nepriamym spôsobom ovplyvňuje možnosť fyzických osôb a cirkví praktizovať svoje náboženstvo a vieru, a môže tak obmedzovať náboženské prejavy podľa článku 9 Európskeho dohovoru. Zásah do možnosti uplatňovať náboženskú slobodu je možný len zákonom v odôvodnených prípadoch, keď ide o vážnu spoločenskú potrebu, ktorá je primeraná legitímnemu cieľu.

Vo svetovom meradle majú cirkvi a náboženské organizácie diapazón možností nadobudnúť právnu subjektivitu, či už ako cirkvi alebo náboženské spoločnosti, náboženské neziskové organizácie, kultúrne spoločnosti, náboženské trusty a i., alebo fungujú ako voľné združenia. Tieto možnosti predstavujú formy akými sa cirkev môže zapojiť do verejného života.⁴¹ Ich voľba je dôsledkom rozhodnutia danej organizácie alebo splnenia či nesplnenia štátom stanovených podmienok. Náboženské organizácie tiež môžu pôsobiť bez právnej subjektivity, čo im však napríklad neumožní vlastníť majetok ako majetok cirkvi, zhromažďovať sa bez oznamovacej povinnosti, požívať ochranu svedeckého tajomstva, kultových miest a podobne.

Diskutované sú podmienky uznania cirkví štátom či štátnych registrácií cirkví a náboženských spoločností ako právnických osôb, ktoré stanovujú minimálny počet členov potrebný na registráciu a dĺžku doby aktívneho pôsobenia náboženskej entity v krajine. Vyžadovaný počet členov cirkvi alebo náboženskej spoločnosti nemá byť neprimerane vysoký a nemá slúžiť ako nástroj na znemožnenie nadobudnúť status cirkvi a náboženskej spoločnosti novým a netradičným cirkvám, podobne ako obdobie pôsobenia z rovnakého dôvodu nemá byť prídlhá. V judikatúre Európskeho súdu pre ľudské

³⁹ Hrdina, A. I.: *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Eurolex Bohemia 2004, Praha, s. 118.

⁴⁰ Kříž, J. Nové výzvy pro náboženskou svobodu. In: Scheu, H. Ch., Kříž, J., Děkanovská, K. (eds.). *Právní postavení náboženských menšin*. Univerzita Karlova 2013, Praha, s. 101.

⁴¹ Clark, E., Tichy, J. T. Náboženské organizácie – právna subjektivita a štátne výhody v USA. In: Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.). *Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty subjektivity osobitných subjektov medzinárodného práva a cirkví a náboženských spoločností*. Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave 2013, Trnava, s. 25.

práva ani iných súdov však nenachádzame žiadne presné limity.⁴² Ďalším problémom je otázka konkrétneho hodnotenia náboženských entít usilujúcich sa o registráciu v opozícii k požiadavke len formálneho hodnotenia. Hodnotenie viery je v zásadnom rozpore so zásadami štátnej neutrality. Pre hodnotenie negatívnych javov ako sektárske pôsobenie či ovplyvňovanie alebo netolerancia voči iným náboženským vyznaniam alebo osobám bez vyznania vo väčšine štátov chýbajú relevantné právne normy. Stojíme tak neraz pred otázkou, či štát vágne alebo neprípustne nehodnotí náboženské praktiky.

Najmä pre historicky zavedenú prax štátnych subvencií časti cirkevných subjektov existujú v niektorých krajinách dvojstupňové alebo viacstupňové registračné systémy, ktoré sú prejavom odstupňovanej parity štátov a cirkví, pričom však neraz evokujú otázku (ne)diskriminácie. Aj keď je jedným zo znakov takéhoto systému nerovnaká úprava vzťahov, predsa prevláda úsilie zabezpečiť rozumné a objektívne kritériá vychádzajúce z tradícií, histórie, akumulovaných záväzkov, formovania identity a z úlohy vlády udržiavať všeobecný spoločenský zmier, čím, dá sa predpokladať, viacstupňové registračné systémy vo všeobecnosti nie sú v rozpore s antidiskriminačnými normami.⁴³ Treba však zohľadňovať vyššie uvedené princípy primeranosti. Legitímnym dôvodom odmietnutia registrácie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti zo strany štátu môže byť nesúlad činnosti cirkvi s právnymi predpismi štátu, učenie alebo činnosť cirkvi, ktorá narušuje práva, slobody a rovnoprávnosť osôb, demokratické základy, suverenitu a celistvosť štátu, je v rozpore s mravnosťou, verejným poriadkom, verejným zdravím, princípmi ľudskosti, znášanlivosti a bezpečnosti osôb.⁴⁴ Znovu sa v tu však dotýkame problému s legálne nedefinovanými pojmami, či otvorenými právnymi pojmami, akým je napríklad pojem „verejný poriadok“⁴⁵, „ľudskosť“ či „mravnosť“. Na jednej strane stojí snaha štátov ochrániť spoločnosť pred negatívnymi javmi vychádzajúcimi z náboženského prostredia, ktoré vôbec nie sú neaktuálne v období teroristických útokov na nábožensky definované komunity a objek-

⁴² Wieshaider, W. ESEP a početný cenzus pre registráciu náboženských spoločností. In: Moravčíková, M., Valová, E. (zost.). *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2010*. Ústav pre vzťahy štátu a cirkví 2011, Bratislava, s. 188 – 197.

⁴³ Sewell, E. A., Durham, C. W. Náboženstvo v postsocialistickej Európe. In: Moravčíková, M., Valová, E. (eds.). *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2004*. Ústav pre vzťahy štátu a cirkví 2005, Bratislava, s. 156.

⁴⁴ Napr. český zákon o cirkvách a náboženských spoločnostiach č. 3/2002 Zb.

⁴⁵ Bubelová, K. Rozpor nauky cirkve s verejným poriadkom jako důvod odmítnutí registrace cirkví. In: Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.). *Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty subjektivity osobitných subjektov medzinárodného práva a cirkví a náboženských spoločností*. 2013, Trnava, s. 97.

ty, a na druhej snaha o maximálnu mieru zabezpečenia slobody náboženského vyznania v jej kolektívnom vyjadrení.⁴⁶ V postkomunistickom priestore problematiku neodľahčuje štyridsaťročné dedičstvo vazalského postavenia cirkví a náboženských spoločností voči štátu, ekonomická situácia ovplyvnená nacionalizáciou cirkevného majetku a rôznymi spôsobmi jeho reštitúcie, či zmiernenia niektorých majetkových krív voči cirkvám v období neslobody a ich reflexie samotnými cirkvami a občianskou spoločnosťou.

Záver

Problematika autonómie, nezávislosti náboženských komunít siaha hlboko do minulosti. V mnohých kultúrach ale štát a náboženstvo prakticky splyvali. Niektoré náboženstvá od svojho vzniku preferujú také životné formy, ktoré nemajú duchovenstvo a nepotrebujú sa vyčleniť od majoritnej spoločnosti. Svoju úlohu tu zohráva aj možná spätosť náboženstva s etnickou alebo kultúrnou príslušnosťou. R. Minerath definuje tri modely autonómie náboženských spoločností. Prvý model charakterizuje cirkev ako nezávislého suveréna, druhý model je nonkonformistický, a tretím je americký model odluky cirkvi od štátu. Prvý model je charakteristický pre krajiny s katolíckou tradíciou. Katolícka cirkev je do dnešných čias subjektom medzinárodného práva, ktorý svoje vzťahy reguluje medzinárodnými zmluvami konkordátneho typu. Verejná moc má vnímať cirkev ako nezávislú od štátu, nakoľko právne existuje na základe kánonického práva a nie práva svetského. Katolícke suverénne sebaponímanie inšpirovalo aj iné náboženské spoločnosti, ktoré sa usilujú regulovať svoje vzťahy so štátmi prostredníctvom bilaterálnych zmlúv. Nonkonformistický model autonómie cirkví vznikol vo Veľkej Británii, keď v roku 1689 prijal parlament takzvaný tolerančný zákon, ktorý poskytol nonkonformistom obmedzenú slobodu včítane možnosti založiť si cirkevnú organizačnú štruktúru obmedzene nezávislú od štátu a od štátnej cirkvi. Nie všetci nonkonformisti však kládli na autonómiu dôraz a preferovali osobnú slobodu vyznania a slobodu svedomia. Americký model je charakterizovaný náboženskou neutralitou štátu voči náboženstvu.⁴⁷ Nemožno tu hľadať paralelu s odlukou cirkvi od štátu vo Francúzsku v roku 1905,⁴⁸

⁴⁶ Moravčíková, M. Sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania. In: Košičiarová, S. a kol. *Verejná správa. Základné práva a slobody*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2015, s. 155 – 158.

⁴⁷ Kříž, J. *Autonomie cirkví*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 45 – 46.

⁴⁸ Moravčíková, M. Sekulárny štát a náboženská sloboda v sociológii a v právnej teórii. In: Mach, P., Pekarík, M., Vladár, V. (eds.). *CONSTANS ET PERPETUA VOLUNTAS. Pocta Petro-*

ktorá je vnímaná ako hostilná voči náboženstvu a cirkvi, resp. cirkvám a náboženským spoločnostiam, a prakticky znamenala úsilie vytlačiť náboženstvo z verejného priestoru. Oproti francúzskej zatvorenej laicite je tá americká otvorená a je skôr modelom, v ktorom je hlavným cieľom odluky ochrana náboženskej autonómie. Ďalší Američania Chopko a Mose sa na základe analýzy judikatúry Najvyššieho súdu USA pokúsili predstaviť všeobecnú teóriu autonómie cirkví. Ponúkli tak svoje desatoro, ktoré obsahuje tieto zásady: Autonómia náboženských spoločností bráni zásahom všetkých zložiek verejnej moci. Verejná moc musí vo vzťahu k náboženským spoločnostiam pôsobiť na základe princípu nediskriminácie. Verejná moc nesmie rozhodovať v záležitostiach náboženského učenia ani riešiť spory, ktoré závisia od vyriešenia otázky, ktorá je náboženskej povahy. (Toto sa týka nielen doktrínálnych záležitostí, ale aj otázok štruktúry a organizačného usporiadania). Verejná moc nesmie duchovným ukladať štandardy pri výkone ich duchovenskej činnosti, ani nijako rozhodovať na základe komparácie cirkví. Náboženské povinnosti nie sú právne vymáhateľné v oblasti svetského práva. Zásahom do autonómie nemusí byť iba akt aplikácie práva, ale tiež samotný postup orgánu verejnej moci, ak zasahuje do vnútorných pomerov v cirkvi. Porušenie autonómie nemusí zásadne negatívne narušiť náboženskú doktrínu alebo prax. Ak zákon zasahuje základné funkcie cirkvi natoľko, že znásilňuje jej náboženské sebaopínanie, ide o porušenie práva na autonómiu bez ohľadu na skutočnosť, že zákon je všeobecne aplikovateľný, teda nie je namierený proti cirkvám a náboženským spoločnostiam. Verejná moc nesmie zasahovať do správy a riadenia cirkvi, napríklad preskúmaním rozhodnutí, ktoré prijímajú cirkevné orgány. A napokon, verejná moc nesmie rozhodovať o nakladaní s cirkevným majetkom.⁴⁹ Obmedzenia autonómie cirkví sú prípustné, ak slúžia ako prostriedok k najširšiemu uplatneniu všetkých práv a slobôd podľa ústavného poriadku,⁵⁰ pričom musia obstať v teste legality, legitimacy a primeranosti.⁵¹

Hoci autonómia cirkví a náboženských spoločností predstavuje podmnožinu práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania, považujeme ju za konštitutívny prvok právneho štátu. Napriek modernizácii, kladeniu dôrazu na kultúrne práva a ochranu slobody myslenia, svedomia

vi *Blahovi k 75. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2014, s. 435n.

⁴⁹ Chopko, M. E., Moses, M. F. Freedom to be a Church: Confronting Challenges to the Right of Church Autonomy. *Georgetown Journal of Law & Public Policy*, 2005, Vol. 3, s. 425n.

⁵⁰ Jäger, P. Čl. 16 Právo svobodně projevovat své náboženství a autonomie církví. In: Wagneřová, E., Šimíček, T., Pospíšil, I. a kol. *Listina základních práv a svobod*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 410.

⁵¹ Kříž, J. *Autonomie církví*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 50 – 52.

a náboženského vyznania, nemôžeme konštatovať uspokojenie v stave ochrany autonómie cirkví. Reflektujeme prípady obmedzovania náboženskej slobody jednotlivcov, cenzúru náboženských symbolov a trestanie nábožensky motivovaného nesúhlasu s určitou životnou praxou alebo životnými štýlmi. Obmedzovania slobody jednotlivca sú predmostím k obmedzovaniu autonómie cirkví. Štáty v 21. storočí zasahujú do organizácie cirkví, nakladania s cirkevným majetkom, súčasná hlava susedného štátu nedávno požiadala o tomos, sekulárne právo určuje cirkvi názov a ukladá sankcie pre nepremenovanie sa na základe nedemokratických princípov.⁵² Pod rúskom boja proti terorizmu bývajú vyhostovaní misionári menšinových cirkví, a z toho istého dôvodu sa postupne sprísňujú podmienky pre uznanie cirkví a náboženských spoločností štátom. Súdobé realizácie praktických politík voči cirkvám neraz vyrastá aj z presvedčenia o nemožnosti poznať pravdu o človeku a o nevyhnutnosti prijať rovnosť všetkých mysliteľných životných konceptov. Napriek veľkému dôrazu, aký je v súčasnosti kladený na ochranu základných práv a slobôd, napriek nespornému pokroku v tvorbe, aplikácii a vymáhateľnosti práva aj v oblasti slobody myslenia, svedomia a náboženského vyznania, musíme zároveň konštatovať aj ostanú spornú stránku vzťahu profánnej moci a náboženského elementu, ako aj významné riziká tohto trendu, čím problematika autonómie cirkví nadobúda nový špecifický význam a otvára nové okruhy pre výskum i prax.

⁵² Ján Krupa. Cirkevná situácia na Ukrajine. Dostupné on-line: https://svetkrestanstva.postoj.sk/41690/cirkevna-situacia-na-ukrajine?fbclid=IwAR1yWruWr3rkjiZGQ6ic7xwUE-80hh5u3a_TgNgoUiNOcjysl_m1SjmcA5tQ, Ján Krupa. Nové aspekty cirkevného sporu na Ukrajine. Dostupné on-line: <https://svetkrestanstva.postoj.sk/41455/nove-aspekty-cirkevneho-sporu-na-ukrajine?fbclid=IwAR211HteZhq88xBwWYNzoSyJR1kMaagUjEfxiEQIOU2H-KgkeYzgaP23HcGA>, Marcel Gajdoš. Ruská pravoslávna cirkev sa zrodila v Kyjeve. Dostupné on-line: https://svetkrestanstva.postoj.sk/40444/ruska-pravoslavna-cirkev-sa-zrodila-v-kyjeve?fbclid=IwAR2tiF_Ze-s7Lv9vDw8L3wI_VCpItRv0-fX3yNuy_rCiNxzmw2E-qYvyg4, Марко Погуляевський. Суд призупинив рішення Мінкульту про перейменування УПЦ МП. Dostupné on-line: <https://hromadske.ua/authors/Marko-Pogulyayevskij/>. Bilash, O. Bilash, O. State-Church Relations in Ukraine: Current State, Problems and Perspectives of Development. In: Moravčíková, M. (ed.). *Vzťahy štátu a cirkví a náboženské menšiny*: Zborník zo sekcie „Vzťahy štátu a cirkví a náboženské menšiny“ medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, ktorý sa konal 20. – 21. septembra 2018. Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave, 2018. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. 99 s. ISBN 978-80-8168-989-5. Bilash, O. Registration of Religious Communities in Ukraine. In Němec, D. (ed.). *Registration of Churches and Religious Communities*. V tlači.

Literatúra:

- Bilash, O. State-Church Relations in Ukraine: Current State, Problems and Perspectives of Development. In: M. (ed.). *Vzťahy štátu a cirkvi a náboženské menšiny*: Zborník zo sekcie Vzťahy štátu a cirkvi a náboženské menšiny – medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni, ktorý sa konal 20. – 21. septembra 2018. Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave, 2018. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. 99 s., ISBN 978-80-8168-989-5.
- Bilotti, D. *Approci critici al pluralismo confessionale*. Cosenza: Editore Pellegrini 2013, 154 s., ISBN 978-88-6822-112-6.
- Bubelová, K. Rozpor nauky cirkve s verejným poriadkom jako dôvod odmietnutí registrácie cirkvi. In: Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.): *Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty subjektivity osobitných subjektov medzinárodného práva a cirkvi a náboženských spoločností* 2013, Trnava, s. 93 – 107. ISBN 978-80-8082-737-3.
- Clark, E., Tichy, J. T. Náboženské organizácie – právna subjektivita a štátne výhody v USA. In: Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.). *Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty subjektivity osobitných subjektov medzinárodného práva a cirkvi a náboženských spoločností*. Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave 2013, Trnava, s. 24 – 42. ISBN 978-80-8082-737-3.
- Čepliková, M. *Konfesné právo v Slovenskej republike. Vybrané kapitoly z histórie a súčasnosti*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2011, 279 s., ISBN 978-80-89096-54-1.
- Čič, M. a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej 1997, 598 s., ISBN 80-7090-444-5.
- Davie, G. *Vyjímečný prípad Evropa. Podoby víry v dnešnom svete*. Brno: Centrum demokracie a kultúry, 2002, 207 s. ISBN 978-80-7325-192-5.
- Emilianides, A., C. (ed.). *Welfare of the Child and Beliefs of the Parents. Blood Transfusion, Religious Education and Custody*. Nicosia: University of Nicosia Press 2010, 205 s., ISBN 978-9963-634-82-8.
- Evans, C. *Freedom of Religion under the European Court on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2001, 222 s., ISBN 978-0199243648.
- Gajdošová, M. *Združenia a právo slobodne sa združovať*. Bratislava: C. H. Beck, 2013. 203 s. ISBN 978-80-89603-08-4.
- George, R. P. Náboženská sloboda a dobro človeka. In: Onrášek, L. M., Močoroši, I. (eds.). *Cirkev a spoločnosť. Smerom k zodpovednej angažovanosti*. Ružomberok: Verbum, 2015, s. 166 – 177, ISBN 978-80-561-0311-1.
- Halsell, G. *Forcing God's Hand*. Washington, D. C.: Crossroads International Publishing, 2015, 132 s., ISBN 0-9674013-1-3.
- Hrdina, A. I. *Náboženská sloboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia 2004, 265 s., ISBN 80-86432-67-X.
- Jankuv, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. Bratislava: Iura Edition 2006, 358 s., ISBN 80-8078-096-X.
- Kauper, P. Church Autonomy and the First Amendment. The Presbyterian Church Case. *Supreme Court Review*, 1969, s. 347 – 378. Dostupné on-line: https://www.jstor.org/stable/3108681?seq=1#page_scan_tab_contents//.
- Košičiarová, S. a kol. *Verejná správa a základné práva a slobody*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2015, 438 s., ISBN 978-83-7490-906-8.
- Krošlák, D., Moravčíková, M. (eds.). *Hodnotový systém práva a náboženstva v medzikultúrnej perspektíve*. Praha: Leges, 2013, 334 s., ISBN 978-80-87576-98-4.
- Kříž, J.: *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Kommentar*. Praha: C. H. Beck, 2011, 366 s., 978-80-7400-362-2.
- Kříž, J. *Autonomie cirkvi*. Praha: C. H. Beck, 2017, 203 s., 978-80-7400-660-9.
- Lerner, N. *Religion, Secular Beliefs and Human Rights. 25 Years after the 1981 Declaration*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2006, 228 s., ISBN 90-04-15209-1.
- Lindholm, T., Durham, C. W. et al. *Facilitating Freedom of Religion or Belief: A Deskbook*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2004, 1017 s., ISBN 90-04-13783-1.

- Madleňáková, L. *Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linde 2010, 183 s., ISBN 978-80-7201-805-5.
- Mach, P., Pekarík, M., Vladár, V. (eds.). *CONSTANS ET PERPETUA VOLUNTAS. Pocta Petrovi Blahovi k 75. narodeninám*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2014, 784 s., ISBN 978-80-8082-764-9.
- Micklethwait, J., Wooldridge, A. *Bůh se vrací: O tom, jak globální oživení víry mění svět*. Praha: Triton, 2014, 439 s., ISBN 978-80-7387-696-8.
- Moravčíková, M., Križan, V. (eds.). *Právna ochrana slobody svedomia*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave 2013, 174 s., ISBN 978-80-8082-749-6.
- Moravčíková, M., Valová, E. (eds.). *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2004*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2005, 198 s., ISBN 80-89096-20-4.
- Moravčíková, M. (ed.). *Náboženské vyznanie rodičov a najlepši záujem dieťaťa*. Praha: Leges, 2013, 176 s., ISBN 978-80-7502-010-9.
- Moravčíková, M. (ed.). *Výhrada vo svedomí/Conscientious Objection*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2007, 719 s., ISBN 80-89096-28-X
- Robbers, G. (ed.). *State and Church in the European Union*. Baden-Baden: Nomos, 2005, 589 s., ISBN 3-8329-1311-4.
- Robbers, G. (ed.). *Stát a cirkev v zemích EU*. Praha: Academia, 2001, 367 s., ISBN 80-200-0967-1.
- Schanda, B. (ed.). *The Mutual Roles of Religion and State in Europe*. Trier: European Consortium for Church and State Research, 2014, 331s., ISBN 978-3-9814926-2-0.
- Scheu, H. Ch., Kříž, J., Děkanovská, K. (eds.). *Právní postavení náboženských menšin*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, 138 s., ISBN 978-8087146-82-8.
- Solovjov, V. S. *Rusko a univerzálna cirkev*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v spolupráci s Náboženským vydavateľstvom Petra, Prešov 2000, 219 s., ISBN 80-968477-4-0.
- Šindlovský, E. G., Valeš, V., Polesný, J. (eds.). *Melior est scientiae negotiatione argenti*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2013, 382 s., ISBN 98-80-260-3820-7.
- Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.). *Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty subjektivity osobitných subjektov medzinárodného práva a cirkví a náboženských spoločností*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2013, 269 s., ISBN 978-80-8082-737-3.
- Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.). *Konvergenie a divergencie v slovenských a českých štátno-cirkevných vzťahoch – dvadsať rokov od vzniku samostatnej Českej republiky a Slovenskej republiky*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2014, 153 s., ISBN 978-80-8082-766-3.
- Šmid, M., Moravčíková, M. (eds.). *Clara pacta – boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*. Bratislava: ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2009, 607 s., ISBN 978-80-89096-38-1.
- Šmid, M. Religion in public education – Slovakia. In: Robbers, G. (ed.). *Religion in Public Education*. Trier: European Consortium for Church and State Research, 2011, s. 443 – 453. ISBN 978-3-00-036029-9.
- Šmid, M. K podstate a zmyslu slobody svedomia a slobody náboženstva: K článku 7 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou a k návrhom Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o práve uplatňovať výhrady vo svedomí a Dohody medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o práve uplatňovať výhrady vo svedomí. In: Moravčíková, M. (ed.). *Výhrada vo svedomí*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2007, s. 384 – 486. ISBN 80-89096-28-X.
- Tretera, J. R., Horák, Z. *Konfesiní právo*. Praha: Leges, 2015, 414 s., ISBN 978-80-7502-118-2.
- Wieshaider, W. ESLP a početný cenzus pre registráciu náboženských spoločností. In: Moravčíková, M., Valová, E. (zost.): *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2010*. Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2011, Bratislava, s. 188 – 197. ISBN 978-80-89096-50-3.

AUTONOMIA ŠPORTU VS. INTERVENCIE A FINANCOVANIE ŠPORTU ŠTÁTOM: STRUČNÉ DEJINY VZŤAHOV ŠTÁTU, ŠPORTOVÝCH SPOLKOV A PRÁVA NA ÚZEMÍ ČIECH, MORAVY A SLOVENSKA

AUTONOMY OF SPORT VS. INTERVENTION AND FINANCING OF SPORT BY STATE: SHORT HISTORY OF RELATIONSHIPS OF STATE, SPORTS ASSOCIATIONS AND LAW ON THE TERRITORY OF CZECHIA, MORAVA AND SLOVAKIA

Mgr. et Mgr. Ladislav Križan, PhD., DAS¹ (Lausanne)

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstrakt: Sloboda, vrátane slobody združovania ani v prostredí športu za posledných viac ako 150 rokov nebola a ani nemôže byť absolútna, čo podporujú i texty mnohých v štúdiu citovaných dobových akademických prác najmä vysokoškolských študentov. Špeciálne je tomu tak najmä v tzv. národných športových zväzoch, ktoré síce majú právnú formu občianskych združení, no nachádzajú sa na pomedzí verejnej správy a združovacieho práva. Kde má v nich (s)končiť tzv. sloboda združovania pre autonómiu športu deklarovanú i čl. 165 Zmluvy o fungovaní Európskej únie a začínať ingerencia štátu aj z dôvodu rozsiahleho financovania národných športových zväzov v Slovenskej republike z rozpočtu verejnej správy i tzv. príspevkom uznanému športu, na ktorý majú od 1.1.2016 dokonca právny nárok? Ako nový zákon o športe schválený 132 poslancami NR SR zo 135 prítomných zo 150 celkovo mení po 1.1.2016 život a slobodu združovania v roku 2019 v 68 národných športových zväzoch rozvíjajúcich 72² uznaných športov

¹ Všetky prípadné chyby, omyly i vyslovené názory a hodnotenia v tejto štúdiu sú iba moje vlastné, no za podnety a pripomienky pri tvorbe, zlepšovaní a spresňovaní myšlienok pri písaní tohto textu patria poďakovanie mnohým osobám, najmä však členom a priateľom z občianskeho združenia Učená právnická spoločnosť, o. z. S cieľom a nikoho nezabudnúť ich nemenujem, aby som mohol túto štúdiu venovať mojej mame Anne Križanovej, ktorá mi dala život a slobodu dvakrát – prvýkrát pri narodení a druhýkrát, keď ako mladá 35-ročná apolitická sociologička nespojená so žiadnym náboženstvom pracujúca na Univerzite Komenského, matka v tom čase desaťročnej dcéry Lucie a osemročného syna Ladislava, podpísala medzi prvými 33 ľuďmi v lete 1989 petíciu za oslobodenie tzv. Bratislavskej pätky po zatknutí, obvinení a obžalovaní jej členov z trestných činov okrem iného poburovania (časť bola i vo väzbe) potom ako informovali slovenskú vládu a ďalšie authority o svojom úmysle uctiť si pamiatku obetí okupácie z augusta 1968 položením kvetov na miestach, kde vojaci Varšavskej zmluvy zastrelili demonštrujúcich obyvateľov.

² Štyri národné športové zväzy sú súčasne pre dva športy, máme ich preto v 2019 68 pre 72 uznaných športov. Ide o tieto "zdvojené" národné športové zväzy: Slovenský horolezecký spolok

a v tisíckach ich členov – v športových kluboch či ďalších asi 35 štátom zatiaľ neuznaných športoch a ich združeniach z celkovo 56 818 občianskych združení v evidencii MV SR v Slovenskej republike k začiatku apríla 2019?

Kľúčové slová: šport, športové právo, financovanie športu, športové politiky, športový spolok, právo slobodne sa združovať

Abstract: Freedom and also free right to associate even in the environment of sport has not been and cannot be absolute for the last 150 years what is supported also by texts in this study mentioned academic thesis of especially university students of that time. It is especially in the so-called National Sports Associations, which have the legal form of civil associations but are on the border of public administration and free right to associate. Where should end the freedom of association because of the autonomy of sport declared also by the Article 165 of Treaty on the Functioning of the European Union and the state intervention should begin also due to the extensive financing of National Sports Associations in the Slovak Republic from the public finances thanks special Contribution to Recognized Sport, to which they have even a legal claim since 1.1.2016? How does the new Sport Act in the Slovak Republic approved by 132 out of 135 presented and 150 of all members of Slovak Parliament change life and freedom of association in 68 National Sports Associations developing 72 by state recognized sports activity after 1 January 2016 a their thousands of members- sports club out of all 56 818 associations in the evidence of Ministry of Interior of the Slovak Republic in April 2019 with other around 35 not yet state recognized sports activities and their associations?

Key words: sport, sports law, financing of sport, sports policy, sports association, free right to associate

Tyršov sokol proti totalitám: stručne o začiatkoch vzťahov štátu, športových spolkov a práva u nás (1862 – 1948)

Stanoviť pre potreby tejto práce jeden, jediný dátum a začať od neho komplexne odvíjať svoje myšlienky o začiatkoch vzťahov štátu, športových spolkov a práva na území dnešnej Slovenskej republiky nie je vôbec ľahká úloha.³

Ak nezačať vskutku takpovediac od Adama, má byť prvý míľnik porážka revolúcie v roku 1848/1849?

JAMES (športové lezenie, horolezectvo), Slovenská asociácia boccie (boccia, boule lyonnaise), Slovenský rýchlokorčuľarský zväz (kolieskové korčuľovanie, rýchlokorčuľovanie), Slovenská asociácia fitness, kulturistiky a silového trojboja (kulturistika a fitness, silové športy).

³ Pozri preto napr. dielo *Dejiny telesnej výchovy na Slovensku do roku 1948*. Bratislava: Univerzita Komenského, Kandidátska dizertačná práca, 1979, školitelia Ján Hučko, Jaromír Perútka. Z novších PERÚTKA, J. – GREXA, J. *Telovýchovné hnutie na Slovensku socialistickou cestou k 40. výročiu zjednotenia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport, 1988, ktoré porovnaj napr. s PERÚTKA, J. – GREXA, J.: *Dejiny telesnej kultúry na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999.

Alebo ak má byť súčasťou kultúry každej spoločnosti i telesná kultúra,⁴ má byť prvým míľnikom pre Slovákov vznik prvej celonárodnej slovenskej kultúrnej ustanovizne – Matice slovenskej v roku 1863 a jej činnosť v skúmanej oblasti⁵ alebo až po období jej zániku a zhabaní jej majetku v roku 1875, po jej zákaze nariadením vtedajšieho ministerstva vnútra má byť týmto míľnikom až jej znovuobnovenie v roku 1919 počas Československa?

Pre potreby tejto práce a najmä pre územie dnešnej Slovenskej republiky azda až do roku 1919 postačí vedomosť o predpise č. 4 z roku 1869 a najmä nasledujúce slová slovenského profesora histórie Jána Grexu, špecializujúceho sa na telesnú kultúru, šport a telesnú výchovu: „*Zatiaľ čo v Čechách, najpriemyselnejšej časti Rakúsko-Uhorska, vznikali české športové kluby a asociácie vrátane vlastného českého Českého olympijského výboru (zal. r. 1899), na Slovensku bol podobný vývoj nemysliteľný. Dokonca možno povedať, že telovýchovné a športové korporácie sa neraz stali programovým nástrojom maďarizácie, aspoň nepriamej: kto chcel športovať, tak jedine v prostredí maďarských klubov.*“⁶

Bolo to tak podľa profesora teórie a dejín štátu a práva Jozefa Prusáka a Zuzany Majerovej z Ministerstva vnútra Slovenskej republiky historicky i preto, lebo: „*Spolkové právo na rozdiel od Rakúska nemalo v Uhorsku charakter ústavného práva, takže jeho podrobnejšia úprava nebola vykonaná zákonom. Spolkové právo Uhorska sa nachádzalo najmä v právnych aktoch výkonnej moci, čiže kompetenčne, prípadne z hľadiska právomocí orgánov verejnej moci nepatrilo do oblasti zákonodarstva, ale do oblasti výkonnej moci, ktorú vykonával panovník prostredníctvom ministra v zmysle zákonného čl. č. 12/1791 a zákonného čl. č. 3/1848.*“⁷

⁴ Pozri k pojmu šport a na tému telesná kultúra verzus pohybová kultúra idey najmä na stranách č. 47 až 68 inauguračnej práce, na ktorú sme čakali podľa profesorky českej kinantropológie – filozofky Anny Hogenovej desaťročia i práve pre nutnosť odstupe, čo potvrdzuje roky prenikavej myšlienkovvej práce venovanej problému a zároveň fakt, že necháva mnohé problémy otvorené, čo má svedčiť o autorovom zmysle pre pravdivosť – viac v HODÁŇ, B. *K problému filozofické kinantropologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. K vývoju aktuálneho pojmu „športové hnutie“ z „telovýchovné a športové hnutie“ pozri GREXA, J. *Míľniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 5

⁵ Viac v LAUKOVÁ, D. *Literárne pramene pre štúdium dejín telesnej kultúry na Slovensku do roku 1918 v Matici Slovenskej*. Bratislava: Univerzita Komenského, Diplomová práca, 2010, školiteľ Ján Grexa.

⁶ GREXA, J., HAZUCHA, M., LETENAYOVÁ, Z., MACHAJDÍK, I., PETRÍK, B. *Olympijské hnutie na Slovensku. Od Atén po Atlantu*. Bratislava: Q111, 1996. s. 10

⁷ MAJEROVÁ, Z., PRUSÁK, J. Spolkové právo v teórii a praxi. In: *Ľudské práva na prahu tisícročia*. Vedecké podujatie k 50. výročiu založenia Rady Európy a k Medzinárodnému dňu ľudských práv pod záštitou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. 9.10. december 1999. Modra- Harmónia. Bratislava: Iura edition, 2000, s.132 – 141.

Po roku 1860 spätého s uvoľnením veľmi tvrdého Bachovho absolutizmu a obnovení konštitučnej monarchie bol však vývoj v Čechách, ktorý v mnohom najmä neskôr ovplyvňoval i nás vskutku iný, keďže tam začali vznikať rôzne slobodné spolky. V Prahe vzniklo 6. februára 1862 na telovýchovu, no i zároveň národné povedomie zamerané spoločenstvo s názvom Tělocvičná jednota Pražská, neskôr nazvaná Sokol Pražský a ďalšími a verejne následne do dnes známa jednoduchým slovom zloženým iba z piatich znakov – od novembra 1864 ako Sokol. Udialo sa tak jeden rok pred narodením zakladateľa moderného olympizmu a jeho filozofie baróna Pierra De Coubertina, ktorý sa narodil 1. januára 1863, viac ako 30 rokov pred vznikom Českého olympijského výboru (založený v roku 1899).

Hoci Sokol bol dôležitý skôr ako pre Slovákov najmä pre českú spoločnosť, český národ a ich sebauvedomovanie a rozvoj, a to nielen pre až európsky či svetovo unikátne dielo zakladateľa Sokola Miroslava Tyrša,⁸ je nevyhnutné vyzdvihnúť spomedzi ostatných spolkov činných najmä v oblasti pohybových aktivít práve tento spolok.

Význam Sokola, ktorý sa za desaťročia od svojho vzniku postupne stal najväčším českým spolkom, totiž prerastal oblasť pohybových aktivít, a to nielen v rámci územia iba Čiech, až de facto zasiahol do oblastí vecí verejných a politiky na celom území Čiech, Moravy i Slovenska, a to i napriek tomu, že spolok opakovane oficiálne deklaroval svoju nadstraníckosť, nezávislosť od politických strán, a najmä mravný rozmer, ktorý vo všeobecnej verejnej politike Sokola a jeho členom chýbal.

Český športový historik, profesor Marek Waic, však zároveň tvrdí, že Sokol a jeho členovia na politiku zároveň popri týchto deklaráciách nerezignovali, práve naopak, čo bolo zrejmé i na 5. valnom zjazde Českej obce sokolskej v roku 1910: *„Nejživější debata se rozpoutala kolem problému, zda se sokolové vůbec mají politikou zabývat a zda se mají jako jednotlivci zapojit do politického života. Obě otázky nakonec delegáti sjezdu zodpověděli kladně. Rozhodli, že pro „znalost politických a národních práv, způsobilost k samostatnému úsudku je nezbytné... aspoň najnutnější vzdělání politické.“*⁹

⁸ Pozri najmä jeho dielo TYRŠ, M. *Náš úkol, směr a cíl*. Praha, Nakladatelství ČOS, 1947 (pôvodné vydanie diela bolo v rámci Sokola v roku 1865).

⁹ WAIC, M. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013, s. 80. Širšie k celému prínosu Sokola pozri jeho ďalšie práce, ako napr. WAIC, M. *Sokol, jeho vznik, význam a vývoj*. Mezinárodní konference, září 1997. Praha: Organizační výbor mezinárodní konference, 1998, resp. priamo napr. text rezolúcie „Sokol a politika“ z 5. Valného zjazdu Českej obce sokolskej konaného roku 1910. Porovnaj s ŠTOLL, L. *Politický smysl sokolství*, Praha: Karel Borecký, 1932.

6. sokolský zlet v roku 1912 (1. zlet sa konal už v roku 1882) bol za účasti iných slovanských národov, ako mali byť Bulhari, Chorváti, Poliaci, Rusi, Slovinci, Srbi či Ukrajinci a mal podľa českého profesora kinantropologie Bohuslava Hodáňa¹⁰ mať zásadný i politický význam a považuje ho pri zjednocovaní hore uvedených akcií proti habsburskej nadvláde za začiatky prvého sokolského odboja. Situácia na území dnešnej Slovenskej republiky bola diametrálne iná: „Všetky pokusy o založenie Sokola (Revúca 1868, Martin 1971, Žilina 1907, Tisovec, 1911, Martin a Skalica 1912) narazili na rúzný odpor maďarských úradov. Slovinci sa v Sokole mohli organizovať jedine v zahraničí. V USA si Slováci prvé spolky založili v Chicagu (1982) a New Yorku (1983). Viaceré z nich sa v roku 1896 spojili do Telocvičnej slovenskej jednoty Sokol, ktorá od roku 1904 vydávala časopis Slovenský Sokol.“¹¹

Všetko, čo sme spomenuli vyššie, prinášalo logicky už dlhšie najmä česko-nemecké rozpory, ktoré najmä po voľbách v roku 1911 spolu s rozpormi politickými mali byť súčasťou treníc v rámci vnútorného života spolku, ktoré prinášali až riziko rozpadu organizácie.

Predsedníctvo spolku preto k nim zaujalo jasné stanovisko potvrdzujúce zásadnú apolitickosť Sokola. Citujúc Bohuslava Hodáňa?¹² „Mimo jiné prohlásilo, že tato organizace sdružuje ve svém středu „... všechny pokrokové a poctivé české lidi bez rozdílu politického smýšlení, bez rozdílu stavu a povolání“, díky čemuž „... zachovalo sobě neodvislost svoji vůči každé straně politické...“ a při zachování těchto tendencí je odhodláno nést „...hrdě svůj štít naprosté volnosti i nadále přes všechny útoky na ně činěné.“ Túto svoju apolitickosť zdôraznilo preto, že jedine tak môže byť Sokol prospešný celej spoločnosti, celému národu, pretože mu to pomôže vyhnout se překážkám, ktoré by vadili „... d'alší široké práci na výchově národní, již ona koná se zápalem, obětavosti a horlivostí nezištnou“. Dále provolání poukazuje na škodlivosť vzájemného osočování a zápasů, ktoré spochybňujú úroveň a mravnosť politického prostredia a dovoľáva se „... společného úsilí všech dobrych a poctivých lidí o nápravu a očistu mravní všeho národa a především těch, jimž svěřeny jsou jejich osudy.“

Pre chronológiu vnímajme pre jeho neskorší vývoj najmä cez Sokol začiatky vzťahov štátu so športovými spolkami, aj pre dnešné územie Slovenskej republiky. Treba znovu a opakovane pripomínať, že ide o veľmi výrazné zjednodušenie najmä pre potreby tejto práce, ktorá nemá za cieľ zdôrazňovať, vyzdvihovať či vyčerpávajúco a komplexne sa zameriavať na históriu Sokola

¹⁰ HODÁŇ, B. *Sokolství a současnost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2003. s. 41.

¹¹ GREXA, J. *Milníky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 19.

¹² HODÁŇ, B. *Sokolství a současnost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2003, s. 41.

na Slovensku,¹³ ani Orla,¹⁴ skautského Junáka¹⁵ či už vôbec nie ani na veľmi širokú oblasť turistiky.¹⁶

Tieto začiatky vzťahov štátu s pohybovými aktivitami či športovými spolkami cez právo u nás môžeme potom začať datovať po založení a vzniku Sokola v Prahe v roku 1862 najlepšie asi od roku 1869.

V tomto roku bola prvýkrát na tomto území¹⁷ zavedená tzv. ríšskym zákonom č. 62/1869 povinná výučba telesnej výchovy v tzv. reálnych školách na Morave,¹⁸ ktorá sa napokon v plynucom čase výrazne rozšírila¹⁹ a zachovala až do súčasnosti, keď je výučba telesnej výchovy, resp. telesnej a športovej výchovy už povinný, no zároveň i všeobecne verejnou akceptovaný predmet na všetkých základných a stredných školách vrátane časti vysokých škôl, resp. ich fakúlt. Podľa Grexu: „*Povinná telesná výchova sa v uhorských školách začala uplatňovať v druhej polovici 19. storočia. Najprv bola uzákonená na obecných a meštianskych školách (1868, 1869) a potom na stredných školách (1874 na reálkach, 1883 na gymnáziách).*“²⁰

Ako je vidieť, základnou charakteristikou vtedajšej doby i jej prvej právnej úpravy bola najmä faktická neexistencia právnej úpravy organizácie telesnej výchovy a športu vo forme špeciálnej športovej legislatívy.

Úplne kľúčové pre telesnú výchovu a šport bolo v tej dobe, ale i neskôr, právo slobodne sa združovať vrátane jeho všetkých reálnych obmedzení od Rakúsko-Uhorska až dodnes.²¹

¹³ Pozri viac k histórii Sokola na Slovensku napr. stručne na ich oficiálnom webovom sídle: ANONYM. *Čo je Sokol?* [online] [citované 13.11.2018]. Dostupné na internete: <http://www.sokolnaslovensku.sk/index.php/sk/o-nas/co-je-sokol>

¹⁴ Pozri viac v GREXA, J. *Orol na Slovensku v r. 1919 – 1938*. Bratislava: Univerzita Komenského, Rigorózná práca, 1971.

¹⁵ Pozri napr. JAKUBOVIČ, I. *Junák na Slovensku v rokoch 1918 – 1938*. Bratislava: Univerzita Komenského, Diplomová práca, 1969, školiteľ Jaromír Perútka.

¹⁶ Pozri napr. KARACSONY, V. *S batohom cez hory: z histórie turistických chát a útulní na Slovensku do roku 1948*. Bratislava: Slovenské združenie telesnej kultúry – Múzeum telesnej kultúry v SR, 2009.

¹⁷ Mysliac tým tu pre potreby tejto práce opäť zjednodušene potom spoločne celé dnešné územie Slovenska, Čiech a Moravy.

¹⁸ KÖSSL, J., ŠTUMBAUER, J., WAIC, M. *Vybrané kapitoly z dejín telesnej kultúry*. Praha: Karolinum, 2004, s. 117. K celému vývoju do roku 1945 v Českej republike pozri i strany 106 – 140.

¹⁹ Pre dejiny telesnej výchovy u nás do roku 1948 pozri GREXA, J. *Dejiny telesnej výchovy na Slovensku do roku 1948*. Bratislava: Univerzita Komenského, Kandidátska dizertačná práca, 1979, školitelia Ján Hučko, Jaromír Perútka

²⁰ GREXA, J. *Milníky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 28

²¹ Pre jeho históriu pozri podrobnejšie celú 2. kapitolu dizertačnej práce Martiny Gajdošovej s názvom „Historický exkurz do práva slobodne sa združovať“ na stranách 38 až 111 v GAJDOŠOVÁ, M. *Právo slobodne sa združovať. Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach a iných združeniach.* (čl. 29 ods. 1

V kontexte ústavného vývoja a komplexnosti vzťahov štátu, telesnej výchovy a športu i prostredníctvom práva či verejných rozpočtov od spomínaného roku 1862 je potrebné pripomenúť, že ich doterajší vývoj na našom území z pohľadu ústavného práva nás radí medzi územia bez priamej zmienky slova „šport“, „telesná výchova“ alebo súvisiace v znení platných ústav. Je tak, až na jednu výnimku v podobe ústavy z roku 1920, až doteraz, a to v aktuálne platnej a účinnej ústave Slovenskej republiky máme dokonca už i slovo „potrubie“.

Hlavným dôvodom bol prirodzený stav historického vývoja telesnej výchovy a športu u nás, keď sa najmä fenomén šport v modernom slova zmysle a na národnom princípe na území Slovenskej republiky v 2. polovici 19. storočia nachádzal de facto iba v prenatálnom štádiu, pričom na území Čiech a Moravy bol už naopak roky popredu.²²

Podľa Jána Grexu bol stav na území dnešnej Slovenskej republiky tristný: „Až do roku 1918 nemohli Slováci o budovaní športového hnutia na národnej báze ani snívať... Preto na olympijskej premiére nedobehol vo finálovom behu na sto metrov ako tretí Alojz Szokol (aj tak už s pomad'arčeným menom), syn Jozefa Sokola z Hronca a Emílie Holubovej z Malužinej, ale Alajos Szokolysi... Pripadá nám to priam symbolické, že Szokol nastúpil na Hrách I. Olympiády ako prvý uhorský borec do prvej súťažnej disciplíny, a to do rozbehov na 100 metrov, navyše so štartovým číslom jeden! A nebol jediným rodákom zo Slovenska, čo šíril pod olympijskými kruhmi slávu uhorského športu, ktorý je dnes vo svete automaticky stotožňovaný s maďarským²³ športom.“²⁴ Tento moment bol symbolický. Grexovo hodnotenie neskôr: „... Slo-

Ústavy Slovenskej republiky). Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. Dizertačná práca. 2010. Školiteľ: Jozef Prusák (vyšla upravená i knižne v C. H. Beck v roku 2013) prípadne jej habilitačnú prácu z roku 2015 s názvom Subjekty práva slobodne sa združovať na rovnakej inštitúcii prípadne iné jej práce, napr. GAJDOŠOVÁ, M. Má právo slobodne sa združovať hranice? in: Procházka, R. – Káčer, M. (eds). *Exemplo ducti, Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka*, PF TU, Trnava, TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2012, s.161 – 183; GAJDOŠOVÁ, M. Právo občanov slobodne sa združovať a demokratická spoločnosť: spolková autonómia a jej právna ochrana. In: *Právo a jeho prostredie*. Bratislava: Slovak academic press, 2011, s. 92 – 102, GAJDOŠOVÁ, M. Spolky verus ich súdna ochrana (aj s ekologickým nádychom), in: Procházka, R. – Káčer, M. (eds). *De arte boni et aequi, Pocta k životnému jubileu Alexandry Krskovej*. PF TU, Trnava, TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2012, s. 235 – 251 atď.

²² Pozri komplexne stať s názvom Český olympijský výbor na stranách 140 – 178 v publikácii WAIC, M. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013

²³ Pozri viac v ŽUŽIOVÁ-SZÉNÁSSYOVÁ, E. *Počiatky telesnej výchovy a športu na Slovensku do roku 1918 v zrkadle maďarskej tlače*. Bratislava: Univerzita Komenského, Diplomová práca, 1979, školiteľ Ján Grexa.

²⁴ GREXA, J., HAZUCHA, M., LETENAYOVÁ, Z., MACHAJDÍK, I., PETRÍK, B. *Olympijské hnutie na Slovensku. Od Atén po Atlantu*. Bratislava: Q111, 1996. s. 7. Pozri podrobne o živote Alojza Szokola dielo HAZUCHA, M. *Prvý olympionik Alojz Szokol*. Banská Bystrica 1996, o ostatných športovcoch dielo SOUČEK, L. *Naši olympijskí medailisti a olympionici*. Bratislava: SOV, 2010, s. 14 – 17.

vensko si s málopočetnou vrstvou národnej buržoázie a inteligencie šport nemohlo, prípadne nechcelo dovoliť: ak športovať ‚po maďarsky‘, tak radšej nešportovať vôbec! Sily slovenskej intelektuálnej a politickej špičky absorboval zápas za základné národné práva. ... A ešte inak: ak chceli rodáci zo Slovenska dosiahnuť vyššie vzdelanie, také poskytovali výlučne maďarské stredné a vysoké školy. Hlásiť sa k slovenskému pôvodu v čase negovania nemaďarských národností bolo rizikom, ktoré ohrozovalo nielen možnosť štúdia, ale aj spoločenskú kariéru a pokojnú existenciu.“²⁵

Prvý organizovaný Sokol na území Slovenskej republiky totiž vznikol až v roku 1918, t. j. až 9 rokov po vzniku kresťansky orientovaného konkurenčného spolku s názvom Orol²⁶, pričom oba vznikli kúsok od dnešných hraníc štátu s Českou republikou, pretože odtiaľ bol i spoločný pôvod mnohých zakladajúcich členov oboch komunít. Logickým centrom športových spolkov sa stala rýchlo najmä o prichádzajúcich Čechov rozrastajúca Bratislava²⁷ so svojou rozsiahlou nemeckou,²⁸ maďarskou²⁹ i židovskou³⁰ menšinou, ktorá mala na rozvoj pohybových aktivít u nás významný vplyv. Vplyv cirkvi existoval rovnako,³¹ rovnako ako vplyv jej celosvetovej mládežníckej organizácie na svete – kresťanského združenia mladých ľudí s názvom YMCA.³²

Naopak, základnou črtou spolkového hnutia na území Čiech a Moravy až do roku 1914 bola rozsiahla autonómia viacerých komunít, ktoré sa zaujímali i o pohybové aktivity. Pre ich rôzne motivácie i ciele sa ich činnosť prejavovala cez ich veľmi rôznorodé prejavy v rámci spolkového práva, pričom časť z týchto prejavov vo vzťahu k veciam verejným mohla byť vnímaná monarchiou politicky.

²⁵ GREXA, J. *Míľniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 20 a 23.

²⁶ Pozri viac k histórii Orla na ANONYM: *Z histórie Orla*. [online] [citované 13.11.2018]. Dostupné na internete: <http://slovenskyorol.sk/z-historie-orla/>

²⁷ MACHAJDÍK, I. *Športové hry starej Bratislavy. Fenomén športu v mestskom prostredí do roku 1938*. Bratislava: Perfekt, 2011.

²⁸ Pozri podrobnejšie v BOBRÍK, M. *Nemecké telovýchovné hnutie v rokoch 1918 – 1938 (súbor publikovaných prác)*. Bratislava: Univerzita Komenského, habilitačná práca, 1997.

²⁹ Pozri podrobnejšie v BARÁTH, L. *Telovýchova a šport maďarskej menšiny na Slovensku v rokoch 1918-1938 (súbor publikovaných prác)*. Bratislava: Univerzita Komenského, doktorandská dizertačná práca, 2007, školiteľ Miroslav Bobřík.

³⁰ Pre viac pozri BAUER, A. *Činnosť telovýchovnej organizácie Makabi na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského, Diplomová práca, 1985, školiteľ Ján Grexa.

³¹ Pozri podrobnejšie v LUDVÍK, D. *Vzťah jednotlivých cirkví k športu na Slovensku v rokoch 1918 – 1948*. Bratislava: Univerzita Komenského, doktorandská dizertačná práca, 2011, školiteľ Miroslav Bobřík.

³² Pozri napr. PERÚTKA, J. *Telesná výchova a šport v YMCA a YWCA na Slovensku fakultná vedecká úloha*. Bratislava: FTVŠ UK, 1972, alebo TOMÁŠOVÁ, V. *Generačná kontinuita a história organizácií mladých na Slovensku (YMCA, YWCA, Orol, Sokol, FRTJ, Slovenský skauting)*. Bratislava: Retaas, 2005.

To, že i bola, najlepšie potvrdil plynúci čas, keď pre aktuálnosť prvej svetovej vojny boli Sokol i Svaz slovenského Sokolstva v roku 1915 násilne rozpustené, lebo predstavovali pre monarchiu riziko v podobe počtovo veľmi početnej komunity ľudí, ktorí v prípade ich uskutočnenej mobilizácie mohli znamenať veľmi nebezpečnú národnú silu, čo pre Orol v tom čase po jeho faktickom založení a vzniku iba v roku 1909 prosto neplatilo.

Najlepšími dôkazmi, že monarchia sa v hodnotení Sokola, ktorý sa pre hodnoty slobody a dobrovoľnosti pri združovaní sa na demokratických apolitických a nenáboženských (na rozdiel od katolíckeho Orla) hodnotách postaví proti akejkolvek totalite nemýlili, boli okrem dlhoročných členstiev Tomáša Garrigue Masaryka³³ a Edvarda Beneša v Sokole podľa Bohuslava Hodáňa³⁴ i tzv. dnes dôležité „osmičkové roky“, ktoré mali iba nasledovať.

Rok 1918,³⁵ keď bol po vzniku Československej republiky znovu obnovený Sokol, ale už na ideách čechoslovakizmu a jednotného československého národa (Orol ani Český olympijský výbor naopak zakázané neboli) 28. októbra 1918. Neskôr tzv. kompetenčným zákonom bol zriadený Úrad verejného zdravotníctví a telesnej výchovy. Už o dva roky neskôr, a to konkrétne 30. marca 1920, bol prijatý zákon č. 228/1920 Sb. o zřízení Poradního sboru pro tělesnou výchovu. Tento orgán bol zriadený pri Ministerstve verejného zdravotníctva a telesnej výchovy so sídlom v Prahe. Jeho úlohou bolo posudzovať všetky otázky týkajúce sa telesnej výchovy, z čoho je zrejmé, že zákon nehovoril výslovne o športe. Detaily činnosti poradného zboru upravilo nariadenie vlády č. 616/1920 Sb. Zbor mal mať 20 členov (mohol si však vytvárať ďalšie komisie) spomedzi predstaviteľov športových organizácií, ako aj pedagogických inštitúcií a spolkov. Medzi nikdy nezakázaným Orlom, ktorý preferoval telovýchovnú činnosť ako súčasť náboženskej výchovy či Českým olympijským výborom, bol jedným z nich po svojom prvom zakáze štátnou mocou po roku 1918 znovu obnovený Sokol.³⁶ Ten sa stal i na území Slovenska najväčšou telovýchovnou organizáciou, no zďaleka nedosahoval podľa Grexu³⁷ kvantitu českých krajín a preferoval telocvik pred športom. Český olympijský výbor po vzniku Československa v roku 1918 iba zmenil názov na Československý

³³ Pozri podrobne KREJČÍ, A. T. G. *Masaryk a Sokol*. Praha: Československá obec sokolská, 1947.

³⁴ Tamtiež s. 48

³⁵ Pozri viac i v BOBRÍK, M. Telesná výchova a šport na Slovensku po vzniku Československa (1918 – 1924). In: *Česká kinantropologie*, 2018, 22, s. 6 – 19.

³⁶ Podrobnejšie k financovaniu Sokola pozri DOROŠ, M. *Ekonomické zabezpečenie činnosti Sokola od roku 1918*. Bratislava: Univerzita Komenského, doktorandská dizertačná práca, 2005, školliteľ Ján Grexa.

³⁷ GREXA, J. *Milníky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 31.

olympijský výbor (ďalej i „ČSOV“) a rozšíril deklaratórne svoje pôsobenie i na územie Slovenska v celom medzivojnovom období, hoci až do roku 1947 nebol okrem reprezentujúcich športovcov v orgánoch nielen jediný Slovák, ale ani človek z Moravy, čím bol ČSOV de facto uzavretým elitným spolkom najmä občanov mesta Praha. Napriek všetkým výhradám, podľa Grexu platilo to najdôležitejšie: „Slovákom napriek čechoslovakizmu už nikto nebránil budovať telovýchovné a športové hnutie na národnej báze“,³⁸ no po zákonom zavedení brannej výchovy v 1937 sa tá stala súčasťou aktivít v Sokole i Orli.

Rok 1938, keď sa 10. dobrovoľný všesokolský zlet Sokola stal za účasti viac ako 300 000 cvičiacich a cez 2,3 milióna divákov manifestačným zhromaždením proti nastupujúcemu nacizmu, ktorý svoj vzťah k športu už naplno predtým prejavil počas Olympijských hier konaných v roku 1936 v Berlíne.³⁹ Konkrétnych hrdinov i obete nacistickej a následne fašistickej totality späté so športom i s odbojom a Slovenským národným povstaním⁴⁰ si je preto dôležité pripomínať i dnes⁴¹ i pre osamostatnenie sa Orla na Slovenskom území po roku 1935 od pôvodného Orla vzniknutého na území Čiech a vplyv Hlinkovej slovenskej ľudovej strany naň i na Slovenský olympijský výbor v roku 1939 po vzniku Slovenského štátu.⁴² Podľa Jána Grexu v tomto období platilo, že: „Ak v hitlerovskom Nemecku bol šport prostriedkom ‚nordickej výchovy‘ v duchu nadradenosti tzv. árijskej rasy, na Slovensku⁴³ prostredníctvom HG⁴⁴ išlo o výchovu

³⁸ Tamže, s. 30.

³⁹ Porovnaj podrobnejšie napr. s WILTON, CH. *Hitlerova olympiáda. Olympijské hry 1936 v Berlíne*. Praha: Práh, 2008 alebo so SEMAN, F. K 100. výročiu narodenia Jesseho Owensa. „Muž, ktorý predbehol Hitlera.“ *Telesná výchova a šport*, 23, č. 4, 2013, s. 41 – 43.

⁴⁰ Pozri viac v napr. PERÚTKA, J. *Športovci v Slovenskom národnom povstaní*. Praha: Olympia, 1974 alebo PERÚTKA, J. *Športovci v odboji a Slovenskom národnom povstaní k 40. výročiu SNP*. Praha: Olympia, 1984.

⁴¹ Pozri napr. CÍLEK, R. *Vavříny pro mrtvé vítěze. Deset příběhů o odvaze*. Praha: APS Agency Praha, 2001.

⁴² Porovnaj s LUDVÍK, D. *Vzťah jednotlivých cirkví k športu na Slovensku v rokoch 1918 – 1948*. Bratislava: Univerzita Komenského, doktorandská dizertačná práca, 2011, školiteľ Miroslav Bobřík a dobovým dielom Karola Stráňala, ktorý v tom čase stál pri zrode Slovenského ľahkoatletického zväzu, Slovenského basketbalového zväzu a Slovenského volejbalového zväzu. V prvých rokoch existencie týchto zväzov v nich vykonával funkciu náčelníka, čo znamenalo jeho členstvo v Slovenskom olympijskom výbore (1939 – 1947) a v Slovenskej ústrednej športovej rade: STRÁŇAL, K. *Telovýchovná prax na ľudových, meštianskych a nižších stredných školách so 100 príkladmi hodín telesnej výchovy*. Bratislava: Nakladateľstvo slovenských profesorov, 1942.

⁴³ Pozri viac o Slovenskej ústrednej športovej rade v tom čase prácu SEMAN, F. *Slovenská ústredná športová rada vo vojnovnej Slovenskej republike (1939 – 1945)*. *Telesná výchova a šport*, 28, č. 1, 2018, s. 20 – 24.

⁴⁴ Autor mal na mysli pod skratkou HG tzv. Hlinkovu gardu – telovýchovnú polovojskú, od roku 1938 i ozbrojenú organizáciu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.

*k vodcovskému princípu, militantnosti a k nacionálnej intolerancii.*⁴⁵ Totalitný režim zrušil spolkovú pluralitu telovýchovných (no nie športových spolkov). Vznikla jednotná telovýchovná organizácia včlenená pod Hlinkovu Gardu, ktorá spolu s Hlinkovou mládežou a Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou ako vedúcou štátostranou začali procesy, na ktoré nadväzovalo zakladanie slovenských športových zväzov vrátane Slovenského olympijského výboru 18. júna 1939 s v jeho stanovách proklamovanou formálnou nezávislosťou.⁴⁶ Obdobie tzv. riadenej demokracie v rokoch 1945 až 1948 podľa Grexu oslabovalo právomoci slovenských orgánov za aktívnej účasti slovenských komunistov⁴⁷ a smerovalo opäť k štátnej totalite a tzv. organickému = rozumej zhora podporovanému a nakoniec i vynútenému zjednoteniu spolkov v oblasti pohybových aktivít, ktorá prišla v roku 1948, hoci sa 11. všesokolský zlet konaný od 19. do 27. júna 1948 stal verejným zhromaždením časti jeho členov s výraznými prejavmi protikomunistických a protitotalitných nálad. Bolo to napriek faktu, že sa konal iba pár mesiacov po komunistickom prevrate z februára 1948 a faktickom ovládnutí Sokola komunistickou mocou,⁴⁸ čo malo vplyv i na jeho riadenie v rokoch nasledujúcich.⁴⁹

Politizácia, centralizácia správy športu a jeho militarizácia v dôsledku štátneho intervencionizmu (1948 – 1956)

„Tělocvikaři a sportovci postavili do předních řad budovatelů nově republiky, silně zazněly hlasy volající po sjednocení tělovýchovního hnutí. Tento historický úkol však pro odpor reakčních vedoucích sil Sokola, Orla a dalších organizací ještě nemohl být

⁴⁵ GREXA, J., HAZUCHA, M., LETENAYOVÁ, Z., MACHAJDÍK, I., PETRÍK, B. *Olympijské hnutí na Slovensku. Od Atén po Atlantu*. Bratislava: Q111, 1996. s. 32, resp. pozri celú časť s názvom Prvá olympijská samostatnosť (1939 – 1947) na stranách 21 – 30, ktorá približuje i nejasnosti vo vzťahoch Slovenský olympijský výbor – Československý olympijský výbor – štát. Pre vzťah a vplyv cirkvi k športu porovnaj s prácou LUDVÍK, D. *Vzťah jednotlivých cirkví k športu na Slovensku v rokoch 1918 – 1948*. Bratislava: Univerzita Komenského, doktorandská dizertačná práca, 2011, školiteľ Miroslav Bobřík.

⁴⁶ Pozri celú časť III. obdobie prvej Slovenskej republiky (1939 – 1945) v GREXA, J. *Mílniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 39 – 43.

⁴⁷ GREXA, J. *Mílniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 44 – 48.

⁴⁸ KREJČÍŘÍK, M. XI. *všesokolský slet- jeden z posledních svobodných projevů*. [online] [citované 13.11.2018]. Dostupné na internete: http://www.totalita.cz/vzp/vzp_0002.php alebo napr. FLORIAN, M. XI. *všesokolský slet v roce 1948*. [online] [citované 13.11.2018]. Dostupné na internete: <https://www.sokol.cz/sokol/index.php?action=zobrazdokument&typdok=1&iddok=1889>

⁴⁹ Pozri podrobnejšie kapitoly Zatčení a Vězení na stranách 149 až 184 v LUKŠŮ, D., PALÁN, A. *Stanislav Konopásek. Hráč, který přežil*. Praha: Česká televize, 2007.

splněn. *Teprve Vítězný únor 1948 odstranil z cesty poslední překážky a naše tělovýchova, socialistická obsahem, organizačně jednotná, vykročila k novým úspěchům.*⁵⁰

V citáte spomínaný komunistický prevrat, ktorý sa na našom území uskutočnil medzi 17. a 25. februárom 1948, priniesol nielen všeobecné obdobie väčšej či menšej neslobody trvajúce až do roku 1989, ale najmä v prvých rokoch i extrémne nehumánne bezprávie voči konkrétnym jednotlivcom, a to i v športe.

Životné príbehy skupiny svetovo úspešných hokejistov, ktorí boli majstrami sveta či striebornými na olympijských hrách, sú výnimočným prípadom nespravodlivého a nehumánneho trestného procesu voči športovým reprezentantom od ich vlastného štátu, ktorý bol po roku 1948 založený na ideologických a politických pohnútkach.

Tento súdny proces bol na rozdiel voči iným zverejneným a režimovou propagandou zneužívaným súdnym procesom, ako napr. smutne známe s Miladou Horákovou, Rudolfom Slánským či Vladimírom Clementisom, neverejný. Športovcom v ňom bolo po 7 mesiacov trvajúcej vyšetrovacej väzbe kladené za vinu, že od jesene 1948 až do svojho zatknutia v súvislosti s ich športovou činnosťou ako reprezentantov ich vlastného štátu v zahraničí sa postupne spojili navzájom a zároveň s inými protištátnymi činiteľmi v úmysle zničiť samostatnosť, ústavnú jednotnosť republiky a zničiť alebo rozvrátiť jej ľudovodemokratické zriadenie a spoločenskú alebo hospodársku sústavu republiky, zaručené novou ústavou z roku 1948, a za tým účelom nadviazali styk s cudzími činiteľmi, čím mali spáchať až zločin velezrady podľa § 1 zákona č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky. Najťažším trestom v prípade uznania vinnými za tento trestný čin podľa § 1 príslušného zákona, t. j. pri kvalifikovanej skutkovej podstate podľa odseku 3, bola smrť.

Obhajcom športovcom sa nepodarilo prekvalifikovať obžalobou 11 športových reprezentantov štátu vinu za im kladené skutky iba na § 40 predmetného zákona, ktorý definoval tzv. neoprávnené opustenie územia republiky a neuposlušnosť výzvy k návratu, pri ktorých bol maximálnym trestom ťažký žalár od jedného do piatich rokov.

Súd po preštudovaní 584 strán spisového materiálu (TS 1/IV 47/50) už za 3 dni a po 2 dňoch pojednávania získal bez akýchkoľvek pochybností presvedčenie, že ak by režim umožnil odlet lietadla a oni by išli reprezentovať štát na Majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji do Londýna, tak by tam i ostali. Autorizovanými slovami jednej z obetí, ktorá za to dostala 12 rokov ťažkého žalára: „Soud nabyl přesvědčení, že kdybychom jeli do Londýna, zůstali bychom tam- to byl

⁵⁰ DUŠEK, R. *Československo země sportu. Třicet let československé tělesné výchovy a sportu*. Praha: Vydavatelstvo Olympia, 1975, úvodný text na nečíslovanej asi 10. strane.

*hlavní usvědčující argument. Dalšími přitěžujícími okolnostmi bylo naše hlasování o emigraci v osmačtyřicátém a ta nešťastná hospoda.*⁵¹

Ako veľmi bola od druhej polovice 19. storočia existujúca kultúra práva slobodne sa združovať v období po roku 1948 u nás zdeformovaná až de facto úplne zdeštruovaná, svedčí i jazyk trestného práva po roku 1948, keď sa pojmy „spolčiť sa“ či „spolčenie“ trvalo objavujú v negatívnych konotáciách už v zákone č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky, v zákone č. 165/1950 Zb. na ochranu mieru, i zákone č. 86/1950 Zb.- Trestný zákon.

Bez verejného vyhlásenia rozsudku následne súd 11 športovým reprezentantom štátu udelil drakonické tresty – od 8 mesiacov až do 15 rokov ťažkého žalára (celkovo všetkým týmto 11 športovým reprezentantom štátu 74 rokov a 4 mesiace), ktoré si spolu začali odpykávať v neslávne známých uránových baniach v Jáchymove.

Nie tento inkvizičný proces popierajúci akékoľvek princípy a zásady práva na spravodlivý proces či športovcom v ňom udelené drakonické tresty boli najdesivejším príkladom doby krátko po roku 1948.

Najdesivejším príkladom po roku 1948 do roku 1989 bol zároveň iný fakt. Ako práve nemali byť a ani vôbec neboli zaznamenané tieto tragické skutočnosti pre účely športovej historiografie. Zaznamenané aspoň úplne nepravdivo či tendenčne, no aspoň nejako zaznamenané. Platilo to i desaťročia následne o týchto výsledkovo neprehliadnutelných športovcoch v rámci oficiálnych publikácii oficiálneho športového vydavateľstva totalitného režimu,⁵² ktoré boli vydané až potom!, ako v roku 1968 vtedajší Najvyšší súd vyhovel sťažnosti športovcov pre porušenie zákona a pôvodné rozhodnutie proti všetkým obvineným v celom rozsahu o 20 rokov neskôr zrušil.

Mnohoročné bezprávie voči týmto konkrétnym športovcom malo prsto zmiznúť z pamäti ľudí a následne i z histórie, akoby presne podľa 1 z 3 ústredných hesiel ideológie totality v románe Georga Orwella 1984 napísaného práve v roku 1948, ktorý znel „Nevedomosť je sila“.⁵³

⁵¹ Pozri podrobnejšie kapitoly Zatčení a Vězení na stranách 149 až 184 v LUKŠŮ, D., PALÁN, A. *Stanislav Konopásek. Hráč, který přežil*. Praha: Česká televize, 2007.

⁵² Porovnaj ako boli zaznamenané životné príbehy tejto skupiny svetovo úspešných hokejistov v rámci oficiálnych publikácii vydavateľstva totalitného režimu, napr. VLK, G., GUT, K.: *Zlatá kniha hokeje*. Praha: Olympia, 1978, resp. GUT, K., PACINA, V. *Malá encyklopedie ledního hokeje*. Praha: Olympia, 1978, a ktoré úplne mlčali o súdnom procese voči nim, ich tragických osudoch po ňom i rehabilitácii. Pre odlišný pohľad pozri viac napr. MACKŮ, J. *Utajené stránky hokejové historie (1). Zapřené generace. Vyškrtnuti z historie, vymazáni z paměti. Obětovani šampióni. Místři světa určení k likvidaci*. Praha: Nakladatelství Jindřich Procházka, TYPO JP, 2004, alebo v LUKŠŮ, D., PALÁN, A. *Stanislav Konopásek. Hráč, který přežil*. Praha: Česká televize, 2007.

⁵³ Porovnaj s BOBRÍK, M. *Telovýchovná historiografie- historické svedomie športovej humanistiky ako súčasť vied o športe*. In: Bratislava: ICM Agency, 2009, s. 18 – 28.

Povojnový vývoj u nás v oblasti športu⁵⁴ po komunistickom prevrate veľmi ovplyvnili oba roky 1948 i 1949, keď prichádza postupne k veľmi násilnému zjednoteniu celého spektra subjektov z oblasti športu, telovýchovy a turistiky.

Jedným zo prvých, ale úplne zásadných prejavov týchto trendov v športe, boli najmä ustanovenia zákona č. 187/1949 Sb.

Tie ustanovili v § 9 veľmi sofistikovanú krádež slobody a majetku nášho športu komunistickým štátom. Udialo sa tak z hľadiska technológie moci excelentne – cez mocenské ovládnutia historického symbolu – demokratického a slobodného spolku Sokola, o ktorom už predtým, 27. februára 1948, predsedníctvo novovzniknutého (vznikol iba dva dni predtým 25. februára) Ústredného akčného výboru Národného frontu, rozhodlo, že bude jedinou telovýchovnou organizáciou, ktorá poslúži totalitnej moci zároveň ako jediný vlastník celého znárodneného majetku športového hnutia.

Predmetné ustanovenia zákona zneli:

§ 9

„(1) Majetok (práva a záväzky), ktorý náležal dňa 31. marca 1948 telovýchovným a športovým organizáciám zaniknutým v dôsledku zjednotenia telovýchovných a športových organizácií, prechádza na Československú obec sokolskú. O tom, ktorý majetok prechádza, rozhodne krajský národný výbor, v ktorého obvode taký majetok leží.

(2) Prechod nehmuteľností a knižkových práv na Československú obec sokolskú podľa odseku 1 zapíšu knižkové súdy na návrh Československej obce sokolskej podľa rozhodnutí krajských národných výborov.“

Akože obrozená Československá obec sokolská následne prestala byť v plynúcom čase symbolom dobrovoľného spolku postaveného na svojich dlhoročných demokratických hodnotách a stala sa symbolom totalitnej športovej organizácie komunistického štátu dominujúcej i nad vtedajším ČSOV. Na Slovensku sa pre ňu ustálil názov Jednotná telovýchovná organizácia Sokol (JTO Sokol).

Stalo sa tak veľmi rýchlo, už 31. marca 1948: „31. března 1948 bylo slávnostně vyhlášeno ‚sjednocení československé tělovýchovy‘ do ‚Jednotné tělovýchovné organizace Sokol‘, jež převzala historický název československá obec Sokolská (ČOS). ČSOV od Sokola dostal pokyn, aby dál pracoval jako spolek a zabezpečil účast československých sportovců na olympijských hrách v Londýne v roce 1948.“⁵⁵

⁵⁴ Pozri viac o Slovenskej ústrednej športovej rade v tom čase prácu SEMAN, F. Slovenská ústredná športová rada v období rokov 1945 – 1948. *Telesná výchova a šport*, 28, č. 2, 2018, s. 35 – 38.

⁵⁵ JAKUBCOVÁ, K. *Sport a olympijské hnutí v zemích Visegrádu. Jejich vývoj a transformace v postkomunistické éře*. Praha: Karolinum, 2012, s. 100.

Hodáň⁵⁶ opisuje stav Sokola v ďalšom období takto: „*Události, které následovali, byli pochopitelně pro Sokol jako organizaci zhoubné. Komunistická vláda přijímala kroky k postupné likvidaci Sokola a jeho odbojní členové byli stejně jako v průběhu II. světové války popravováni, žalářováni a různými jinými způsoby šikanováni.*“ Grexa uvádza okrem násilia, perzekúcií a čistiek i 1150 vylúčených členov, ktorých mali nahradiť noví ľudia z závodných sokolských jednôt (ZSJ) na pracoviskách, vojenských sokolských jednôt (VSJ) v armáde a sokolských družín v školách.⁵⁷

Ak niečo charakterizuje premenu Sokola z dobrovoľného spolku postaveného dlhodobo na demokratických hodnotách na totalitnú športovú organizáciu komunistického štátu, tak je to zrušenie tradície tzv. dobrovoľných všesokolských zletov a ich nahradenie de facto povinnými spartakiádami. Po smrti Klementa Gottwalda v roku 1953 sa vedenie vládnucej strany rozhodlo prvýkrát využiť spartakiádu pre potreby legitimizácie nového režimu z roku 1948 a po organizácii 303 okresných a 28 krajských prišlo v roku 1955 i k organizácii 1. celoštátnej spartakiády, na ktorej v rôznych formách vystúpilo až 567 000 cvičencov, ktorých videlo cez 2 milióny divákov.⁵⁸ Zmyslom tejto, ale i nasledujúcich spartakiád podľa historika a sociálneho antropológa Petra Roubala, ktorý o nich napísal rozsiahlu monografiu, sa stalo až do poslednej konanej v roku 1985: „...*doslova ‚ztělesnění‘ zvláštního konceptu socialistického lidu, který měl být zdrojem vši moci a zároveň zcela tvárný podle přání vládnoucí strany.*“⁵⁹

Intervencionizmus štátu a jeho centralizmus sa prejavil i tým, že na základe § 2 zákona č. 187/1949 Sb. bol konštituovaný ako „*predstaviteľ ľudovodemokratickej starostlivosti o telesnú výchovu a šport*“, tzv. Štátny výbor pre telesnú výchovu a šport.

Štátny výbor pre telesnú výchovu a šport bol zložený zo zástupcov Sokola, čo však už bola mocensky ovládnutá, totalitná⁶⁰ organizácia bývalého

⁵⁶ HODÁŇ, B. *Sokolství a současnost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 48 a porovnaj s dobovou publikáciou v tom čase predsedu Akčného výboru JTO Sokol na Slovensku: STRÁŇAI, K. *Dejiny telesnej výchovy I. časť*. Bratislava: Štátne nakladateľstvo, 1952 a STRÁŇAI, K. *Dejiny telesnej výchovy II. časť*. Bratislava: Štátne nakladateľstvo, 1952.

⁵⁷ GREXA, J. *Mílniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 50.

⁵⁸ DUŠEK, R. *Československo země sportu. Třicet let československé tělesné výchovy a sportu*. Praha: Vydavatelstvo Olympia, 1975, s. 23.

⁵⁹ Pozri veľmi rozsiahlu a komplexnú prácu o fenoméne spartakiád konaných od 1955 do 1985 v práci ROUBAL, P. *Československé spartakiády*. Praha: Academia, 2016.

⁶⁰ Pozri dobovú publikáciu v tom čase predsedu Akčného výboru JTO Sokol na Slovensku: STRÁŇAI, K. (eds.). *Sokol patří pracujícím prejavu a uznesenia III. celoštátnej konferencie ČOS v Bratislave, 20. – 22. októbra 1950*. Liptovský sv. Mikuláš: Slovotour, 1950

demokratického spolku prežívajúca už iba identickým názvom spred roku 1948, celonárodných ľudových organizácií a popredných pracovníkov v odbore zdravotníctva, telesnej výchovy a športu. ČSOV ako samostatný spolok s vlastnou právnou subjektivitou zanikol 23. júla 1949 a bol de facto začlenený do štruktúry nových telovýchovných orgánov.⁶¹ Na území Slovenska (ako súčasť spoločného štátu) mal rovnaké úlohy ako Štátny výbor pre telesnú výchovu a šport plniť Slovenský výbor pre telesnú výchovu a šport. Funkcia oboch výborov bola vo svojej podstate poradná. Organizačný poriadok Štátneho výboru pre telesnú výchovu a šport bol vydaný vládny nariadením č. 39/1950 Zb. Skladal sa z predsedu, podpredsedu a ďalších 88 členov. Jedna tretina členov výboru sú zástupcovia zo Slovenska, ktorí tvoria Slovenský výbor pre telesnú výchovu a šport. Postavenie Slovenského výboru osobitne upravila aj Slovenská národná rada ako orgán národnej moci Slovákov v rámci Československa, a to v zákone č. 5/1950 Sb. n. SNR o organizácii a zložení Slovenského výboru pre telesnú výchovu a šport. Pomocné práce pre Slovenský výbor pre telesnú výchovu a šport a komisie obstarával Slovenský úrad pre telesnú výchovu a šport.

Ako ústredný orgán štátnej správy (tzv. „ústredný správny úrad pre veci telesnej výchovy a športu pre veci telesnej výchovy a športu, vedie ho člen vlády, ktorého určí prezident republiky“) bol zriadený § 5 zákona Štátny úrad pre telesnú výchovu a šport; na Slovensku práve spomínaný Slovenský úrad pre telesnú výchovu a šport. Do ich pôsobnosti patrilo aj vydávať všeobecné predpisy, ktorými najmä mali byť určené jednotné smernice pre telesnú výchovu a šport, zásady pre výchovu pracovníkov v telesnej výchove a športe (napr. vyhláška Štátneho úradu pre telesnú výchovu a šport č. 334/1951 Ú. v. o plavčíkoch), jednotná úprava zariadení pre telesnú výchovu a šport.⁶²

Zvýšený štátny záujem štátu o šport pre potreby militarizácie sa prejavil i rozvojom brannej výchovy, branných a branne technických športov. V roku 1951 preto vzniká československá branná organizácia s názvom Sväz pro spolupráci s armádou, skrátene známy ako Sväzarm, ktorý mal za príklad vzniku sovietsky DOSAAF (Dobrovoľná spoločnosť pre spoluprácu s armádou, letectvom a námorníctvom) s jej vlasteneckou a predvojenskou výchovou pre účely upevnenia obranyschopnosti Sovietskeho zväzu cez výchovu svojich členov k vlastenectvu, šíreniu vojenských zručností, prípravy na vojenskú službu, výcvikom vojensky užitočných špecialistov, ako boli napr. vodiči, let-

⁶¹ GREXA, J., HAZUCHA, M., LETENAYOVÁ, Z., MACHAJDÍK, I., PETRÍK, B. *Olympijské hnutie na Slovensku. Od Atén po Atlantu*. Bratislava: Q111, 1996, s. 35.

⁶² Pozri dobovú monografiu v tom čase predsedu Akčného výboru JTO Sokol na Slovensku: STRÁŇAL, K. *Telesná výchova vo výstavbe socializmu*. Bratislava: Práca, 1949.

ci, kynológovia či radisti a podporou vojensky užitočných športov (strelba, parašutizmus, rádioamatérstvo, športové letectvo atď.).

Sväzarm bol zriadený komunistickým režimom na základe zákona č. 92/1951 Sb. o brannej výchove. Čo bolo účelom brannej výchovy pre totalitný režim, bolo ustanovené hneď na úvod:

Účel brannej výchovy

§ 1

Účelom brannej výchovy je zabezpečiť riadnu prípravu najširších vrstiev pracujúceho ľudu na plnenie úloh obrany vlasti, prehĺbiť jednotu pracujúceho ľudu s ľudovo-demokratickou armádou, vychovať pracujúci ľud k vernosti a spojeneckému sväzku so Sovietskym zväzom a so štátmi ľudovej demokracie, zvýšiť jeho odhodlanosť a schopnosť na obranu vlasti a tým i úsilie o zabezpečenie svetového mieru.

§ 2

Plnenie týchto úloh sa zabezpečuje politickou, telesnou a vojenskou prípravou predovšetkým na podklade dobrovoľnej účasti najširších vrstiev pracujúceho ľudu.“

Brannej výchova sa stala na základe jeho § 4 povinnou na školách a v strediskách pracujúceho dorastu a iných zariadeniach plniacich obdobné úlohy (iba 2 roky do 31.12.1952), boli na účely vzdelávania v nej neskôr vzdelávaní i pedagógovia na vysokých školách telovýchovného zamerania a s cieľom, aby sa mohla riadne vykonávať nielen tam, ale i v dobrovoľných organizáciách.

Zákon § 5 zriadil ako právnickú osobu Sväz pro spolupráci s armádou – Sväzarm.⁶³ V zmysle § 5, ods. 2 zákona: „Sväz najmä organizuje, vedie a kontroluje vykonávanie brannej výchovy v dobrovoľných organizáciách, ktoré sa stali členmi Sväzu a ktoré poveril jej vykonávaním.“

Náklady brannej výchovy boli regulované v § 9 zákona: „Náklady na vykonávanie brannej výchovy uhradzujú dobrovoľné organizácie zásadne z vlastných prostriedkov; ak nedostačujú tieto prostriedky, uhradzuje neuhradené náklady Sväz. Neuhradené náklady Sväzu uhradzuje štát.“

Režim chápal i rituálny význam verejných uznaní, a preto vládnym naria-

⁶³ Pre viac o spôsobe riadenia pozri napr. MATEJOVIČ, M. *Riadiace orgány Zväzarmu na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1977, školiteľ Ján Grexa.

dením č. 38/1951 Sb. z 10. apríla 1951 o počtách spojených s čestnými titulmi v telesnej výchove a v športe, ich zaviedol v podobe odznakov a diplomov, príp. aj čestných platov alebo darov.

Slová Jána Libenského, ktorými pravidelne na 15. či 25. výročia prijatia zákona č. 187/1949 Sb. pripomínal jeho pôsobenie v našej spoločnosti, iba potvrdzovali, že šport svoju slobodu na štáte po jeho rituálnom schválení v ňom 14. júla 1949 iba strácal: „14. červenec roku 1949 je význačným mezníkom v rozvoji naši telesné výchovy, pretože v tento den Národní shromáždění RČS za velké účasti předních představitelů tělovýchovního hnutí a nejlepších mezinárodních závodníků – reprezentantů jednomyslně přijalo a manifestačně odhlasovalo zákon čís. 187 Sb. o péči o tělesnou výchovu a sport.“⁶⁴

Podľa Grexu⁶⁵ však vedenie komunistickej strany a štátu v decembri 1952 vyjadrilo nespokojnosť s kvalitou telovýchovného a športového hnutia a zákonom č. 71/1952 Zb. z 12. decembra zaviedlo jednotné štátne riadenie a kontrolu podľa sovietskeho vzoru podľa pracovných úsekov namiesto územného a záujmového princípu takto:

- „pre záujmovú telesnú výchovu a šport sa pri Revolučnom odborovom hnutí (ROH) utvorilo 9 Dobrovoľných športových organizácii (DŠO) podľa rezortov: Baník, Dynamo, Iskra, Lokomotíva, Slávia, Slavoj, Slovan a Tatran. DŠO Sokol bol poverený riadiť činnosť na vidieku
- ďalšie dve DŠO – Červená hviezda (ČH) a Pracovné zálohy (PZ) boli zriadené pri rezortoch ministerstva vnútra a záloh
- pod ministerstvo obrany spadla Armádny telovýchovný klub (ATK), neskôr premenovaný na Ústredný dom armády (ÚDA), potom Dukla. Okrem toho vznikli armádne družstvá Krídla vlasti Olomouc a Tankista Praha (1956).“⁶⁶

Zákon č. 71/1952 o organizácii telesnej výchovy a športu, ktorý nadviazal na predchádzajúcu úpravu, svojim nevelkým rozsahom i samotným obsahom v zásade nepripínal podľa Králíka zásadné zmeny⁶⁷, no Grexa uvádza z dnešného uhla pohľadu iný pohľad a súčasne sa dejúce, iné a z pohľadu dneška až desivé informácie: „**Reorganizácia športových súťaží podľa vý-robného princípu sa robila násilným spôsobom: nerozhodovali športové vý-**

⁶⁴ LIBENSKÝ, J. Patnácet let zákona o státní péči o tělesnou výchovu. In: *Teorie a praxe tělesné výchovy*, ročník 12, 1964, č. 7, s. 289 – 292, citát je zo strany 289. Pozri i LIBENSKÝ, J. 25 let zákona o státní péči o tělesnou výchovu. In: *Teorie a praxe tělesné výchovy*, ročník 25, 1977, č. 12, s. 709 a nasl.

⁶⁵ Pozri GREXA, J. *Milníky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 56 – 59.

⁶⁶ GREXA, J. *Milníky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 56.

⁶⁷ KRÁLÍK, M. *Právo ve sportu*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 198.

*sledky a výkonnosť, ale rezortná príslušnosť – v každom druhu súťaží musel byť jednoducho zastúpený každý rezort. Napr. do majstrovstiev republiky vo futbale pre rok 1953 neboli tímy zaradené tímy na základe výsledkov z predchádzajúcej sezóny, ale družstvá všetkých rezortov DŠO a tri družstvá ozbrojených zložiek (ÚDA Praha, Krídla vlasti Olomouc a Tankista Praha). Takže do nižšej súťaže museli zostúpiť úspešné tímy z predchádzajúcej sezóny: tretí Ingstav Teplice, piate Kovo Trnava, siedma Slovena Žilina. O regulárne vybojovaný postup prišlo Kablo Topoľčany. Pritom umelo vytvorená DŠO Slávia Bratislava, zložená z vysokoškolákov, nemala šancu v lige uspieť. A to nebolo všetko. V rezortnom záujme bol Slovan NV Bratislava ochudobnený o celý rad kvalitných hráčov, ktorí boli presunutí do rezortu vnútra ako hráči ČH Bratislava.*⁶⁸

Bol zriadený Státny výbor pro telesnú výchovu a sport a súčasne sa podstatne zmenila štruktúra telovýchovného hnutia, keďže vzniklo šesť tzv. úsekov spájajúcich vo svojej činnosti starostlivosť o povinnú i dobrovoľnú telesnú výchovu.⁶⁹

Podľa tohto zákona štátne vedenie a kontrolu telesnej výchovy a športu uskutočňuje Státny výbor pro telesnou výchovu a sport pri vláde Československej republiky ako ústredný orgán štátnej správy v odbore telesnej výchovy a športu. Na Slovensku vykonával Státny výbor svoju pôsobnosť zásadne prostredníctvom Slovenského výboru pre telesnú výchovu a šport pri Zbore povereníkov.

Státny výbor pro telesnou výchovu a sport pri vláde Československej republiky nebol len hlavným ideovým orgánom, ale tiež normotvorným orgánom – spojil teda funkcie dovtedy rozdeleného Úradu a Výboru, resp. zrušil Státny úrad pre telesnú výchovu a šport a Slovenský úrad pre telesnú výchovu a šport.⁷⁰

Zákon navyše ustanovil, že pri krajských a okresných národných výboroch sa mali zriadiť výbory pre telesnú výchovu a šport, a to pre štátnu správu vo veciach telesnej výchovy a športu. Výbor pre telesnú výchovu a šport bol takto podriadený jednak vyššiemu výboru pre telesnú výchovu a šport, a jednak národnému výboru, pri ktorom bol zriadený. Išlo o princíp horizontálnej a vertikálnej zodpovednosti, ktorý bol pre dané obdobie príznačný pre organizáciu celej verejnej správy.

⁶⁸ GREXA, J. *Mílniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 58.

⁶⁹ DUŠEK, R. *Československo země sportu. Třicet let československé tělesné výchovy a sportu*. Praha: Vydavatelstvo Olympia, 1975, s. 22.

⁷⁰ Viac o vývoji na Slovensku pozri napr. DRATVOVÁ, R. *Telovýchovné a športové hnutie na Slovensku v rokoch 1953 – 1956*. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1976, školaiteľ Ján Grexa.

Stále sa počítalo aj s existenciou dobrovoľnej telesnej výchovy a športu v telovýchovných a športových organizáciách, ktoré sa vytvárali najmä pri Revolučnom odborovom hnutí, ďalej ako organizácie pracovných záloh alebo obyvateľstva na dedine, v školách a v iných vhodných zložkách (totalitný Sokol). Na vidieku teda ešte bola zachovaná zdanlivá samospráva sokolská, majetok sokolských jednôt v závodoch, úradoch, ústavoch a na vysokých školách však zo zákona prešiel na Revolučné odborové hnutie, čo bol ďalší zásadný prejav štátneho intervencionizmu a centralizácie.

V tom období bol vládnym nariadením č. 24/1953 Sb. zriadený i Inštitút telesnej výchovy a športu v Prahe ako historicky prvá vysoká škola v oblasti telesnej výchovy a športu, ktorej absolventi sa mali podľa nariadenia ministra školstva a kultúry č. 42/1957 Zb. označovať „promovaný telovýchovný pedagóg“.⁷¹

Vláadne nariadenie č. 15/1956 Zb. o čestných uznaniach v telesnej výchove a športe opäť upravilo uznania priznávané ľuďom pôsobiacim v športe.

Vláda Československej republiky ním nariadila so súhlasom prezidenta republiky podľa § 7 zákona č. 247/1949 Zb. o vyznamenaniach a čestných uznaniach, v znení zákonného opatrenia predsedníctva Národného zhromaždenia č. 14/1956 Zb. zavedenie tzv. čestných titulov spojených s prejavmi verejného uznania pre potreby propagandy režimu. Vznikli dnes už legendárne tituly „majster športu“ či „zaslúžilý majster športu“.

Vznikom Československého svazu telesné výchovy a jeho následným pôsobením je centralizácia športu totalitným štátom pre jeho následnú obranu jeho militarizáciou dokonaná (1956 – 1968)

Sväzarm – Sväz pre spoluprácu s armádou bol od 1. januára 1953 vyhlásený za dobrovoľnú organizáciu⁷² podľa zákona č. 68/1951 Sb. o dobrovoľných

⁷¹ Pozri dobovú monografiu v tom čase predsedu Akčného výboru JTO Sokol na Slovensku, ktorý v rokoch 1950 – 1953 vykonával funkciu dekana Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského a po vytvorení Vysokej pedagogickej školy v roku 1953 sa stal jej prorektorom do 1959, keď po založení Inštitútu pre telesnú výchovu a šport v Bratislave bol jeho prvým dekanom od roku 1960 pred jeho transformáciou na FTVŠ v 1965, viac STRÁŇAI, K. Teória telesnej výchovy. Bratislava: Štátne telovýchovné nakladateľstvo, 1955.

⁷² Pre jeho následnú činnosť v rámci celého územia Slovenska pozri najmä viaceré záverečné práce obhájené na FTVŠ UK pod vedením tamjšieho dlhoročného pedagóga v oblasti športovej historiografie Jaromíra Perútka – dve sumarizujúce – HALÁS, L. Telesná výchova a šport vo Zväze pre spoluprácu s armádou. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1971, školiteľ Jaromír Perútka, a NEMČEKOVÁ, M. Záujmovo-branná činnosť Sväzarmu na Slovensku. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1980, školiteľ Jaromír Pe-

organizáciách a zhromaždeniach zákonom č. 92/1951 Sb., ktorý novelizoval zákon č. 92/1951 Sb. o brannej výchove.

V roku 1955 sa po troch rokoch existencie deväť Dobrovoľných športových organizácií (DŠO) podľa rezortov: Baník, Dynamo, Iskra, Lokomotíva, Slávia, Slavoj, Slovan a Tatran a DŠO Sokol pri Revolučnom odborovom hnutí (ROH) zlúčili do jedinej – Telovýchovnej a športovej organizácie (TŠO).

Prvý celoštátny zjazd Sväzarmu v dňoch 25. až 27. mája 1956 predznamenáva i ďalšie zásadné kroky pri faktickej finalizácii centralizácie športového hnutia štátom.

Tieto najprv finišujú prijatím zákona č. 68/1956 Sb. o organizaci telesné výchovy. V tomto zákone prišlo k návratu k terminológii používanej počas prvej Československej republiky, keďže tento zákon č. 68/1956 Zb. z 20. decembra 1956 o organizácii telesnej výchovy už používal iba pojem „telesná výchova“. Pojem šport zákon vôbec neobsahuje.

Zákon dokonával v roku 1949 začatú centralizáciu na dlhé obdobie, keď zveril organizovanie a riadenie „dobrovoľnej“ telesnej výchovy a zabezpečovanie jej plánovitého rozvoja jedinej „dobrovoľnej“ telovýchovnej organizácii, hoci názov tejto organizácie text zákona priamo neobsahuje a zrušil všetky orgány štátneho riadenia z obdobia 1953 – 1956 a i všetky DŠO, resp. už jedinú Telovýchovnú a športovú organizáciu (TŠO). Dovtedy existujúca štruktúra štátnych výborov bola teda zrušená, rovnako ako i po roku 1948 už totalitný Sokol (Československá obec sokolská, na Slovensku Jednotná telovýchovná organizácia Sokol – JTO Sokol).

Je to i preto, že jej ustanovujúci zjazd sa koná až 3. a 4. marca 1957 a jej názov znie Československý svaz telesné výchovy (ďalej len „ČSSTV“), ktorého najvyš-

rútka, dve práce pre kraje – MAKARA, I. Vznik a vývoj Zväzarmu vo Východoslovenskom kraji. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1977, školiteľ Jaromír Perútka, a PETRINA, P. Vznik a vývoj Zväzarmu v Západoslovenskom kraji. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1977, školiteľ Jaromír Perútka, pre mestá Bratislava a Košice – KOČÍ, P. Vznik a vývoj Svazarmu v Bratislave. Bratislava: Univerzita Komenského, Diplomová práca, 1977, školiteľ Jaromír Perútka a MUNNICH, J. Vznik a vývoj Zväzarmu v Košiciach. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1978, školiteľ Jaromír Perútka, ve práce pre okres Spišská Nová Ves – RATKOVSKÝ, T. Vznik a vývoj Zväzarmu v okrese Spišská Nová Ves. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1980, školiteľ Jaromír Perútka, a neskôr KRALOVIČOVÁ, I. Vznik a vývoj Zväzarmu v okrese Spišská Nová Ves. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1985, školiteľ Jaromír Perútka, v Trenčíne – ŠKÁRA, B. Vznik a vývoj Zväzarmu v okrese Trenčín. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1987, školiteľ Jaromír Perútka, v Leviciach – ČÍKOŠ, J. Vznik a vývoj Zväzarmu v okrese Levice. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1980, školiteľ Jaromír Perútka, v Trebišove – PIKOR, J. Vznik, rozvoj a činnosť Zväzarmu v okrese Trebišov. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1978, školiteľ Jaromír Perútka.

ším orgánom bol Ústredný výbor, nižšími krajské a okresné organizácie. Podľa Grexu: „Vlastná činnosť sa realizovala v TJ ako samostatných právnych subjektov. TJ sa delili na oddiely podľa jednotlivých druhov športu a na odbory základnej a rekreačnej telesnej výchovy a turistiky (ZRTV). Okrem územnej štruktúry existovala aj štruktúra zväzová- jednotlivé športy mali svoje orgány- ústredné, krajské a okresné.“⁷³

Ďalším zo zásadných prejavov týchto trendov v športe boli najmä ustanovenia zákona č. 68/1956 Sb. Tie ustanovovali opäť i centralizáciu majetku, tentoraz práve na novovzniknutý ČSSTV, keď § 6 a 7 zákona ustanovovali jeho prevod. Išlo o v roku 1948 znárodnený majetok najmä Sokola a ostatných spolkov, no súčasne odvtedy i nadobudnutý majetok vrátane majetku telovýchovnej a športovej organizácie Revolučného odborového hnutia, ako aj majetku jej telovýchovných jednôt. Predmetné ustanovenia zákona zneli:

§ 6

„(1)Národný majetok, ktorý je určený prevažne na vykonávanie dobrovoľnej telesnej výchovy, sa prevedie buď bezodplatne do vlastníctva telovýchovnej organizácie alebo sa jej odovzdá do trvalého užívania.

(2) Podľa zásad stanovených vládou rozhodne Ministerstvo financií po dohode so zúčastnenými ministerstvami na návrh príslušného orgánu telovýchovnej organizácie, ktoré časti národného majetku prevádzajú sa bezodplatne do vlastníctva telovýchovnej organizácie a ktoré sa jej odovzdávajú do trvalého užívania. Pri nehnuteľnom národnom majetku, ktorý dosiaľ spravovali výbory pre telesnú výchovu a šport a ktorý sa odovzdá telovýchovnej organizácii do trvalého užívania, určí súčasne Ministerstvo financií po dohode so zúčastnenými ministerstvami, ktorá rozpočtová organizácia ho bude v budúcnosti spravovať.

(3) Na návrh príslušného orgánu telovýchovnej organizácie zapíšu pozemnknižné súdy zmeny pozemnknižných práv na základe rozhodnutia Ministerstva financií podľa odseku 2.

§ 7

(1) Na základe uznesenia Ústrednej rady odborov prechádza majetok telovýchovnej a športovej organizácie Revolučného odborového hnutia ako aj majetok jej telovýchovných jednôt na telovýchovnú organizáciu a jej telovýchovné jednoty.

(2) Na základe uznesenia Ústredného výboru telovýchovnej a športovej organizácie Sokol prechádza majetok tejto organizácie, ako aj majetok jej telovýchovných jednôt na telovýchovnú organizáciu a jej telovýchovné jednoty.

⁷³ GREXA, J. *Míľniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, s. 61.

(3) *Na návrh príslušného orgánu telovýchovnej organizácie zapíšu pozemnoknižné súdy zmeny pozemnoknižných práv na základe rozhodnutia orgánov uvedených v odsekoch 1 a 2, prípadne orgánov nimi na to splnomocnených.*

Obdobiu 1948 až 1956 zavŕšenému touto právnou úpravou dominovali trendy, ktoré možno charakterizovať ako politizácia a centralizácia správy športu v podobe násilného zlučovania športových organizácií a vytváraním ich jednotného totalitného systému, čím prichádzalo k oslabovaniu a postupne faktickému zániku autonómie na slobodných princípoch spolkového práva postaveného športového hnutia, a to v prospech štátneho intervencionizmu a militarizácie športu.

ČSSTV sa následne zhostil úlohy jedinej telovýchovnej organizácie úspešne za pomoci iných – Zväzarmu, Zväzu mládeže a jeho Pionierskej organizácie a silovým rezortom spolu s Duklami pri obrane (v SR vznikli až v 1967 v Banskej Bystrici a 1969 a v Trenčíne) a Červenými hviezdami pri vnútre. Budúcnosť kádrov mala zabezpečovať i v roku 1958 zriadená Ústredná škola ČSSTV a na Slovensku Telovýchovná škola pri Slovenskom ústrednom výbore ČSSTV. Kolektivizácia športu vo svojej masovosti v bežnom živote pokračovala úspešne ďalej i vďaka aktívnej podpore a za pomoci totalitného štátu i cez legislatívu a verejné zdroje či súťaž „vzorný oddiel“, „vzorná TJ“, čo sa prejavilo aj vo Vládnom nariadení č. 82/1958 Zb. o čestných uznaniach v telesnej výchove, ktoré znova regulovalo udeľovanie čestných titulov, ako napr. „Zaslúžilý majster športu“ či „Vzorný tréner“, a tiež verejné uznania, ktoré prejavoval Ústredný výbor ČSSTV. Ich udeľovanie či v päťročných intervaloch sa opakujúce zjazdy ČSSTV (po 1957 i 1962, 1967, 1978, 1982 a 1987) sa stávajú aktívnou súčasťou komunistickej štátnej propagandy.⁷⁴

Vyhláška Ministerstva zdravotníctva č. 89/1961 Zb. z 10. augusta 1961 o zdravotnej starostlivosti o telesnú výchovu predznamenáva i vplyv štátu v oblasti antidopingu či skôr štátom organizovaného a riadeného dopingu u nás v desaťročiach nasledujúcich. Zdravotná starostlivosť sa mala vykonávať totiž štátnou správou okrem iných v súčinnosti s Ústredným výborom ČSSTV a s ústrednými výbormi spoločenských organizácií podieľajúcimi sa na vykonávaní telesnej výchovy.

Extrémne málo zdôrazňovaným i dodnes je však samotný zmysel a účel

⁷⁴ Fotografie, resp. citáty z prejavov v dobovej publikácií povedia o vtedajšej atmosfére a propagande najviac. Pozri DUŠEK, R. *Československo země sportu. Třicet let československé tělesné výchovy a sportu*. Praha: Vydavatelstvo Olympia, 1975, s. 30 – 32, resp. publikáciu vydanú k 30. výročiu ČSTV – KOLEKTÍV AUTOROV. *Štafeta. Telovýchova, sport a turistika v Československu*. Praha: Vydavatelstvo Olympia, 1987.

všetkého tohto monštrózneho snaženia totalitného štátu vrátane militarizácie športu od 1951. Tým bolo jednoznačne trvalé zachovanie totalitného štátu a obrana jeho hodnôt pred i demokratickou zmenou ako bolo zdôrazňované i v preambule zákona č. 40/1961 Sb. o obrane Československej socialistickej republiky z 18. apríla 1961, ktorý nadobudol účinnosť 2. mája 1961: „Československý ľud pod vedením Komunistickej strany Československa buduje vyspelú socialistickú spoločnosť a zhromažďuje sily pre prechod ku komunizmu. Touto cestou kráča ruka v ruke s ľudom Sväzu sovietskych socialistických republík a všetkých ostatných krajín svetovej socialistickej sústavy, ktorej je naša republika pevným článkom. Chce žiť v mieri a v priateľstve so všetkými národmi sveta a prispievať k mierovému spolužitiu a k dobrým vzťahom medzi štátmi s rôznym spoločenským zriadením.

Dokiaľ existuje imperializmus, zostáva vo svete pôda pre agresívne vojny. Imperialistické štáty vytvárajú vojenské útočné bloky, budujú hustú sieť vojnových základní a organizujú podvratnú činnosť proti socialistickým krajinám. V západnej Európe pomáhajú formovať novú západonemeckú revanšistickú armádu a vyzbrojujú ju najmodernejšími zbraňami hromadného ničenia.

Proti týmto úkladom buduje náš ľud spoľahlivú obranu svojej vlasti, ktorá sa opiera o hospodársky rozmach republiky, o politickú a morálnu jednotu nášho ľudu a o spojenectvo s ľudom Sväzu sovietskych socialistických republík a ostatných socialistických krajín, ktorého základným pilierom je Varšavská zmluva.

So zreteľom na veľkú závažnosť neustáleho zdokonaľovania obrany slobody a socialistických vymožeností nášho ľudu sa Národné zhromaždenie Československej socialistickej republiky uznieslo na tomto zákone.“

Zákon č. 40/1961 Sb. o obrane Československej socialistickej republiky vo svojej štvrtjej časti s názvom Príprava občanov na obranu republiky ustanovoval:

§ 17

(1) Na zabezpečenie obrany republiky zúčastňujú sa občania prípravy na plnenie úloh obrany.

(2) Účasť občanov na príprave na obranu vyplýva z ich záujmov o zabezpečenie obrany republiky, z ich uvedomelosti a odhodlania brániť svoju vlasť.

§ 18

Príprava občanov zahŕňa brannú, telesnú a zdravotnícku prípravu, prípravu na civilnú obranu a ostatnú potrebnú prípravu; organizujú ju dobrovoľné organizácie, predovšetkým Sväz pre spoluprácu s armádou, Československý

sväz telesnej výchovy, Československý červený kríž a Československý sväz požiarnej ochrany, ďalej štátne orgány, školy, hospodárske a iné organizácie.

Neúspech Pražskej jari a následná okupácia znamená po roku 1968 normalizáciu i v športe reprezentovanú Antonínom Himlom (1968 – 1988)

Postupné uvoľňovanie spoločenských pomerov v 2. polovici 60. rokov 20. storočia sa nevyhlo ani nášmu športu, no totalita ho stále považovala najmä za svoj.⁷⁵

Víťazstvo vo februári 1968 na olympijských hrách proti Sovietskemu zväzu v ľadovom hokeji 5:4 symbolizovalo nádej na zmenu celému ľudu, no komunistická moc podľa Kristíny Jakubcovej pokladala existenciu ČSSTV za prednosť a dôsledok mnohoročného úsilia, ktorého by sa nemala vzdávať, a preto prijala úplne všeobecné závery vhodné súčasne do totalitnej, ale pokojnej i slobodnej doby: „*Předsednictvo ÚV KSČ přijalo pomerne vágní usnesení v duchu komunistické rétoriky o urychlení obrodných snah v ČSTV. Mělo se vycházet vstříc zájmům nejširších mas v otázkach tělesné výchovy, tj. především zlepšit úroveň tělesné výchovy na školách, odstranit nedostatek tělovýchovných zařízení a zlepšit podmínky pro dobrovolné pracovníky v tělesné výchově.*“⁷⁶

Zákonom č. 84/1968 Sb. z 26. júna 1968, ktorým sa zmenil okrem iného i § 17 zákona č. 81/1966 o periodickej tlači a ostatných hromadných informačných prostriedkoch, a ktorý po novom znel:

§ 17

„(1) Cenzúra je neprípustná.

(2) Cenzúrou sa rozumejú akékoľvek zásahy štátnych orgánov proti slobode slova a obrazu a ich šírenia hromadnými informačnými prostriedkami. Tým nie je dotknutá právomoc prokurátora a súdu.“

Cenzúra bola zrušená s účinnosťou od 28. júna 1968.⁷⁷

⁷⁵ Pozri dobovú monografiu v tom čase po založení ITVŠ v Bratislave jej prvého dekana od roku 1960 pred jeho transformáciou na FTVŠ v roku 1965, viac STRÁŇAI, K. *Teória telesnej výchovy*. Bratislava: Štátne pedagogické nakladateľstvo, 1962.

⁷⁶ JAKUBCOVÁ, K. *Sport a olympijské hnutí v zemích Visegrádu. Jejich vývoj a transformace v postkomunistické éře*. Praha: Karolinum, 2012, s. 107.

⁷⁷ Porovnaj s obsahom diela vydanom v rovnakom roku 1968 (pred či po zrušení cenzúry nebolo bez ohľadu na obsah textu zistené) – PERÚTKA, J. *50 rokov telesnej výchovy a športu na Slovensku 1918 – 1968*. Bratislava: ČSSTV, 1968.

Už deň pred nadobudnutím účinnosti tohto zákona, 27. júna 1968, vytryskla túžba po slobode a bol zverejnený manifest s názvom *Dva tisíce slov, ktoré patrí dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem*, ktorý postupne podpísalo stovky osobností verejného života a do stotisíc ľudí.

Po 20. – 21. auguste 1968 invázia vojsk Varšavskej zmluvy zastavila procesy demokratizácie a následná mnohoročná okupácia priniesla neúspech Pražskej jari, ktorý sprevádzal i neúspech pri znovu obnovení po rokoch 1948, resp. 1956 zaniknutého Sokola ako slobodného spolku na jeho pôvodných hodnotách.

Zrušená cenzúra s účinnosťou od 28. júna 1968 bola za necelé tri mesiace obnovená na základe zákona č.127/1968 Zb. z 13. septembra 1968 o niektorých prechodných opatreniach v oblasti tlače a ostatných hromadných informačných prostriedkov, čo sa následne prejavovalo i v športe.⁷⁸

12. až 27. augusta 1968 sa zároveň konali Hry XIX. olympiády v Mexiku.

Ak sa niekto v tom čase stal celospoločenským symbolom túžby po slobode pochádzajúcim i z nášho spoločného športu, bola to už v tom čase fenomenálna gymnastka Věra Čáslavská, Češka narodená v Prahe, víťazka, držiteľka troch zlatých kovov z predchádzajúcich Hier XVIII. olympiády v roku 1964 v Tokiu, ktorá manifest *Dva tisíce slov* verejne podporila a podpísala tiež.

Věra Čáslavská počas Hier očarila svet nielen svojimi športovými výkonmi, za ktoré získala ďalšie štyri zlaté kovy, svadbou s bežcom Jozefom Odložilom, ale stala sa celosvetovým symbolom túžby po slobode. Po zisku jednej zo zlatých, keď stála na stupni víťazov, o ktoré sa napokon delila s reprezentantkou Sovietskeho zväzu Larissou Petrikovou, po úpravách Petrikovej hodnotenia rozhodcami tohto estetického športu, ktorí jej ho dodatočne zlepšili, a počas hrania hymny Sovietskeho zväzu Věra Čáslavská namiesto sledovania vztyčujúcej sa vlajky Sovietskeho zväzu odvrátila zrak, hľadela šikmo do zeme na protest proti invázii a okupácii nášho štátu vojskami Varšavskej zmluvy, ktorá nakoniec stála 108 civilných životov či asi 500 ťažko zranených.

Tento symbolický prejav nenásilného odporu a protestu proti totalite mal celosvetový ohlas a Věra Čáslavská, ktorá po Hrách XIX. olympiády v Mexiku ukončila športovú kariéru, sa stala podľa jednej z ankiet najlepšou športovkyňou roka 1968.

U nás sa začala éra normalizácie i v športe, a hoci po návrate svoj podpis pod manifestom *Dva tisíce slov* neodvolala ani po narodení dcéry v roku

⁷⁸ Porovnaj s SOLÁRIKOVÁ, A. *Výchovné pôsobenie tlače na telovýchovu roky 1968 – 1969*. Bratislava: Univerzita Komenského, diplomová práca, 1972, školiteľ Karol Stráňai.

1969, ani nikdy potom, v roku 1971 bola vylúčená z ČSSTV a následne i ďalšie roky perzekvovaná.⁷⁹

Nielen Věra Čáslavská, ale i ďalší sú obeťami normalizácie i v športe, ktorí až do roku 1989 zaplatili za zneužívanie športu a olympizmu v pokračujúcej komunistickej totalite alebo emigráciou⁸⁰ alebo zmareným možným rozvojom športovej kariéry v zahraničí⁸¹ alebo i zdravím vplyvom štátom organizovaného dopingu⁸² – jednoducho zničenými životmi. Boli to konkrétni ľudia, obeť režimu, ktorý nebol vnútorne spätý so športom a jeho skutočnými hodnotami, pretože hodnoty slobody a dobrovoľnosti pri združovaní sa v športe či hodnoty antidopingu boli, sú a vždy i budú s totalitami z povahy vecí nezlučiteľné.

Prirodzená ľudská túžba po slobode bola medzi ľuďom stále prítomná, bublala pod povrchom a vytryskla opäť v roku 1969, keď reprezentácia v ľadovom hokeji dvakrát porazila na Majstrovstvách sveta posledných víťazov zo Sovietskeho zväzu. Jozefa Golonku po jeho legendárnom geste na ľade prišlo privítať spolu s ostatnými sa vracajúcimi sa reprezentantmi na letisko v Prahe asi 15 000⁸³ ľudí i s legendárnym popevkom: „*Nevadí, že není zlato, ty dva pátky stály za to!!! To byl tehdejší výraz celonárodní vzpoury.*“

Totalitná realita normalizácie však bola stále neúprsná po odstránení cenzúry sa jej obeťou stal i komentátor zápasu Vladimír Vácha, ktorý: „...*po té druhé výhře zo Stockholmu řekl: „ ... tak to doma dobře oslavte, vždyť vy víte jak...“.* Bol neskôr odídený z redakcie a robil ako dispečer až do roku 1989, kedy sa opäť mohol k mikrofónu vrátiť.⁸⁴

⁷⁹ Pozri napr. dokument režisérky Olgy Sommerovej z roku 2012 s názvom *Věra 68* o úspechoch a pádoch jej života. Pre umelecké stvárnenie absurdnosti normalizácie i v športe pozri napr. divadelnú hru s názvom *Jak sa Husákovi zdálo, že je Věra Čáslavská*.

⁸⁰ Pozri podrobnejšie ich menoslov v 2. časti doktorandskej dizertačnej práci – v prílohách – viac vo VÁLEK, J. *Emigrace českých a slovenských sportovců v letech 1948 – 1989*. Bratislava: Univerzita Komenského, doktorandská dizertačná práca, 2011, školiteľ Miroslav Bobřík.

⁸¹ Pozri napr. za všetkých dotknutých športovcov aspoň nezrealizovaný prestup reprezentačného futbalového brankára Alexandra Vencela st. do brazílskeho Botafoga po zápase reprezentácie na Maracane v Rio de Janeiro v roku 1974 po ponuke od neskoršieho prezidenta FIFA Joao Havelangeho, s ktorou súhlasil Vencel i jeho materský futbalový klub ŠK Slovan Bratislava, no nepovolil ju totalitný režim. Viac v ČERNÁK, T. *Šááááňo Vencel. Příbeh legendárního brankára bratislavského Slovana i fotbalovej reprezentácie*. Bratislava: SPORT legal, s.r.o., 2016, s. 145 a nasl.

⁸² Porovnaj s verejne prístupnými výpoveďami napr. špičkového guliara z tohto obdobia Remigiusa Machuru, ktorý jeho existenciu potvrdil po roku 1989 opakovane i verejne, hoci iní držiteľia v tom čase dosiahnutých a v niektorých prípadoch i dodnes neprekonaných športových rekordov nielen na úrovni štátu, ale i Európy či sveta, ju vytrvalo a razantne popierajú. Akú skutočnú úlohu v celom procese hralo v roku 1978 zriadené štátne Antidopingové laboratórium v Prahe je dodnes nepreukázané.

⁸³ STUDENIČOVÁ. *Jozef Golonka. Rebel s čísлом 9*. Bratislava: Verbis, 2008, s. 141.

⁸⁴ ČERNÝ, O. *Brankám bylo padesát aneb díky táto*. Praha: Česká televize, 2007, s. 48.

Ak sa ideovým základom neslobody stál smutne známy dokument „Poučenie z krízového vývoja v strane a v spoločnosti“, v oblasti pohybových aktivít to bol dokument „Poučenie z hodnotenia vývoja telovýchovnej organizácie v uplynulom období“, ktorý priniesol previerky, stratu práce i pozíciu a nútené odchody či vylúčenia i v športe.

Symbolom totality v športe sa počas rozmáhajúcej sa normalizácie u nás stal Antonín Himl.

Antonín Himl bol pôvodcom inštalatér, ktorý po vzniku členstva v Komunistickej strane Československa v roku 1951 počas obdobia Pražskej jari práve absolvoval v Moskve Vysokú stranícku školu pri Ústrednom výbore Komunistickej strany Sovietskeho zväzu.

Po úspešnom zisku titulu RSDr. sa za následnej normalizácie v roku 1969 stal poslancom Snemovne národov Federálneho zhromaždenia.

V roku 1972 sa stal následne i predsedom Ústredného výboru ČSSTV, následne i predsedom spoločného olympijského výboru. Podľa Grexu bola táto organizácia v duchu ústavného zákona a dvoch národných republík – Českej socialistej republiky a Slovenskej socialistickej republiky od mája 1969 na základe úpravy stanov organizačne zmenená na dve národné organizácie, ktorými boli Česká telovýchovná organizace (ČTO) a Slovenská telovýchovná organizácia (STO), a ich nižšie zložky (napr. okresný výbor STO). Po príchode k moci Himla v ČSSTV sa v novembri 1973 prešlo opäť späť k pôvodnej značke s ideovým vzorom zjednotenej⁸⁵ telesnej výchovy v Sovietskom zväze postaveným na robotníckom telovýchovnom hnutí⁸⁶ dostupným bežne už i v našom jazyku.⁸⁷

Od roku 1976 na XV. zjazde Komunistickej strany Československa bol zvolený do jej Ústredného výboru, znovu zvolený na XVI. Zjazde v roku 1981 a i XVII. Zjazde v roku 1986.

Až po jeho zvolení do Ústredného výboru Komunistickej strany Československa v roku 1976 prišlo o dva roky neskôr, v roku 1978, k zrealizovaniu zmeny, ktorú už v roku 1973 na IV. zjazde ČSSTV schválené stanovky predpokladali a celú slobodu športového hnutia tak nadhlo reálne pohltit štát, vedúca komunistická strana a jej predstavitelia.⁸⁸

⁸⁵ Pozri napr. i MAREK, J., PERÚTKA, J., MÁLINKA, J. *Boj za sjednocení tělovýchovného hnutí*. Praha: Olympia, 1967.

⁸⁶ Pozri PERÚTKA, J. *Robotnícké telovýchovné hnutie na Slovensku*. Fakultná vedecká úloha. Bratislava: FTVŠ UK, 1970 a ďalšie práce tohto autora na túto tému.

⁸⁷ Pozri viac v napr. PERÚTKA, J. *Telesná výchova v Sovietskom zväze*. Bratislava: Šport, 1972, a PERÚTKA, J. *Pokrokové tradície telesnej výchovy v Československu*. Bratislava: Šport, 1973.

⁸⁸ Pozri dobovú monografiu Karola Stráňana, ktorý po vzniku ČSSTV bol v rokoch 1957 – 1976 predsedom a členom Ústredného výboru i Slovenského ústredného výboru ČSSTV a pred-

„Definitívni víťazstvá ťelnickej triedy nad reakciou v únoru 1948 znamenalo také konečný úspech myšlienok sjednocení telesnej výchovy. Od té doby je organizačne jednotná, obsahom socialistická telesná výchova plne v službách pracujúceho ľudu. Československý svaz telesnej výchovy zaujal pevné miesto v Národnej fronte, dôsledným naplňovaním úkolov stanovených Komunistickou stranou Československa si vydobyl autoritu v celej spoločnosti.“⁸⁹

Tieto slová napísal už hore spomínaný Antonín Himl v roku 1983, 15 rokov po auguste 1968, keď jazykom socialistického tábora nie okupácia, ale bratská pomoc vojsk Varšavskej zmluvy, čo bolo vojenské zoskupenie štátov pod vplyvom Sovietskeho zväzu, zastavila demokratizáciu u nás.

Antonín Himl slová napísal zároveň osem rokov po podpise Záverečného aktu Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe v Helsinkách v roku 1975, ktorým sa i náš štát ako súčasť komunistického bloku zaviazal ako jeden z jeho 35 signatárov dodržiavať základné ľudské a občianske práva výmenou za upevnenie minulých územných a politických ziskov Sovietskeho zväzu najmä uznaním existencie NDR.

Antonín Himl slová napísal zároveň sedem rokov po tragickej smrti celý život striktno apolitického filozofa Jana Patočku v roku 1976, jedného z najvýznamnejších českých filozofov 20. storočia. Jeho smrť nastala po jeho ďalšom mnoho hodinovom výsluchu príslušníkmi komunistickej Štátnej bezpečnosti,⁹⁰ pretože sa krátko predtým stal signatárom a hovorcom Charty 77. Tá vznikla ako neformálna iniciatíva občanov po nehumánne represívnom postupe štátu voči hudobníkom z českej hudobnej skupiny Plastic People of the Universe a kritizovala vtedajšiu politickú a štátnu moc v našom štáte práve za nedodržiavanie ľudských a občianskych práv, ku ktorým dodržiavaniu sa totalitná moc sama a dobrovoľne zaviazala iba rok predtým v Helsinkách podpisom Záverečného aktu Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe.

Éra, v ktorej náš šport nebol slobodným, ale totalitným, telesná a branná výchova slúžili ako súčasť komunistickej výchovy⁹¹ a vedecké základy te-

sedom ich Vedeckej rady ČSSTV, resp. predsedom Vedecko-metodickej rady SÚV ČSSTV a po založení Inštitútu pre telesnú výchovu a šport v Bratislave jeho prvým dekanom od roku 1960 pred jeho transformáciou na FTVŠ v 1965, na ktorom vykonával od roku 1970 až do roku 1976 funkciu riaditeľa Výskumného ústavu telesnej výchovy, viac v STRÁNAJ, K. (eds.). *Za socialistický systém telesnej kultúry v ČSSR. Zborník vedecko-metodickej rady SÚV ČSTV V. Bratislava: Šport, 1978.*

⁸⁹ DUŠEK, R. *Sport v Československu*. Praha: Vydavatelství Olympia, 1983, s. 5.

⁹⁰ Pozri jedinou autorovi známou prácu o osobách evidovaných ŠTB a spolupracovníkoch ŠTB z prostredia slovenských športových spolkov, GREXA, J. Šport v tieni ŠTB. In: *Pamäť národa*, roč. 9, 2013, č. 3, s. 53 – 78. [online] [citované 8.5.2019]. https://www.upn.gov.sk/publikacie_web/pamat-naroda/pamat-naroda-03-2013.pdf

⁹¹ Pozri aj prácu viacerých pod vedením vedúceho výskumného tímu, PERÚTKA, J. et al. *Teles-*

lesnej kultúry boli podriadené politike totalitného štátu,⁹² zažívala zlaté časy. Grexa uvádza, že: „Po vzore NDR sa začali vytvárať strediská vrcholového športu dospelých (SVŠ) i mládeže (SVŠ-M), ale ani toto nákladné opatrenie neprinieslo očakávané výsledky. Od roku 1979 pribudli internátne športové školy. ...od roku 1972/73 sa zakladali športové triedy mládeže (ŠT), neskôr školské športové strediská (ŠŠS)...“⁹³ V roku 1985 bolo založené Múzeum telesnej kultúry v SR, ktoré po roku 1989 sa stalo súčasťou SZTK.

ČSSTV mal približne v tom istom čase zároveň (dobrovoľne) združovať až 1 703 000 členov organizovaných v 25 240 telovýchovných jednotách.⁹⁴ Náš štát bol súčasťou sovietskeho bloku a členskou krajinou dvoch jeho organizácií, konkrétne politicko-ekonomickej Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP) a vojenského zoskupenia nazvaného Varšavská zmluva. Vybrané dobové dokumenty popisujúce podobný charakter a povahu športu celého tzv. vtedajšieho východného komunistického bloku, je možné pre dnešného čitateľa krásne sprostredkovať napríklad pomocou medzinárodnej, na unikátne fotografie veľmi bohatej spoločnej publikácií vtedajších renomovaných športových vydavateľstiev týchto totalitných režimov (Fizkultura i Sport – Moskva, Medicina – Budapešť, Medicina i fizkultura – Sofia, Sport i turistyka – Varšava, Sportverlag – Berlin, Šport – Bratislava a Olympia – Praha), ktorá je uvedená v poznámke vyššie.

Až do smrti Antonína Himla v roku 1988 následne vedenie štátu, vedenie vládnucej komunistickej strany, vedenie ČSOV, vedenie ČSSTV a i vedenie celého športu u nás de facto splyvali v jedno. Tvrdenie Grexu o demokratickom mikrosvete v rámci telovýchovných jednôt, o ostrovoch pozitívnej deviácie, že: „Kým ‚hore‘ vládla diktatúra, dolu sa holdovalo demokracii...“⁹⁵ nie je možné dnes ani len štatisticky vzhľadom na celkový počet subjektov telovýchovných jednôt vyvrátiť ani potvrdiť.

ná a branná výchova ako súčasť komunistickej výchovy. Bratislava: FTVŠ UK, 1980, alebo STRÁ-
ŇAI, K. et al. Telesná výchova v systéme komunistickej výchovy, vzdelávania a kultúry občanov
ČSSR v období vedecko-technickej revolúcie a triedne rozdeleného sveta Teoretická štúdia k úlohe VIII-
4-3/5 štátneho plánu základného výskumu v r. 1971-1975, ktorá je čiastkovou úlohou hlavnej úlohy
„Výchovnovzdelávací systém v ČSSR“ č. VIII-4-3. Bratislava: FTVŠ UK, 1975

⁹² Pozri aj prácu viacerých pod vedením vedúceho výskumného tímu, MACÁK, I. et al. *Vedecké
základy telesnej kultúry, jej riadenie a perspektívy v politike socialistického štátu*. Bratislava: FTVŠ
UK, 1980.

⁹³ GREXA, J. *Mílniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor,
2018, s.71 a 82. Porovnaj s tabuľkou plusov a mínusov tej doby v športe na s. 83.

⁹⁴ CYNKE, E., DOSTÁLOVÁ, M., KOLEVA, M., NADORI, M., PUTROVÁ, L., ŠTEJNBACH,
V., WROBEL, D. *Zlatá kniha socialistického športu. Sportovní bilance zemí socialistického bloku.*
(přeložil Čeněk Kohlmann) Praha – Berlín: Olympia – Sportverlag, 1979, s. 16.

⁹⁵ GREXA, J. *Mílniky slovenského športu*. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor,
2018, s. 83.

Hrubé zneužívanie olympizmu totalitným režimom pre jeho potreby dokonca prekračovalo územie nášho štátu a malo pokračovať i po náhlej smrti Antonína Himla pri jeho návšteve Číny v januári 1988. Hrubé zneužívanie olympizmu sa udialo formou úplne nadbytočnej kolaborácie Medzinárodného olympijského výboru s totalitou a jej predstaviteľmi u nás, pričom jediným členom vtedajšieho Medzinárodného olympijského výboru z nášho štátu bol už sedem rokov od roku 1981 prvý Slovák Vladimír Černušák,⁹⁶ ktorý v rokoch 1969 až 1983 bol na čele Slovenského ústredného výboru ČSTV, resp. Slovenskej telovýchovnej organizácie – STO, pričom jeho kandidatúra na medzinárodnú funkciu v MOV pred zvolením bola nepredstaviteľná bez súhlasu Antonína Himla a komunistickej strany. Pokračujúca symbióza komunistickej totality s Medzinárodným olympijským výborom sa mala udiať prostredníctvom udeľovania medzinárodnej ceny Medzinárodného olympijského výboru, ktorý ju založil a pomenoval po zosnulom ako Cenu Antonína Himla. Je dnes iba historicky veľkou ľudsko-právnou hanbou Medzinárodného olympijského výboru, že kým mohla byť Cena Antonína Himla po prvýkrát udelená, Medzinárodný olympijský výbor ju po demokratickej a nenásilnej Nežnej revolúcii konanej u nás v novembri roku 1989 radšej potichu zrušil.

Zákon č. 68/1956 Sb. o organizaci tělesné výchovy, ktorý zaručoval ČSSTV od roku 1957 ruka v ruke so štátom a vládnuou komunistickou stranou dominanciu, nakoniec pretrval ešte dva roky po smrti Antonína Himla až do roku 1990.

Obdobie i zákonnej totality v športe trvalo predĺhých 33 rokov, kým bolo zrušené krátkym, iba 4 paragrafovým zákonom č. 173/1990 Sb.

Za zbesilého galopu doby vzniká opäť zákonné právo slobodného spolčovania sa i zhromažďovania sa (1988 – 1990)

Ak od svojho vzniku na začiatku 20. storočia postupne až druhý najväčší športový spolok na našich územiach (bol spätý s kresťanstvom a mal názov Orol), nezískal takú členskú základňu a nepomohol rozvoju slobody, demokracie a ľudských práv na našich územiach tak ako iný a hore uvedený nenáboženský a apolitický športový spolok Sokol, tak v roku 1988 prišiel z kresťanskej komunity pôsobiacej v ilegality, v tzv. podzemnej cirkvi, veľmi odvážny až zlomový čin spoločenstva čistých kresťanských duší najmä slovenského národa, ktorý veľmi pomohol i k následnému zisku slobody všetkých i nášho

⁹⁶ Pozri i LETENAYOVÁ, Z., KARÁCSONY, V. *Vladimír Černušák*. Bratislava: Slovenské združenie telesnej kultúry, 2011.

športu. Na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave sa uskutočnila 25. marca 1988 od 18.00 do 18.30 nenásilná, tzv. Sviečková manifestácia⁹⁷ nielen za náboženské, ale i občianske slobody, ktorá je svojím významom dnes považovaná za jeden z najvýznamnejších prejavov odporu voči totalitnému komunistickému režimu.

Po smrti Antonína Himla v roku 1988, Sviečkovej manifestácii v marci 1988, Nežnej revolúcii v novembri 1989 a predtým, ako prišlo na legislatívne zmeny i v športe, prišlo najprv k zmenám v oblasti najkľúčovejšej i pre znovuoobnovenie slobody nášho športu od komunistickej totality.

„Nakoľko právo na združovanie nebolo v čase prijatia zákona o združovaní občanov č. 83/1990 Zb. ústavne zakotvené, hneď v § 1 tohto zákona je uvedené, že občania majú právo slobodne sa združovať. Na rozdiel od úpravy z roku 1951, ktorá vychádzala zo sovietskej koncepcie, zákon č. 83 z roku 1990 nadväzuje na koncepciu spolkového zákona z bývalého monarchistického Rakúska.“⁹⁸

Po zakotvení znova obnoveného práva slobodne sa združovať prijatím zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov z 27. marca 1990, účinného až od 1. mája 1990, nasledovalo v rovnaký deň i zákonné znovuoobnovenie slobody zhromažďovania sa prijatím zákona č. 84/1990 Sb. o zhromažďovanom práve, ktorý však nadobudol účinnosť už v deň vyhlásenia o dva dni neskôr, 29. marca 1990.

Ako veľmi však bola od Rakúska a druhej polovice 19. storočia existujúca kultúra práva slobodne sa zhromažďovať a združovať sa v období rokov 1948 až 1989 u nás ako bolo už vyššie spomínané zdeformovaná, až de facto úplne zdeštruovaná, svedčia i rozsiahle zmeny v pojmológii v zákone č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov. **Nosným pojmom stalo „združenie“ či „združovať sa“ namiesto tradičných pojmov „spolok“ či spolčovanie sa“.**

Dôvodmi bol asi i jazyk trestného práva po roku 1948, keď sa pojmy „spolčiť sa“ či „spolčenie“ trvalo objavujú v negatívnych konotáciách po hore už uvedených zákonoch č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky či v zákone č. 165/1950 Zb. na ochranu mieru, i vo všetkých Trestných zákonoch (č. 86/1950 Zb., č. 140/1961 Zb.) a bohužiaľ, a čo je úplne najhoršie, i v dnes platnom a účinnom zákone č. 300/2005 Z. z. – Trestný zákon.

Je to tak, bohužiaľ, až dodnes. I skoro 30 rokov po Nežnej revolúcii, ktorá bola úspešná práve vďaka de facto kariéru, slobodu a možno najmä v prvých

⁹⁷ Pozri viac o nej vrátane archívnych dokumentov na oficiálnom webovom sídle Ústavu pamäti národa- <https://www.upn.gov.sk/sk/svieckova-manifestacia-v-bratislave--25--marec-1988/> [online] [citované 13.12.2018].

⁹⁸ MAGUROVÁ, Z. Legislatíva tretieho (neziskového) sektora na Slovensku (Úvahy de lége lata a de lége ferenda). *Právny obzor*, roč. 79, 1996, č. 3, s. 205.

dňoch i zdravie a život riskujúcich ľudí združovaných sa a zhromažďovaných sa minimálne na pomedzí vtedy platnej totalitnej legislatívy, sú pojmy „spolok“, „spolčenie“ či „spolčiť sa“ stále u väčšiny slovenskej populácie podvedome späté s niečím nekalým a podvratným proti štátu či až nezákonným vzhľadom na platné a účinné právo, prosto späté s niečím veľmi negatívnym voči celej spoločnosti a jej záujmom.

Mali by byť v slovenskom trestnom práve preto nahradené pojmami „sprisahanie“ či „sprisahat sa“, aby mohli byť pojmy „spolok“, „spolčenie“ či „spolčiť sa“ v plynúcom čase v myšliach ľudí pomaly takpovediac „očisťované“ od nánosov minulej totalitnej doby a spájané najmä so všetkým pozitívnym a prospešným, čo tretí sektor a občianska spoločnosť napriek svojim existujúcim chybám či zlyhaniam pre náš štát a demokratickú spoločnosť prinášajú.

Nikto, ani sami autori zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov, pravdepodobne v roku 1990 nečakal, že tento pôvodne na prechodné obdobie pár mesiacov, resp. maximálne pár rokov prijatý právny predpis, ktorý mal najmä veľmi rýchlo znovu garantovať právo slobodne sa združovať v neistých porevolučných časoch bez ústavného zakotvenia, sa stane základným právnym predpisom určujúcim charakter spolkového života, tretieho sektora a občianskej spoločnosti v Slovenskej republike počas jej celých prvých viac ako 25 rokov!

V Českej republike už hore navrhovaný proces zmien, so zdôraznením súkromnoprávneho charakteru základného ľudského práva – práva slobodne sa združovať, začali. Udialo sa tak prijatím nového českého Občianskeho zákonníka (zákona č. 89/2012 Sb.), ktorého imanentnou súčasťou je i úprava, ktorá v Českej republike nahradila u nás stále platnú právnu úpravu vzniknutú ešte za čias spoločného štátu v podobe Občianskeho zákonníka (40/1964), no najmä zákona o združovaní občanov (83/1990), čím nás v Českej republike v tejto oblasti od 1.1.2014 vývojovo predbehli. Náskok zmeny paradigmy u právnických osôb v novom českom Občianskom zákonníku je významný i pre diskusiu k novému zákonu o športe účinnému u nás po 1.1.2016 pre inšpiratívne idey, že hoci má exenzívna česká právna úprava rozsahom textu až 100 §, je inak veľmi dispozitívna v obsahu, a platí v nej preferencia autonómie vôle a minimum kogentných ustanovení ako základné východisko.⁹⁹

⁹⁹ Pozri viac aspoň v napr. RONOVSÁ, K., VITOU, V., BÍLKOVÁ, J. a kolektív. *Nové spolkové právo v otázkach a odpovediach*. Praha: Leges, 2014. O napokon neúspešných snahách v SR porovnaj s GAJDOŠOVÁ, M. V Slovenskej republike sa pripravuje zákon o spolkoch. In: *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference „Metamorfózy práva ve střední Evropě“ a kolokvia „Metamorfózy veřejné správy“, pořádaných Ústavem státu a práva AV ČR a Fakultou právnickou ZČU v Plzni ve dnech 11. – 13. června 2008 ve

Obnova totalitou zakázaných spolkov i veľmi komplikované navracanie ich majetku a majetkových práv v športe (1990 – 1992)

Bolo by veľmi naivné si myslieť, že spoločenské a dejinné zlomy v roku 1989 sa nepremietli do vzťahu štátu s vlastným športovým hnutím na našom území.

Podľa českej autorky Mileny Strachovej, ktorá sa vo svojej dizertačnej práci zaoberala práve obdobím po roku 1989 v našom športe, bolo toto obdobie logicky extrémne dynamické: „Z hľadiska transformácie športovního prostredí je možno prvni období (1989 – 1992) stručně charakterizovat jako období velmi intenzivní, občas až živelné transformace.“¹⁰⁰

Po páde režimu v roku 1989¹⁰¹ nastali už od decembra 1989 v oblasti športu procesy decentralizácie a deetatizácie. Po voľbe nového predsedu Ústredného výboru ČSSTV Pavla Kapuša 5.12.1989 na jeho mimoriadnom zasadnutí, prišlo v 11. marca 1990 k mimoriadnemu zjazdu SO ČSSTV a schváleniu dočasných stanov jeho budúcej nástupníckej organizácie- Slovenského združenia telesnej kultúry, ktoré nasledoval mimoriadny zjazd federálneho ČSSTV a schválenie jeho zániku 25. marca 1990, dva dni pred obnovením práva slobodne sa združovať prijatím zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov z 27. marca 1990.

Druhým krokom po prijatí zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov smerujúcim k odbúraní etatizmu a štátneho intervencionizmu v športe, bol zákon č. 173/1990 Zb. z 9. mája 1990, ktorým sa ruší zákon č. 68/1956 Zb. o organizácii telesnej výchovy a ktorým sa upravujú niektoré ďalšie vzťahy týkajúce sa dobrovoľných telovýchovných organizácií

Slovenská národná rada ako zákonodarný orgán Slovákov v rámci Česko-slovenskej federácie, prijal nový rámcový zákon pre úpravu telesnej kultúry (opäť chýba pojem šport, a namiesto telesnej výchovy sa hovorí o telesnej kultúre¹⁰²), a to zákon č. 198/1990 Zb. z 18. mája 1990 o telesnej kultúre.

Uznesením z mimoriadneho zjazdu ČSSTV z marca 1990 spolu s týmto stručným zákonom z mája 1990 sa mala zvrátiť veľmi sofistická krádež

Znôjmě, editoři: Helena Jermanová, Zdeněk Masopust, Praha: Ústav státu a práva AV ČR; Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 172 – 187.

¹⁰⁰ Porovnaj s STRACHOVÁ, M. *Sport a Český svaz tělesné výchovy po roce 1989*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2013, s. 9.

¹⁰¹ Porovnaj s LEŠKA, D. Organizácia, riadenie a financovanie športu v Slovenskej republike po roku 1989. In: LEŠKA, D. *Sociológia športu*. Bratislava: ICM Agency, 2005, s. 232 – 258. K situácií v Českej republike porovnaj napr. SLEPIČKOVÁ, I. *Sportovní organizace. Teoretická východiska a situace v ČR po roce 1990*. Praha: Karolinum, 2007, s. 93 – 112.

¹⁰² Pozri k pojmu šport a na tému telesná kultúra versus pohybová kultúra idey najmä na stranách č. 47 až 68 už raz spomínanej inauguračnej práce v HODÁŇ, B. *K problému filozofické kinantropologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.

slobody a znárodneného majetku športového hnutia komunistickým štátom v roku 1948. Tieto, po roku 1948 najprv cez ovládnutý Sokol a po 1956, resp. 1957 z ovládnutého Sokola a z režimového Revolučného odborového hnutia na totalitným režimom ovládaný ČSSTV, ktorý ho až do roku 1989 spravoval vrátane jeho zväčšovania a zveľaďovania, sa mali primárne navrátiť, a to späť novovznikajúcim právnickým osobám. Z hľadiska práva sa majetkové práva športových spolkov, ktoré im boli odňaté zákonmi č. 187/1949 Zb., č. 71/1952 Zb. a č. 68/1956 Zb., takto podľa § 2 zákona č. 173/1990 Zb. mali navrátiť, a to podľa stavu k 31. marcu 1948, ich faktickým právnym nástupcom, z ktorých mnohí práve boli (znovu)zakladaní a iba vznikali. Majetok, ktorý nemal byť objektom procesu navracania, musel mať vlastníka a zostal vo vlastníctve právnych nástupcov – Českého svazu telesnej výchovy a Slovenského združenia telesnej výchovy.

Strachovo vyššie spomínaná živelná transformácia sa asi najviac prejavila v tom, že vo vzťahu k predmetu právnej úpravy neexistovala úplná zhoda na identifikácii majetku, lebo v tom čase neexistoval a/alebo sa už nezachoval dnešnými slovami komplexný a zároveň validný inventúrny súpis tohto majetku (nehnuteľného i hnutel'ného) a majetkových práv, pretože boli okrem iného navyše vo vlastníctve viacerých právnických osôb. Celý proces (ne)podporený aktuálnou dobovou inventarizáciou, t. j. zjednodušene overením, či stav majetku, záväzkov a rozdielu majetku a záväzkov zodpovedal v nich skutočnosti i cez proces fyzickej inventúry pri hmotnom majetku- tak mal svoje veľké nedostatky, chyby a riziká.¹⁰³

Dôvodom bol vtedy i veľmi neúprosny čas.

Dôležitejšie bolo totiž, aby sa i nedokonalé navrátenie uskutočnilo, a to najmä čo najskôr, čo znamenalo podľa zákona za maximálne 13 mesiacov.

Komu sa mali majetkové práva na území Slovenskej republiky navrátiť určilo Nariadenie Vlády Slovenskej republiky č. 321/1991 Zb¹⁰⁴ z 9. júla, realizované 13. augusta 1991.

¹⁰³ Pre bližšie pochopenie aspoň základného princípu problematiky pozri aspoň ILAVSKÝ, M. Ohodnocovanie nehnuteľností pre účely reštitúcie. In: ILAVSKÝ, M., NIČ, M., MAJDÚCH, D. *Ohodnocovanie nehnuteľností*. Bratislava: MIPress, s. 408 – 418.

¹⁰⁴ Porovnaj s obdobným predpisom pre realizáciu procesu na území Čiech a Moravy so zákonom České národní rady č. 232/1991 Sb. o podmínkách a spôsobu navracení majetkových práv vyplývajících ze zákona č. 173/1990 Sb., kterým se zrušuje zákon č. 68/1956 Sb., o organizaci tělesné výchovy, a kterým se upravují některé další vztahy týkající se dobrovolných tělovýchovných organizací- a najmä so zamietavým Nálezom Ústavního soudu České republiky ve věci návrhu na zrušení části ustanovení § 2 zákona č. 173/1990 Sb. a části ustanovení § 1 odst. 2 zákona České národní rady č. 232/1991 Sb., ve znění zákona České národní rady č. 312/1991 Sb., který ako návrh iniciovala skupina poslancov Poslaneckej Snemovne České republiky a bol publikovaný v Sbírcе zákonů České republiky ako č. 24/ 1997.

Komu, akým právnickým osobám sa mal majetok a majetkové práva teda u nás navrátiť?

- právnickej osobe, ktorá mala právnu formu občianskeho združenia s názvom „Česko- slovenská obec Sokolská“ – t. j. na myšlienkach pôvodného Sokola znovu 21. februára 1990 vzniknutému občianskemu združeniu, dnes už v zmysle českej právnej úprave spolku, dnes so sídlom v Prahe – Tyršovom domě, Újezd 450/40, 118 01 Praha 1 – Malá strana s tzv. českým identifikačným číslom (IČ) 004 09 537, ktorá je vedená Městským soudem v Praze pod spisovou značkou L653.¹⁰⁵ a/alebo/i právnickej osobe, ktorá mala právnu formu občianskeho združenia s názvom „Sokol na Slovensku“ – t. j. na myšlienkach pôvodného Sokola znovu dňa 22. novembra 1990 vzniknutému občianskemu združeniu pre územie Slovenska,¹⁰⁶ dnes so sídlom Junácka 6, Bratislava – mestská časť Nové Mesto, 83280, ktoré stále existuje a má IČO 00896063,
- právnickej osobe, ktorá mala právnu formu občianskeho združenia s názvom „Slovenský orol“, ktoré vzniklo 12. marca 1991, dnes so sídlom Radlinského 28, Bratislava – mestská časť Staré Mesto, 81107, ktoré stále existuje a má IČO 17315484,
- právnickej osobe, ktorá mala právnu formu občianskeho združenia s názvom „Klub slovenských turistov“, ktoré vzniklo 19. septembra 1990, dnes so sídlom Záborského 870/33, Bratislava – mestská časť Nové Mesto, 83103, ktoré stále existuje a má IČO 00688312,
- a ostatným znovu vzniknutým dobrovoľným telovýchovným organizáciám.

Štruktúra Česko-slovenskej obce Sokolskej i konkrétne pre územie Slovenskej republiky, no najmä posledný bod obsahujúci text o ostatných znovu vzniknutých dobrovoľných telovýchovných organizáciách, najmä pre možné problémy s možnou právnou subjektivitou organizačných zložiek občianskych združení okruh možných právnických osôb, ktorým sa mal majetok a majetkové práva teda navrátiť nezužil, ale skôr rozšíril,¹⁰⁷ čo spôsobilo v niektorých prípadoch mnohoročné spory.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Pozri stanovky dnes už Českej obce sokolskej na jej oficiálnom webovom sídle- <http://www.sokol.eu/priloha/10055/stanovy-cos-schvalene-11-sjezdem-cos.pdf> [online] [citované 13.12.2018].

¹⁰⁶ Pozri stanovky právnickej osoby Sokol na Slovensku na jej oficiálnom webovom sídle.

¹⁰⁷ Pozri viac napr. v KUBALA, P. Organizačné jednotky občianskych združení. In: *Justičná revue*, 57, 2005, č.12, s. 1574 – 1581.

¹⁰⁸ Pozri za všetky aspoň napr. Rozsudok Krajského súdu Trenčín z 11.10.2012, spisová značka 4Co/80/2012.

Kto mal majetok a majetkové práva na území Slovenskej republiky navrátiť?

Na rozdiel od v texte zákona České národní rady č. 312/1991 Sb., ktorý bol publikovaný v Sbírcе zákonů České republiky ako č. 24/1997, priamo a explicitne nemenovanej právnickej osoby („*právní nástupce organizace uvedené v § 2 zákona č. 68/1956 Sb.*“), to na území Slovenskej republiky mali byť právní nástupcovia ČSSTV, a to v texte Nariadenia Vlády Slovenskej republiky č. 321/1991 Zb. explicitne uvedené *Slovenské združenie telesnej kultúry a telovýchovné jednoty*. Kvôli individuálnej histórii každej jednej veľmi neurčitý pojem „telovýchovné jednoty“ z okruhu možných právnických osôb spolu s možnými problémami z dôvodu nielen vlastníctva, ale i trvalého užívania a s možnou právnou subjektivitou organizačných zložiek občianskych združení uvedenou už i vyššie, sa mohol takisto proces navracania komplikovať. To však neplatilo pre občianske združenie s názvom Slovenské združenie telesnej kultúry, s posledným sídlom na Junácka 6, Bratislava 0 mestská časť Nové Mesto, 83280 v tzv. Dome športu, ktoré vzniklo pred viac ako rokom pred prijatím Nariadenia, už 19. júna 1990 a malo IČO 00681458.¹⁰⁹

Reálny výkon a praktická exekúcia samotného navracania majetku bola objektívne i subjektívne procesom extrémne, extrémne náročným, ktorý zjavne s plynúcim časom nemohol byť úspešne zrealizovaný do 30. júna 1991.

Novelou zákona č. 173/1990 Zb., ktorá je identifikovateľná ako zákon č. 247/1991 Sb. z 31. mája 1991 s účinnosťou od 14. júna 1991, sa preto ustanovilo nasledujúce:

„Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky sa uznieslo na tomto zákone:

§ 1

Zrušujú sa:

- 1. zákon č. 68/1956 Zb. o organizácii telesnej výchovy,*
- 2. ustanovenia § 2 ods. 2, § 4, § 5, § 6 ods. 3, v § 7 časť vety za bodkočiarkou, § 8 ods. 2 vládneho nariadenia č. 82/1958 Zb. o čestných uznaniach v telesnej výchove.*

§ 2

Majetkové práva dobrovoľných organizácií, ktoré im boli odňaté zákonmi č. 187/1949 Zb., č. 71/1952 Zb. a č. 68/1956 Zb., sa navracajú podľa stavu k 31. mar-

¹⁰⁹ Pozri napr. IHRINGOVÁ, N. *Vznik a vývoj Slovenského združenia telesnej kultúry*. Univerzita Komenského, Bratislava, rigorózna práca na FTVŠ UK, 2000, školiteľ: Ján Grexa.

cu 1948 Československej obci sokolskej a ostatným znova vzniknutým dobrovoľným organizáciám, ktoré uplatnia svoje nároky u právneho nástupcu organizácie uvedenej v § 2 zákona č. 68/1956 Zb. do 31. decembra 1991. **(Poznámka autor L.K. – novelou bol namiesto pôvodného dátumu do 30. júna 1991 čas predĺžený o 6 mesiacov a bol stanovený nový dátum 31. decembra 1991 s účinnosťou od 14. júna 1991.)**

§ 2a

(poznámka autor L.K. – nový celý § 2a účinný až od 14.6.1991)

Právny nástupca organizácie uvedenej v § 2 zákona č. 68/1956 Zb. je povinný s majetkovými právami až do ich vydania Československej obci sokolskej a ostatným znova vzniknutým dobrovoľným organizáciám nakladať so starostlivosťou riadneho hospodára; odo dňa účinnosti tohto zákona nemôže tieto majetkové práva previesť do vlastníctva iného ani prenechať inému do užívania. Také právne úkony sú neplatné.

§ 3

Podmienky a spôsob navrátenia majetkových práv podľa § 2 a udeľovanie čestných titulov a verejných uznanií podľa vládneho nariadenia č. 82/1958 Zb. upravujú právne predpisy vydané orgánmi Českej republiky a Slovenskej republiky.

Podstatou novely vo vzťahu k procesu navracania majetku boli najmä dve tézy.

Prvou tézou bolo predĺženie času navracania z 13 pôvodných na 19 mesiacov do 31. decembra 1991.

Druhou tézou, možno ešte dôležitejšou, bolo **zavedenie povinnosti pre právnych nástupcov ČSSTV pre Slovenskú republiku, a to a to konkrétne pre Slovenské združenie telesnej kultúry (ďalej i „SZTK“) a názvom ani počtovo neurčeným telovýchovným jednotám, postupovať pri správe a nakladaní s týmto, v čase navracania stále ich majetkom, so starostlivosťou riadneho hospodára bez možnosti ho previesť do vlastníctva iného ani prenechať inému do užívania, a to všetko pod sankciou neplatnosti takýchto právnych úkonov, čo spôsobilo v niektorých prípadoch znovu následné mnohoročné spory.**

V kontexte týchto procesov je veľmi dôležité pripomenúť i proces transformácie v roku 1951, t. j. po prevrate v 1948 vzniknutého Sväzu pro spolupráci s armádou – Sväzarmu, ktorý slúžil totalitnému režimu pre potreby militarizácie, brannej výchovy, branných a branne technických športov.

V priebehu marca 1990 sa konali mimoriadne stretnutia osôb zo Zväzarmu (na Slovensku 10. marca v Banskej Bystrici), ktoré schválili vytvorenie v Česku pôsobiaceho občianskeho združenia s názvom Sdružení technických sportů a činností České republiky.¹¹⁰ Na území Slovenska vzniklo následne 3. júla 1990 občianske združenie s názvom Združenie technických a športových činností Slovenskej republiky s posledným sídlom na Wolkrova 3335/4, Bratislava – mestská časť Petržalka, 85101, ktoré má IČO 00177482, ktorého prvým prezidentom sa stal od 1. júna 1991 Ferdinand Halada.¹¹¹

Keďže Sväzarm vznikol zo zákona iba v roku 1951, jeho majetok na území Slovenskej republiky nebol získaný znárodnením po roku 1948, čím sa zákon č. 173/1990 Zb., ktorým sa upravili niektoré vzťahy týkajúce sa dobrovoľných telovýchovných organizácií o Zväzarme explicitne nezmenšoval. Ani v texte Nariadenia Vlády Slovenskej republiky č. 321/1991 Zb. explicitne uvedená nie je ani jedna z týchto dvoch právnických osôb – ani Sväzarm, ani Združenie technických a športových činností Slovenskej republiky.

Či vôbec a akú časť majetku Zväzarmu, ktorý vznikol zo zákona v roku 1951, na území Slovenskej republiky získalo občianske združenie Združenie technických a športových činností Slovenskej republiky prípadne jeho organizačné zložky¹¹² alebo právnické osoby s podobným názvom, nie je dodnes historicky úplne jasné, keďže neexistoval a/alebo sa už nezachoval dnešnými slovami komplexný a zároveň validný inventúrny súpis tohto majetku (nehnutel'ného i hnutel'ného) a majetkových práv cez urobenú aktuálnu inventarizáciu, t. j. zjednodušene overenie či stav majetku, záväzkov a rozdielu majetku a záväzkov zodpovedal v nich skutočnosti i cez proces fyzickej inventúry pri hmotnom majetku.

I v tomto prípade treba opäť pripomenúť extrémne málo zdôrazňovaný zmysel a účel militarizácie športu od 1951 a dokonanej v roku 1961. Tým bolo jednoznačne jeho trvalé zachovanie totalitného štátu a obrana jeho hodnôt pred i demokratickou zmenou ako bolo zdôrazňované i v preambule zákona č. 40/1961 Sb. o obrane Československej socialistickej republiky z 18. apríla 1961 a jeho § 17 a 18 týkajúcich sa prípravy občanov na obranu republiky.

¹¹⁰ Od roku 2003 si zmenila táto právnická osoba názov na Sdružení sportovních svazů České republiky.

¹¹¹ Pozri HALADA, F. *Sociálne funkcie športu v socialistickej spoločnosti*. Univerzita Komenského, Bratislava, diplomová práca na FTVŠ UK, 1982, školiteľ: Eva Laiferová.

¹¹² Pozri napr. právnickú osobu s názvom „Krajské združenie technických a športových činností Slovenskej republiky Banská Bystrica“ s posledným sídlom na Partizánska cesta 71, Banská Bystrica, 97401, ktoré má IČO 00415219 a Register právnických osôb Slovenskej republiky ako dátum jej vzniku uvádza 31.december 1976!

I po novelizáciách tohto zákona, a to vrátane po novembri 1989 týkajúcich sa napr. tretej časti s názvom Civilná obrana (§ 15 a § 16) prijatím osobitného zákona č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva, neboli ustanovenia § 17 a § 18 zákona č. 40/1961 Sb. zmenené.

Je historicky extrémne smutne symbolické, že Sväzarm i ČSSTV a de facto i ich právni nástupcovia, čo boli najmä priamo zo zákona SZTK resp. Slovenské združenie technických a športových činností Slovenskej republiky na základe vlastnej a dobrovoľnej deklarácie, mali v zmysle nezrušenej preambuly i § 17 a § 18 zákona č. 40/1961 Sb., i po novembri 1989 stále pripravovať občanov i telesnou prípravou na obranu totalitnej republiky, a to i za pomoci vojsk Varšavskej zmluvy.

Tie nás v tom istom čase stále okupovali, a to až do 21. júna 1991, keď opustili územie Československa poslední sovietski vojaci zanechajúc po sebe údajne až 290 mŕtvych.¹¹³

Učíme sa už cez 25 rokov na vlastných chybách totalitou zničenej slobodnej štátnosti i slobodnému spolčovaniu sa v športe (1993 – 2018)

Pri myšlienkach a víziách pre budúcnosť je dôležité najprv veľmi dôkladne a do detailov poznať prítomnosť, no zároveň nezabúdať na minulosť, na jej dobré, no i tie tienisté stránky.

Dnes už sudca Najvyššieho súdu Českej republiky Michal Králík pomenúva jasne, prečo v oblasti športu je to ešte významnejšie: „*Bude-li do do budoucna zájem o vytvoření sportovní legislativy, je vhodné mít k dispozici podkladový materiál, na který by bylo možné navázat. Navíc český a dříve československý vývoj je v evropském kontextu vcelku ojedinelý a bylo by obtížné jej zcela zařadit do některého z modelů, o kterých jsme hovořili.*“

Sám preto týmito slovami uvádza príslušnú kapitolu vo svojej veľmi rozsiahlej dizertačnej práci z roku 2001, ktorá bude od jej vzniku až do budúcnosti pravdepodobne navždy štruktúrovať myslenie každého záujemcu o túto problematiku v našom geografickom a jazykovom regióne.¹¹⁴ Práve v nej sa

¹¹³ 290 mŕtvych uvádza práca ZAJAC, P. *August 1950*. [online] [citované 13.11.2018]. Dostupné na internete: https://www.tyzden.sk/temy/49975/august-50/?fbclid=IwAR3dvBW14lmd8BpAFFXg7dixt0hZQVBHdDPaeG57bLitodC2_h0GRPM1Q8Y

¹¹⁴ KRÁLÍK, M. *Právní aspekty sportovní činnosti (má právo ve sportu své místo?)*. Disertační práce na Právnické fakulte Masarykove Univerzity v Brne. 2001. 611s. Školitel: Ivo Telec. Keďže táto dizertačná práca vyšla neskôr v temer nezmenenej podobe i knižne, tak všetky odkazy budeme tu v našej práci robiť už výlučne pre lepšiu dostupnosť tejto knihy pre bežného čitateľa

totiž vo významnej miere venuje práve teoretickej analýze vzájomných vzťahov medzi športom a právom. Hoci táto práca bola hodnotená v našich zeme-pisných šírkach najprv ako neobvyklá,¹¹⁵ neskôr je bolo priznané postavenie základného teoretického spisu v tejto oblasti, priekopníckeho počínu aj v ob-lasti právnej doktríny a právnej kultúry.¹¹⁶

V Slovenskej republike sa na tento autorský čin po navždy historicky prvej vedeckej monografii na tému šport a právo od Jozefa Prusáka¹¹⁷ úspešne nadviazalo až o 10 rokov neskôr rozsiahlou ucelenou monografiou Tomáša Gábriša s názvom *Športové právo*¹¹⁸ z roku 2011.

Všetky tieto tri vedecké práce z oblasti právnych vied potvrdzujú, že plynúci čas vychýlil pomyselné kyvadlo práva v športe u nás v období iba niekoľkých desaťročí do jeho krajných polôh, čo harmonickému roz-voju športu určite nepomohlo, a to nielen po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993.

Otázka, aký bol vzťah štátu a športových spolkov na našom území a ako sa menil pohľadom cez prizmu prijímanej najmä, no nielen športovej legislatívy či (spolu)financovania ich činností z verejných rozpočtov, je pre budúcnosť kľúčovým zdrojom poznania.

Poznania pre akékoľvek úvahy o viacvariantných, no zároveň i dosiahnu-teľných riešeniach existujúcich problémov.

Dôležitou výstrahou je i to, že kvalita prijímanej športovej legislatívy na

na ňu. Pozri citát v texte v KRÁLÍK, M. *Právo ve sportu*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 194 a nasl. a porovnaj so systematickým výkladom problematiky športovej legislatívy na našom území najmä na stranách 194 – 203, z ktorého sa čerpá a parafrázuje v mnohom i v nasledujúcich riadkoch tejto práce.

¹¹⁵ Porovnaj s NOVÁK, F. Michal KRÁLÍK: *Právo ve sportu*. C. H. Beck, Praha, 2001, 278 s. I. vy-dání. In: *Právní rozhledy*, 2001, č. 8, s. 386 – 388.

¹¹⁶ Hodnotenie je možné nájsť v SVÁK, J. Recenzia na publikáciu Králík, M. *Právo ve sportu*. I. vydanie, Praha, C.H. Beck 2001, strán 278. In: *Justičná revue*, 2001, č. 10, s. 1125 – 1128.

¹¹⁷ Pozri najmä stať s názvom Priame a nepriame riadenie telesnej výchovy a športu na stranách 72 až 82 v jeho práci PRUSÁK, J. *Šport a právo (Úvod do dejín, teórie a praxe právnej zodpovednosti v športe)*. Bratislava: Šport, 1985.

¹¹⁸ Tu by som chcel vyjadriť veľmi úprimne hlbokú úctu, odborný obdiv, no najmä ľudskú vďa-ku od roku 2018 už profesorovi v odbore Teória a dejiny štátu a práva Tomášovi Gábrišovi, známemu nielen u nás najmä z jeho prác z dejín štátu a práva, že sa počas svojich štúdií LLM programu na Tilburg Law School na Tilburg University počas roku 2009/2010 rozhodol zaoberať práve oblasťou športu a až do dnes v prospech jeho dobra skoro už 10 rokov mu neprestal venovať svoj talent, um a čas. Viaceré jeho veľmi zaujímavé práce o športe boli už vydané, tu spomeniem iba v texte tejto štúdie opakovane inšpirujúcu a voľne často parafrá-zovanú monografiu GÁBRIŠ, T. *Športové právo*. Bratislava: Eurokódex, 2011, resp. z viacerých v anglickom jazyku publikovaných prác napr. GÁBRIŠ, T. *Sports law in Slovakia*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2012, ktorá je súčasť celosvetového projektu encyklopedického charakteru s názvom International Encyclopaedia of Laws.

našich územiach po roku 1989 bola vnímaná akademickou sférou zväčša veľmi negatívne.

V Českej republike popredný predstaviteľ českej teórie práva a zároveň i sudca Nejvyššího správného soudu Zdeněk Kühn v jednom svojom komentárov na populárnom českom právnickom blogu Jiné právo v anquete o tzv. „legislativny Ropák“ ako jeden z najzbytočnejších zákonov v Českej republike vôbec zhodnotil práve český zákon č. 115/2001 Sb. o podpore športu.¹¹⁹

V podmienkach Slovenskej republiky zase 10. januára 2018 tragicky zomrel, iba 36-ročný, veľmi talentovaný mladý právnik Jozef Čorba, ktorý svoju akademickú kariéru venoval najmä športu z hľadiska obchodného práva a s ním súvisiacich odvetví,¹²⁰ hodnotil konečné znenie zákona NR SR č. 300/2008 Z. z. o organizácii a podpore športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, iba ako „...torzo..., ...ako nevyužitú šancu na skultivovanie právnych vzťahov v oblasti športu“.¹²¹

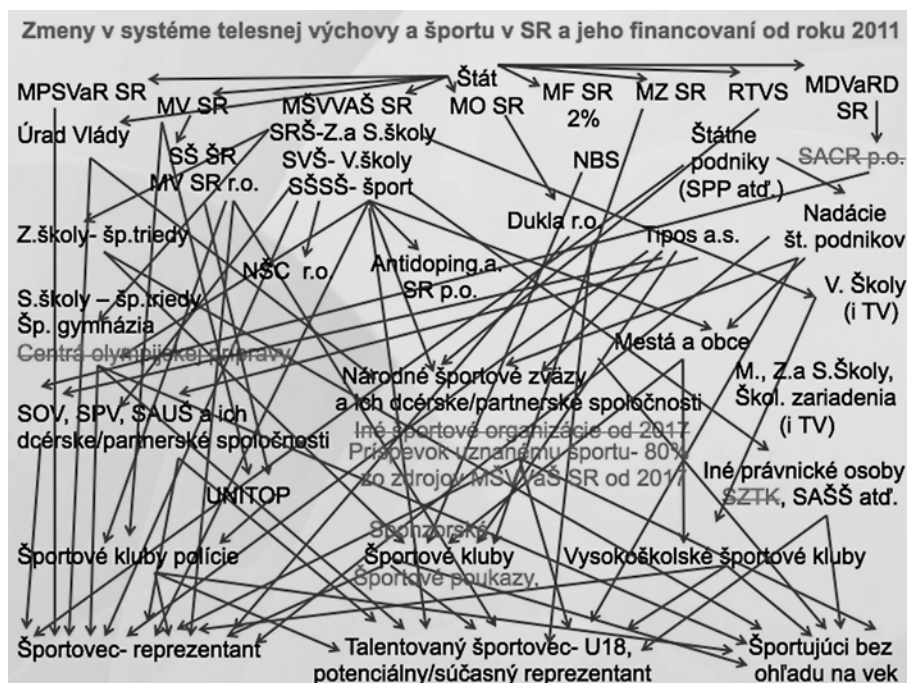
Tento predpis totiž ani len nezrušil popri ňom paralelne existujúci zákon č. 288/1997 Zb. o telesnej kultúre, ktorý v § 13 s názvom Financovanie telesnej kultúry v písmene a) ustanovoval: „Zdrojmi financovania telesnej kultúry sú najmä prostriedky štátneho rozpočtu 4) najmenej vo výške 0,5 percenta jeho ročného objemu alebo prostriedky štátneho rozpočtu ustanovené osobitným zákonom o podpore športu štátom.“

Častý následný argument športových funkcionárov, že vo všetkých rokoch po jeho prijatí nebolo toto ustanovenie dodržiavané má svoje jasné rácie, no zároveň i slabinu, ktorú odkrýva nižšie uvedený obrázok. Pri poctivej snahe o zodpovedanie otázky, či Slovenská republika zo štátneho rozpočtu dáva na šport veľa, alebo málo, je najprv dôležité vedieť, akou celkovou sumou vôbec je náš šport podporovaný.

¹¹⁹ Pozri komentáre pod ŠÍMÍČEK, V. Které zákony si zaslouží označení „legislativny Ropák“? [online] 08.06.2007 [citované 30.11.2010] Dostupné na internete: <http://jinepravo.blogspot.com/2007/06/kter-zkony-si-zaslou-oznaen-legislativn.html#links> Rovnako negatívne bola ostatnými diskutujúcimi vnímaná česká vyhláška 233/2001 Sb., ktorou boli ako udalosti značného spoločenského významu vzhľadom k ich vysielaniu v TV vymedzené MS v atletike, LOH, ZOH a všetky zápasy reprezentácie ČR na MS a ME vo futbale a hokeji, ako i ich semi-finálové a finálové zápasy i bez účasti ČR

¹²⁰ Pozri komplexne ČORBA, J. *Obchodnoprávne a súťažno-právne aspekty športu*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2012, ktorý bol jedným výstupom v rámci riešenia projektu APVV č. LLP-0109-09 „Nevyhnutnosť a možnosť aplikácie obchodnoprávnych noriem na výkon profesionálnej športovej činnosti“ na tamojšom pracovisku.

¹²¹ Pozri o ňom viac v ČORBA, J. Slovenský zákon o organizácii a podpore športu ako nevyužitá šanca? In: *Olomoucké debaty mladých právnikov: aktuální otázky normotvorby, právo na spravедlivý proces: sborník příspěvků: 8.-10. September 2008*. Olomouc. Olomouc: Iuridica Olomouensis, 2008, s. 20 – 29, resp. ČORBA, J. The Slovak act on the organization and support of sport; a missed opportunity? In: *International Sports Law Journal*, 2009, č. 3 – 4, s. 65 – 70.

Obrázok 1: Zmeny v systéme telesnej výchovy a športu v SR po roku 2011. Autor: Ladislav Križan

Je faktom, že to nikto v celej Slovenskej republike od jej vzniku viac ako 25 rokov dodnes dlhodobo nevie, lebo náš šport je z verejných zdrojov financovaný stále neuveriteľne, ale neuveriteľne komplikovane.

Skoro 15 rokov už definovaný problém tak ostáva stále úspešne nevyriešený: „Hneď na úvod analýzy zdrojov a finančných tokov je potrebné pripomenúť, že nie sú k dispozícii porovnateľné a spoľahlivé komplexné časové rady výdavkov, smerujúcich do oblasti športu v SR od začiatku transformácie, čo je obzvlášť závažné v oblasti verejných výdavkov. V podstate jediný ucelenejší dostupný časový rad zahŕňa výdavky rôznych kapitol štátneho rozpočtu od roku 1997 (tabuľka 1). Poukazujeme tiež na neúplnosť, rozporuplnosť a neprehľadnosť existujúcich súborov dát o financovaní oblasti športu, vrátane finančných tokov z verejných zdrojov.“¹²²

¹²² JAKOBY, M., MORVAY, K., GREXA, J. *Financovanie športu v Slovenskej republike*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, september 2003, s. 14.

Čo sa teda v centralizácii zdrojov od roku 2010 dodnes podarilo? Zanikli školstvom v plnej miere financované a časťou zväzov veľmi negatívne vnímané Centrá olympijskej prípravy bez vlastnej právnej subjektivity existujúce najmä pri športových gymnáziách, znížil sa počet subjektov dotovaných školstvom, SZTK išlo do likvidácie a Slovenská agentúra pre cestovný ruch, cez ktorú sa financoval Slovenský dom počas LOH 2012, po negatívnom hodnotení o jeho financovaní v Londýne cez ňu už taktiež neexistuje.

Opis stavu v ťažko vyvrátiteľných tvrdeniach po vytvorení a analýze tejto schémy znie bohužiaľ stále i v roku 2019 nasledujúco:

1. Naša spoločnosť dnes viac ako 25 rokov nevie, akou celkovou sumou je náš šport podporovaný z rôznych verejných zdrojov.
2. Naša spoločnosť z toho dôvodu dnes viac ako 25 rokov nemôže vedieť, akou sumou je podporovaný konkrétny uznaný šport bez ohľadu, z akého subjektu práva a na aký subjekt práva spoločné zdroje plynú.
3. Naša spoločnosť z toho dôvodu dnes viac ako 20 rokov nemôže vedieť, ktorý uznaný šport/ športovec vzhľadom na jeho prínos a dôležitosť pre spoločnosť je podporovaný neefektívne alebo priveľkým množstvom spoločných zdrojov alebo absolútne nedostatočným množstvom spoločných zdrojov.
4. Zdroje našej spoločnosti = zdroje nás všetkých plynúce do športu preto nie sú dnes viac ako 25 rokov premyslene, koordinovane a systémovo tvoriac synergie do športu rozdeľované, nemerajú sa efektívne účinky už poskytnutých zdrojov vzhľadom na dosiahnuté výsledky pre spoločnosť a nevieme efektívne kontrolovať zákonnosť ani hospodárnosť používania **všetkých zdrojov z rozpočtu verejnej správy plynúcich do športu súčasne.**

Zákon č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZoŠ“¹²³), ktorý oba tieto predpisy s účinnosťou od 1.1.2016 nahradil, mal ambíciu zásadne zmeniť právnu úpravu športu a novelizoval z hľadiska športu i ustanovenia ďalších viac ako 10 právnych predpisov, vrátane napr. zákona o dani z príjmov, zákona o sociálnom poistení, zákona o zdravotnom poistení, Zákonníka práce či zákona o dobrovoľníctve.

¹²³ Na príprave návrhu vrátane dôvodovej správy sa podieľal aj autor tejto práce ako Stály člen Rady prostredníctvom občianskeho združenia Učená právnická spoločnosť, o. z., na základe zmluvy s MŠVVaŠ SR (dostupnej v centrálnom registri zmlúv) participatívnym spôsobom so všetkými dotknutými aktérmi, ktorí mali záujem o vecnú diskusiu. Pozri komplexne o procese: http://www.ucps.sk/blog-375-1-default/827_Zakon_o_sporte.html

ZoŠ zároveň priniesol do športu úplne novú základnú spoločenskú dohodu so štátom, ktorá by sa dala zhrnúť do motta „*Viac garantovaných finančných prostriedkov do športu výmenou za transparentnosť*“.

Transparentnosť mala zaručiť napr. demokratické stanovy, v cykloch sa opakujúce voľby funkcionárov v národných športových zväzoch, ich audítované účtovníctvo a výročné správy, výrazne vyššie možnosti ich kontroly vrátane hospodárenia NŠZ mobilizovanými športovými dobrovoľníkmi zdola pre kvôli ZoŠ povinne zverejňovaným informáciám, nový inštitút kontrolóra športu v nich po inšpirácii hlavným kontrolórom obce atď.

Ak v roku 2015 mal šport v rámci najväčšieho zdroja svojho financovania v rámci štátneho rozpočtu – Národného programu rozvoja športu (ďalej len „NPRŠ“) ako súčasť rozpočtu verejnej správy pod gesciou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (ďalej „MŠVVaŠ SR“) milióny euro rozdelených prostredníctvom sekcie štátnej starostlivosti o šport formou právne nenárokovateľných dotácií, tak vplyvom ZoŠ od roku 2016 dochádza k postupnému, štvorročnému zákonom garantovanému zvyšovaniu tejto sumy až do roku 2019.

Dôvodom je ustanovenie § 77, ods. 1, týkajúce sa zdrojov financovania športu zo štátneho rozpočtu, ktoré pod písm. b) za ne ustanovuje: „*prostriedky štátneho rozpočtu vo výške odvodu z prevádzkovania lotériových hier³¹) do štátneho rozpočtu v rozpočtovom roku, ktorý predchádza bežnému rozpočtovému roku; v roku 2016 25 % z tohto odvodu, v roku 2017 50 % z tohto odvodu a v roku 2018 75 % z tohto odvodu a od roku 2019 100 % z tohto odvodu.*“

ZoŠ takto zároveň priniesol i najdôležitejšiu zmenu spočívajúcu vo vzniku právneho nároku, keď dovtedy negarantovanú dotáciu nahradil zákonom garantovaný príspevok uznanému športu (ďalej „PUŠ“). Zároveň priniesol i spôsob jeho výpočtu pre konkrétny uznaný NŠZ, t. j. konkrétnu výšku PUŠ z konkrétnych, vopred známych a merateľných údajov.¹²⁴ Toto opatrenie zásadným spôsobom a dlhodobo posilnilo autonómiu športu na úkor moci štátu a jeho volených predstaviteľov teraz i v budúcnosti, lebo chudoba bola, je a bude najhoršia forma násilia. Táto veta platí i v slovenskom športe, a to najmä po roku 1999, keď v rámci stabilizácie verejných financií¹²⁵ po prevzatí vlády po ére Vladimíra Mečiara 30. októbra 1998 bol v januári 1999 prijatý tzv. 1. balíček na dosiahnutie makroekonomickej stabilizácie

¹²⁴ Pozri viac v GREGUŠKA, I. *Vzorec na výpočet príspevku uznanému športu: Náhrada subjektívneho rozhodovania politikov a priestor na neustále zlepšovanie výpočtu.* [online], 30.12.2018 [citované 30.12.2018] Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/VZOREC_Nahrada_subjektivneho_rozhodovania_politikov_a_priestor_na_neustale_zlepsovania_vypoctu

¹²⁵ Pozri viac v diele vtedajšej ministerky financií: SCHMÖGNEROVÁ, B. *Kniha o vládnutí.* Bratislava: Veda, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 2016, aspoň s. 141 – 143, resp. s. 603.

a s účinnosťou od apríla 1999 následne prijatá i zmena zákona č. 194/1990 Zb. o lotériách a iných podobných hrách v znení neskorších predpisov, ktorou odvody z výťažku lotérií a iných hier namiesto „na účet ministerstva financií“ prichádzali „na príjmový účet štátneho rozpočtu“. Brigita Schmögnerová, vtedajšia ministerka financií, vysvetľovala po rokoch dôvod zmeny kompetencii de facto z MF SR na Vládu SR a NR SR, ktorá mala veľmi negatívny vplyv i na financovanie športu takto: „Po dlhé roky MF SR rozhodovalo o rozdelení finančných prostriedkov z výťažku lotérií a iných podobných hier. Minister financií bol ‚malým kráľom‘. Na jeho ľubovôli záležalo, ktorej žiadosti o poskytnutie prostriedkov vyhovie. Balík prostriedkov nebol malý.“

Je dnes už historickou tragédiou pre náš štát a jeho športové hnutie, že sme sa museli presvedčiť empiricky o pokušeníach plynúcich aj z tohto „balíka“ aj u nás na Slovensku, najlepším príkladom je súdny spor Športka, a. s.¹²⁶ v. Tipos, a. s.¹²⁷, ktorý začal ešte 7. januára 2000 žalobu Športky, a. s., na Krajský súd v Bratislave.¹²⁸

Postupná evolúcia znenia zákona č. 194/1990 Zb. o lotériách a iných podobných hrách až do roku 2005 totiž spôsobovala prísnejšiu a prísnejšiu právnu reguláciu. Jednou z prvých novelizácií bolo stanovené, že jednotlivé štátne

¹²⁶ Zakladateľskou zmluvou podpísanou dňa 11. decembra 1992 vznikla Športka, a.s. (ďalej len „Športka“), IČO-31 340 831, ktorá bola 28. januára 1993 zapísaná do Obchodného registra. Športka sa stala právnym nástupcom federálnej spoločnosti SAZKA pre územie Slovenskej republiky, pričom jej akcionári sa stávajú cez Slovenské združenie telesnej kultúry štyri športové občianske združenia – Asociácia športu pre všetkých, Asociácia telovýchovných jednôt a klubov, Konfederácia športových zväzov a Slovenský futbalový zväz. SAZKA, ktorá bola dovtedajším výlučným prevádzkovateľom číselných hier a lotérií na území Československa, ostáva pôsobiť na území Českej republiky po nutných právnych krokoch po roku 1989 ako SAZKA, a.s.

¹²⁷ Zakladateľskou zmluvou podpísanou 11. decembra 1992 vznikol zároveň aj TIPOS, a.s. (ďalej len „TIPOS“), IČO 31340822, ktorý bol 28. januára 1993 zapísaný do Obchodného registra. Spoločnosť bola založená nasledovnými akcionármi – Ministerstvo financií Slovenskej republiky, Ministerstvo školstva a vedy Slovenskej republiky, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Slovenské združenie telesnej kultúry. Na valnom zhromaždení spoločnosti 26. augusta 1994 došlo k prevodu akcií spoločnosti na štát, zastúpený akcionárom Ministerstvom financií Slovenskej republiky. Od 1. 9. 1994 je spoločnosť TIPOS, a. s., akciovou spoločnosťou s jediným akcionárom – Ministerstvom financií Slovenskej republiky. Od 30. júna 2005 má spoločnosť nový názov TIPOS, národná lotériová spoločnosť, a. s.

¹²⁸ Komplexnejšiu informáciu je možné nájsť v Materiáli MŠ SR z 3. decembra 2004 vypracovanom na účely rokovania vlády SR, číslo CD-2004-14259/38708-12:sekr., a ktorý bol pripravený na podnet Uznesenia NR SR č.1332/2004 a Uznesenia vlády SR č.1103/2004. Má názov **Správa o plnení úloh a súčasnom stave športu v Slovenskej republike a o pripravovaných opatreniach na skvalitnenie a sprehľadnenie finančných tokov a legislatívnych aktivít na zlepšenie podmienok pre mládežnícky, regionálny a vrcholový šport a šport pre všetkých (dopracovanie) nové znenie**. Komplexná informácia o stave kauzy súdneho sporu Športka, a. s. – Tipos a. s., od jej vzniku až do roku 2004 je na stranách 45 – 59.

lotérie a iné podobné hry môže prevádzkovať iba spoločnosť so súhlasom MF SR. Držiteľom tejto licencie sa stal preto TIPOS a začal spolupracovať s faktickej k tomu zákonne prinútenou Športkou, ktorá vlastnila ochranné známky.

Od roku 1995 sa datuje vznik prvých sporov medzi Športkou a TIPOSOM, ktorej podľa jej neskorších tvrdení TIPOS začal kraťnúť jej know-how a: „... sám robiť činnosti, ktoré sme podľa zmluvy mali zabezpečovať my“, ako tvrdil vtedajší generálny riaditeľ Športky Rostislav Matoušek v médiách roku 2004.¹²⁹

Po slovensky a jednoduchšie povedané, asi od roku 1995 si TIPOS, t. j. štát cez MF SR chcel a mal začať nechávať zo spoločného podnikania so športovým hnutím v oblasti štátnych lotérií a iných podobných hier viac peňazí, ako sa Športka, t. j. športové spolky domnievali, že by si mal... Kríza vo vzájomnom vzťahu vrcholila v roku 1998, keď rečou športového novinára: „Štátny Tipos odpojil spoločnosť Športku od technického zabezpečovania hier, rozhodol sa robiť si všetko sám.“¹³⁰

Následne 14. mája 1999 podal TIPOS na Úrade priemyselného vlastníctva prvé návrhy na čiastočné výmazy ochranných známok Športky. Odôvodňoval to podľa vládneho materiálu z roku 2004 nasledujúco: „Všetky návrhy boli odôvodnené tým, že zápis ochrannej známky bol vykonaný v rozpore s podmienkami pre zápis, keďže Športka, a.s. nemala v predmete činnosti organizovanie číselných lotérií a ochrannú známku bolo možné v tom čase zapísať len pre tovary a služby, ktoré mal prihlasovateľ v predmete podnikania. Zároveň aj z dôvodu, že ochranná známka je zhodná s nezapísaným označením, ktoré právom užíva TIPOS, a.s.“

Zároveň TIPOS vypovedal Športke zmluvu upravujúcu vzájomné podmienky spolupráce pre racionalizáciu svojich nákladov.

Športka na všetky tieto kroky reagovala žalobou na TIPOS na Krajskom súde v Bratislave 7. januára 2000 o zdržanie sa konania, náhradu škody, vydanie bezdôvodného obohatenia a poskytnutie primeraného zadosťučinenia.

Výsledok?

Roky po prvotnom vzniku sporu sa cyperská schránka – veriteľ, na ktorého boli know-how a práva, ktoré boli predmetom sporu postúpené z Športky, dostal slovami Kristiána Csácha: „...z pozície potenciálneho konkurzného veriteľa do pozície spokojného veriteľa s úspešnými vyhlídkami na splnenie dohody o urovnatí“¹³¹, pričom spor sa dodnes ešte stále právoplatne neskončil...

¹²⁹ Pozri celý článok KOKAVCOVÁ, L. S kým budeme tipovať? In: *Týždenník Formát*, 2004, č. 10, s. 22 – 23.

¹³⁰ Pozri viac ŠIMO, M. Šport trpí finančnou podvýživou – už od rozdelenia Československa. In: *Olympijská Revue*, 2008, č.1, s. 16.

¹³¹ Pozri viac v CSÁCH, K. *Kristián Csach: Jackpot ako štátna pomoc alebo TIPOS revisited*. [online] 5. decembra 2008 [citované 10.5.2019]. Dostupné na internete: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/12/kristin-csach-jackpot-ako-tna-pomoc.html> alebo celú stať i s históriou sporu

Financovanie vybraných športových zväzov za obdobie 2013-2019*

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2 019	Nárast 2019/2013
Národný program rozvoja športu 026	34 967 002	32 133 893	38 519 242	48 412 674	104 606 769	131 508 621	92 861 419	265,57%
Športové zväzy - PÚŠ (bez iných príspevkov)**	19 555 500	19 350 390	23 199 900	28 525 300	36 319 878	44 759 878	52 599 878	268,98%
futbal	2 969 900	3 080 300	4 073 300	5 373 600	7 099 163	9 511 474	11 177 474	376,36%
hokej	3 385 900	3 216 600	3 756 500	5 200 000	6 006 437	7 273 480	8 547 480	252,44%
tenis	1 275 800	1 483 400	1 972 900	2 701 200	3 120 113	4 195 925	4 437 287	347,80%
atletika	828 300	952 200	1 266 400	1 519 600	1 858 948	2 287 127	2 806 153	338,78%
plávanie	846 600	1 038 000	1 269 500	1 523 500	1 759 540	2 199 315	2 443 879	288,67%
kanoistika	1 306 800	1 201 800	1 203 800	1 554 100	1 795 116	2 052 781	2 170 863	166,12%
cyklistika	491 500	548 100	725 200	856 800	1 374 550	1 860 406	2 157 640	438,99%
volejbal	858 600	772 700	827 300	1 003 300	1 484 506	1 792 797	2 085 376	242,88%
hádzaná	795 500	719 200	956 500	1 147 800	1 325 805	1 468 172	2 070 167	260,23%
stolný tenis	316 300	333 300	437 500	525 000	606 419	1 139 955	1 607 371	508,18%
lyžovanie	442 500	408 100	423 900	579 600	929 843	977 437	1 306 636	295,28%
basketbal	638 500	574 600	574 600	694 300	908 360	1 085 445	1 236 292	193,62%
streľba	785 000	745 700	745 700	894 800	1 033 569	1 144 555	1 210 393	154,19%
gymnastika	315 400	283 700	283 700	340 400	546 098	739 125	1 042 189	330,43%
biatlon	369 200	350 700	350 700	420 800	486 059	538 253	569 215	154,18%
florbal	105 600	110 800	125 200	175 200	281 070	380 419	536 403	507,96%

* Zdroj: www.minedu.sk, Alokácia fin.prostriedkov - upravený rozpočet

** Len financie z Výzvy Športové zväzy (odvetvia), od r.2017 Príspevok uznanému športu

U niektorých šport.zväzov zahŕňajú sumy do r.2015 súčet športových zväzov za jednotlivé odvetvia, napr.: futbal (futbal, futsal), plávanie (plávanie vodné pólo), kanoistika (divoká voda, rýchlostná, rafting), cyklistika (cyklistika, cyklotriál), lyžovanie (lyžovanie, snowboarding).

Obrázok 2: Financovanie vybraných národných športových zväzov zo 68, ktoré sú označené cez svoj primárny uznaný šport zo 72 celkovo.
Zdroj: Učená právnická spoločnosť, o. z.

Kto sú múdrejší a kto je väčšina, ktorá sa väčšinou mylí v slovenskom športe, sú otázky, ktorých možné, legitímne rôzne odpovede definujú i rozdielne názory, nielen fakty.

Právna regulácia však vždy značí i politizáciu jej objektu. Miera jej podrobnosti a spôsob jej zrodu určuje i mieru politizácie príslušných spoločenských vzťahov a udržateľnosť ich regulácie celospoločenskou zhodou, v ktorom nestačí streliť v parlamente gól z „rýchleho precíslenia“, ktorý sa môže neskôr ukázať i gólom vlastným.

Ak sa na záver roka 2016 a asi 24 hodín od zverejneného poslaneckého pozmeňujúceho návrhu v 2. čítaní, konzultovaného a pripravovaného v spolupráci s MŠVVaŠ SR úspešne v poslednej chvíli zmenila celá filozofia 1. novely zákona o športe (inak obsahujúcej i veľmi pozitívne body) práve v oblasti financovania športu v SR (veľmi, veľmi zjednodušene išlo o vyňatie hokeja a futbalu zo súťaže o zdroje vo vzorci a garantovanie im 17, resp. 13 % z rozdeľovaného, čo má zaujímavé konotácie i z hľadiska možnej im poskytovanej neoprávnenej štátnej pomoci), je možné konštatovať, že politizácia spoločenských vzťahov v športe je na jednej z najvyšších úrovní od vzniku SR.

Pomáha najmä po novele ZoŠ účinnej od 1.1.2017 znenie právnej úpravy všetkým? Značilo s plynúcim časom nielen garantované bohatnutie najbohatších NŠZ ako je futbal a hokej na úkor menších NŠZ,¹³² ale vytvorilo a ešte ďalej bude tvoriť i blahobyť i pre NŠZ s menším počtom i objemom interakcii s biznis sektorom prostredníctvom médií¹³³ pre neúprosne pravidlá voľného trhu? Sú všetci schopní zháňať si pri ekonomickom raste súkromné zdroje od 1.1.2018 i cez nový inštitút charitatívnej reklamy atď.? Dokáže nová právna úprava sama od seba vyprodukovať väčšiu rovnosť športov v zmysle rovnosti prístupu resp. rovnosti príležitostí (motto „všetci na rovnakú štartovaciu čiaru“) pri začleňovaní do výsledkovo úspešnej (merané parametrami vzorca alebo alternatívnymi?) spoločnosti vo svete ako je tomu dnes?!

s názvom Športka a.s. vs. Tipos a.s.: dlhodobé zrkadlo vzťahu slovenského štátu s vlastným športovým hnutím v dizertačnej práci KRIŽAN, L. *Právne aspekty profesionálneho futbalu a povolania profesionálneho futbalistu na Slovensku po roku 1989*. Bratislava: FTVŠ UK, 2010, školiteľ Miroslav Bobřík, školiteľ – špecialista: Ján Svák, resp. i VALČEK, A. Tipos po rokoch vyhral nad schránkou z Cypru. [online] 24. marca 2015 [citované 10.5.2019]. Dostupné na internete: <https://ekonomika.sme.sk/c/7716130/tipos-po-rokoch-vyhral-nad-schrankou-z-cypru.html>

¹³² Pozri viac v GREGUŠKA, I. Porovnanie výšky príspevku uznanému športu pre futbal a ľadový hokej. [online], 1.2.2019 [citované 20.4.2019] Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/Porovnanie_vysky_prispevku_uznanemu_sportu_pre_futbal_a_ladovy_hokej_

¹³³ Pozri videozáznam z 1. ročníka konferencie Šport a média, ktorú zorganizovala Učená právnická spoločnosť, o. z. 3. – 4. apríla 2019, a na ktorej pri 6 diskusných stoloch hľadalo cez 30 diskutujúcich odpovede na viac ako 30 vopred položených otázok pred cca 100 účastníkmi- viac: http://www.ucps.sk/Program_konferencie_Sport_a_media_2019_ „Porovnaj výšky príspevku uznanému športu pre futbal a ľadový hokej.“

Túto otázku nemôžeme zodpovedať zatiaľ kladne nielen pre nefungujúci informačný systém športu.

Hlavným dôvodom bol a stále ostal spôsob pridelovania dotácií štátu na financovanie výstavby novej a rekonštrukcie existujúcej športovej infraštruktúry od vzniku SR v 1993 potvrdený konkrétnymi faktami spôsobenými konkrétnymi činmi akýchkoľvek politikov i športových funkcionárov po roku 1993. Kladné odpovede by boli skôr znakom neprezieravej a prostoduchej dôverčivosti športového hnutia v dobro tých, ktorí majú v rukách (ekonomickú) moc v športe a je jedno v akom to bolo čase a pri moci akej konkrétnej politickej reprezentácie.

Pre sociálny zmier v športe v roku 2019 a neskôr budú veľké športové projekty najmä v oblasti výstavby novej a rekonštrukcie existujúcej športovej infraštruktúry v Slovenskej republike veľmi, veľmi rozdeľujúcou témou, čo dostatočne preukázala i minulosť.

Kľúčovým problémom pri úvahách o zlepšovaní športu v SR, ale i vzorca pre NPRŠ, je preto i podpora športu samosprávou vrátane športovej infraštruktúry.

Tá vplýva aj na kapacitu NŠZ, ktorý má vo výlučnej pôsobnosti príslušný šport v SR, resp. v mnohých prípadoch ju úplne determinuje cez jej stav, prevádzku, rekonštrukciu existujúcej či výstavbu pri spolufinancovaní z rozpočtu verejnej správy, t.j. aj z rozpočtu samospráv. Financovanie tejto primárnej kapacity športu (NŠZ) pritom ide mimo¹³⁴ PÚŠ, ktorý je najväčším zdrojom príjmov NŠZ od štátu.

Až na malé výnimky štát ani žiadny NŠZ pritom nie sú vlastníckymi žiadnej športovej infraštruktúry. Naopak kľúčovými aktérmi z hľadiska vlastníckych práv, resp. stavu, prevádzky, rekonštrukcie a jej výstavby pri spolufinancovaní z rozpočtu verejnej správy sú najmä samosprávy.

¹³⁴ Pozri vo vzťahu k futbalu bez materiálov o NFŠ! napr. Vládou SR vo februári 2013 schválený materiál, ktorý nikdy nebol predmetom participácie v medzirezortnom pripomienkovom konaní, pretože doň nikdy nebol zaradený a bol následne opakovane Vládou SR i menený a dopĺňaný a je dostupný tu: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22156>, vo vzťahu k hokeju pozri prehľad, ktorý je dostupný v KRIŽAN, L. Máme u nás vo financovaní hokeja pekný hokej?! [online], 30.04.2013 [citované 22.2.2018] Dostupné na internete: <https://ladislavkrižan.blog.sme.sk/c/327305/Mame-u-nas-vo-financovanii-hokeja-peknii-hokej.html> alebo vo vzťahu k tenisu materiál na vybudovanie Národného tréningového centra 2 v Košiciach, dostupný tu: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2017/181>, resp. Vládou SR v júli 2017 schválený materiál týkajúci sa viacerých športov, s ktorým Vládou SR i NR SR schválený rozpočet na rok 2017 nerátal: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26700>.

Na akých hodnotách má byť postavená identita slovenského športu spolutvoriaca štátnosť samostatnej Slovenskej republiky: jedným jediným hlasom a/alebo rovnakou rečou (2019 –)?

Ak slovenský šport po viac ako troch rokoch od účinnosti ZoŠ niečo potrebuje, je to pokojné a argumentačne zrozumiteľné pomenovanie jeho aktuálnych problémov existujúcich po účinnosti ZoŠ a/alebo i práve pre ňu aj vplyvom rizík či nedostatkov súčasného stavu a prevádzky informačného systému športu ako informačného systému verejnej správy.

Potrebuje dôveryhodný náčrt jasnej perspektívy vrátane kredibilného plánu s časovými míľnikmi.

Zjednotenie športu po roku 2019 pri množstve výziev, ktorým čelí, je možné iba cez spoločnú udržateľnú víziu. Víziu, ktorá nebude mať ambíciu vyriešiť všetky problémy a hneď, ale dosť z nich aspoň výrazne, ale i dôveryhodne zmenšiť. Víziu, s ktorou sa ľudia stotožnia nie pre formálnu autoritu jej autora/ov pochádzajúcu z postavenia či funkcie, ale pre autoritu jej obsahu.

Deklarovanou ambíciou združenia, ktoré v decembri 2018 premenovalo od svojho vzniku svoj dlhoročný názov zo „Slovenský olympijský výbor“ na „Slovenský olympijský a športový výbor“ je sa stať strešnou organizáciou slovenského športu s cieľom zjednotiť hlas športu vo vzťahu k štátu. Ak budú môcť štát, športové hnutie a spoločnosť v tomto procese hovoriť navzájom zároveň i najmä rovnakým jazykom, môže to všetkým iba pomôcť. Jazykom faktov namiesto tvrdení. Jazykom dát namiesto iba osobných presvedčení. Jazykom všeobecne platných pravidiel namiesto iba individuálnych subjektívnych politických rozhodnutí.

Je správne cez všetky pozitíva i nedostatky slobody prejavu počúvať a čítať oponentov,¹³⁵ s ktorými sme možno i vecne nesúhlasili,¹³⁶ no bolo to tak dobré pre všetkých? Majú sa a najmä budú sa ľudia majúci iné názory na

¹³⁵ ŠIMO, M. Veľký zákon a malé pomery. „Sluby sú jedna vec a realita druhá, a kým nie je dohodnuté všetko, nie je dohodnuté nič“ In: *Magazín Slovenského olympijského a športového výboru*, 2018, č. 2, s. 17 – 21 [online], 10.12.2018 [citované 20.4.2019] Dostupné na internete: <https://www.olympic.sk/clanok/v-magazine-olympick-jesen-zima-2018-vysla-aj-analyza-genez-y-vztahu-medzi-slovenskym-sportom> alebo SIEKEL, A. Priama reč Antona Siekela: Kde došlo pri tvorbe zákona o športe k chybe? In: *Denník Šport*, 23.3.2019, s. 2 [online], 23.3.2019 [citované 20.4.2019] Dostupné na internete: <https://sport.aktuality.sk/c/389392/priama-rec-antona-siekela-kde-doslo-pri-tvorbe-zakona-o-sporte-k-chybe/> alebo podcast SOŠV s názvom: Na rovinu s prezidentom SOŠV o 10 fauloch zákona o športe [online], 28.3.2019 [citované 20.4.2019] Dostupné na internete: <https://www.olympic.sk/clanok/na-rovinu-s-prezidentom-sosv-o-10-fauloch-zakona-o-sporte>

¹³⁶ SEPEŠI, P. A KOL. Reakcia na článok Mariána Šima zverejnený v médiách SOV v decembri 2018. [online], 18.1.2019 [citované 20.4.2019] Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/RE-AKCIA_na_clanok_Mariana_Sima_zverejneny_v_mediach_SOV_v_decembri_2018

šport a jeho budúcnosť u nás navzájom pokojne vecne rozprávať? Pre precizovanie vlastnej argumentácie i poopravovanie mylných názorov? Názorových oponentov i svojich? Pre zážitok z hľadania pravdy, lebo slovami profesora Patočku história nie je pohľad, ale zodpovednosť?

Odpovede na otázku, na akých hodnotách je a bude postupne budovaná identita slovenského športu spolutvoriaca štátnosť v samostatnej Slovenskej republike dáva najlepšie plynúci čas.

Poznať život, dielo, názory a najmä konkrétne činy konkrétnych ľudí v plynúcom čase pomáha. Na jednom póle môže potom byť jedna z kľúčových osobnosti telesnej výchovy v 20. storočí na Slovensku, ktorou bol prvý telovýchovný vedec v Československu, ktorému bol udelený titul doktora vied (DrSc.). Karol Stráňai.¹³⁷ Ten bol okrem iného počas obdobia Československa (najmä stredoškolský učiteľ), Slovenského štátu (člen SOV a Slovenskej ústrednej športovej rady), po roku 1948 (predseda Akčného výboru JTO Sokol na Slovensku, 1950-53 dekan Pedagogickej fakulty UK, prvý dekan ITVŠ 1960 – 1964) či po roku 1968 (1970 – 1976 riaditeľ výskumného ústavu telesnej kultúry FTVŠ UK). Je zaujímavé potom porovnať hore uvedené so životom, dielom, názormi i konkrétnymi činmi Ludovíta Komadela, o niečo mladšieho, stále žijúceho vždy apolitického nečlena Komunistickej strany, svetového rekordéra na 400 m prsia v plávaní v roku 1945 a 8. na OH 1952, lekára našej výpravy na OH v Mexiku v 1968 a neskôr profesora telovýchovného lekárstva dlhoročne pôsobiaceho na FTVŠ UK a dlhoročného predsedu Slovenskej spoločnosti telovýchovného lekárstva.

Toto porovnanie je dôležitým predpokladom, aby sme si v slovenskom športe i v roku 2019 mohli informovanejšie vybrať, kto nás bude inšpirovať a prečo.

Ludia a logicky i ich spolky sú vraj ako olivy, až keď sú drvení, vychádza z nich vraj to najlepšie. Platí to i ľuďoch v športe a nimi vytvorených dobrovoľných spolkoch. Dôležité, a nielen osmičkové roky totiž v stresových situáciách v posledných cca 150 rokoch zvýraznili zásadný rozdiel v zameraní všetkých nosných ideí v oblasti pohybových aktivít a ľudí okolo nich združených i v konkrétnych spolkoch u nás. **Tento rozdiel je možné slovami profesora Bohuslava Hodáňa plasticky vidieť už skoro v 150 rokoch plynúcom čase medzi olympizmom i sokolstvom i v tom, že: „...sokolství bylo totalitními režimy zakazováno, olympismus existoval i v jejich rámci a dokonce byl pro jejich účely zneužíván.“**¹³⁸

¹³⁷ Porovnaj s MARIANČÍK, I. *Život a dielo Karola Stráňaiia*. Bratislava: Univerzita Komenského, rigorózná práca, 2008, školiteľ Milan Kips.

¹³⁸ HODÁŇ, B. *Sokolství a současnost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2003, s. 146.

Veľmi dôležitá bude pri týchto slovách už prebiehajúca diskusia vo vzťahu k autonómii športu v Slovenskej republike, ktorá je po zmenách najmä v rokoch 2011 a 2012 či po účinnosti ZoŠ od 1.1.2016 v roku 2019 diskutovaná inak, a to dokonca od 1. januára 2019 historicky i prvým štátnym tajomníkom na MŠVVaŠ SR zodpovedným iba za oblasť športu Jozefom Göncim.

Zatiaľ za skoro päť mesiacov jeho mandátu jej témou zatiaľ nie je ako zlepšiť, prekalibrovať či napr. i radikálne zmeniť dnes existujúci platný vzorec pre výpočet PUŠ pre NŠZ z NPRŠ pre jeho zjavne stále existujúce slabiny ako je napr. validita či reliabilita merania napr. tzv. zahraničnej popularity.

Vznikajú preto logické súvisiace otázky, či vôbec bude akýkoľvek vzorec pre výpočet PUŠ pre NŠZ z NPRŠ (po)pri existencii i dlhodobu plánovaného Fondu na podporu športu aj vzhľadom na jeho nasledujúce slová existovať: „Ale od Fondu pre podporu športu nechcime, aby o financiách rozhodovali vzorce a roboti. Poďme trochu zmeniť prístup k našim hodnotám a k tomu, čo chceme vytvoriť a dosiahnuť. Musia to robiť odborníci.“¹³⁹

V PLÁNE LEGISLATÍVNYCH ÚLOH VLÁDY SR NA ROK 2017¹⁴⁰ sa ako úloha s poradovým č. 4 v mesiaci jún 2017 nachádzala úloha pre MŠVVaŠ SR „Návrh zákona o fonde na podporu športu“. „Dôvodom predloženia návrhu zákona je centralizácia zdrojov financovania športu a kontroly financovania športu.“ **K 10. máju 2019 možno konštatovať, že ani len pracovný návrh zákona nebol ani viac ako 23 mesiacov po dátume, ako mal byť predložený do medzirezortného pripomienkového konania, zverejnený spôsobom umožňujúcim hromadný prístup a o prebiehajúcom postupe prác a ich čiastkových výsledkoch pri jeho príprave odborná verejnosť nič konkrétne nevie, neexistuje k nim žiadna webová stránka, tlačová správa, žiadny výstup v médiách.**

Tieto fakty spolu so skutočnosťou, že pochybnosti o prípadnom zrušení dnes existujúceho vzorca pre výpočet PUŠ z NPRŠ neboli štátnym tajomníkom a nikým iným oficiálne dodnes vyvrátené, spôsobujú otázky. Hlavná logická následná otázka, ktorá pre zjednodušenie je pre každého človeka zo slovenského športu veľmi zrozumiteľná, má v máji 2019 znieť, je potom asi

¹³⁹ KOTIAN, R. Fond by mal transparentne rozdeľovať nové zdroje príjmov. In: *Denník Šport*, 21.3.2019, s. 22 – 23 [online], 21.3.2019 [citované 20.4.2019] Dostupné na internete: <https://sport.aktuality.sk/c/389136/jozef-goenci-fond-by-mal-transparentne-rozdelovat-nove-zdroje-prijmov/> alebo pozri i ŠČEPÁN, S. Šport potrebuje svoju strechu. In: *Časopis Slovenského paralympijského výboru Paralympionik*, 2019, č. 1, s. 16 – 17 [online], 5.4.2019 [citované 20.4.2019] Dostupné na internete: <https://spv.sk/casopis-paralympionik/1-2019> alebo i KOVÁČ, I. Rozhovor s ... Jozefom Göncim štátnym tajomníkom pre šport ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. In: *Časopis Národného športového centra E-Športinform*, 2019, č. 1, s. 29 – 31 [online], 2019 [citované 20.4.2019] Dostupné na internete: http://www.sportcenter.sk/userfiles/file/Studovna/e-sportinform2019-01_v05.pdf

¹⁴⁰ http://www.vlada.gov.sk/data/files/6771_plu-2017.pdf

táto: „*Ak by Vám išlo o veľa, naozaj o veľa, a mohli by ste si vybrať, zverili by ste rozhodnutie o autonómii slovenského športu vzorcu(om) uvedenému v právnom predpise alebo športovým odborníkom? Dôverujete, že títo športoví odborníci budú (môcť) rozhodovať bez existujúcich konfliktov záujmov podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia, no zároveň predvídateľne a nepozerať sa na nič iné ako na najlepší záujem každého jedného uznaného športu z 72 existujúcich v roku 2019 u nás naraz súčasne, lebo ich a ich problémy budú dôverne poznať a politici im to bez pokušenia vplývať na slobodu združovania v športe vrátane jej financovania i umožnia?*“

Sudcu na štátnom súde, ktorý bude v našich veciach prípadne rozhodovať, si nemôžeme vybrať. Sudcu nám u nás našťastie už pridelia náhodným výberom. Kto a akým spôsobom bude vyberať tých, ktorí budú rozhodovať o autonómii slovenského športu, dnes ešte nevieme, no vieme, že dôvera sa vynútiť nedá, ani keby sa tak dialo žrebovaním. Ak nedôverujem, nikto ma nepresvedčí, že rozhodnutie urobili športoví odborníci bez existujúcich konfliktov záujmov podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia, no zároveň predvídateľne a nepozerali sa na nič iné ako na najlepší záujem každého jedného uznaného športu z 72 existujúcich cez 68 národných športových zväzov v roku 2019 u nás naraz súčasne, lebo ich a ich problémy budú dôverne poznať a politici im to bez pokušenia vplývať na slobodu združovania v športe vrátane jej financovania i umožnili. A to ani v prípade, keď sa tak naozaj v konkrétnom prípade stane.

Strata predvídateľnosti spôsobuje, i v športe, pocit nedôvery.

Výsledkom všeobecnej nedôvery, i v športe, je všeobecný pocit zo straty autonómie.

Dnes nikto nemôže vopred vedieť, či, kedy a v akej konkrétnej situácii sa dostane do situácie, že bude pri veľmi limitovaných zdrojoch, no nekonečných potrebách čeliť rozhodovaniu politikov a/alebo športových odborníkov pri financovaní športu. Keď dilemy vzniknú, rozhodnutia budú iba na rozhodnutí politikov a/alebo športových odborníkov a športové hnutie im bude môcť už iba dôverovať. Čo robia ľudia nesúci prsteň moci a najmä, čo robí moc v ňom ukrytá s nimi i v športe, je najlepšie zažiť sám na sebe¹⁴¹ a až potom hodnotiť iných pri ich úspechoch a zlyhaniach pri kontakte s takouto mocou,

¹⁴¹ Autor bol od 7.3.2011 do 5.4.2012 generálnym riaditeľom sekcie štátnej starostlivosti o šport na MŠVVaŠ SR – porovnaj BOGDÁNYI, G. Šéf sekcie športu na MŠVVaŠ SR tvrdí, že mnohé problémy sa kopili 22 rokov a teraz eskalovali: Vytlačajme spolu zo športu neslušných. In: *Denník Šport*, 23.4.2011, s. 40 – 41. BOGDÁNYI, G. Generálny riaditeľ sekcie štátnej starostlivosti o šport Ladislav Križan, ktorého mnohí športoví funkcionári vnímajú negatívne, o roku svojho pôsobenia vo funkcii: Čas ukáže, či som bol lojálny športu. In: *Denník Šport*, 22.3.2012, s. 30 – 31. I po svojom odvolaní sa podieľal prostredníctvom Učenej právnickej spoločnosti, o. z., na príprave a tvorbe ZoŠ a po prijatí i na jeho implementácii do praxe v rokoch 2016 až 2019.

ktorá v sebe skrýva mnohé nástrahy, ktorým mnohí nemusia čeliť celý život, no o to lepšie vedia kritizovať iných.

Vznik Štátneho fondu telesnej kultúry v roku 1993 a jeho zrušenie a zánik schválený Uznesením vlády SR č. 904/2001 zo dňa 26.9.2001, ktoré so sebou prinieslo od 1.1.2002 transformáciu jeho zdrojov do kapitoly terajšieho MŠV-VaŠ SR od 1.1.2002, by mali byť zdrojom poučenia. I pre tieto optimistické konštatovania z roku 2004: „*Jedným zo základných praktických dosahov zrušenia fondu bola strata možnosti športových a telovýchovných organizácií ovplyvňovať rozdelenie verejných zdrojov do oblasti športu*“¹⁴², ktorých (ne)pravdivosť najlepšie preverila skutočná realita rokov počas jeho existencie i po zrušení jeho fungovania.

Využiť dobré stránky, poučiť sa a neopakovať detské choroby, ktoré stretli počas doterajšej existencie Fond na podporu umenia, treba i nad rozsah jeho právnej úpravy danej zákonom č. 284/2014 Z. z. o Fonde na podporu umenia, ktorým prišlo i k zmene a doplneniu zákona č. 434/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Kalendárne roky 2015 až 2018 jeho existencie a fungovania nie je veľa. Sklíbiť poznanie z nich plynúce s existujúcim systémom telesnej výchovy a športu, jeho subjektmi a financovaním nebude jednoduché.

Hoci odstraňovanie neférových nerovností vo financovaní športu u nás je ušľachtilý cieľ, pred odpoveďou na otázku, kto má dostávať viac a na úkor koho, je dôležitejšie najprv urobiť iné. Ako prvý predpoklad pred jej zodpovedaním, treba odstrániť všetky známky toho, že sa vo financovaní športu z verejných zdrojov oplatí slovami byť čierny pasažier alebo sa politicky ostrými laktami predbiehať ako „vybavovač“ v rade. A je jedno, či je to miliónová dotácia na spätnú kúpu skokanských mostíkov v Tatrách Štrbe v roku 2008 alebo niekoľkými desaťtisícami natipovaná Cibulkovej neziskovka v roku 2012. Inak štát spolu s „vybavovačmi“ pripravuje o perspektívu vlastného zmyslu už teraz vymierajúcich dobrovoľníkov v našom športe a ich možných nasledovníkov, keď z nich všetkých postupne robí energeticky amortizovaných hostiteľov pijavíc verejných financií určených pre šport, ktorí majú v pote tváre a sebaodriekaní vykrývať straty rozšafných správcov.¹⁴³

Funkciou moci/vplyvu je totiž i zodpovednosť.

¹⁴² JAKOBY, M., MORVAY, K., GREXA, J. *Financovanie športu v Slovenskej republike*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, september 2003, s. 15.

¹⁴³ Je na verejný prospech a kontrolu, že TIS zozbierala údaje o v minulosti touto sekciou poskytnutých dotáciách v oblasti športu od roku 2005 na analýzu, ktorej výsledky v štruktúre – kto, koľko, kedy či na aký účel dostal atď. sú veľmi prehľadne publikované na jej webe <http://granty.transparency.sk>. Dáta z nasledujúcich rokoch sú dostupné na webovom sídle ministerstva najmä vďaka jeho dlhoročnému pracovníkovi Branislavovi Strečanskému, ktorý pre pozitívne zmeny v jeho financovaní i zverejňovaní informácií urobil obrovský kus práce.

Ludí združených v občianskom združení Učená právnická spoločnosť, o. z., preto vo vzťahu k vízii slovenského športu z hľadiska zodpovednosti za pozitívny vývoj dlhodobu zaujíma naozajstná vecná diskusia.¹⁴⁴ Nie je vecná diskusia premýšľavých ľudí nad témami, ktoré ich spoločne zaujímajú prínosnejšia ako jej opak? Nie je to najmä pre fakt, že súboj štátu s vlastným športovým hnutím alebo v jeho vnútri medzi jeho subjektmi navzájom nikdy nemá a ani nemôže mať víťaza a všetci jeho účastníci budú vždy iba drvivo, takpovediac „na hlavu“ porazení?

Veľmi nám v Učenej právnickej spoločnosti, o. z., záleží i pre hore uvedené na tom, aby nepochopenie a osobné spory nezabili dobré nápady. Dnešná stúpajúca polarizácia športu, snahy stvoriť konflikt a pomyselného nepriateľa pre následný boj s ním nikomu nepomáhajú.

Najlepšou odpoveďou, od koho a prečo získala Učená právnická spoločnosť, o. z., svoj súčasný stupeň legitimacy na účasť na diskusii o vízii slovenského športu v rokoch 2019 a nasledujúcich, je svedectvo jej skoro už desaťročného pôsobenia ako súčasť slobodnej občianskej spoločnosti v našom športe.

Učená právnická spoločnosť, o. z., a zároveň jej členovia v oblasti športu dlhodobu pôsobia z dôvodov, ktoré majú smerovať k rozvoju občianskej spoločnosti, demokracie, slobody a princípov právneho štátu v našom športe. Majú radi svoju krajinu, šport v nej a pokúšajú sa zlepšiť ich fungovanie, čoho dôkazom sú i projekty, podujatia, informácie, vzory zmlúv a iných dokumentov, často kladené otázky a odpovede na ne – prosto všetko to know-how dostupné zdarma online 24/7 na oficiálnom webovom sídle združenia spôsobom umožňujúcim hromadný prístup komukoľvek.¹⁴⁵ Je to to i pre tvorbu kladných odpovedí na otázky, ktorí zo športových funkcionárov sú/budú vzormi pre mladších? Ktorým ľuďia veria? Koľko petícií o športe bolo, je a bude iniciovaných na changenet.sk? Koľko športových schém je podporených na ludialudom.sk? Kedy bola, či niekedy bude téma šport po spravodlivosti, oblasti sociálnych vecí a rodiny, financovaní, životnom prostredí, regionálnom rozvoji a vzdelávaní samostatnou, 7. témou už roky pravidelných tzv. stupavských stretnutí tretieho sektora? Prečo sa športové hnutie tak urputne roky stránilo užšiemu kontaktu a spolupráci s ostatným ľuďmi z neziskovej sféry a či sa to zmení pozitívne už v najbližšom čase?¹⁴⁶

¹⁴⁴ Pozri napr. vecné zhodnotenie 1. novely ZoŠ od Učenej právnickej spoločnosti, o. z. –http://www.ucps.sk/Vecne_zhodnotenie_novely_ZoS_vseobecne_za_UcPS alebo plánovaný projekt združenia vzhľadom na podporu športu samosprávou – KRIŽAN, L. Lepšie riešenia pre riadenie, správu, podporu a rozvoj športu a osobitne športovej infraštruktúry na úrovni územnej samosprávy. In: *Magister Officiorum*, 2018, č. 2, s. 24 – 36.

¹⁴⁵ Pozri viac na http://www.ucps.sk/clanok--2047/Novy_zakon_o_sporte.html

¹⁴⁶ Autor je garant Sektorovej rady – Šport v rámci Národného projektu financovaného z OP

Podstatou demokracie je uznanie práva na existenciu svojho názorového oponenta, nie jeho eliminácia. Podstatou športu nemá byť snaha zvíťaziť pokorením súpera, ale snaha byť lepší. Ako súper dnes, ako ja sám včera. Slovensko je krajina nás všetkých. Každá generácia má právo sa snažiť o svoje šťastie a meniť spoločnosť, v ktorej žije, aby jej deti u nás vyrastali v lepšom športe, ako sme vyrastali my.

Môžeme sa i v športe v roku 2019 a nasledujúcich vybiť v sporoch alebo sa ju môžeme pokúsiť zmeniť k lepšiemu návrhom konkrétnych riešení. Hľadajme teda to, čo nás i po roku 2019 bude spájať, povýšme spoluprácu na lepšom športe na Slovensku nad boje o osobné zásluhy.

Neexistujú totiž žiadne jednoduché riešenia a kalibrácia navzájom súvisiacich detailov môže byť rozhodujúca.

Predpoklad zániku/vzniku nových subjektov, ako mala byť i Programovým vyhlásením vlády plánovaná Rada vlády Slovenskej republiky pre šport, ktorá nebola do mája roka 2019 kreovaná a asi ani nebude na rozdiel od Programovým vyhlásením neplánovanej, no už kreovanej Rady ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pre šport, je treba veľmi pozorne vnímať.

Po dohode s predsedom jedného z 15 poradných orgánov Vlády SR, konkrétne predsedom Rady vlády Slovenskej republiky pre mimovládne neziskové organizácie (minister vnútra) a Splnomocnencom vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, by preto bolo vhodné inovovať zoznam jej dnes 31 členov,¹⁴⁷ ktorými sú zástupcovia mimovládnych neziskových organizácií (MNO), a z ktorých iba 1! (slovom jeden! – aktuálne nie Lubomír Dobřík, ale Jaroslav Ostrčil) by mal byť dnes zástupcom športu.

Cieľ je, aby zastúpenie športu ako nominálne obrovskej časti z celého tretieho sektora bolo reprezentatívnejšie z hľadiska národných športových zväzov, resp. športových klubov i vzhľadom na celkový podiel športových organizácií na počte všetkých u nás existujúcich združení.

Dôležitosť tém ako asignácia, dobrovoľníctvo, pripravovaný register MNO či právna úprava združovacieho práva nielen pre rozvoj športu, ale pre celý rozvoj tretieho sektora a občianskej spoločnosti, tak môže iba vzrásť a šance na ich pozitívne zmeny tiež. Podstatná časť slovenského športu je totiž imanentnou súčasťou nášho tretieho sektora a občianskej spoločnosti a jeho aktéri sú najmä dobrovoľníci v tzv. športovom nevoľníctve.

Efektívna verejná správa a implementovanom od roku 2019 na Úrade splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti pri MV SR s názvom „Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti“.

¹⁴⁷ http://www.minv.sk/?ros_rvmno_clenovia

ALTERNATÍVNE RIEŠENIE SPOROV A ZDRUŽOVACIA SLOBODA – KONOTÁCIE NA HRANE VEREJNÉHO A SÚKROMNÉHO ZÁUJMU

ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION AND FREEDOM OF CIVIC ASSOCIATIONS – RELATIONS ON THE EDGE OF PUBLIC AND PRIVATE INTEREST

JUDr. Jaroslav Čollák, PhD.¹

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

*„Odklon od všeobecného nie vždy znamená posun k lepšiemu,
zvolášť za situácie, ak zákonná licencia nastavovania pravidiel
alternatívneho riešenia sporov môže čiastočne
negovať staré paradigmy ako napr. „quis custodiet ipsos custodes“.*

Anotácia: Autor v predkladanom príspevku skúma verejnoprávne a súkromnoprávne prvky v alternatívnom riešení sporov dostupnom pre subjekty práva v prostredí Slovenskej republiky. Skúma základný vzťah medzi alternatívnym riešením sporov a sústavou všeobecného súdnictva, pričom uvažuje, v akej vzájomnej vzťahovej štruktúre sa tieto „systémy“ riešenia sporov majú nachádzať, a aké sú predpoklady motivácie subjektov súkromného práva využívať alternatívne riešenie sporov – ktoré ako systém konkuruje všeobecnému súdnictvu Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: Alternatívne riešenie sporov, vlastnosti, súdny systém, vzťah, súkromný záujem, verejný záujem.

Anotation: The author in the presented article deals with the public and private features in alternative dispute resolution, which is available to subjects in the Slovak Republic. He tries to find out the basic relationship between alternative dispute resolution and the general judiciary (state) system, considering the interrelationship between these dispute resolution systems. He tries to find the basic preconditions motivating private parties to use alternative dispute resolution - which, as a system, competes with the general judiciary system in Slovak republic.

Keywords: Alternative dispute resolution, features, judiciary system, relation, private interest, public interest.

¹ Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra občianskeho práva – odborný asistent, Advokátska kancelária Čollák a partneri – advokát, Slovenský futbalový zväz – člen Legislatívno-právnej a etickej komisie / člen Komory SFZ pre riešenie sporov. Kontakt: E-mail: jaroslav.collak@upjs.sk / jaroslav.collak@gmail.com

Namietstvo úvodu východiskové tézy

Úvodná myšlienka predznamenáva základný charakter podnetu a dôvodov na formuláciu predmetného príspevku. Postačuje legislatívna možnosť a existencie alternatívneho riešenia sporov vytvorená zákonodarcom, ktorá sa naplní „svojím“ súkromnoprávnym obsahom bez ohľadu na to, čo si o nej myslím záujem verejnoprávny – ergo – zákonodarný? *Bude existovať kategória právnej istoty a záruk minimálnych kvalít prejednávania a rozhodovania sporov v systéme alternatívneho riešenia sporov v prípade, ak zákonodarca popustí súkromnoprávnu iniciatívu na „zelenú líku“ bez akejkoľvek limitácie minimálnych štandardov tohto typu konania?*

V predkladanom príspevku sa pokúsime zamyslieť sa nad problematikou konkurencie verejného, a súkromného záujmu pri alternatívnom prejednávaní a rozhodovaní sporov. Ak pre potreby tohto príspevku uvádzame alternatívne riešenie sporov, myslíme tým na všetky dostupné formy prejednávania a rozhodovania sporov mimo sústavy všeobecného súdnictva Slovenskej republiky tak, ako je toto prejednávanie a rozhodovanie sporov nastavené v zmysle súboru viacerých právnych predpisov (z. č. 160/2015 Z. z. *Civilný sporový poriadok*, z. č. 161/2015 Z. z. *Civilný mimosporový poriadok*, z. č. 162/2015 z. z. *Správny súdny poriadok*, z. č. 757/2003 Z. z. *o sudcoch*, 385/2003 Z. z. *o súdoch a pod.*). Dichotómia vzťahu medzi alternatívnym spôsobom riešenia sporov vo svete známym ako *alternative dispute resolution* (ďalej aj len „ADR“ – v slovenskej forme „ARS“) a prejednaním a riešením sporu súdmi všeobecnej sústavy súdnictva vytvára vzťahovú štruktúru, v ktorej treba skúmať viaceré okruhy právne relevantných otázok.

Ak v tomto príspevku spomíname ARS, myslíme tým akúkoľvek zákonnú možnosť danú právnym poriadkom pre subjekty práva prejednať, a rozhodnúť svoj spor (v rozsahu súkromnoprávneho sporu alebo inej súkromnoprávnej veci) mimo sústavy všeobecného súdnictva. Medzi ARS vzhľadom na dnes aktuálny zákonný stav *de lege lata* preto zaraďujeme:

- Rozhodcovské súdnictvo
- Mediácia
- ARS pre oblasť duševného vlastníctva
- Spotrebiteľská arbitráž
- Atypické orgány na riešenie sporov

1. Sektorové úvahy alternatívneho riešenia sporov na Slovensku

1.1. Rozhodcovské súdnictvo – pohľad stručnou optikou:

Vo vzťahu k rozhodcovskému súdnictvu treba uviesť, že táto oblasť je upravená v z. č. 244/2002 Z. z. *o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov* (ďalej aj „ZORK“), pričom je logické, že ak zákonodarca upravil túto oblasť zákonným spôsobom, upravil aj vzájomný vzťah medzi rozhodcovským konaním a súdmi všeobecnej sústavy súdnictva, a to úpravou žaloby o zrušenie rozhodcovského rozsudku.² V prípade, ak sa v ktoromkoľvek súkromnoprávnom alebo verejnoprávnom vzťahu vyskytne spor o právo, alebo akákoľvek iná otázka, ktorá je medzi dotknutými stranami sporná, subjekty tohto vzťahu sa môžu s cieľom vyriešiť daný problém obrátiť na všeobecné – štátne súdnictvo. Podľa pravidiel, ktorými je riadené civilné sporové, mimosporové, správne súdnictvo a trestné súdnictvo sa tieto subjekty obrátia na všeobecný súd, ktorý danú vec prejedná a rozhodne v súlade s pravidlami konkrétnych súdnych konaní.

V zmysle právneho poriadku Slovenskej republiky je však **možné obmedziť a vylúčiť právomoc všeobecného súdnictva**, čím sa odkloní riešenie sporov zo všeobecného súdnictva Slovenskej republiky na iné orgány riešenia sporov. Táto možnosť obmedzenia právomoci všeobecného súdnictva je založená predovšetkým v ZORK, no v poslednom období sa objavujú tendencie rozširovať pôsobnosť rozhodcovského konania a rozhodcovského súdnictva

² § 40 Dôvody na podanie žaloby

(1) Tuzemský rozhodcovský rozsudok môže byť zrušený príslušným súdom len na základe žaloby účastníka rozhodcovského konania podanej proti druhému účastníkovi rozhodcovského konania, ak

a) účastník rozhodcovského konania preukáže, že

1. nemal spôsobilosť uzavrieť rozhodcovskú zmluvu, rozhodcovská zmluva nebola uzavretá v súlade s právnym poriadkom, podľa ktorého sa na základe dohody zmluvných strán mala rozhodcovská zmluva uzavrieť, alebo že takáto dohoda nebola uzavretá, podľa právneho poriadku Slovenskej republiky,
 2. nebol riadne upovedomený o ustanovení rozhodcu, o rozhodcovskom konaní alebo že mu nebolo umožnené sa zúčastniť na rozhodcovskom konaní,
 3. rozhodcovským rozsudkom sa rozhodol spor, pre ktorý nebola uzatvorená rozhodcovská zmluva, alebo ktorý nie je v medziach rozhodcovskej doložky, alebo že rozsudok prekračuje dosah dohovoru o rozhodcovi alebo dosah rozhodcovskej doložky; ak ale môžu byť časti rozhodcovského rozsudku vo veciach podrobených rozhodcovskému konaniu oddelené od časti rozsudku pojednávajúcich o veciach, ktoré nie sú mu podrobené, súd zruší rozhodcovský rozsudok len v dotknutej časti,
 4. rozhodcovský súd nebol ustanovený, rozhodcovské konanie neprebiehало spôsobom dohodnutým účastníkmi rozhodcovského konania alebo že sa táto dohoda neuzavrela, ak ustanovenie rozhodcovského súdu alebo priebeh rozhodcovského konania bol v rozpore s ustanoveniami tohto zákona, ak tieto skutočnosti mohli mať vplyv na rozhodnutie vo veci samej alebo
- b) súd zistí, že sú dôvody, pre ktoré by boli odopreté uznanie a výkon cudzieho rozhodcovského rozsudku aj bez návrhu účastníka podľa § 50 ods. 2 tohto zákona.

všeobecne, to predovšetkým na základe snahy o odbremenenie nápadu vecí na súdy všeobecného súdnictva. Rozhodcovské konanie je vo svete známe aj pod pojmom „arbitráž“ alebo „medzinárodná arbitráž“ („arbitration“), pričom v posledných rokoch sa jej dostáva čoraz viac pozornosti, a to predovšetkým v medzinárodných podnikateľských vzťahoch medzi obchodnými spoločnosťami z rôznych krajín. Vyriešenie vzájomných sporov týchto nadnárodných či medzinárodných obchodných spoločností má ambíciu byť efektívnym, rýchlym a pre tieto obchodné spoločnosti pohodlným riešením, čo mnohokrát súdy dotknutých národných sústav nedokážu efektívne splniť. Na základe uvedených dôvodov dochádza v medzinárodných podnikateľských vzťahoch často k zmluvnému vylučovaniu právomocí všeobecných súdov a k súvisiacemu zakladaniu právomoci práve orgánov medzinárodnej arbitráže.

Ak bude v podmienkach Slovenskej republiky konkrétny právny vzťah obsahovať tzv. „rozhodcovskú doložku“ splňajúcu minimálne zákonné náležitosti (ak bude platne a účinne uzatvorená), spor z tohto vzťahu plynúci môže rozhodovať stály rozhodcovský súd. Prirodzene, typológiu sporov, ktoré možno prejednávať v rozhodcovskom konaní, vymedzuje ZORK, alebo ďalšie zákony.³ **V prípade sporov, ktoré je možné prejednať a rozhodnúť v rozhodcovskom konaní hovoríme o ich arbitrabilite. Vo všeobecnosti je možné vymedziť arbitrabilitu ako okruh právnych vzťahov, v rámci ktorých bude prípustné, aby spory z nich vznikajúce a súvisiace s nimi boli rozhodované prostredníctvom rozhodcovského konania jedným alebo viacerými rozhodcami. Arbitrabilita tak predstavuje základnú podmienku, pri splnení ktorej právny poriadok príslušného štátu umožňuje využitie mimosúdneho spôsobu riešenia sporu prostredníctvom rozhodcovského konania ako alternatívy k súdnemu konaniu.**⁴ **Arbitrabilné sú v zmysle ZORK občianskoprávne a obchodnoprávne vzťahy, a to s ich ďalšou kvalitatívnou špecifikáciou (ustanovenie § 1 ZORK).**

V zmysle dikcie ZORK je nutné konštatovať, že iné vzťahy ako vzťahy explicitne uvedené v ZORK definujúc právomoc rozhodcovských konaní arbitrabilné nie sú (napr. vzťahy správne, pracovnoprávne a pod.). Tak napríklad

³ ZSRK a pod. Ako príklad negatívneho vymedzenia – vymedzenia okruhu vzťahov, ktoré pred rozhodcovským súdom nemožno rozhodovať môžeme uviesť z. č. 311/2005 Z. z. Zákoník práce v znení neskorších predpisov, ktorý ustanovuje, že zamestnanecké spory rozhoduje výlučne súd. V tomto prípade sa má na mysli všeobecný štátny súd, keďže v ZORK nie je zamestnanecký spor ako typologicky špecifický spor označený za spor arbitrabilný pred rozhodcovským súdom. Podobne: PORUBAN, A. pozn. pod. čiarou č. 84.

⁴ SLAŠŤAN, M. *Spôsobilosť sporov na ich rozhodovanie v rozhodcovskom konaní: arbitrabilita sporov, výklad rozhodcovských doložiek a uplatňovanie nárokov z bezdôvodného obohatenia*. Dostupné online: <http://www.epravo.sk/top/clanky/spsobilost-sporov-na-ich-rozhodovanie-v-rozhodcovskom-konani-arbitrabilita-sporov-vyklad-rozhodcovskych-doloziek-a-uplatnovanie-narokov-z-bezdvodneho-obohatenia-2420.html> (navštívené dňa 3.8.2016).

o možnosti prejednávania majetkových nárokov (sporov) vyplývajúcich z pracovnoprávných vzťahov (sporov) sa už vyjadroval aj Najvyšší súd Slovenskej republiky, keď rozsudkom z 11. septembra 2013 pod sp. zn. 1 Cdo/156/2011 judikoval v tejto otázke negatívny záver (z odôvodnenia: „Rozhodcovské konanie ako alternatívna rozhodovania sporov oproti rozhodovaniu všeobecných (štátnych) súdov s nepochybne rastúcim významom tak zreteľne prekračuje svoje pôvodné poslanie nástroja pre obchodníkov na riešenie ich vzájomných sporov. To, že podľa zákona č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní sa rozhodcovské konanie neobmedzuje iba na majetkové spory z obchodnoprávných vzťahov, ako tomu bolo pri úprave v zákone č. 218/1996 Z. z. o rozhodcovskom konaní (§ 1, § 2 ods. 1 cit. zákona), ale môže sa už uplatniť aj na majetkové spory z občianskoprávných vzťahov (§ 1 ods. 1 zákona), neznamená ale, že sa môže uplatniť /dopadá/ aj na majetkové spory z pracovných vzťahov; pre takéto rozšírenie (extenzívny výklad) nie je žiadny relevantný dôvod. Z procesnej normy jasne vyplýva, že pri právomoci na riešenie majetkových sporov sa zvolil postup uvedenia iba dvoch parciálnych odvetví, keď z rozsahu právomoci občianskoprávneho súdu (§ 7 ods. 1 O. s. p.) zákonodarca pripustil rozhodovať v konaní pred rozhodcovským orgánom majetkové spory z obchodnoprávných a z občianskoprávných vzťahov.“). S takýmto záverom sa dá jednoznačne súhlasiť. Myslíme si, že ak by zákonodarca mal snahu a zámer zahrnúť konkrétne vzťahy pod právomoc rozhodcovského konania, urobil by tak výslovne, ako napr. v prípade ZOM.

Na základe uvedeného je možné tvrdiť, že napr. pracovnoprávne spory a nároky z nich plynúce prejednávať a rozhodovať v rozhodcovskom konaní nie je možné.⁵ Je možné súhlasiť s argumentom, že „pracovnoprávne vzťahy sú vo svojej podstate majetkovým vzťahom (obe zmluvné strany uzatvárajú zmluvu za účelom majetkového prospechu: zamestnávateľ za účelom zisku generovaného zamestnancom a zamestnanec s cieľom obdržať mzdu alebo odmenu). Nie sú uvedené v negatívnom výpočte sporov, ktoré nemožno rozhodovať v rozhodcovskom konaní /§ 1 ods. 3 ZoRK/. Pod neurčité slovo „súdy“ /§ 14 ZP/ by tiež mohol patriť každý orgán uskutočňujúci nezávislý výkon súdnictva“. Súhlasíme však s autorom, že „napriek tomu je potrebné upozorniť, že aplikovanie zákona o rozhodcovskom konaní aj na pracovnoprávne vzťah je vylúčené, pretože žiadny právny predpis explicitne neumožňuje riešenie sporov z pracovnoprávných vzťahov pred rozhodcovskými súdmi.“⁶

Predpokladom prejednávania sporu pred rozhodcovským súdom je platne a účinne uzatvorená rozhodcovská zmluva, ktorá musí obsahovať zákonom

⁵ K tomu bližšie pozri: ČOLLÁK, J. Kto bude riešiť pracovnoprávne spory profesionálnych športovcov a klubov v športe alebo – prečo je (vždy) nutné hľadiť z výšky, dostupné online: http://www.ucps.sk/riesenie_pracovnopravnych_sporov_v_sporte_profesionalny_sportovec_klub_jaroslav_collak (navštívené dňa 3.5.2019).

⁶ PORUBAN, A. Prejednávanie a rozhodovanie pracovnoprávných sporov, dostupné online: <http://www.enoviny.sk/print.phtml?cid=68892> (navštívené dňa 3.5.2019).

požadované náležitosti. **Rozhodcovská zmluva** je dohoda medzi zmluvnými stranami o tom, že všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi nimi vznikli alebo vzniknú v určenom zmluvnom alebo v inom právnom vzťahu, sa rozhodnú v rozhodcovskom konaní.

Subjekty oprávnené zriaďovať stále rozhodcovské súdy:

Dôležitá je taktiež tá skutočnosť, ktoré subjekty môžu byť zriaďovateľmi rozhodcovského súdu. V zmysle ZORK sme v poslednom období zaznamenali vývoj v tejto otázke, keďže dochádzalo postupne k obmedzovaniu subjektov, ktoré sú spôsobilé zriaďovať stále rozhodcovské súdy. Zriaďovateľom stáleho rozhodcovského súdu so sídlom na území Slovenskej republiky mohli byť do 31.12.2018: **záujmové združenie právnických osôb, národný športový zväz, Slovenský olympijský výbor, Slovenský paralympijský výbor alebo komora zriadená zákonom.**⁷

Od 1.1.2019 však zaznamenala táto oblasť ďalší legislatívny vývoj a v tomto smere bol ZORK novelizovaný, pričom dnes tento (ustanovenie § 12 ods. 1) **ustanovuje nasledujúce:**

- *Zriaďovateľom stáleho rozhodcovského súdu so sídlom na území Slovenskej republiky môže byť len **národný športový zväz alebo komora zriadená zákonom**. Právnická osoba je povinná na svoje náklady zriadiť a udržiavať stály rozhodcovský súd, ak to ustanovujú osobitné predpisy.*

Pre niektoré subjekty môže byť zákonom stanovená **povinnosť zriadiť stály rozhodcovský súd**. Právnická osoba je povinná na svoje náklady zriadiť a udržiavať stály rozhodcovský súd, ak to ustanovuje osobitný predpis (napríklad § 90 zákona č. 492/2009 Z. z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov⁸).

⁷ Do výpočtu organizácií, ktoré môžu zriaďovať stále rozhodcovské súdy treba zaradiť profesijné komory ako napr. Slovenská advokátska komora, lekárska komora a pod. Tak napr. Slovenská advokátska komora zriadila stály rozhodcovský súd len nedávno, pričom napríklad Slovenská obchodná a priemyselná komora zriadila Rozhodcovský súd SOPK už viac ako pred 10 rokmi (pozri napríklad zákon Slovenskej národnej rady č. 9/1992 Zb. o obchodných a priemyselných komorách v znení neskorších predpisov, z. č. 114/1951 Z. z. o advokácii v znení neskorších predpisov a pod.).

⁸ „Poskytovatelia platobných služieb sú povinní spoločne alebo prostredníctvom svojho záujmového združenia zriadiť stály rozhodcovský súd a zabezpečiť činnosť stáleho rozhodcovského súdu podľa osobitného zákona o rozhodcovskom konaní, ktorý má sídlo v Bratislave; štatútom tohto stáleho rozhodcovského súdu sa môžu zriadiť aj jeho pobočky.“

Konanie pre rozhodcovským súdom upravuje ZORK, ale poznáme aj niektoré špecifické konania pred rozhodcovskými súdmi (napríklad spotrebiteľské rozhodcovské konanie⁹).

Vzťah rozhodcovského súdnictva a všeobecného štátneho súdnictva je však definovaný aj v rozsahu možnosti súdneho prieskumu rozhodcovského rozhodnutia. ZORK obsahuje úpravu **žaloby o zrušenie rozhodcovského rozsudku**, čím sa zakladá právomoc všeobecného štátneho súdnictva zrušiť rozhodcovský rozsudok (tzv. „súdny prieskum rozhodcovského konania“), ak ten nemá minimálne zákonné náležitosti.

Ako však bolo spomenuté už v úvodných častiach príspevku, treba upozorniť, že súdny prieskum je možný, avšak nie Ústavným súdom Slovenskej republiky. V zmysle Uznesenia Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktoré bolo výsledkom zjednocovania právnych názorom Ústavného súdu Slovenskej republiky *„Ústavný súd Slovenskej republiky nemá právomoc rozhodovať o sťažnostiach proti postupu alebo rozhodnutiam rozhodcovských súdov“*¹⁰, a to aj napriek nekonštantnosti rozhodovacej praxe ÚS SR.¹¹

Rozsudky stálych rozhodcovských súdov sú exekučným titulom v zmysle osobitného zákona.¹² V odbornej spisbe je už známy vzťah medzi rozhodcovským konaním a možnosťou účastníkov rozhodcovského konania žiadať zrušenie rozhodcovského rozsudku pred Ústavným súdom Slovenskej republiky. V zmysle Uznesenia Ústavného súdu Slovenskej republiky ktoré bolo výsledkom zjednocovania právnych názorom Ústavného súdu Slovenskej republiky, *„Ústavný súd Slovenskej republiky nemá právomoc rozhodovať o sťažnostiach proti postupu alebo rozhodnutiam rozhodcovských súdov“* (Uznesenie pléna Ústavného súdu Slovenskej republiky, zn. PLz. ÚS 5/2015 z 18. novembra 2015).

⁹ Osobitné podmienky stanovuje z. č. 335/2014 Z. z. Zákon o spotrebiteľskom rozhodcovskom konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „ZSRK“) pre prejednávane spotrebiteľských sporov v rozhodcovskom konaní. Spotrebiteľské rozhodcovské konanie preto treba odlíšiť od rozhodcovského konania ako takého, pretože obsahuje viacero odlišností predovšetkým vo vzťahu k ochrane spotrebiteľa ako účastníka tohto rozhodcovského konania. Tento zákon definuje aj spotrebiteľský spor (spotrebiteľským sporom je spor medzi dodávateľom⁴ a spotrebiteľom⁵), vyplývajúci zo spotrebiteľskej zmluvy alebo súvisiaci so spotrebiteľskou zmluvou. Spotrebiteľské spory môžu byť v spotrebiteľskom rozhodcovskom konaní rozhodované len na základe spotrebiteľskej rozhodcovskej zmluvy podľa § 3 a len spotrebiteľská rozhodcovská zmluva podľa § 3 môže založiť právomoc stáleho rozhodcovského súdu v spotrebiteľských sporoch).

¹⁰ Uznesenie pléna Ústavného súdu Slovenskej republiky, zn. PLz. ÚS 5/2015 zo dňa 18.11.2015.

¹¹ Bližšie pozri: Uznesenie pléna Ústavného súdu Slovenskej republiky, zn. PL z. ÚS 5/2015 zo dňa 18.11.2015.

¹² Z. č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Čo je podstatné na záver povedať je, že novela ZORK účinná od 1.1.2019 upravila systematiku zrušovania rozhodcovského súdu, keď vyslovene uvádza možnosť zriaďovateľa zrušiť stály rozhodcovský súd (*ustanovenie § 12 ods. 2 písm. b*), ako aj jeho povinného zverejňovanie v Obchodnom vestníku, pričom upravuje podrobne aj systematiku postupu zriaďovateľa (*ustanovenie § 51 ods. 4 až 6 ZORK*).

Vzťah rozhodcovského konania k všeobecnému súdnictvu nad rámec žaloby o zrušenie rozhodcovského rozsudku možno vidieť aj v explicitnom vyjadrení procesnoprávnej aplikácie CSP na tie otázky rozhodcovského konania, ktoré ZORK priamo neupravuje. Vzájomný vzťah rozhodcovského súdnictva a súdnictva „štátneho“ je preto na tomto mieste nutné hodnotiť ako zásadný, pričom treba konštatovať, že zákonodarca síce povoľuje subjektom súkromného práva prejednať a rozhodnúť svoj spor pred stálym rozhodcovským súdom, avšak možnosti zriaďovania – ako bolo uvedené vyššie – obmedzuje, pričom stále zotráva na nutnosti „súdneho prieskumu“ a možnosti „kontroly“ výsledkov rozhodcovského konania všeobecných súdov, a to cestou existencie žaloby o zrušenie rozhodcovského rozsudku. Prirodzene, miera a počet súdnych konaní, ktoré sa skutočne na súdoch všeobecnej sústavy súdnictva rozvinú na základe unesenia bremena tvrdenia strany o vadách rozhodcovského rozsudku – je otázna.

1.2. Niekoľko slov k mediácii

Mediácia ako spôsob riešenia sporov dnes netvorí v občianskoprávných alebo obchodnoprávných vzťahoch – v podmienkach Slovenskej republiky – významnejší podiel na prejednávaní a riešení sporov. Zákon upravuje výkon mediácie, základné princípy, organizáciu a účinky mediácie. **ZOM sa vzťahuje na spory, ktoré vznikajú z občianskoprávných vzťahov, rodinnoprávných vzťahov, obchodných záväzkových vzťahov a pracovnoprávných vzťahov.** Tento zákon sa vzťahuje aj na cezhraničné spory, ktoré vznikajú z obdobných právnych vzťahov, okrem tých práv a povinností, s ktorými strany nemôžu podľa právneho poriadku, ktorým sa tento právny vzťah podľa osobitných predpisov¹³ spravuje, nakladať.

¹³ Napríklad zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov, nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I) (Ú. v. EÚ L 177, 4. 7. 2008), nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 z 11. júla 2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (Rím II) (Ú. v. EÚ L 199, 31. 7. 2007).

Mediácia je mimosúdna činnosť, pri ktorej osoby zúčastnené na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich zmluvného vzťahu alebo iného právneho vzťahu.

Mediátorom podľa tohto zákona môže byť každá fyzická osoba zapísaná v registri mediátorov, na ktorej sa osoby zúčastnené na mediácii dohodnú a ktorá s osobami zúčastnenými na mediácii uzavrie dohodu o začatí mediácie podľa ZOM.

Mediátor má nárok na odmenu za výkon mediácie. Odmena mediátora sa určuje na základe dohody medzi mediátorom a osobami zúčastnenými na mediácii. Mediátor môže byť určený Centrom právnej pomoci podľa osobitného predpisu. Mediátor, osoby zúčastnené na mediácii a iné fyzické osoby prizvané mediátorom alebo osobou zúčastnenou na mediácii k mediácii sú povinné, ak sa strany nedohodnú inak, zachovávať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, ktoré sa dozvedeli v súvislosti s mediáciou.

Dohoda o riešení sporu mediáciou je písomná dohoda medzi osobami zúčastnenými na mediácii o tom, že všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi nimi vznikli alebo vzniknú v určenom zmluvnom vzťahu alebo inom právnom vzťahu, sa pokúsia vyriešiť mediáciou. Osoby zúčastnené na mediácii si v dohode o riešení sporu mediáciou môžu ustanoviť, že dohoda o riešení sporu mediáciou zaväzuje aj ich právnych nástupcov. Ak je zmluva, ktorá je predmetom sporu v mediácii, neplatná, dohoda o riešení sporu mediáciou, ktorá je jej súčasťou, je neplatná len, ak sa dôvod neplatnosti vzťahuje aj na túto dohodu; to neplatí, ak ide o spotrebiteľskú zmluvu. **Za dohodu o riešení sporu mediáciou sa považuje aj dohoda o začatí mediácie.**

Mediátor musí podstúpiť **odbornú prípravu**. Cieľom odbornej prípravy mediátora je získanie osobitných kvalifikačných predpokladov potrebných na výkon činnosti mediátora podľa tohto zákona. Odborná príprava mediátora trvá 200 hodín a je zameraná pomerne na

- a) výučbu o základoch práva, o odvetviach občianskeho práva, pracovného práva, obchodného práva, rodinného práva a právnych predpisov určených na ochranu spotrebiteľa (ďalej len „základy právneho poriadku“),
- b) oblasť interpersonálnej komunikácie, teórie konfliktov a psychologických aspektov ich riešenia,
- c) oblasť pravidiel správania sa mediátora a tréning jeho sociálnych zručností a
- d) vedenie procesu mediácie, prípravu dohody o začatí mediácie a dohody, ktorá je výsledkom mediácie.

Po odbornej príprave mediátor vykoná odbornú skúšku, ktorou sa posudzujú odborné vedomosti, schopnosti a zručnosti uchádzača. Odborná skúška mediátora nie je súčasťou odbornej prípravy mediátora a odbornú

skúšku mediátora musí uchádzač vykonať do troch mesiacov od skončenia odbornej prípravy mediátora. Odborná skúška sa skladá z teoretickej časti a praktickej časti; praktická časť obsahuje riešenie prípadovej štúdie, ktoré zahŕňa všetky fázy mediácie vrátane spísania dohody, ktorá je výsledkom mediácie. Ak uchádzač na odbornej skúške neuspje, má bez opakovania odbornej prípravy právo najneskôr do jedného mesiaca, odkedy na odbornej skúške neuspel, vykonať opakovanú skúšku. Ak uchádzač ani na opakovanej skúške neuspje, má právo na preskúšanie ministerstvom. Uchádzač, ktorý neuspje na opakovanej skúške ani pri preskúšaní ministerstvom, sa o vykonanie ďalšej odbornej skúšky môže uchádzať až po opätovnom vykonaní odbornej prípravy, a to najskôr po uplynutí jedného roka od vykonania neúspešnej opakovanej skúšky.

Odbornú prípravu, skúšku mediátora a preskúšanie mediátora môže vykonávať len akreditovaná vzdelávacia inštitúcia. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky vedie register mediátorov, register mediačných centier a register vzdelávacích inštitúcií.

Za podmienok stanovených v ZOM môže fyzická osoba alebo právnická osoba zriadiť mediačné centrum (ďalej len „zriaďovateľ“). Mediačné centrum je právnická osoba vykonávajúca činnosť podľa ZOM v sídle zapísanom v registri mediačných centier.

Mediačné centrum

- a) určuje osobitné predpoklady a zameranie, ktoré musí spĺňať mediátor uchádzajúci sa o zápis do zoznamu mediátorov vedeného mediačným centrom,
- b) zapisuje mediátorov do zoznamu mediátorov, vedie zoznam a eviduje zmeny v zozname mediátorov zapísaných v mediačnom centre; zoznam a zmeny v zozname mediátorov zverejňuje bezodkladne na svojom webovom sídle,
- c) zabezpečuje materiálne podmienky na výkon mediácie mediátormi zapísanými v zozname,
- d) poskytuje ministerstvu súčinnosť pri výkone právomoci podľa tohto zákona,
- e) organizuje osvetovú činnosť zameranú na podporu mediácie a ďalšie aktivity zamerané na podporu rozvoja mediácie.

Takéto mediačné centrum musí disponovať svojím štatútom v zmysle ZOM. **Mediácia je rozvinutá na základe dohody o začatí mediácie. Na základe tejto dohody** sa osoby zúčastnené na mediácii s mediátorom dohodnú na mediácii konkrétneho sporu; dohoda musí mať písomnú formu a označuje

sa poradovým číslom podľa evidencie vedenej mediátorom v knihe mediácií. Dohoda o začatí mediácie obsahuje najmä

- a) presné označenie osôb zúčastnených na mediácii,
- b) presné označenie mediátora a jeho kancelárie,
- c) vymedzenie konkrétneho sporu, ktorý je predmetom mediácie,
- d) výšku odmeny mediátora, spôsob jej určenia alebo dohodu o bezplatnom výkone mediácie a
- e) dobu, na ktorú je uzavretá, alebo dobu, počas ktorej má mediácia prebiehať.

Výsledkom mediácie je dohoda. Dohoda, ktorá vznikla ako výsledok mediácie, má písomnú formu a je pre osoby zúčastnené na mediácii záväzná. Na základe dohody, ktorá vznikla ako výsledok mediácie, môže oprávnený podať návrh na súdny výkon rozhodnutia alebo návrh na vykonanie exekúcie, ak je táto dohoda podľa podmienok ustanovených v osobitných predpisoch

- a) spísaná vo forme notárskej zápisnice,
- b) schválená ako zmier pred súdom, rozhodcovským orgánom.

Na porovnanie, „závažný rozdiel medzi mediáciou a rozhodcovským konaním spočíva vo výsledku oboch procesov. Možno konštatovať, že výsledky oboch procesov nemožno postaviť sebe na roveň, keďže riešenie, ktoré je výsledkom mediácie nie je záväzné v miere porovnateľnej s rozhodcovským rozhodnutím. Zákon o mediácii v § 15 síce uvádza, že „dohoda, ktorá vznikla ako výsledok mediácie, má písomnú formu a je pre osoby zúčastnené na mediácii záväzná“, avšak hneď v nasledujúcom odseku toho istého paragrafu „zjemňuje“ jej závažný charakter konštrukciou, v zmysle ktorej „na základe dohody, ktorá vznikla ako výsledok mediácie, môže oprávnený podať návrh na súdny výkon rozhodnutia alebo návrh na vykonanie exekúcie, ak je táto dohoda podľa podmienok ustanovených v osobitných predpisoch a) spísaná vo forme notárskej zápisnice alebo b) schválená ako zmier pred súdom, rozhodcovským orgánom.“ Je zrejmé, že výsledok činnosti mediátora vo forme dohody o mediácii nebude vykonateľným bez kooperácie s ďalšími osobami. Vyústením rozhodcovského konania je rozhodcovské rozhodnutie, ktoré je vykonateľné, a proti ktorému neexistuje opravný prostriedok“.¹⁴

¹⁴ Ibidem, in: PALKOVÁ, R.: *Mimosúdne riešenie sporov v Slovenskej republike*.

1.3. Spotrebiteľská arbitráž: mnoho kriku pre nič?

Spotrebiteľská arbitráž je upravená § 3 ods. 6¹⁵ Zákona o ochrane spotrebiteľa, keď zákonodarca uvádza, že spotrebiteľ má možnosť obrátiť sa so svojím sporom na subjekt alternatívneho riešenia sporov, ktorý normuje samostatným zákonom č. 391/2015 Z. z. o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „ARSS“).

Orgánom riešenia týchto sporov môže byť právnická osoba zriadená na účely ochrany spotrebiteľov, pričom ARS tohto typu môže viesť len tzv. „poverená fyzická osoba“ (ustanovenie § 8), ktorá je so subjektom ochrany spotrebiteľov v pracovnoprávnom vzťahu, štátnozamestnaneckom vzťahu, jej štatutárnym orgánom alebo členom štatutárneho orgánu. Možno konštatovať, že zákonodarca v tomto prípade vytvoril typologicky samostatné ARS v oblasti spotrebiteľského práva, pričom rovnako ako v prípade rozhodcovského súdnictva stanovil v ARSS aj konkrétne minimálne štandardy tohto typu konania. Treba však uviesť, že zákonodarca stanovil aj vzťah ARSS a všeobecnej sústavy súdnictva stanovením pravidla, že začatie, prejednávanie alebo aj rozhodnutie orgánu v tomto type konania nebráni domáhaniu sa práv spotrebiteľa na súde všeobecnej sústavy súdnictva (ustanovenie §§ 12, 14 ods. 3 písm. c), 16 ods. 10, 17 ods. 3 písm. b) a c), 17 ods. 6 ARSS).

Cieľom ARSS je vytvorenie novej možnosti pre spotrebiteľov riešiť svoj spor s predávajúcim rýchlo, efektívne, menej formálne a predovšetkým bezplatne, resp. len s minimálnymi nákladmi. Ide o dosiahnutie zmierlivého riešenia, resp. dohody medzi spotrebiteľom a predávajúcim o vyriešení sporu, ktorá sa po súhlase oboch strán s jej znením stáva záväzným právnym podkladom. Orgánom alternatívneho riešenia sporov zo zákona sú Úrad pre reguláciu sieťových odvetí, Úrad pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb a Slovenská obchodná inšpekcia. Slovenská obchodná inšpekcia je navyše v postavení tzv. reziduálneho subjektu, čo znamená, že bude oprávnená riešiť aj také spory, pri ktorých nie je určená kompetencia iných orgánov, okrem sporov vyplývajúcich zo zmlúv o poskytovaní finančných služieb.

Dá sa konštatovať, že tento spôsob riešenia sporov nepožíva u jeho adresátov popularitu, pričom jeho využívanie je pri počte spotrebiteľských tran-

¹⁵ „Každý spotrebiteľ má právo obrátiť sa s cieľom ochrany svojich spotrebiteľských práv na subjekt alternatívneho riešenia sporov. Počas alternatívneho riešenia sporov spotrebiteľ spolupracuje so subjektom alternatívneho riešenia sporov v záujme rýchleho vyriešenia sporu. V prípade cezhraničného sporu má spotrebiteľ právo obrátiť sa na Európske spotrebiteľské centrum, ktoré mu poskytne adresu na doručovanie, elektronickú adresu alebo telefonický kontakt na subjekt alternatívneho riešenia sporov, ktorý je príslušný na riešenie jeho sporu.“

sakcií doslova na minimálnej, ak nie zanedbateľnej úrovni. Podľa výročnej správy príslušného štátneho orgánu za rok 2018,¹⁶ od 1. 1. 2018 do 31. 12. 2018 bolo Slovenskej obchodnej inšpekcii, ako orgánu alternatívneho riešenia sporov, doručených 279 návrhov na začatie alternatívneho riešenia sporov (ďalej len „návrh“). Z ukončených prípadov (190) bolo v prospech spotrebiteľa vybavených celkom 90 prípadov, t. j. 47,37 %. Z celkového počtu je:

- ukončených 207 prípadov
- odmietnutých 41 prípadov (najviac prípadov v súvislosti s neopodstatneným návrhom
- a s nepríslušnosťou subjektu ARS)
- odložených 106 prípadov (v 52 prípadoch spotrebiteľ vyhlásil, že sa rozhodol ukončiť svoju účasť na ARS a to napr. z dôvodu vrátenia kúpnej ceny, výmeny novej časti výrobku po začatí ARS a v 54 prípadoch na základe skutočností zistených počas ARS nebolo zrejmé, že predávajúci porušil práva spotrebiteľa podľa predpisov na ochranu práv spotrebiteľa)
- dohoda bola uzaoretá v 42 prípadoch
- odôvodnené stanovisko bolo vydané v 16 prípadoch
- v 2 prípadoch vzali spotrebiteľky svoje návrhy na ARS späť
- neukončených je 72 prípadov (z toho v 14 prípadoch bol spis kvôli neposkytnutiu súčinnosti zaslaný na I SOI na správne konanie.

1.4. Atypické orgány riešenia sporov

Oblasť atypických orgánov na riešenie sporov je v zmysle stavu *de lege lata* dnes vlastná predovšetkým športovej oblasti. *Ide napríklad o zákon č. 440/2015 Z. z. zákon o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „ZoŠ“)*. Ten svojím obsahom upravuje možnosť zriaďovania tzv. orgánov riešenia sporov v športe, ktoré nemajú charakter rozhodcovských súdov. V týchto prípadoch pôjde o rôzne komory, komisie či inak nazvané orgány riešenia sporov v jednotlivých športoch, ktoré vzniknú medzi členmi konkrétnej športovej organizácie. Je samozrejmé, že mimo týchto orgánov sa v športe môžu vyskytovať aj rozhodcovské sudy. Rozhodnutia týchto orgánov nie sú exekučným titulom v zmysle osobitného zákona. Aktuálnou je teda situácia, že v oblasti združovacieho práva v športe (v oblasti športu) môžu spory prerokovávať tak (i) stále rozhodcovské sudy, rovnako uvádzané (ii) atypické orgány riešenia sporov,

¹⁶ Dostupné online: <https://www.soi.sk/files/documents/vyročne-spravy/vs%202018%20-%20ars.pdf> (navštívené dňa 3.5.2019).

ako aj (iii) všeobecné súdy v prípade, ak daná športová organizácia (národný športový zväz) obsahom svojich predpisov netrvá na prerokovaní sporov medzi jeho členmi mimo sústavy všeobecného štátneho súdництва.¹⁷ Uvedená problematika má však komplexnejšie presahy. Potvrďuje to Čorba: „V oblasti športu sú alternatívne spôsoby riešenia sporov uprednostňované pred všeobecným súdnictwom. Niektoré spôsoby rozhodovania sporov sú nevyhnutným dôsledkom špecifickosti športu a športového súťaženia a týkajú sa sporov, v ktorých nemá zmysel trvať na jurisdikcii všeobecných súdov, ani tu ku konkurencii v jurisdikcii nedochádza. Iné spôsoby však už zavádzajú istú formu konkurencie voči všeobecnému súdnictwou, napríklad pokiaľ ide o rozhodovanie sporov v rozhodcovskom konaní či preskúmaní rozhodnutí orgánov športových zväzov. V týchto prípadoch občas pravidlá športových zväzov narážajú na ustanovenia národného právneho poriadku tej ktorej krajiny, a to nielen pokiaľ ide o otázky právom aprobovaného založenia právomoci orgánov alternatívneho riešenia sporu, ale aj o otázky arbitrability sporov, ktoré by mali byť rozhodované inak ako v súdnom konaní. Ukazuje sa, že športová prax v mnohom nie je v súlade s platným zákonodarstvom, doposiaľ však všeobecné súdy aspoň Slovenskej republiky svojou rozhodovacou činnosťou do tejto praxe výraznejšie nezasiahli.“¹⁸

1.5. Na ceste: tematické presahy

Ako je možné vidieť, zákonodarca postupne uvoľňuje a liberalizuje odklon prejednávania a rozhodovania sporov do oblasti „mimo“ sústavy všeobecného súdництва. **Z hľadiska udržateľnosti tohto prístupu a z plošného hľadiska rigidity a ustálenosti zákonnej úpravy jednotlivých parciálnych oblastí je z nášho pohľadu potrebné skúmať viaceré otázky, ktoré sú prejavom verejného záujmu na ARS.** Ide predovšetkým o záujem zákonodarcu na:

- I. samotnej existencii,
- II. kvantite, kvalite, formách,
- III. spôsoboch rozhodovania sporov v systéme ARS,
- IV. vzťah ARS ku všeobecnému súdnictwu v rozsahu/ústavnému súdnictwu.

¹⁷ Bližšie pozri ČOLLÁK, J. Limity a systematika súdnej ochrany členov občianskych združení – umenie (orientácie) v práve. In: KOVÁČ, J., VEČEŘA, M. (eds). *Umenie a právo. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. 2. 6. 2016, Skalnaté pleso. Bratislava: Slovak Academic Press, 2016, s. 117 – 128. ISBN 9788089607440.

¹⁸ ČORBA, J. O prípustnosti rozhodcovského konania v športových sporoch v Slovenskej republike. In: *Právnik*, roč. 151, č. 11 (2012), s. 1223 – 1242. ISSN 0231-6625.

Z procesného hľadiska je to predovšetkým vzťah medzi ARS a jeho rozhodnutiami a možným súdnym „prieskumom“ týchto rozhodnutí, konkurencie začatého konania pred orgánom ARS a všeobecným súdom vrátane procesnoprávnych následkov v oboch systémoch (*akási sektorová litispendencia*). V rozsahu poslednej menovanej vlastnosti treba preskúmať a dávať dôraz na to, či je možné rozhodnutia vyplývajúce z ARS následne napadnúť na sústave všeobecných súdov, či je možné tieto rozhodnutia rušiť a pod. O problematike vzťahu medzi rozhodnutiami ARS v oblasti združovania občanov ako záujmovej činnosti sme sa venovali na inom mieste,¹⁹ to predovšetkým vo vzťahu k otázke, či tieto rozhodnutia možno napadnúť na civilnom, alebo správnom súdnictve.²⁰

Vzhľadom na obsahové a rozsahové limity predkladaného príspevku sa v ďalšom texte zameriame predovšetkým na **verejnoprávny alebo súkromnoprávny záujem na ARS** – to však len v rozsahu združovania občanov. Pokúsime sa preto jeho obsahom o zodpovedanie otázky, aké entity sú entitami, ktoré jednak (i) môžu vstupovať do procesu „nastavovania“ kvalít ARS v oblasti združovania občanov, kto v (ii) v konečnom dôsledku kvalitu ARS realizuje. Existuje verejný, alebo súkromnoprávny záujem na týchto otázkach? A vôbec, aký záujem a potreba je v spoločnosti prítomná na tom, aby existovalo ARS – so zameraním sa na oblasť združovania občanov?

2. Združovacie právo, verejný a súkromný záujem – teoretická otázka?

Združovaciemu právu sa v poslednom období dostáva nemalaj pozornosti. Združovacie právo tvorí jeden zo základných pilierov demokratického zriadenia spoločnosti a dáva záruky možnosti osôb združiť sa s cieľom naplňať subjektívne ciele, hodnoty, zámery či všeobecne s cieľom realizovať subjektívne práva garantované všeobecne záväznými právnymi predpismi. Východiskovým ustanovením je ustanovenie § 2 ods. 1²¹ ZZO. Združovacie právo sa stalo základom mnohých oblastí, no jeho vplyv sa stal najmarkantnejším práve v oblasti športu, v oblastiach správy a riadenia športových odvetví a vo formách účasti športovcov na výkone športovej činnosti ako takej.

¹⁹ ČOLLÁK, J. Konanie vo veciach politických práv: § 375 – 411, piata hlava, štvrtá časť / Jaroslav Čollák, Anita Filová, Eduard Korpáš – recenzované. In: *Správny súdny poriadok*. - Praha: Nakladateľství C. H. Beck, 2018. - ISBN 9788074006784. - S. 1453 – 1541.

²⁰ Spomenúť kompetenčný senát.

²¹ *Občania môžu zakladať spolky, spoločnosti, zväzy, hnutia, kluby a iné občianske združenia, ako aj odborové organizácie – ďalej len „združenia“ – a združovať sa v nich.*

Združovanie všeobecne je podľa nášho názoru potrebné chápať a vysvetľovať ako (i) záujmovú činnosť fyzických alebo právnických osôb, ktorá (ii) je realizovaná výkonom združovacieho práva ako právneho inštitútu v (iii) oblasti spoločenských vzťahov, ktorá je následne súhrnne definovaná ako konkrétna oblasť (šport, poľovníctvo, profesné združovanie). Právna náuka, a predovšetkým jej teoreticko-právna zvykne robiť závery, že medzi verejným – a súkromným záujmom existuje prirodzený rozpor.

2.1. Alternatívne spôsoby riešenia sporov v oblasti združovacieho práva

Možnosť alternatívneho riešenia sporov mimo vyššie opísanej sústavy všeobecného súdnictva nie je možné nájsť v jednom zákonnom predpise. Možnosť tohto atypického odklonu je nutné hľadať vo viacerých zákonných predpisoch, a to jednak vo vzťahu k (i) možnosti alternatívneho riešenia sporov, a rovnako vo vzťahu k (ii) charakteru a systematike týchto orgánov. Taktiež v prípade záujmu o celistvé spracovanie tejto problematiky treba uvažovať o tom, aký je vzťah tohto alternatívneho riešenia sporov a všeobecnej sústavy súdov,

V podmienkach Slovenskej republiky je dnes možné vystopovať tieto alternatívne spôsoby riešenia sporov, a to predovšetkým v nasledujúcich oblastiach združovania občanov:

- *Občianske združenia,*
- *Športová oblasť,*
- *Profesijné komory.*

Identifikácia verejného a súkromného záujmu

Pokúsiť sa „uchopiť“ verejný a súkromný záujem v oblasti združovania občanov pre oblasť ARS by bolo možné nasledovným spôsobom: zákonodarca vytvára v právnom poriadku predpoklady existencie ARS (verejný záujem), kým členovia občianskych združení majú možnosť upraviť si systematiku ARS pre svoje potreby (súkromný záujem). Vzťah verejného a súkromného záujmu sa prejavuje ešte raz, a to pri možnom napadnutí rozhodnutí, ktoré sú výsledkom ARS, keďže v tomto prípade existuje súkromný záujem na napadnutí a zmene alebo zrušení takéhoto rozhodnutia, a k tomu prislúchajúci verejný záujem na prejednaní a rozhodnutí takéhoto sporu. Dalo by sa preto

povedať, že vo vzťahu medzi združovacím právom, existenciou ARS a sústavou všeobecného súdnictva existuje obojsmerne podmienený vzťah verejného a súkromného záujmu.

2.2. Charakter združovania a súkromný záujem

Súkromný záujem v oblasti združovania a v oblasti ARS hovorí o tom, že predstavitelia občianskych združení môžu v rozsahu súkromnej autonómie si môžu normovať (predovšetkým vnútornými predpismi združení, teda zmluvným základom) spôsoby riešenia sporov vyplývajúcich zo združovacieho práva a združovania spôsobom, aký im vyhovuje.

Ide o nastavenie nasledujúcich otázok:

- *existencia rozhodovacieho orgánu,*
- *inštančnosť rozhodovania,*
- *spôsobu (forma) rozhodovania (rozhodnutí),*
- *obsadenie rozhodovacieho orgánu,*
- *minimálne požiadavky na konanie pred orgánom.*

V zmysle dostupnej a známej judikatúry je možné vystopovať isté – minimálne vlastnosti – nastavovania týchto procesov, ktoré patria do oblasti združovania a tzv. „združovacej autonómie“. **Je možné konštatovať, že všetky vyššie uvedené vlastnosti združovacieho ARS sú prejavom súkromného záujmu členov stojacich za vznikom, a následnou existenciou občianskeho združenia.** Treba však podotknúť, že mnohé z rozhodnutí súdov všeobecnej sústavy súdnictva, ktoré sa vyjadrovali k systematike a kvalite ARS v oblasti združovania, sa týkali súdneho „výkladu“ ustanovenia § 15 ZoZo,²² ktoré však z nášho právneho poriadku zrušené účinnosťou z. č. 125/2016 Z. z. a bolo účinné len do 30. júla 2016. Jeho zrušenie však neznamená, že predmetné vlastnosti ARS v oblasti združovania neplatia aj naďalej, pretože jeho zrušením sa zo ZoZo vytratila iba explicitnosť vyjadrenia právnej ochrany člena občianskych združení, čo však logicky neznamená, že tá dnes neexistuje. Ako

²² § 15 Súdna ochrana: (1) Ak člen združenia považuje rozhodnutie niektorého z jeho orgánov, proti ktorému už nemožno podľa stanov podať opravný prostriedok, za nezákonné alebo odporujúce stanovám, môže do 30 dní odo dňa, keď sa o ňom dozvedel, najneskôr však do 6 mesiacov od rozhodnutia požiadať okresný súd o jeho preskúmanie. (2) Návrh na preskúmanie nemá odkladný účinok. Súd však môže v odôvodnených prípadoch výkon napadnutého rozhodnutia pozastaviť.

sme uvádzali v rozsiahlejšej argumentácii prezentovanej v komentári k SSP,²³ člen občianskeho združenia má možnosť domáhať sa ochrany pred rozhodnutím občianskeho združenia jednak na (i) civilnom súde v zmysle CSP, či prípadne v správnom súdnom konaní podľa SSP. Uvedená situácia sa zdá paradoxná, pretože možno konštatovať, že zákonodarca týmto prístupom absentuje na vymedzenie vzájomného vzťahu medzi ARS v oblasti združovania a súdmi všeobecnej sústavy súdnictva – čo je paradoxné – ak zároveň (*v ostatných oblastiach ARS uvedených v skoršom texte*) tento vzťah upravuje.

Súkromný záujem na nastavení pravidiel združovania v konkrétnom občianskom združení sa prejavuje vo viacerých otázkach, pričom v ďalšom texte sa budeme zaoberať súkromným záujmom pre oblasť ARS v oblasti združovania. **Zákonodarca ponecháva výraznú súkromnú autonómiu prejavujúcu súkromný záujem entít stojacich za združením pri „slobode“ nastavovania ARS v oblasti združovania.**

Je známe, že občianske združenia si môžu doslova slobodne stanovovať napríklad **typy a jednotlivé formy** rozhodovania členských vzťahov a sporov z nich vyplývajúcich. Ako uviedol Najvyšší súd Slovenskej republiky: „*Forma rozhodnutí občianskeho združenia je na jeho vôli. Je vhodné pripomenúť, že úprava § 15 zákona č. 83/1990 Zb. nekladie žiadne osobitné nároky na to, akou formou a spôsobom by malo byť rozhodnutie občianskeho združenia vyjadrené, aby mohlo byť predložené na súdne preskúmanie, a v súlade s autonómiou spolkov (vyvierajúcou z poňatia združovacieho práva podľa čl. 20 Listiny základných práv) ponecháva na každom jednotlivom združení, aby si samo upravilo, ako chce formovať svoje rozhodnutia a informovať o nich vlastných členov.*“ (rozsudok NSČR, sp. zn. 28 Cdo 1050/2014). Rovnako je to napr. v **otázke nastavenia inštančnosti takýchto procesov.** „*Zákon č. 83/1990 Zb. výslovne neurčuje, že by rozhodovanie orgánov občianskeho združenia muselo byť dvojinštančné. Možno si tiež predstaviť jednoinštančné rozhodovanie spolkového orgánu, ktoré môže byť súdne preskúmateľné a môže sa pritom týkať základných práv člena spolku (rozhodnutie valného zhromaždenia alebo iného vrcholného zastupiteľského orgánu)*“ (uznesenie NSČR, sp. zn. 28 Cdo 3345/2012 zo dňa 9. januára 2013). Minimálne štandardy rozhodovania orgánov ARS sa v rôznych prípadoch rôznych súkromnoprávných entít môžu prirodzene výrazne líšiť. Súkromnoprávny záujem na stanovovaní procesných pravidiel konania týchto orgánov môže mať rôznu intenzitu. Výnimočnou je publikácia profesora Sváka v spoluautorstve s Pitekom, ktorá sa ako jediná po dlhom čase komplexne zamýšľa a prezentuje minimálne kvalitatívne štandardy prejednávania

²³ Ibidem ČOLLÁK, J. Konanie vo veciach politických práv: § 375 – 411, piata hlava, štvrtá časť / Jaroslav Čollák, Anita Filová, Eduard Korpáš – recenzované. In: *Správny súdny poriadok*. - Praha: Nakladateľství C. H. Beck, 2018. - ISBN 9788074006784. - S. 1453 – 1541.

a rozhodovania sporov v systéme ARS v prostredí Slovenského futbalu,²⁴ a to v konaniach pred odvolacou komisiou. Autori na základe podrobnej analýzy konkrétnych rozhodnutí odvolacej komisie SFZ uvádzajú,²⁵ že v rozhodovacej činnosti tohto zväzového orgánu sa premietajú princípy rozhodovania:

- **ústavné**
 - *princíp právneho štátu,*
 - *materiálneho právneho štátu,*
 - *zákaz retroaktivity,*
 - *ne bis in idem,*
 - *nemo turpitudine suam alegare potest*
 - *ius ex iniuria non oritur*
 - *vigilantibus iura scripta sunt*
- **športové,**²⁶ ktoré sú zakotvené v
 - **olympijskej charte:**
 - čestnosť, fair play, mier, priateľstvo, solidarita.
 - **v stanovách SFZ:**
 - fair play, olympizmus, odbornosť, slušnosť, primeranosť, efektívnosť a hospodárnosť, kauzalita, apolitickosť, lojalita, spravodlivý proces.

Autori spomínajú aj to, že v rozhodovacej činnosti tohto orgánu boli identifikované niektoré procesnoprávne princípy reagujúce na špecifickosť športu, ako napr.: *favorizácia výsledku dosiahnutého vo futbalovom stretnutí pred rozhodovaním o tomto výsledku za „zeleným stolom“, princípy práva na spravodlivé súdne konanie, právo na prístup k súdu, princípy naliehavého športového záujmu a mnohé ďalšie – sektorové (cháp futbalové) princípy rozhodovania sporov.*

2.3. Požiadavky na verejný záujem zákonodarcu

Myslíme si, že problematika ARS by nemala ostať v očiach zákonodarcu iba v podobe uzákonenia možnosti subjektov súkromného práva zriaďovať si tieto orgány. Občianske združenia sú také právne entity, ktoré možno ozna-

²⁴ Bližšie pozri: SVÁK, J., PITEK, L. *Šport, futbal a právo vo svetle rozhodnutí odvolacej komisie slovenského futbalového zväzu*. Wolters Kluwer, 2019, ISBN: 978-80-571-0016-4,

²⁵ Ibidem, s. 23 – 47.

²⁶ Pri tejto kategórii autori uvádzajú, že z ústavných princíпов odvodila komisia aj základné princípy športového práva, ktorých prameň rozlišujú vo vzťahu k ústave, a stanovám SFZ.

čif za subjekty, ktoré na základe ARS rozhodujú o právach a povinnostiach svojich členov. Súkromnoprávny záujem je v tomto prípade zreteľný. Je však možný vznik situácie, že občianske združenie je aktívne v oblasti, ktorá má charakter verejnej správy. Tak je to napr. v prípade občianskych združení – národných športových zväzov. Ak je to tak, potom by zákonodarca nemal rezignovať na stanovenie minimálnych štandardov jednak na

- *prejednávanie,*
- *obsadenie,*
- *rozhodovanie týchto orgánov.*

V prípadoch, keď má zákonodarca vedomosť o tom, že orgány združení rozhodujú v oblasti verejnej správy (*profesijné komory, národné športové zväzy pri disciplinárnych konaniach*) by mal stanoviť minimálne štandardy tohto rozhodovania. V tom vidíme prvok verejného záujmu, ktorý by mal byť v tomto prípade vlastný práve zákonodarcovi. Otázka znie, či je záujmom zákonodarcu stanovovať akési minimálne štandardy prejednávania a rozhodovania sporov aj v prípadoch, keď koná orgán riešenia sporov občianskeho združenia aj v ostatných prípadoch – teda v oblasti privátnej autonómie mimo oblasti verejnej správy – iba v rovine členských vzťahov. Je možné vidieť verejný záujem aj v tejto oblasti?

Nazdávame sa, že to tak je iba v prípade, ak zákonodarca stanovuje povinnosť mať takéto orgány na riešenie sporov (ZoŠ), pričom v prípadoch, keď existenciu a vlastnosti prejednávania a rozhodovania sporov prenecháva na vôľu členov združení by stanovenie štandardov rozhodovania malo byť ponechané na autonómiu združení.

2.4. Vzťah ARS k súdnemu konaniu de facto a de iure

Na tomto mieste sa chceme zamerať na to, akým spôsobom by mal byť nastavený vzťah medzi ARS a možnosťou zmeny rozhodnutí ARS ako jeho výsledku. To, že tieto rozhodnutia (akékoľvek rozhodnutia) občianskych združení je možné napadnúť na súde všeobecnej sústavy súdnictva je aktuálne na základe z. č. 460/1992 Zb. *Ústavy v z. n. p. (ďalej aj len „Ústava“)* a jej článku 127. Ako sme spomínali vyššie, podľa charakteru rozhodnutia a konania, ktoré mu na združovacej úrovni predchádzalo, závisí, či toto rozhodnutie možno napadnúť na civilnom alebo správnom súdnictve.²⁷ Ak pre potreby tohto člán-

²⁷ Bližšie pozri: ČOLLÁK, J. Konanie vo veciach politických práv: § 375 – 411, piata hlava, štvrtá

ku uvádzame „možnosť napadnúť“ rozhodnutie občianskeho združenia pred súdom všeobecnej sústavy súdnictva, myslíme tým (*s istou dávkou akademickej nepresnosti*) na možnosť člena občianskeho združenia napadnúť rozhodnutie ARS orgánu združenia na všeobecnom súde, a to na základe existencie právnej ochrany člena občianskeho združenia, ktoré bolo do roku 2016 stelesnené v ustanovení § 15 ZoZo. Účinnosťou z. č. 125/2016 Z. z. však zo ZoZo toto ustanovenie vypadlo, čo však logicky neznamená, že člen občianskeho združenia nemá možnosť právnej ochrany voči združenárskym ARS rozhodnutiam.

Predmetom tejto časti príspevku však nie je úvaha nad touto vzťahovou štruktúrou, ale nad tým, ako by mala byť nastavená táto možnosť zmeny či napadnutia týchto rozhodnutí. Mala by sa niesť v rovine liberálneho nastavenia so širokými možnosťami „žalobnej“ argumentácie, alebo by mala byť táto možnosť obmedzená a istým spôsobom limitovaná? Paralelu by sme mohli vidieť v odvolacom konaní, či prípadne dovolacom konaní a v nastavení odvolacích či dovolacích dôvodov. Dostupné sú dokonca rozhodnutia súdov, ktoré hovoria o verejnom záujme na prejednaní žalôb napádajúcich rozhodnutí združení: „Z interných sporov sa nevylučujú aj iné žaloby, pokiaľ vyhovujú nasledujúcim podmienkam, t. j. testu prípustnosti: a) predchádzajúce zmierovacie konanie, b) vzniknutá ujma žalobcovi (materiálna, osobnostná), c) vysoká intenzita naplnenia, d) protiprávnosť konania druhej strany (rozpor so zákonom/stanovami), e) spoločenský záujem na prejednaní veci (rozsudok NSČR, sp. zn. 28 Cdo 2916/2006 zo dňa 30. januára 2008).

Ako je z procesnoprávných predpisov (CSP, CMP) zrejmé, zákonodarca istým spôsobom limituje možnosti a skutočnosti, na základe ktorých možno napadnúť prvoinštančné súdne rozhodnutie. Katalóg dostupných argumentov odvolateľa či prípadne dovolateľa sa zreteľne zužuje a okrem uvedeného zákonodarca normuje aj prípustnosť odvolania a dovolania. Je preto namieste otázka, ako by mala byť nastavená možnosť napadnutia združenárskeho rozhodnutia ako výsledku ARS na všeobecnom súde. V tomto nastavení identifikujeme zreteľný verejný záujem, nakoľko

- liberálnym prístupom zákonodarca umožňuje súdom všeobecnej sústavy súdnictva preskúmať a rozhodnúť rozhodnutie, ktorého existenciu sám pripustil
- prístupom hovoriacim o istej obmedziteľnosti žalobných argumentov vo vzťahu k napadnutiu združenárskeho rozhodnutia zákonodarca potvrdzuje význam ARS a rozhodnutí, ktoré tento systém prejednávania a rozhodovania sporov produkuje

Ak by sme sa pokúsili zhrnúť faktický a právny stav tohto stavu dnes, môžeme konštatovať, že v prípadoch, v ktorých člen združenia napáda rozhodnutia a smeruje na civilné súdnictvo v zmysle CSP, ustanovenie § 137 CSP poskytuje členovi združenia žalobu, ktorej minimálne štandardy a náležitosti žiadnym spôsobom nenormuje. Je však rovnako namieste zamyslieť sa nad otázkou, či člen združenia môže napadnúť akékoľvek rozhodnutie občianskeho združenia. **Myslíme si, že súdy všeobecnej sústavy súdnictva by mali preskúmať a rozhodovať o žalobách proti rozhodnutiam občianskych združení iba v prípadoch, keď mohlo mať konkrétne rozhodnutie občianskeho združenia dopad na postavenie člena občianskeho združenia.** K obdobným záverom dospel aj Najvyšší súd Českej republiky, keď sa vyjadril aj k tejto otázke, a to využitím teleologickej redukcie: *„Pri rozširovaní okruhu prípustných spolkových žalôb je potrebné zachovať triezvosť a zdržanlivosť súdu. Výpočet kritérií prípustnosti spolkových žalôb je otvorený a nemožno predpokladať, že by jednotlivé kritériá mali byť splnené kumulatívne. Interpretácia rozhodných právnych prameňov, zahrňujúca tiež podporné použitie zmienených kritérií, musí zohľadňovať aj konkrétne okolnosti prípadu. S použitím metodologického prístupu – teleologickej redukcie – rozhodnutím podľa § 15 zákona o združovaní občanov nie je účelné považovať akékoľvek rozhodnutie v rámci činnosti združenia, aby sa súd nestal ‚akýmsi dozorcom nad spolkovým dianím‘, ale je dôležité k problému pristúpiť individuálne, hoci aj s ohľadom na prípadné dôsledky súdneho rozhodnutia“* (rozsudok NSČR, sp. zn. 28 Cdo 2304/2011 zo dňa 14. septembra 2011).

Ako paralelu môžeme vnímať už spomínané ustanovenie § 40 a nasl. ZORK, keď žaloba na zrušenie rozhodcovského rozsudku (*ako typický predstaviteľ vzťahu medzi rozhodcovským konaním a všeobecnou sústavou súdov*) obsahuje zákonnú úpravu dôvodov, na základe ktorých ju je možno podať. Možno preto konštatovať, že zákonodarca vo verejnom záujme ustanovil možnosť rozhodcovského prejednávania a rozhodnutia sporu realizujúc tak súkromný záujem strán zmluvy v prípade založenia právomoci rozhodcovského súdu rozhodcovskou doložkou, ale zároveň rovnako – vo verejnom záujme – stanovil pravidlá, na základe ktorých možno rozsudok rozhodcovského súdu napadnúť a následne – preskúmať štátnou autoritou.

Možnosť napadnúť rozhodnutie občianskeho združenia na Ústavnom súde Slovenskej republiky závisí od povahy tohto združenia, pretože judikatúra rozlišuje možnosť napadnúť žalobou rozhodnutia občianskych združení konajúcich ako orgány verejnej správy, a tých, ktoré považuje za osoby rýdzo súkromnoprávneho charakteru. Argumentáciu, ktorú poskytol Ústavný súd Slovenskej republiky v konkrétnom prípade, je možné považovať za potvrdenie jeho ustálenej praxi – nemožnosť podania sťažnosti podľa čl. 127 Ústavy voči osobe súkromnoprávneho charakteru.

Zaujímavým argumentom je, že ÚSSR považuje rybársky zväz za rýdzo súkromnoprávnou osobu (*uznesenie ÚSSR, sp. zn. III. ÚS 205/07 zo dňa 21. augusta 2007*). Túto argumentáciu však nemožno bezpochyby zovšeobecňovať, pretože existujú občianske združenia, ktorých činnosť môže spĺňať znaky činnosti a charakteru orgánu verejnej správy, pričom typickým príkladom sú občianske združenia v oblasti športu, ktoré – ako je možné jednoznačne uzavrieť – disponujú právomocou rozhodovať o právach a povinnostiach svojich členov, a toto rozhodovanie môže byť rozhodovaním v oblasti verejného záujmu, keďže verejný záujem upravuje samotný zákonný predpis upravujúci ich postavenie²⁸. Ak to tak je, a v prípade konkrétneho rozhodovania by takýto zväz konal ako orgán verejnej správy, jeho rozhodnutie bude preskúmateľné v správnom súdnom konaní podľa SSP.

Že takýto súdny prieskum pripúšťa aj judikatúra súdov, podľa nášho názoru pripúšťa aj nasledujúce uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky: *„Na zodpovedanie otázky, či je, alebo nie občianske združenie orgánom verejnej správy, je potrebné vychádzať zo skutočnosti, či je alebo nie je naň zákonom prenesený výkon časti verejnej moci. Tie, na ktoré nie je prenesený výkon časti verejnej moci, sú čisto súkromnoprávnymi subjektmi. V spolkovej agende nie je možné preskúmať v správnom súdnom konaní rozhodnutia, činnosť alebo nečinnosť orgánov občianskeho združenia, pokiaľ ho nemožno považovať za orgán verejnej správy. Správnymi orgánmi môžu byť aj orgány záujmovej samosprávy a ďalších právnických osôb, pričom sú nutné dve podmienky a to, že im musí byť zákonom (nie však stanovami alebo iným vnútorným predpisom) zverené rozhodovanie o právach a povinnostiach fyzických či právnických osôb, a taktiež musí ísť o rozhodovanie v oblasti verejnej správy“* (*uznesenie NSSR, sp. zn. 4 Sžnč 1/2010 zo dňa 25. januára 2011*).

3. Záverečné úvahy v snahe o odpoveď na úvodnú myšlienku

Príspevok sa pokúšal v nerozvláčajnej a vecnej forme uvažovať nad charakterom dostupných spôsobov alternatívneho riešenia sporov v podmienkach Slovenskej republiky. O téme sme sa snažili uvažovať na základe skutočnosti, že jednotlivé formy ARS treba vnímať v kontotáciách postupnej liberalizácie a favorizácie súkromnoprávného záujmu o ich využívanie. Argumenty pre ich popularitu stoja na strane všeobecného súdництва – dĺžka konania, ná-

²⁸ Z. č. 440/2015 Z. z. zákon o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ustanovenie § 2: **Verejný záujem v športe:** „Verejným záujmom v športe je podpora a rozvoj športu mládeže, zabezpečenie prípravy a účasti športovej reprezentácie Slovenskej republiky (ďalej len „športová reprezentácia“) na významnej súťaži, ochrana integrity športu a podpora zdravého spôsobu života obyvateľstva.“

klady, efektivita, dopady na skutočnosť adresátov práva – v tomto prípade – strán sporov.

Ak ARS existuje a ak je možné konštatovať, že zákonodarca umožňuje subjektom súkromného práva využívať ich existenciu, treba nevyhnutné doplniť – zákonodarca by mal stanovovať podmienky a minimálne vlastnosti prejednávania a rozhodovania sporov v systéme ARS. Ak to robí v istej kvalite poznateľnej dnes, môžeme konštatovať, že tieto podmienky by sa mohli (a mali) postupne precizovať. Táto argumentácia nehovorí o nutnej komplikácii či detailizácii, ale o kvalitatívnom raste minimálnych štandardov konania pred ARS. Má súkromnoprávna entita využívajúca ARS ambíciu vytvárať si na jej priebeh zložité vzorce „života“, vyváženosti procesných postupov a pravidiel či nárokov na obsadenie rozhodovacej autority, alebo to musí na druhej strane urobiť zákonodarca „tľmočiac“ tak verejný záujem na minimálnych štandardoch prejednávania a rozhodnutia sporu v systéme ARS?

Odpoveď je zjavne zložitejšia, ako sa na prvý pohľad môže zdať. Súkromnoprávna entita zriaďujúca systém prejednávania sporov ARS má logicky také ambície komplikácie a kvalitatívneho nastavovania si priebehu a rozhodovacieho procesu konania ARS, aké od tejto entity vyžaduje zákonodarca. Inak povedané, prioritným záujmom bude dodržať minimálne zákonné štandardy, a nad ich rámec ísť veľmi ojedinele. Na druhej strane je asi pravdou, že subjekty ako banková asociácia, Slovenská advokátska komora a pod. budú mať záujem na detailizácii konania pred týmito orgánmi s cieľom „popularizovať“ profesionalitu týchto orgánov, čo sa potvrdzuje znením poriadkov upravujúcich vnútorné vlastnosti týchto orgánov, ktoré sú dostupné aj on-line.²⁹

Okrem uvedeného sa otvára zásadná otázka, ako by mal byť nastavený vzájomný vzťah výsledkov ARS vo vzťahu k možnostiam subjektov napadnúť tieto rozhodnutia na všeobecných súdoch. Mali by mať tieto subjekty možnosť napadnúť tieto výsledky ARS na všeobecných súdoch? Čím by mali mať možnosť argumentovať? Mal by byť systém nastavenia vzájomného vzťahu ARS a všeobecného súdnictva nastavený na základe „základných charakteristík“ neúplnej apelácie známej zo vzťahu základného – a odvolacieho konania v zmysle CSP, alebo na základe základných charakteristík iného „opravného konania“?

Tieto otázky si podľa nášho názoru zasluhujú ďaleko väčšiu pozornosť, ako je to v prípade záveru tohto príspevku, pričom vyslovujeme neskromný cieľ, že sa týmto otázkam budeme aj naďalej venovať a skúmať ich možné odpovede. Ak znela úvodná myšlienka stojaca za dôvodmi formulácie tohto

²⁹ Tak napríklad Poriadok Stáleho rozhodcovského súdu SAK: <https://www.sak.sk/sud/app/rules/procedure> (navštívené dňa 3.5.2019).

príspevku: „*Odklon od všeobecného nie vždy znamená posun k lepšiemu, najmä v situácii, ak zákonná licencia nastavovania pravidiel alternatívneho riešenia sporov môže čiastočne negovať staré paradigmy ako napr. ‚quis custodiet ipsos custodes‘, potom aj po jeho dokončení musíme vyvodiť konkrétne zistenie. Ním – po dôkladnom premýšľaní – je nasledujúci výrok: **súkromnoprávny záujem na alternatívnom riešení sporov sa bude vždy niesť v rovine liberalizmu a snahy o zjednodušovanie procesov, ktoré v rozhodovacích schémach mimo ARS – ergo – vo všeobecnom súdnictve nefungujú.** Zákonodarca by však aj napriek uvedenému mal garantovať, že oblasť ARS nastavil v istej minimálnej kvalite, pričom túto kvalitatívnu základňu možno zvyšovať akoukoľvek nadstavbou. **Verejnoprávny záujem na existencii minimálnych štandardov konania v systéme ARS by však mal byť zrejmý, a nemal by byť len ideou, ktorá v systéme ARS požíva výsady neviditeľnosti.***

Zákonodarca by v tomto prípade mohol s pokojom zaspávať, a súkromnoprávny subjekt na druhej strane barikády by si v systéme ARS s pokojom v duši mohol za dosiahnuté procesné úspechy navzájom – udeľovať uznese-
nia vo forme ručne zdobeného papyrusového zvitku potvrdzujúceho predloženie dôkazu v konaní. Bol papyrus potrebný? Nebol. Chceli ho zriaďovatelia ARS a subjekty podriaďujúce sa tomuto konaniu? Áno. Zdá sa, že v tomto prípade by platilo povestné: aj koza ostala celá a aj vlk je sýty.

ADMINISTRATÍVNOPRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ POLITICKÝCH STRÁN PODĽA ZÁKONA O VOLEBNEJ KAMPANI¹

POLITICAL PARTIE'S ADMINISTRATIVE LIABILITY PURSUANT TO ACT ON ELECTION CAMPAIGN

doc. JUDr. Matej Horvat, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá administratívnoprávnu zodpovednosťou politických strán ako jednej z foriem právnických osôb, v ktorej sa využíva združovacie právo politického charakteru. O tejto zodpovednosti diskutujeme z hľadiska zákona o volebnej kampani – zákona č. 181/2014 Z. z. Ťažiskom príspevku je analýza hmotnoprávnych ustanovení zákona o volebnej kampani o skutkových podstatách správnych deliktov, ktoré môžu politické strany spáchať, a taktiež procesnoprávnych ustanovení.

Kľúčové slová: združovanie, politické strany, administratívnoprávna zodpovednosť politických strán, zákon o volebnej kampani

Abstract: The paper deals with administrative liability of political parties as one of the forms of legal persons in which the right of association of a political nature is used. This liability is discussed from the perspective of the Electoral Campaign Act – Act no. 181/2014 Coll. The focus of the paper is to analyse the substantive provisions of the Electoral Campaign Act on the merits of administrative offenses that political parties may commit, as well as its procedural provisions.

Key words: right of association, political parties, administrative liability of political parties, Electoral Campaign Act

1. Úvod alebo niekoľko slov o Štátnej komisii pre voľby a kontrolu financovania politických strán

Združovanie ako politické právo je vymedzené v čl. 29 Ústavy Slovenskej republiky. Podľa odseku 1 tohto článku sa právo slobodne sa združovať zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach. Vo vzťahu k politickým stranám a politickým hnutiam (ďalej len „politické strany“) má význam odsek 2 a 4 tohto článku. Podľa

¹ Tento príspevok je publikovaný ako súčasť výskumnej úlohy podporenej grantom Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Slovenskej akadémie vied VEGA č. 1/0686/18 Prieskum právoplatných individuálnych správnych aktov v kontexte právnej istoty a spravodlivosti.

nich občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich. Politické strany a politické hnutia, ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu.

Ústava Slovenskej republiky tak garantuje právo združovať sa v politických stranách na území Slovenskej republiky len občanom Slovenskej republiky.² Právna teória tradične vyčleňuje možnosť združovať sa v politických stranách od všeobecnej právnej úpravy združovania podľa zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov.³ Zákonná právna úprava združovania v politických stranách sa nachádza v zákone č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach. Realizácia tohto ústavne zaručeného politického práva slúži nielen na participáciu občanov na politickom živote v štáte, najmä prostredníctvom aktívneho a pasívneho volebného práva do volených štátnych orgánov, ale najmä na participovanie na politickej a ekonomickej moci v štáte.⁴

Zákondarca ďalej upravuje pravidlá, akými sa politické strany riadia, aj v zákonoch č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a v č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach. Prvý spomínaný zákon vymedzuje aj postavenie Štátnej komisie pre voľby a kontrolu financovania politických strán.

Vymedzenie Štátnej komisie pre voľby a kontrolu financovania politických strán (ďalej len „Štátna komisia“) je dôležité z tohto hľadiska, že ide o ten orgán, ktorý podľa zákona je správnym orgánom vyvodzujúcim administratívnoprávnu zodpovednosť voči politickým stranám. Štátna komisia sa v § 13 ods. 1 zriaďuje ako nezávislý orgán na kontrolu financovania politických strán a politických hnutí, riadenie volieb a zisťovanie výsledkov volieb. Štátna komisia má 14 členov. Desať členov delegujú do Štátnej komisie politické strany, ktoré v ostatných voľbách získali zastúpenie v Národnej rade Slovenskej republiky. Po jednom členovi Štátnej komisie deleguje predseda Ústavného súdu Slovenskej republiky, predseda Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, generálny prokurátor a predseda Najvyššieho kontrolného úradu. Členstvo v Štátnej komisii je verejnou funkciou. Členom Štátnej komisie môže byť občan Slovenskej republiky, ktorý má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, je bezúhonný, spôsobilý na právne úkony v plnom roz-

² VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 66.

³ HAŠANOVÁ, J. *Správne právo. Všeobecná a osobitná časť*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2011, s. 185 a s. 187.

⁴ VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2012, s. 84.

sahu, má vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa a dosiahol vek najmenej 35 rokov. Tá istá osoba môže byť členom Štátnej komisie najviac v dvoch po sebe nasledujúcich funkčných obdobiach.

Štátna komisia rozhoduje v zbore. Štátna komisia je uznášaniaschopná, ak sú na zasadnutí prítomné aspoň tri štvrtiny jej členov. Na platnosť rozhodnutia je potrebná nadpolovičná väčšina hlasov všetkých členov. Ak Štátna komisia hlasuje o tom, či bolo porušené volebné moratórium, či bolo porušené moratórium na zverejňovanie prieskumov verejnej mienky, o registrácii kandidátnej listiny alebo o vyčiarknutí kandidáta z kandidátnej listiny, sú potrebné na schválenie uznesenia tri štvrtiny hlasov všetkých členov Štátnej komisie. Ak dôjde k rovnosti hlasov, rozhodujúci je hlas predsedu Štátnej komisie (§ 15 ods. 2 zákona o podmienkach výkonu volebného práva).

Výdavky na činnosť Štátnej komisie a úradu sa uhrádzajú z rozpočtu ministerstva vnútra. Rozpočet finančných prostriedkov na činnosť Štátnej komisie a úradu prerokuje ministerstvo vnútra so Štátnou komisiou. Ministerstvo vnútra zabezpečuje organizačné, materiálno-technické a personálne podmienky na činnosť Štátnej komisie a úradu (§ 15 ods. 6 zákona o podmienkach výkonu volebného práva).

Kompetencie Štátnej komisie sú vymedzené v § 16 zákona o podmienkach výkonu volebného práva.

Vo všeobecnosti sa postaveniu Štátnej komisie právna teória nevenuje, a to ani v komentári k tomuto zákonu, kde ju označuje za vrcholný volebný orgán.⁵ Orosz uvádza, že z pomenovania Štátnej komisie vyplýva, že ide o orgán, ktorý plní nielen úlohy vrcholného riadiaceho orgánu pre všetky typy volieb, ale aj funkciu vrcholného orgánu na kontrolu financovania politických strán, čo už samo osebe vyvoláva obavy, či bude všetky zákonom vymedzené úlohy spôsobilá efektívne plniť.⁶

Z hľadiska správneho práva zrejme pôjde o orgán *sui generis*, na ktorý je zákonom prenesený výkon štátnej správy. Pôjde teda o priameho vykonávateľa štátnej správy.

⁵ DOMIN, M. Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 106.

⁶ OROSZ, L. In: OROSZ, L., MOLEK, P., SVÁK, J., ŠIMÍČEK, V. Volebné právo a súdny prieskum volieb v Českej republike a Slovenskej republike. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 305.

2. Správne delikty politických strán – hmotnoprávne aspekty

Správne delikty politických strán sú vymedzené v § 19 ods. 1 a 2 zákona o podmienkach výkonu volebného práva.⁷

Prvostupňovým správnym orgánom na vyvodenie zodpovednosti voči politickej strane môže byť Štátna komisia (odsek 1) alebo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo vnútra“) (odsek 2).

Štátna komisia môže prejednávať len dve skutkové podstaty správnych deliktov, a to správny delikt

- a) vedenia volebnej kampane v čase menej ako 48 hodín pred dňom konania volieb a
- b) zverejnenia výsledku volebných prieskumov v čase 14 dní pred dňom konania volieb a v deň konania volieb až do skončenia hlasovania a v prípade konania druhého kola volieb prezidenta, tak aj v čase sedem dní pred dňom konania druhého kola volieb a v deň konania volieb až do skončenia hlasovania.

Možno si povšimnúť, že z hľadiska objektívnej stránky týchto deliktov platí, že ich možno spáchať len v rámci určitého zákonom presne vymedzeného časového obdobia; ide o nepovinnú súčasť objektívnej stránky ako znaku skutkovej podstaty správneho deliktu, ktorú však správny orgán musí preukázať, keďže v týchto prípadoch sa skutkovou podstatou táto skutočnosť priamo vyžaduje.

V prípade, ak je politická strana uznaná za vinnú zo spáchania týchto správnych deliktov, hrozí jej pokuta od 30 000 eur do 300 000 eur.

Prvostupňovým správnym orgánom môže byť aj ministerstvo vnútra. Vo vzťahu k tomuto ústrednému orgánu štátnej správy vymedzuje zákon o volebnej kampani v písm. a) až g) celkovo sedem skutkových podstát správnych deliktov, ktoré môžu spáchať politické strany. Syntézou týchto skutkových podstát možno uviesť, že ide o skutkové podstaty, ktoré sú naplnené

- a) porušením presne vymedzených povinností blanketovým odkazom na konkrétne zákonné ustanovenie,
- b) nedoručením dokladov, záverečnej správy alebo neposkytnutím informácie,

⁷ V ostatných odsekoch tohto ustanovenia sú vymedzené ďalšie správne delikty; ich subjektom je však buď fyzická osoba, alebo právnická osoba, ktorá nie je politickou stranou.

- c) prekročením prípustnej sumy nákladov na vedenie volebnej kampane,
- d) porušením akejkolvek ďalšej povinnosti, ktorú zakotvuje zákon o volebnej kampani (zvyšková klauzula).

V prípade, ak je politická strana uznaná za vinnú zo spáchania týchto správnych deliktov, hrozí jej pokuta od 10 000 eur do 100 000 eur.

Možno si povšimnúť, že jedinou možnou sankciou, ktoré hrozí politickej strane, je pokuta. Zákonodarca pokuty vymedzil v relatívne prísnej podobe, keď upravil nielen hornú hranicu pokuty, ale aj spodnú hranicu sadzby pokuty, a to v relatívne vysokej úrovni (10 000 eur, resp. 30 000 eur).

Pri ukladaní pokuty a rozhodovaní o jej výške pritom zákon vymenúva tradičnú trojicu kritérií, na ktoré správne orgány majú prihliadať, a to závažnosť, spôsob konania a trvanie protiprávneho stavu.⁸ Myslím si, že správny orgán je povinný prihliadnúť aj iné kritériá, nielen na tie, ktoré sú vymedzené v zákone o volebnej kampani, ale na akékoľvek špecifiká, na ktoré „narazí“ v priebehu preukazovania skutkového stavu veci. Výpočet zvolený zákonodarcom v tomto prípade preto nemožno vnímať ako taxatívny, ale ako minimálny štandard kritérií, na ktoré správny orgán musí prihliadnúť. Tento výklad možno podporiť najmä s ohľadom na princípy dobrej verejnej správy a osobitne práva na riadne odôvodnenie rozhodnutia, ktoré zakotvuje tak Odporúčanie CM/Rec (2007)7 Výboru ministrov Rady Európy o dobrej verejnej správe, ako aj Odporúčanie R (91)1 Výboru ministrov Rady Európy o správnych sankciách.⁹

Rozhodne ako kritérium „poľahčujúcej okolnosti“ by sa malo do úvahy vziať najmä dobrovoľné odstránenie vzniknutého protiprávneho stavu, prípadne spolupráca so správnym orgánom po začatí správneho konania s cieľom zabrániť vzniku daného stavu v budúcnosti (*compliance* program). Ako „príťažujúca okolnosť“ by sa mala vziať do úvahy recidíva či vznik škody tretím osobám.¹⁰

Z hľadiska návrhov *de lege ferenda* by bolo vhodné uvažovať aj o iných typoch sankcií než o pokute. Medzi druhmi sankcií, ktoré využíva slovenský

⁸ Kritériá na rozhodovanie o správnej sankcii treba identifikovať a aplikovať, čo je úlohou aplikujúceho orgánu, t. j. správneho orgánu. Úlohou zákonodarcu je vytvoriť systematický a ucelený poriadok, ktorý by potrebné kritériá obsahoval a aby boli identifikovateľné; HARMULÁKOVÁ, Z. *Správne delikty právnických osôb – vybrané inštitúty a problémy*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 205.

⁹ Pozri KOŠIČIAROVÁ, S. *Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy*. Bratislava: Iura Edition, 2012, s. 347 a nasl.

¹⁰ K princípom (kritériám) ukladania sankcií pozri HORVAT, M. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 166 a nasl.

zákonodarca, ešte možno zaradiť najmä zákaz činnosti, prepadnutie veci, či zhabanie veci.¹¹ Domnievam sa, že možno uvažovať o všetkých týchto druhoch sankcií.

Rozdiel medzi prepadnutím veci a zhabaním veci spočíva v tom, že prepadnutie veci je sankcia a zhabanie veci je ochranné opatrenie.¹²

Vec sa vo všeobecnosti definuje ako hmotný predmet, ktorý je ovládateľný a slúži potrebám ľudí, pričom môže ísť o neživý predmet alebo živého tvora (zvíra), dokonca aj o ovládateľnú prírodnú silu. Tu však pod pojmom vec rozumieme hmotný predmet, ktorý je významný z hľadiska spáchania priestupku, ktorý je predmetom priestupkového konania.¹³

Prepadnutie veci a zhabanie veci by prichádzalo do úvahy v takých prípadoch, keď daná vec bola použitá na spáchanie správneho deliktu alebo bola na to určená, alebo bola správnym deliktom získaná či nadobudnutá za vec získanú správnym deliktom. Analogicky potom zhabanie veci by prichádzalo do úvahy v takom prípade, ak vec síce nepatrí páchatelovi správneho deliktu, ale zhabanie veci si vyžaduje bezpečnosť osôb alebo majetku alebo iný všeobecný záujem.¹⁴

Vo vzťahu k skutkovým podstatám podľa zákona o volebnej kampani si možno prepadnutie veci alebo zhabanie veci predstaviť v prípade, ak by došlo k vedeniu volebnej kampane v čase menej ako 48 hodín pred dňom konania volieb. V tomto prípade by mohlo dôjsť k prepadnutiu vecí, ktoré boli použité na vedenie volebnej kampane (napríklad billboardy, noviny, reklamné letáky a pod.), prípadne aj peňažné prostriedky na túto činnosť určené. Zhabať by sa tieto veci (billboardy, noviny, reklamné letáky) mohli v takom prípade, ak by ich vlastníkom nebola politická strana, ale napríklad marketingová agentúra.

Ako ďalšia možná sankcia by prichádzal do úvahy aj zákaz činnosti. Zákaz činnosti má zabrániť páchatelovi správneho deliktu vykonávať určitú činnosť. Má najmä preventívny charakter a jeho účelom je zabrániť možnému opakovaniu páchania správneho deliktu. Obsah a rozsah zákazu činnosti správny orgán presne a jednoznačne určí vo výroku rozhodnutia. Páchatelovi možno uložiť súčasne zákaz viacerých činností, v súvislosti s ktorými spáchal správny delikt.¹⁵

¹¹ Pozri bližšie HORVAT, M. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 133 a nasl.

¹² Porovnaj SPIŠIAKOVÁ, H. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 130.

¹³ POTÁŠCH, P. a kol. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Žilina: Eurokódex, 2016, s. 82.

¹⁴ Pozri § 15 a 18 zákona o priestupkoch.

¹⁵ Primerane porovnaj SREBALOVÁ, M. In: SREBALOVÁ, M. a kol. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 70.

Jednoznačne si myslím, že túto sankciu by bolo možné uložiť len v prípade najväznejších porušení zákona, prípadne pri recidíve páchatela správneho deliktu. Správnym orgánom, ktorý by mohol túto sankciu ukladať, by mala byť len Štátna komisia a nie ministerstvo vnútra. Je to z toho dôvodu, lebo Štátna komisia je zo zákona tvorená ako nezávislý orgán, čo však v prípade ministerstva, na ktorého čele stojí reprezentant vládnucej moci, nie je tak. Aj keď členov Štátnej komisie tvoria nominanti politických strán, na druhej strane oni sami nemôžu byť členmi politickej strany a rovnako tak pomer členov komisie nominovaných koalíciou a opozíciou je polovica doplnená o osoby, ktoré boli nominované mimo rámca politických strán.

Vo vzťahu k určeniu dĺžky zákazu činnosti by som sa prihovárал za takú dĺžku, ktorá neprekračuje volebné obdobie, aby sa zákaz činnosti nestotožnil s neprimeraným zásahom do možnosti slobodnej voľby demokratických reprezentantov vo volenom zbore, napríklad do dvoch rokov.

Z hmotnoprávneho hľadiska zákon o volebnej kampani upravuje aj lehotu na vyvodenie zodpovednosti. Pokuty podľa tohto zákona možno uložiť v subjektívnej lehote do jedného roka odo dňa, keď sa Štátna komisia alebo ministerstvo vnútra dozvedelo o porušení zákona, najneskôr však v objektívnej lehote do troch rokov od porušenia zákona. Kombinácia subjektívnej jednoročnej a objektívnej trojročnej lehoty je najčastejším druhom kombinácie týchto lehôt vo vzťahu k zániku zodpovednosti za správne delikty právnických osôb,¹⁶ a preto k nemu nemožno mať teoretické ako ani praktické pripomienky. Teoreticky možno uvažovať o predĺžení lehoty subjektívnej na dva roky; takéto predĺženie lehoty by však mala indikovať najmä aplikačná prax správnych orgánov.

3. Správne delikty politických strán – procesnoprávne aspekty

Procesnoprávne ustanovenia vyvodenia zodpovednosti vymedzujú odseky 13 až 15 § 19 zákona o volebnej kampani. Tieto ustanovenia upravujú vzťah tohto zákona k Správnemu poriadku (odsek 13) a vymedzujú odlišnosti oproti tejto všeobecnej procesnoprávnej úprave (odseky 14 a 15).

Z odseku 13 sa dozvedáme, že na vyvodenie zodpovednosti voči politickej strane sa použije subsidiárne Správny poriadok s odlišnosťami zakotvenými v zákone o volebnej kampani.

Odchýlky oproti tejto úprave sú len dve a obidvoje sa týkajú možnosti

¹⁶ Pozri HORVAT, M. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 100.

podať riadny opravný prostriedok voči rozhodnutiu správneho orgánu. V prípade, ak rozhodnutie vydala Štátna komisia ako prvostupňový správny orgán, vtedy zákon *expressis verbis* vylúčil možnosť podania riadneho opravného prostriedku (odvolania) voči tomuto rozhodnutiu.

Táto skutočnosť neznamená, že toto rozhodnutie nemožno preskúmať správnym súdom. Všeobecná podmienka na súdny prieskum rozhodnutí orgánov verejnej správy totiž je, že došlo k vyčerpaniu riadneho opravného prostriedku. Ako však vyplýva z § 7 písm. a) Správneho súdneho poriadku, táto podmienka tu je len vtedy, ak osobitný predpis podanie tohto opravného prostriedku vôbec umožňuje. Tam, kde podanie tohto opravného prostriedku zákon vylučuje, tam možno preskúmať aj prvostupňové rozhodnutia orgánov verejnej správy. Prvostupňovým správnym súdom bude krajský súd v Bratislave¹⁷ a vo veci bude rozhodovať trojčlenný senát správneho kolégia tohto súdu zložený z predsedu a dvoch sudcov.¹⁸

Myslím si, že zakotvenie vylúčenia možnosti podať riadny opravný prostriedok je vhodné, pretože Štátna komisia nemá nadriadený orgán, a preto v prípade, ak by bol zachovaný systém opravných prostriedkov, tak o veci by opätovne rozhodovala Štátna komisia. V tomto prípade by nedošlo ani len k zmene v rámci funkčnej príslušnosti, čiže by rozhodoval tento istý orgán v rámci Štátnej komisie, a tým sú členovia Štátnej komisie ako kolektívneho orgánu.

Zaujímavejšou alternatívou je potom alternatíva, keď je prvostupňovým správnym orgánom ministerstvo vnútra. Vo všeobecnej rovine, ak prvostupňovým správnym orgánom je ústredný orgán štátnej správy, druhostupňovým správnym orgánom je vedúci tohto orgánu, ktorý rozhoduje na základe návrhu osobitnej komisie. Riadny opravný prostriedok sa v tomto prípade nevolá odvolanie, ale rozklad.¹⁹ Ak by bola zachovaná táto štruktúra opravného prostriedku, potom by o podanom rozklade rozhodoval minister vnútra na základe návrhu mím zriadenej osobitnej (rozkladovej) komisie.

Zákonodarca však v tomto prípade ustanovil, že voči rozhodnutiu ministerstva vnútra možno podať opravný prostriedok, ktorým je odvolanie

¹⁷ V tejto súvislosti si dovoľm krátku poznámku, že zákon o podmienkach výkonu volebného práva vo svojom texte nikde neuvádza sídlo Štátnej komisie.

¹⁸ Pozri § 13 ods. 2 a § 23 ods. 1 Správneho súdneho poriadku.

¹⁹ Pozri § 61 Správneho poriadku. K rozkladu ako k opravnému prostriedku pozri napríklad ŠKROBÁK, J. *Preskúmanie neprávoplatných rozhodnutí vydaných v správnom konaní*. Bratislava: PraF UK, 2014, s. 171 – 178; KOŠIČIAROVÁ, S. *Správny poriadok. Komentár*. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 281 – 286; HORVAT, M. Osobitosti rozkladu ako riadneho opravného prostriedku. In: ZDRAŽILOVÁ, P., KLIKOVÁ, A (eds.). *Kolegiálni orgány ve veřejné správě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2013, s. 44 – 53.

a o tomto odvolaní bude rozhodovať Štátna komisia. Hoci v slovenskej legislatíve sme svedkami mnohých zaujímavých výnimiek zo všeobecne zaužívaných pravidiel,²⁰ dovoľm si tvrdiť, že táto výnimka je zo všetkých asi najzaujímavejšia a najnečakanejšia.

K týmto netradičným výnimkám radím (najmä)

- a) rozhodovanie podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, kde v prípade konania o sprístupnení informácie obcou je prvostupňovým orgánom obecný úrad a až druhostupňovým orgánom starosta;²¹ netradičnosť tu pramení z toho, že obecný úrad podľa zákona o obecnom zriadení zabezpečuje organizačné a administratívne veci obecného zastupiteľstva a starostu, ako aj orgánov zriadených obecným zastupiteľstvom, pričom tento zákon a ani Ústava Slovenskej republiky ho nepovažuje za orgán obce;²²
- b) postupy v prípade rozhodovania okresných úradov, kde ak ide o rozhodovanie okresného úradu, ktorý nemá sídlo v kraji, tak rozhoduje o opravnom prostriedku okresný úrad v sídle kraja, ak osobitný zákon neustanovuje inak, avšak ak na prvom stupni rozhoduje okresný úrad v sídle kraja, potom je odvolacím orgánom jemu nadriadený orgán (t. j. zvyčajne ústredný orgán štátnej správy);²³ nezvyčajne tu pôsobí najmä fakt, že o jednej a tej istej veci môžu rozhodovať typovo dva rôzne druhy orgánov, pričom kritériom rozhodovania je len tá skutočnosť, či na prvom stupni rozhodoval okresný úrad v sídle kraja, alebo nie.²⁴

V oboch zmienených prípadoch možno konštatovať, že hoci ide o netradičné legislatívne riešenia, tak naďalej platí, že opravné prostriedky a systém, kto o nich bude rozhodovať, je relatívne tradičný, keďže bude o nich rozhodovať orgán zaradený do organizačnej štruktúry verejnej správy, ktorý má v istom zmysle nadriadené postavenie voči prvostupňovému orgánu.

To však v prípade zákona o volebnej kampani neplatí; o opravnom pro-

²⁰ Vo vzťahu k výnimkám práve vo vzťahu k právnym účinkom riadnych opravných prostriedkov pozri HORVAT, M. Právne účinky riadnych opravných prostriedkov na rozhodnutie o správnom delikte. In: VRABKO, M. a kol. *Verejná správa na rázcestí*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 119 – 126.

²¹ Pozri § 19 ods. 2 zákona o obecnom zriadení.

²² Zákon o slobodnom prístupe k informáciám tu zrejme priznáva obecnému zastupiteľstvu administratívno-právnu subjektivitu a prepožičiava mu v tejto veci postavenie správneho orgánu výlučne len v rozhodovaní v tejto veci; pozri aj KOŠIČIAROVÁ, S. *Zákon o obecnom zriadení. Komentár*. Žilina: Eurokódex, 2018, s. 102.

²³ Pozri § 4 ods. 2 písm. b) zákona o organizácii miestnej štátnej správy.

²⁴ Hoci okresné úrady v sídle kraja majú rozšírenú pôsobnosť oproti ostatným okresným úradom (pozri zmienený § 4 ods. 2 zákona o organizácii miestnej štátnej správy), naďalej platí, že nejde o dva rozličné druhy (alebo kategórie) orgánov štátnej správy; naďalej ide o jednu kategóriu, a to okresné úrady.

striedku voči ministerstvu vnútra ako ústrednému orgánu štátnej správy sa vytvoril druhostupňový orgán, ktorý nie je zaradený v hierarchickej štruktúre štátnej správy. Ústrednému orgánu štátnej správy sa tu, inými slovami, vytvára nadriadený orgán. Dôvod, pre ktorý zákonodarca pristúpil k tomuto riešeniu, nie je celkom zrejmý; dôvodová správa k zákonu o volebnej kampani k tomuto bodu totiž úplne mlčí.²⁵

Na druhej strane však možno aspoň kvitovať, že o opravnom prostriedku rozhoduje nezávislý orgán. V konečnom dôsledku však vznikla paradoxná situáciu, keď vlastne o jednej a totožnej veci rozhodujú dva úplne od seba nezávislé orgány. V praxi tak môže vzniknúť zaujímavá otázka, ako je to vlastne so záväznosťou právneho názoru „druhostupňového orgánu“ voči „prvostupňovému orgánu“, a najmä jeho vymožením podľa § 59 ods. 3 Správneho poriadku

Myslím si, že ak zákonodarca zakotvil nemožnosť podania odvolania v prípade, keď rozhoduje v prvom stupni Štátna komisia, mohol túto skutočnosť zachovať aj v prípade rozhodovania ministerstva vnútra a možnosť podania opravného prostriedku vylúčiť aj v tomto prípade. Platí to o to viac, lebo ministerstvo vnútra je ústredným orgánom štátnej správy, ktoré organizačne zabezpečuje voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, voľby prezidenta Slovenskej republiky, voľby do orgánov územnej samosprávy a do Európskeho parlamentu.

4. Záver

Združovanie občanov v politických stranách je významným politickým právom, ktoré je garantované občanom Slovenskej republiky. Výrazom participácie na politickom vedení správy vecí verejných je zakladanie a činnosť politických strán. Tie majú zákonmi Slovenskej republiky ustanovené práva a povinnosti. Osobitne sú práva a povinnosti politických strán upravené v súvislosti s voľbami.

Zákon o volebnej kampani upravuje skutkové podstaty správnych deliktov, ktorých subjektom sú politické strany. Tento článok sa zamerával na poukázanie na znenie týchto skutkových podstatí, pričom analyzoval tak hmotnoprávne aspekty, ako aj procesnoprávne aspekty vyvodenia zodpovednosti voči politickej strane, ak naplní niektorú zo skutkových podstatí. V článku sme poukázali na viacerá problematické ustanovenia zákona o volebnej kampani,

²⁵ Dostupné na <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=387284>>, navštívené 2019-04-11.

ktoré vyplývajú zo súčasnej právnej úpravy. V rámci syntézy poznatkov sme tiež prezentovali viaceré návrhy *de lege ferenda*, ktoré by podľa môjho názoru pomohli systém vyodenia zodpovednosti voči politickej strane zefektívniť.

Použitá literatúra:

- DOMIN, M. *Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018.
- HAMULÁKOVÁ, Z. *Správne delikty právnických osôb – vybrané inštitúty a problémy*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017.
- HAŠANOVÁ, J. *Správne právo. Všeobecná a osobitná časť*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2011.
- HORVAT, M. *Administratívnoprávna zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017.
- HORVAT, M. Osobitosti rozkladu ako riadneho opravného prostriedku. In: ZDRAŽILOVÁ, P., KLIKOVÁ, A (eds.). *Kolegiálni orgány vo verejnej správe*. Brno: Kanceláň verejného ochránce práv, 2013.
- HORVAT, M. Právne účinky riadnych opravných prostriedkov na rozhodnutie o správnom delikte. In: VRABKO, M. a kol. *Verejná správa na rázcestí*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018.
- KOŠIČIAROVÁ, S. *Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy*. Bratislava: Iura Edition, 2012.
- KOŠIČIAROVÁ, S. *Správny poriadok. Komentár*. Šamorín: Heuréka, 2013.
- KOŠIČIAROVÁ, S. *Zákon o obecnom zriadení. Komentár*. Žilina: Eurokódex, 2018.
- OROSZ, L., MOLEK, P., SVÁK, J., ŠIMÍČEK, V. *Volebné právo a súdny prieskum volieb v Českej republike a Slovenskej republike*. Bratislava: C. H. Beck, 2016
- POTÁSCH, P. a kol. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Žilina: Eurokódex, 2016.
- SPIŠIAKOVÁ, H. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015.
- SREBALOVÁ, M. a kol. *Zákon o priestupkoch. Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2015.
- ŠKROBÁK, J. *Preskúmanie neprávoplatných rozhodnutí vydaných v správnom konaní*. Bratislava: PraF UK, 2014.
- VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2012.
- VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Matej Horvat, PhD.
matej.horvat@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra správneho a environmentálneho práva
Šafárikovo nám. č. 6
P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
Slovenská republika

O ZDRUŽOVANÍ ZAMESTNANCOV V ODBOROVÝCH ORGANIZÁCIÁCH V 21. STOROČÍ

ABOUT THE UNIONISATION OF EMPLOYEES IN TRADE UNIONS IN THE 21ST CENTURY

Mgr. Marián Mészáros

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Anotácia: Tento príspevok sa zaoberá združovaním zamestnancov v odborových organizáciách v dvadsiatom prvom storočí. Autor v tomto príspevku reaguje na aktuálne právne otázky združovania zamestnancov v podmienkach Slovenskej republiky. Ide pritom o dve právne témy, ktoré sú podľa autora tohto príspevku v súčasnosti najdôležitejšie v tejto oblasti. Prvou témou je nepriama novela zákona o združovaní občanov,¹ ktorou bola zrušená možnosť členov odborových organizácií podať tzv. spolkovú žalobu proti rozhodnutiu niektorého z orgánov odborovej organizácie, proti ktorému už nebolo podľa stanov možné podať opravný prostriedok. Druhou témou je zneužívanie práva slobodne sa združovať v odborových organizáciách, ktorá vznikla v súvislosti s konaním niektorých subjektov v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: odborár, odborová organizácia, zamestnanci, kolektívne pracovné právo, sloboda združovania, spolková žaloba, zneužitie práva

Annotation: This paper deals with the unionisation of employees in trade unions in the 21st century. In this paper, the author responds to current legal issues of unionisation of employees in trade unions in the Slovak Republic. There are two legal issues that, according to the author of this paper, are currently the most important in this area. The first topic is the indirect amendment to the Act on Associations of Citizens, which abolished the possibility for members of trade union organizations to submit a so-called association action against a decision of one of the trade union bodies against which it has not been possible to lodge an appeal under the statutes. The second issue is the of abuse of the right to freely associate in trade unions, which arose in connection with some entities in the Slovak Republic.

Key words: trade unionist, trade union, employees, collective labour law, freedom of association, association action, abuse of law

Úvod

Právo slobodne sa združovať patrí bezpochyby k najdôležitejším výtobyt-kom demokracie a právneho štátu. Aby praktický výkon tohto práva nebol

¹ Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov (*d'alej len „zákon o združovaní občanov“*).

iluzórny, je dôležité, aby právny poriadok obsahoval dostatočné mechanizmy a nástroje výkonu tohto práva.

Okrem možnosti konania občianskeho združenia navonok sú nevyhnuté aj nastavenia práv a povinností vo vnútri občianskeho združenia. Keďže považujeme právo slobodne sa združovať za výdobytok demokracie a právneho štátu, považujeme za vhodné, aby aj vnútorná organizácia občianskeho združenia zodpovedala princípom minimálne právneho štátu, v ideálnom prípade aj demokratickým pravidlám,² a teda aby mal každý jeho člen právne nástroje na ochranu svojich oprávnených záujmov. Takýmto nástrojom bola podľa názoru autora tohto príspevku práve spolková žaloba, ktorá sa v súčasnosti účinnej právnej úprave, v podmienkach Slovenskej republiky, už nenachádza.

Ako a prečo sa z nášho právneho poriadku (omylom) vytratila možnosť preskúmania rozhodnutia orgánu občianskeho združenia súdom (na základe spolkovej žaloby)? Aké má právne možnosti ochrany svojich oprávnených záujmov člen občianskeho združenia, resp. odborovej organizácie v súčasnosti? Práve na tieto otázky sa pokúsime dať čitateľovi odpovede v nasledujúcom článku.

Právna úprava odborových organizácií je v slovenskom právnom poriadku upravená, s určitými odchýlkami, totožne s právnou úpravou odborových organizácií. Preto ak budeme v ďalšom texte hovoriť o odborovej organizácii, bude tento text rovnako platiť aj pre občianske združenia *per se* a naopak. V prípade odchylnej úpravy bude na túto skutočnosť čitateľ upozornený.

Ambíciou autora nebolo vyčerpávajúcim spôsobom podať výklad o všetkých dostupných právnych prostriedkoch, ktoré má člen odborovej organizácie (*d'alej len „odborár“*) v súčasnosti k dispozícii, ale vypichnúť tie základné a poukázať na to, čo považuje autor za problematické.

Druhou témou tohto príspevku je zneužívanie práva zo strany odborára, resp. odborovej organizácie, ktorá vznikne s cieľom využívať predovšetkým práva, ktoré patria odborovej organizácii u zamestnávateľa, pričom táto odborová organizácia nemá žiadne skutočné väzby na tohto zamestnávateľa, u ktorého „pôsobí“.

K druhej téme sa budeme snažiť poukázať na konanie konkrétneho subjektu v Slovenskej republike, pričom toto konanie na základe jeho znakov nemôžeme posúdiť inak ako zneužívanie práva.

² Demokracia v rámci vnútorného usporiadania, za súčasného právneho stavu, nie je podmienkou. Autor sa v rámci svojej praxe stretol napríklad aj s občianskym združením, v ktorom bola zavedená (nastavená) despotickej duarchia.

Historický exkurz k združovaciemu právu a spolkovvej žalobe

Hoci vznik právnických osôb možno datovať až do obdobia 18. až 19. storočia, faktické združovanie osôb možno badať už v dávnej histórii. S cieľom dosahovať spoločné ekonomické, politické či iné zámery sa ľudia združovali už od nepamäti.³

Z histórie sú známi i stúpenci silného štátu, ktorí nepodporovali aktivizmus združovania sa v spoločnosti. Išlo o známe mená ako Hobbes či Rousseau. Tí podporovali absolutistickú silu štátu, kde združovanie osôb do korporácií či spolkov predstavuje potenciálne ohrozenie suverenity štátu.⁴

Začiatky spolkového práva je možné badať už v časoch rímskeho práva, keď vznikali útvary s právnou spôsobilosťou a právami a povinnosťami. Tieto právnické osoby mali formu rôznorodých korporácií či dobročinných nadácií a ústavov. Taktiež právna úprava kládla podmienky na existenciu korporácií limitáciou minimálneho počtu členov a úpravou stanov. Spočiatku sa nevyžadovala regulácia ich vzniku, avšak koncom republiky došlo k prechodu na povoľovací režim štátnych orgánov.⁵

Znaky združovania nieslo i spolčovanie sa v cechoch s cieľom zastupovať záujmy remeselníkov a remesiel. A hoci cechy mali niektoré zo znakov spolkov,⁶ nemožno ich úplne označovať ako ich skorších predchodcov (pre účel ich zriadenia, ktorými boli ekonomické aktivity).

V 19. storočí tvorili v Rakúsko-Uhorsku korporácie dôležitú súčasť spoločenského života. Vznikali spolky najrôznejšieho druhu a postupne došlo k zakotveniu práva zakladať spolky v Stadionovej ústave,⁷ ktorých činnosť však bola pod policajným dohľadom.

Spolkový zákon z roku 1849 zjednodušil podmienky vzniku nepolitických nevýrobných spolkov, ktoré mohli vzniknúť po splnení ohlasovacej povinnosti. Prísny dohľad si však monarchia zachovala nad spolkami, ktoré boli schopné ovplyvňovať verejnú mienku.

V roku 1867 vstúpil do účinnosti zákon o spolčovacom práve,⁸ ktorý platil až do roku 1951, a taktiež bol významnou inšpiráciou pre vznik súčasného zá-

³ Knapp, V. O právnických osobách. In: *Právnik*, 1995, roč. 134, č. 10 – 11, s. 980.

⁴ Gajdošová, M. *Združenia a právo slobodne sa združovať*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 60.

⁵ *Ibidem*, s. 64.

⁶ Členstvo, vymedzený účel, samospráva, ...

⁷ Stadionova ústava alebo (marcová) oktrojovaná ústava, alebo oktrojovaná ríšska ústava bola „Ríšska ústava“, ktorej tvorcom bol gróf Stadion, vydaná v Olomouci 7. marca 1849 (súčasne s rozohnaním Kroměřížského snemu). Bola prvou ústavou platnou na území dnešného Slovenska.

⁸ Zákon č. 134/1867 r. z. o spolčovacom práve v znení neskorších predpisov (*d'alej len „zákon o spolčovacom práve“*).

kona o združovaní občanov. Tento zákon síce neobsahoval definíciu spolku, avšak generálne bol spolok chápaný ako dobrovoľné a trvalé spojenie niekoľkých osôb, ktoré je reprezentované samostatnou osobou, vzniknuté s cieľom dosiahnuť vymedzený životný účel.⁹

Stanovy spolku okrem informácií ako zdroje prostriedkov na zriadenie spolkov (či ich iné príjmy), prípadné sídlo spolku, podrobne upravovali i práva a povinnosti členov spolku. Vzájomný pomer medzi členom spolku a spolkom sa považoval za **vzťah súkromnoprávny**, a preto s cieľom ochrániť svoje práva boli členovia oprávnení obrátiť sa na **spolkový zmierovací súd**, avšak za určitých okolností aj na **riadny súd**.

V prípade vnútorných sporov mali stanovy upravovať spôsob zloženia, zvolania, ako aj rozhodovania tzv. zmierovacieho súdu. Vnútorné spory v rámci spolku sa teda riešili zmierovacím súdom či inak určeným orgánom spolku. Vtedajšia judikatúra však hovorila i o možnosti členov po rozhodnutí sporu pred zmierovacím súdom, obrátiť sa (do jedného roka) na riadny súd s možnosťou domáhať sa splnenia svojich súkromnoprávných nárokov zo spolkového pomeru. **Právo na súdnu ochranu sa týkalo i žalôb proti vyhláseniu člena zo spolku.**¹⁰

Po Októbrovom diplome¹¹ a následnej Judexkuriálnej konferencii¹² začala nová etapa občianskych práv, ktorým chýbalo ústavné zakotvenie. Spolkové právo bolo upravené iba nariadeniami ministerstva vnútra, ktoré nad nimi vykonávalo dozor, viedlo ich evidenciu a schvaľovalo ich stanovy.¹³

Po vzniku Československa sa realizovalo ústavné zakotvenie občianskych a politických práv v Ústave z roku 1920¹⁴ a až do účinnosti zákona o dob-

⁹ Dusil, V., Kliment, J. *Spolky, shromáždění a politické strany podle práva československého*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 15.

¹⁰ Judikatúra k zmierovaciemu súdu: Hye-Hugelmann 1891/1911, Váž. Civ. 1668, 11.809, 12.652, Váž. Civ. 4772, Váž. Civ. 11.479. In: Dusil, V., Kliment, J. *Spolky, shromáždění a politické strany podle práva československého*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 45.

¹¹ Vydaním Októbrového diplomu v roku 1860 sa obnovila konštitučná monarchia a ukončilo sa obdobie tzv. Bachovho absolutizmu.

¹² Po páde Bachovho absolutizmu, keď na základe Októbrového diplomu bolo obnovené pôvodné uhorské feudálne právo, bolo treba rozhodnúť o tom, ako sa má obnoviť kontinuita s feudálnym uhorským právom a čo sa má recipovať z rakúskeho kodifikovaného práva, aby sa vytvoril jednotný právny poriadok. Výsledkom bolo usporiadanie tzv. Judexkuriálnej konferencie, na ktorej sa prijali Dočasné súdne pravidlá.

¹³ Gajdošová, M. *Združenia a právo slobodne sa združovať*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 84.

¹⁴ Zákon č. 121/1920 Sb. ktorým sa uvozuje ústavná listina Československej republiky (*d'alej len „Ústava z roku 1920“*).

rovoľných organizáciách a zhromaždeniach¹⁵ boli v Československu platné a účinné rakúske a uhorské spolkové predpisy.

Obdobie po roku 1939 malo charakter narušenia rozvoja občianskej spoločnosti, a tým aj spolkového života, kde prevládali prvky štátneho korporativizmu.

Povojnové obdobie po roku 1945 bolo poznačené novým režimom. Nariadením SNR¹⁶ sa rozpustili všetky spolky na území vrátenom Maďarskom. To sa týkalo i všetkých ostatných spolkov na území Slovenska, ktoré sa nenachádzali v prílohe tohto nariadenia.

Právo slobody združovania sa v období komunizmu bolo značne ochromené. I napriek jeho zakotveniu v ústavách z rokov 1948,¹⁷ ako aj 1960,¹⁸ nebolo možné hovoriť o ich riadnej realizácii ako prvku občianskej slobody. Zákonnú úpravu v týchto časoch tvoril naďalej prvorepublikový zákon o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach spolu s vykonávacími vyhláškami ministerstva vnútra.¹⁹ Ustanovenia týchto predpisov zostali v zásade nezmenené až do roku 1990.

Stručne k ústavnej a zákonnej úprave združovacieho práva v Slovenskej republike

Článok 29 Ústavy Slovenskej republiky²⁰ zaručuje právo slobodne sa združovať. Podľa tohto článku má každý právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach. Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.

Výkon týchto práv môže byť obmedzený len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnuté pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.

¹⁵ Zákon č. 68/1951 Sb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach v znení neskorších predpisov (*ďalej len „zákon o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach“*).

¹⁶ Nariadenie Slovenskej národnej rady č. 51/1945 Sb. n. SNR o rozpustení a zakladaní spolkov (*ďalej len „nariadenie SNR“*).

¹⁷ Ústava Československej republiky č. 150/1948 Sb.

¹⁸ Ústava Československej socialistickej republiky č. 100/1960 Sb.

¹⁹ Vykonávacia vyhláška Ministerstva vnútra č. 320/1951 Ú. l. (č. 348/1951 Ú. v.) o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach v znení vyhlášky ministra vnútra č. 158/1957 Ú. l.

²⁰ Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (*ďalej len „Ústava Slovenskej republiky“*).

Právo sa združovať a zhromažďovať môžu na laika pôsobiť pomerne podobne až totožne. Združenie osôb, ktoré je vyjadrením združovacieho práva, však má na rozdiel od zhromaždenia osôb, ktoré je vyjadrením zhromažďovacieho práva, trvalejší charakter. Zhromaždenie osôb je tak len časovo obmedzenou formou združenia osôb a ich rozchodom zaniká. Navyše združovacie právo si vyžaduje dobrovoľné zoskupenie s určitým spoločným cieľom. Tieto dve hľadiská, t. j. dobrovoľnosť a spoločný cieľ (záujem), musí sledovať nielen ústavnoprávna úprava, ale musia sa v plnom rozsahu akcentovať aj pri praktickej realizácii slobody združovania.²¹

Ide o to, že združovacie právo poskytuje všetkým fyzickým osobám, resp. občanom, individuálne právo spájať sa do spolkov, združení, spoločností, resp. politických strán a hnutí, ale súčasne poskytuje týmto subjektom aj právo na vznik a pokračovanie v činnosti (existencii). Združovacie právo má pritom svoju pozitívnu i negatívnu stránku, t. j. umožňuje slobodne sa spájať, ale aj slobodu nevstupovať do určitého združenia, resp. politickej strany (hnutia). Tento druhý moment sa niekedy v odbornej literatúre nazýva ako tzv. „negatívna sloboda združovania“.²²

Zákonným vyjadrením ústavného práva združovať sa je v podmienkach Slovenskej republiky zákon o združovaní občanov, ktorý upravuje tak občianske združenia, ako aj odborové organizácie.

Rozdiel medzi občianskymi združeniami a odborovými organizáciami je nielen na základe ich vymedzeného cieľa, ale aj v princípoch ich vzniku. Kým klasické občianske združenia vznikajú na základe **registrového princípu**, odborové organizácie (a aj združenia zamestnávateľov) vznikajú na základe **evidenčného princípu**.

Uvedené znamená, že odborová organizácia (a aj združenie zamestnávateľov) vzniká v zmysle ustanovenia § 9a zákon o združovaní občanov už deň nasledujúci po dni doručenia návrhu na evidenciu spolu so stanovami Ministerstvu vnútra SR, pri klasických občianskych združeniach vzniká ich právna subjektivita až na základe výsledku administratívneho konania ministerstva vnútra, kde má ministerstvo rozsiahlejšie právomoci pri skúmaní podmienok na vznik občianskeho združenia.

Práve preto, že v zákone o združovaní občanov je upravený aj administratívny postup správneho orgánu (Ministerstva vnútra SR) pri registrácii občianskeho združenia, nastáva v praxi občas skreslené vnímanie občianskych združení ako subjektov verejného práva.

²¹ Čič, M. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 182.

²² *Ibidem*.

Samozrejme, prevažná časť predpisu (zákona o združovaní občanov) má v tomto prípade verejnoprávnu povahu, avšak občianske združenie či odborová organizácia sú subjektmi súkromného práva, a preto aj mechanizmy v nich by mali mať súkromnoprávnu povahu.

Pre porovnanie možno zmieniť napríklad Obchodný zákonník,²³ v ktorom sa tiež nachádzajú ustanovenia o založení a vzniku obchodných spoločností a družstva, ktoré svojou povahou možno skôr posúdiť ako verejnoprávne ustanovenia (rozdiel medzi Obchodným zákonníkom a zákonom o združovaní občanov je výraznejší zrejme najmä preto, že pri občianskych združeniach je oproti obchodným spoločnostiam a družstvu ponechaná väčšia sloboda úpravy vnútorného fungovania v stanovách), avšak aj napriek tomu je nepochybné, že obchodné spoločnosti a družstvo sú subjektom súkromného práva.

Právna úprava spolkovéj žaloby do 30. júna 2016 a od 1. júla 2016

Pre združenie by mala byť typická dobrovoľnosť, či v existencii združenia a jeho aktivity s jeho členmi, ako aj v samotnej vôli osoby byť členom združenia. V prípade nežiaducej činnosti člena by malo mať združenie právo takéhoto člena vylúčiť. Ak by však člen považoval takéto rozhodnutie združenia za nezákonné či v rozpore s jeho stanovami, mal by mať možnosť domáhať sa súdnej ochrany. Zásah súdu do združovacieho práva by však mal mať charakter krajnej možnosti, ktorá má nastúpiť až po zákonom predvídanej procedúre. Zákon o združovaní občanov pred 1. júlom 2016 (a ani v súčasnosti) **nestanovoval pravidlá o nadobúdaní a strate členstva, prioritizuje sa ich úprava v stanovách, hoci i táto možnosť je v rámci dobrovoľnosti združenia.**

Ochrana členov spolkov a združení je jedným z najvýznamnejších prvkov demokratickej spoločnosti, ktorý sa realizoval formou preskúmavacej žaloby mimo výkonu správneho súdnictva. Preskúmanie súdom však mohlo nastúpiť až po využití interných opravných prostriedkov. Uvedené vymedzenie sa však javilo ako nedostatočné, pričom do povedomia sa dostali i spory, ktorých problematika siahala nad rámec tohto ustanovenia.

Pravidlá na vylúčenie člena sú typické i pre zahraničné právne úpravy. V rámci talianskeho občianskeho práva je možnosť vylúčiť člena iba z vážnych dôvodov na základe rozhodnutia valného zhromaždenia. Švajčiarsky občiansky zákonník ustanovuje možnosť stanov upraviť podmienky vylúče-

²³ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (*d'alej len „Obchodný zákonník“*).

nia člena družstva, avšak k takémuto vylúčeniu možno dôjsť aj bez udania dôvodu.²⁴

Podľa § 15 zákona o združovaní občanov v znení účinnom do 1. júla 2016 platilo, že ak člen združenia, ktorý považoval rozhodnutie niektorého z orgánov občianskeho združenia, proti ktorému už nebolo možné podľa stanov podať opravný prostriedok, za nezákonné alebo odporujúce stanovám, mohol tento člen do 30 dní odo dňa, keď sa o tomto rozhodnutí dozvedel, najneskôr však do 6 mesiacov od rozhodnutia požiadať okresný súd o jeho preskúmanie. **Novelou²⁵ však bolo toto ustanovenie úplne vypustené, a to bez náhrady.**

Podľa dôvodovej správy k tejto novele sa vypustením ustanovenia § 15 neuberá právo na súdnu ochranu. Súdna ochrana sa podľa povahy vecí poskytne podľa ustanovení Správneho súdneho poriadku,²⁶ pričom podanie žaloby vo veciach združovania má odkladný účinok.

Zákonodarca uvedenou novelou „vypúšťal“ z právneho poriadku všetky ustanovenia, ktoré odkazovali na tzv. rozhodovanie správnych súdov o opravných prostriedkoch proti neprávoplatným rozhodnutiam orgánov verejnej správy, keďže sa tento druh rozhodovania správnych súdov (upravený predtým v tretej hlave piatej časti Občianskeho súdneho poriadku²⁷) zrušil zavedením zákona Správneho súdneho poriadku.

Zákonodarca preto zo zákona o združovaní občanov odstránil ustanovenia o súdnom prieskume ešte neprávoplatných rozhodnutí Ministerstva vnútra SR o registrácii (resp. jej odmietnutí) a o rozpustení občianskeho združenia. V tomto prípade ide o typické rozhodovanie orgánov verejnej moci, ktoré zásadne vždy podlieha súdnemu prieskumu. Tieto rozhodnutia preto aj naďalej zostali preskúmateľné v rámci Správneho súdneho poriadku.

Ako doslovne uvádza dôvodová správa: „*Podľa novej koncepcie Správneho súdneho poriadku nebudú správne súdy rozhodovať o opravných prostriedkoch proti neprávoplatným rozhodnutiam orgánov verejnej správy. Odstránenie opravného prostriedku neznamená, že rozhodnutie je vyňaté z prieskumu **správneho súdu**. Možnosť preskúmania rozhodnutia správnym súdom vyplýva z ustanovení Správneho súdneho poriadku. Vecne príslušný bude krajský súd.*“

²⁴ Gajdošová, M. *Združenia a právo slobodne sa združovať*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 150 – 152.

²⁵ Zákon č. 125/2016 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s prijatím Civilného sporového poriadku, Civilného mimosporového poriadku a Správneho súdneho poriadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov (*d'alej len „novela“*).

²⁶ Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov (*d'alej len „Správny súdny poriadok“*).

²⁷ Zákon č. 99/1963 Zb. Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov (*d'alej len „Občiansky súdny poriadok“*).

Správny súdny poriadok dokonca toto konanie upravuje ako úplne osobitný druh konania v treťom diele, piatej hlavy, štvrtej časti Správneho súdneho poriadku ako konanie vo veciach združovania občanov.

Ustanovenia § 15 však nie je a nikdy nebolo konaním, ktorým by sa zabezpečoval prieskum zákonnosti individuálnych správnych aktov orgánov verejnej moci. V prípade ustanovenia § 15 išlo vždy o typickú spolkovú žalobu,²⁸ ktorou sa mal zabezpečiť prieskum rozhodnutia orgánu občianskeho združenia, proti ktorému už nebolo možné podľa stanov podať opravný prostriedok a ktoré bolo nezákonné alebo odporujúce stanovám. Nešlo teda v žiadnom prípade o rozhodnutie orgánu verejnej moci, ale o rozhodnutie orgánu súkromnoprávnej povahy. Uvedené vyplýva nevyhnutne už zo samotného ustanovenia § 5 zákona o združovaní občanov, ktorý zakazuje občianske združenia, ktoré by vykonávali funkciu štátnych orgánov (ak osobitný zákon neustanovuje inak), ale aj z názorov právnej vedy a ustálenej súdnej praxe, kde už dávno došlo k vyjasneniu otázky, či v prípade konania podľa § 15 zákona o združovaní občanov ide o konanie civilné alebo o konanie správne, pričom všeobecná zhoda nastala na tom, že ide nepochybné o konanie civilné.²⁹

Uvedené nepochybné podporujú aj prípady, keď napr. Najvyšší súd SR zamietol návrh navrhovateľa – člena združenia – proti združeniu, a to v konaní o návrhu proti nečinnosti orgánu verejnej správy.³⁰ Súd v tomto prípade vo svojom odôvodnení významne poukázal na odlíšenie občianskeho združenia od orgánu verejnej správy. Poukázal na rozlíšenie medzi občianskymi združeniami, na ktoré je zákonom prenesený výkon časti verejnej moci, a na tie, ktoré sú čisto súkromnoprávnymi subjektmi.

Z odôvodnenia tohto uznesenia je zrejماً dôležitá skutočnosť o spolkovej agende vo všeobecnosti, podľa ktorej nemožno preskúmať v správnom súdnom rozhodnutí, činnosť alebo nečinnosť orgánov občianskeho združenia, ak ho nemožno považovať za orgán verejnej správy. Správne konanie, v ktorom sa namieta nečinnosť, môže byť vedené proti správne orgánu, ktorým môže byť za určitých okolností aj združenie, založené podľa zákona o združovaní občanov, avšak iba v prípade, ak mu zákon zveruje rozhod-

²⁸ Gajdošová, M. Združenia a súdna ochrana. In: *Justičná revue*, 66, 2014, č. 1, s. 20 – 32.

²⁹ Porovnaj napr.: Telec, I. Spolkové právo. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 157. David, L. *Na hraniciach práva. Soudcovské eseje*. Praha: Leges, 2012, s. 92. David, L. – Bílková, J. – Podivínová, M. *Přehled judikatury. Soudní ochrana člena spolku, církve a politické strany*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 11 a nasl., ale napríklad aj rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2Nds/1/2012, kde sa konštatovalo, že vecne príslušným na rozhodnutie žaloby je okresný súd a vec sa nemá postúpiť na krajský súd (správne mu súdu).

³⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25.01.2011, spis. zn. 4Sžnč/1/2010.

vane o právach a povinnostiach fyzických a právnických osôb v oblasti verejnej správy. Teda v takom prípade by muselo združenie, v rámci zákonom prenesenej kompetencie, na svoje rozhodnutie zo zákona aplikovať procesné postupy stanovené zákonom a ako správny orgán by muselo viesť vo veci administratívne konanie so všetkými jeho dôsledkami. To, že združeniu alebo jeho orgánom vyplýva určitý postup na konanie na podnet člena združenia z jeho stanov alebo organizačného a rokovacieho poriadku, však neznamená, že ide o správne konanie a vydanie rozhodnutia v rámci správneho konania a jeho vrchnostenského oprávnenia v rámci zákonom prenesenej alebo zverenej delegovanej pôsobnosti konať a rozhodovať vo veciach verejnej správy. Súd tu odkazuje, že ak aj ustanovenie § 15 ods. 1 zákona o združovaní občanov hovorí o súdnom prieskume rozhodnutí združenia na podanie návrhu na začatie konania, treba ním chápať právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a všeobecných ustanovení Občianskeho súdneho poriadku (teraz Civilného sporového poriadku³¹).

Správnymi orgánmi môžu byť aj orgány záujmovej samosprávy a ďalších právnických osôb, pričom sú nutné dve podmienky, a to, že im musí byť zákonom (nie však stanovami alebo podobným vnútorným predpisom) zverené rozhodovanie o právach a povinnostiach fyzických či právnických osôb a taktiež musí ísť o rozhodovanie v oblasti verejnej správy. V prejednávanej veci išlo však o prípad, keď rozhodovanie o právach a povinnostiach členov združenia bolo zverené do kompetencie orgánov združenia nie zákonom, ale stanovami a organizačným a rokovacím poriadkom združenia.

Pri posudzovaní tejto otázky možno taktiež odkázať na bohatú judikatúru súdov Českej republiky, na ktorú odkazujú aj slovenské súdy.³²

Zákonodarca tak v tomto prípade jednoznačne pochybil, keď sa domnieval, že v prípade ustanovenia § 15 zákona o združovaní občanov ide o súdny prieskum neprávoplatného rozhodnutia orgánu verejnej moci. O tom, že bol zákonodarca v presvedčení, že ide o rozhodnutie, ktoré má byť predmetom prieskumu v rámci správneho súdnictva, jednoznačne svedčí dôvodová správa k zmieňovanej novele.

Na základe uvedeného tak v súčasnosti absentuje výslovný zákonný hmotnoprávny základ pre člena občianskeho združenia, aby sa mohol domáhať preskúmania súladu rozhodnutia orgánu občianskeho združenia na súde.

³¹ Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (*d'alej len „Civilný sporový poriadok“*).

³² Napr.: Uznesenie Městského soudu v Praze vo veci sp. zn. 28 Ca 91/94, a rozsudok Nejvyššího soudu ČR zo dňa 17. 2. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1177/96, ako aj nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV ÚS 9/98.

Východiská a súčasné možnosti ochrany odborára

V súčasnosti tak nie je celkom jasné, či sa môže odborár nejako brániť voči rozhodnutiu odborovej organizácie v prípade, že stanovы odborovej organizácie neupravujú žiadny vnútorný mechanizmus na preskúmanie rozhodnutia jej orgánov. Najčastejšie pôjde pritom v právnej praxi o situácie, keď bol odborár vylúčený z odborovej organizácie.

Celkom z pochopiteľných dôvodov (vzhľadom na znenie dôvodovej správy k predmetnej novele) sa niektorí domnievali, resp. sa stále domnievajú, že je možné rozhodnutie odborovej organizácie riešiť súdnym prieskumom v rámci správneho súdnictva. Svedčí o tom aj prípad, ktorý riešil až kompetenčný senát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.³³ Aj keď v uvedenom prípade išlo o poľovnícke združenie, ktoré je občianskym združením *sui generis*, a na ktoré sa v zmysle ustanovenia § 1 ods. 3 písm. d) zákona o združovaní občanov tento zákon nevzťahuje, analogicky je možné dané závery použiť aj na prípad odborových organizácií, združení zamestnávateľov, ako aj na akékoľvek iné občianske združenie.

V uvedenej právnej veci sa žalobcovia žalobou doručenou Okresnému súdu Trnava domáhali určenia neplatnosti uznesení členskej schôdze žalovaného. Okresný súd Trnava uznesením postúpil vec Krajskému súdu v Trnave ako súdu vecne a miestne príslušnému na rozhodnutie.

Krajský súd v Trnave predložil vec kompetenčnému senátu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pre nesúhlas s postúpením mu veci Okresným súdom Trnava. Namietal, že uznesenia členskej schôdze určenia neplatnosti, ktorých sa žalobcovia domáhajú, nie sú realizáciou verejnej moci, ani nesledujú žiaden verejný záujem alebo cieľ, ale riešia sa nimi interné, súkromnoprávne záležitosti združenia, a preto nemôžu podliehať súdnemu prieskumu v správnom súdnictve. Žalobu preto treba preskúmať v občianskoprávnom konaní pred.

Kompetenčný senát Najvyššieho súdu Slovenskej republiky dospel k záveru, že nesúhlas Krajského súdu v Trnave s postúpením veci je dôvodný.

Zo skutkových zistení v danom prípade bolo zrejmé, že v prejednávanej veci vystupujú účastníci ako súkromnoprávne subjekty, ktoré rozhodujú na základe stanov združenia v záujmovej oblasti svojich členov, teda iba v oblasti súkromnej a nie v oblasti verejnej. Rozhodnutia nie sú realizáciou verejnej

³³ Uznesenie Najvyššieho súdu zo dňa 10.10.2017, sp. zn. 1KO/33/2017, uverejnený v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky pod č. R 19/2018 – uvedené svedčí o tom, že aj keď predmetná novela nadobudla účinnosť ešte v roku 2016, spôsobuje problémy v aplikačnej praxi a je nanajvýš aktuálna aj dnes.

moci ani nesledujú žiaden verejný záujem alebo cieľ. Preto takéto rozhodnutia nemôžu podliehať súdnemu prieskumu v správnom súdnictve.

Vzhľadom na to, že vzťah poľovníckeho združenia a jeho člena vo veciach týkajúcich sa uplatnenia práv členov združenia, ako je právo zúčastniť sa a hlasovať na členskej schôdzi, je vzťahom súkromnoprávnym a nepatrí do oblasti verejnej správy, **treba považovať za právne konformné v predmetnej právnej veci postupovať podľa ustanovení Civilného sporového poriadku a preskúmať napadnuté uznesenia členskej schôdze na základe podanej žaloby v klasickom občianskoprávnom konaní**, s poukazom na to, že v prejednávanej veci ide o občianske konanie *sui generis*, v ktorom ustanovenia Správneho súdneho poriadku aplikovať nemožno, pretože uznesenia členskej schôdze bezpochyby nemožno považovať za rozhodnutia v oblasti verejnej správy.

Najvyšší súd teda vyjadruje názor, že je možné voči rozhodnutiu orgánu odborovej organizácie podať určovaciu žalobu. V zmysle Civilného sporového poriadku je však možné podať žalobu podľa ustanovenia § 137 písm. d) na určenie právnej skutočnosti, avšak iba v prípade, ak to vyplýva z osobitného predpisu, teda väčšinou z určitého ustanovenia hmotného práva. Typickým príkladom je tak napríklad žaloba na určenie neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia v spoločnosti s ručením obmedzeným. V tomto prípade nie je podmienkou ani preukázanie naliehavého právneho záujmu, pričom žalobu možno podať iba v krátkej prekluzívnej lehote. V prípade rozhodnutia odborovej organizácie však nie je možné oprieť žalobu o ustanovenie hmotného práva, ktorým bol v minulosti § 15 zákona o združovaní občanov.

Zostáva tak možnosť podať žalobu v zmysle ustanovenia § 137 písm. c) Civilného sporového poriadku na určenie toho, či tu právo je, alebo nie je, ak je o to naliehavý právny záujem. Naliehavý právny záujem netreba preukazovať, ak vyplýva z osobitného predpisu. Autor tohto článku si myslí, že odborár by sa využitím práve daného druhu žaloby mohol domôcť určenia tohto, či je stále členom odborovej organizácie, teda toho, či mu stále patria všetky práva spojené s členstvom v odborovej organizácii. V opačnom prípade by mohlo dôjsť k *denegatio iustitiae*.

Na druhej strane nastáva problém pri tomto druhu žaloby, a to jej absentujúca premlčacia, resp. prekluzívna lehota. Uvedené znamená, že by bolo možné podať žalobu v podstate kedykoľvek, čo však oslabuje právnu istotu organizácie. Tento stav preto nepovažujeme za vhodný. Dokonca paradoxne oslabuje právnu istotu organizácie.

Česká právná úprava ochrany člena – interný prieskum

Česká legislatíva je v úprave spolkového práva omnoho bohatšia, pričom prijatím nového občianskeho zákonníka³⁴ sa vytvorila úplne nová a značne podrobná úprava spolkového práva v Českej republike, ktorá okrem iného upravila i nejasnosti plynúce z predchádzajúcej právnej úpravy.

Členstvo v spolku³⁵ je povahou osobné právo, ktoré je vylúčené z prechodu v rámci právneho nástupníctva. Jeho zánik môže nastať buď vystúpením, vylúčením, alebo zánikom kvôli neplateniu členského príspevku.³⁶

Zákonným predpokladom na podanie návrhu na preskúmanie vylúčenia člena na súd je využitie mechanizmu prieskumu rozhodnutia rozhodcovskou komisiou, prípadne iným príslušným orgánom určeným v stanovách.³⁷ Zákon určuje formálny charakter návrhu vo forme písomne podaného opravného prostriedku bez ohľadu na jeho označenie.

Samotné konanie o ochrane členského práva a zjednaní nápravy je upravené rozhodcovským zákonom.³⁸ Prípadná kolízia medzi ustanovením § 40j rozhodcovského zákona a ustanovenia § 242 nového občianskeho zákonníka je riešená v ustanovení 40j rozhodcovského zákona, ktoré nenarušuje možnosť dovolať sa neplatnosti vylúčenia i na súde.³⁹

Rozhodcovská komisia nie je obligatónym orgánom spolku. Ak tento orgán nie je ustanovený, treba vychádzať z príslušného znenia stanov. Ak stanovy nebudú určovať orgán, ktorý bude príslušný na posúdenie tejto otázky, nie je možné vylučovať interný prieskum s odkazom na absentujúcu úpravu stanov. Pri takejto situácii by mala byť táto pôsobnosť zverená príslušnej členskej schôdzi, prípadne inému najvyššiemu orgánu spoločnosti. Predsúdny mechanizmus interného prieskumu v rámci spolku možno definovať ako zásadne obligatónny, a teda bez ďalšieho nie je spolok oprávnený odvolávať sa na nedostatok danej úpravy v rámci stanov.⁴⁰

Pri súčasnom výklade je však možné konštatovať, že ak o vylúčení v pr-

³⁴ Zákon č. 89/2012 Sb. občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (*d'alej len „nový občiansky zákonník“*).

³⁵ Označenie občianskych združení v Českej republike po nadobudnutí účinnosti nového občianskeho zákonníka.

³⁶ Dôvodová správa k novému občianskemu zákonníku.

³⁷ § 241 ods. 1 nového občianskeho zákonníka.

³⁸ Zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů v znení neskorších predpisov (*d'alej len „rozhodcovský zákon“*).

³⁹ § 40j ods. 1 rozhodcovského zákona uvádza: „Soud na návrh strany zruší rozhodčí náleží vydaný komisí i v případě, že komise rozhodovala spor ve zjevném rozporu s dobrými mravíky nebo veřejným pořádkem. Ustanovení § 242 občianskeho zákonníku tím není dotčeno.“

⁴⁰ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky zp. zn. 29 Odo 428/2004 (Rc 70/2005).

vom stupni rozhodla rozhodcovská komisia alebo členská schôdza ako najvyšší orgán spoločnosti, bude vylúčený člen oprávnený domáhať sa súdnej ochrany priamo, bez nutnosti absolvovania predsúdneho mechanizmu podľa § 241 nového občianskeho zákonníka.

Ak sa člen v lehote 15 dní odo dňa doručenia rozhodnutia o vylúčení neobráti na prieskum rozhodnutia v rámci príslušného orgánu spolku, možno konštatovať, že sa tým zbaví nielen vnútornej, ale i súdnej ochrany proti vylúčeniu zo spolku. To, samozrejme, platí v prípade, ak bol predsúdny interný mechanizmus prieskumu možný.

Zákon nerieši situáciu, ktorá by nastala vo vzťahu k riadnemu využitiu predsúdneho prieskumu, ak by nebolo rozhodnutie o vylúčení členovi riadne doručené. Prípadná právna neistota spôsobená absenciou lehoty by mohla mať neblahé účinky či už vo vzťahu k vylúčenému členovi, ako aj samotnému spolku. Analogicky je možné postupovať v zmysle § 242 nového občianskeho zákonníka, ktorý zavádza možnosť vylúčeného člena v prípade nedoručenia konečného rozhodnutia⁴¹ o vylúčení obrátiť sa na súd v lehote troch mesiacov odo dňa, keď sa o tomto rozhodnutí dozvedel. Objektívna lehota však uplynie najneskôr po uplynutí jedného roka odo dňa, keď bolo vydanie rozhodnutia o vylúčení člena zapísané do zoznamu členov spolku. Javí sa totiž ako správne, že nemožno nezaujem člena spolku o svoje interné záležitosti vzťahovať iba na farchu samotného spolku. Možnou procesnou obranou vylúčeného člena by v tomto prípade mohla byť žaloba o určenie členstva v spolku a v prípade vylúčenia v rozpore s dobrými mravmi rozhodnutie o ničotnosti rozhodnutia podľa § 245 nového občianskeho zákonníka, ktoré nie je oklieštené plynutím času.

Zákon stanovuje i možnosť autoremedúry príslušného spolkového orgánu po vykonaní predsúdneho prieskumu, pričom vylúčenie člena spolku nenadobudne zamýšľané právne účinky. O zrušení rozhodnutia o vylúčení sa rozhodne predovšetkým v prípade zákonom vyžadovanej predchádzajúcej výzvy k náprave povinnosti podľa § 239 ods. 1 nového občianskeho zákonníka. Možnosť zrušiť rozhodnutie o vylúčení je i v prípade, ak je to odôvodnené relevantnými okolnosťami. Ide najmä o situáciu odstránenia, resp. nápravy porušenia povinnosti člena až po uplynutí lehoty určenej vo výzve, ak možno očakávať jeho následne riadne plnenie povinností.⁴²

⁴¹ I napriek zákonnému pojmu „konečného rozhodnutia o vylúčení“ sa možno domnievať, že v prípade rozhodnutia o vylúčení člena rozhodcovskom komisiou, prípadne najvyšším orgánom spolku, ak táto komisia nebola ustanovená, splyva toto rozhodnutia v jedno (rozhodnutie o vylúčení člena spolku vydaného týmito orgánmi by malo povahu konečného rozhodnutia o vylúčení člena).

⁴² Lavický a kol. *Občianský zákoník I*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1172 – 1174.

Česká právná úprava ochrany člena – súdny prieskum

V minulosti sa súdny prieskum vylúčenia člena zo spolku okliešľoval iba na znenie už neúčinného § 15 zákona o združovaní občanov, ktorý bol prijatý ešte za čias Československej socialistickej republiky a umožňoval domáhať sa určenia nezákonnosti spolkového rozhodnutia iba formou žaloby o určenie nezákonnosti spolkového rozhodnutia alebo nesúladu tohto rozhodnutia so znením stanov. Súčasné znenie nového občianskeho zákonníka rozširuje možnosti ochrany vylúčeného člena domáhať sa súdnej ochrany ako najzávažnejšieho zásahu do členstva spolku, a tým i základného práva združovať sa.⁴³

Vylúčenie člena spolku môže byť neplatné pre rozpor so zákonom alebo stanovami spolku. Nie je súčasne nutné, aby rozhodnutie o vylúčení bolo v rozpore i so zákonom, ako aj stanovami. Pri namietaní neplatnosti vylúčenia pre rozpor so stanovami však treba zohľadniť i ďalšie interné akty spolku s cieľom riadne posúdiť opodstatnenosť návrhu.

Pri rozhodnutí súdu o neplatnosti vylúčenia člena zo spolku nastávajú vo vzťahu k jeho členstvu účinky rozhodnutia *ex tunc*.

Aktívnu legitimáciu na podanie návrhu má iba vylúčený člen spolku. Uvedené oprávnenie nie je možné zamieňať s právom na podanie návrhu na rozhodnutie o neplatnosti podľa § 258 nového občianskeho zákonníka, ktorý ustanovuje za aktívne legitimovaný subjekt popri členovi spolku i každého, kto má záujem hodný právnej ochrany.

Hmotnoprávnym predpokladom na podanie návrhu na súd je, ako už bolo vyššie uvedené, zásadne splnenie podmienky predsúdneho prieskumu interným orgánom spolku.

Návrh na určenie neplatnosti vylúčenia však možno považovať za špeciálny druh deklarátorneho návrhu upravený priamo zákonom.⁴⁴

Zákon stanovuje subjektívnu a objektívnu lehotu na podanie návrhu na preskúmanie rozhodnutia o vylúčení súdom, ktoré majú charakter hmotnoprávny prekluzívnych lehôt. Návrh je oprávnený podať do troch mesiacov odo dňa, od ktorého sa dozvedel o vylúčení, najviac však do jedného roka odo dňa, keď bol po vydaní rozhodnutia o jeho vylúčení zapísaný zánik jeho členstva do zoznamu členov. Počas predchádzajúcej právnej úpravy bola subjektívna lehota stanovená na 30 dní a objektívna na 6 mesiacov, pričom nová úprava lehôt smerovala k zjednoteniu analogických konštrukcií v ostatných

⁴³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 28 Cdo 2976/2010 (Rc 30/2012).

⁴⁴ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 28 Cdo 1018/2005.

korporáciách.⁴⁵ Stanovy nemôžu upraviť iné lehoty na podanie návrhu na neplatnosť tohto rozhodnutia, a teda ide o kogentné ustanovenie.⁴⁶

Združovacie právo v Zákonníku práce

Účasť zamestnancov v kolektívnych pracovnoprávných vzťahoch v Slovenskej republike môže mať niekoľko foriem. S cieľom zabezpečiť spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky sa zamestnanci zúčastňujú na rozhodovaní zamestnávateľa, ktoré sa týka ich ekonomických a sociálnych záujmov, a to priamo alebo prostredníctvom príslušného (i) odborového orgánu, (ii) zamestnaneckej rady alebo zamestnaneckého dôverníka. Zástupcom zamestnancov je aj zástupca pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, avšak ten má inú povahu a náplň činnosti a nie je inštitútom, ktorého právnym základom by bolo združovacie právo.

Zamestnanecká rada môže pôsobiť u zamestnávateľa, ktorý zamestnáva najmenej 50 zamestnancov. U zamestnávateľa, ktorý zamestnáva menej ako 50 zamestnancov, ale najmenej troch zamestnancov, môže pôsobiť zamestnanecký dôverník. Práva a povinnosti zamestnaneckého dôverníka sú pritom rovnaké ako práva a povinnosti zamestnaneckej rady.

Zamestnanci sa môžu prostredníctvom príslušného odborového orgánu, zamestnaneckej rady alebo zamestnaneckého dôverníka zúčastňovať na utváraní spravodlivých a uspokojivých pracovných podmienok u zamestnávateľa (i) spoločnými rozhodnutiami, (ii) prerokovaniami, (iii) právom na informácie a (iv) svojou kontrolnou činnosťou.

Prerokovanie je výmena názorov a dialóg medzi zástupcami zamestnancov a zamestnávateľom. Zamestnávateľ je povinný vopred prerokovať so zástupcami zamestnancov najmä (i) stav, štruktúru a predpokladaný vývoj zamestnanosti a plánované opatrenia, najmä ak je ohrozená zamestnanosť, (ii) zásadné otázky sociálnej politiky zamestnávateľa, opatrenia na zlepšenie hygieny pri práci a pracovného prostredia, (iii) rozhodnutia, ktoré môžu viesť k zásadným zmenám v organizácii práce alebo v zmluvných podmienkach, (iv) organizačné zmeny, za ktoré sa považujú obmedzenie alebo zastavenie činnosti zamestnávateľa alebo jeho časti, zlúčenie, splynutie, rozdelenie, zmena právnej formy zamestnávateľa, (v) opatrenia na predchádzanie vzniku úrazov a chorôb z povolania a na ochranu zdravia zamestnancov.

⁴⁵ Dôvodová správa k novému občianskemu zákonníku.

⁴⁶ Lavický a kol. *Občianský zákoník I*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1172 – 1174.

Na účely prerokovania je zamestnávateľ povinný poskytovať zástupcom zamestnancov potrebné informácie, konzultácie a doklady a v rámci svojich možností prihliada na ich stanoviská.

Právo na informácie je realizované poskytovaním údajov zamestnávateľom zástupcom zamestnancov s cieľom oboznámiť sa s obsahom informácie. Zamestnávateľ informuje zrozumiteľným spôsobom a vo vhodnom čase zástupcov zamestnancov o svojej hospodárskej a finančnej situácii a o predpokladanom vývoji jeho činnosti. Zamestnávateľ môže však odmietnuť poskytnúť informácie, ktoré by mohli poškodiť zamestnávateľa, alebo môže vyžadovať, aby sa tieto informácie považovali za dôverné.

Kontrolná činnosť spočíva v tom, že zástupcovia zamestnancov kontrolujú dodržiavanie pracovnoprávných predpisov vrátane mzdových predpisov a záväzkov vyplývajúcich z kolektívnej zmluvy; na tento účel sú oprávnení najmä (i) vstupovať na pracoviská zamestnávateľa v čase dohodnutom so zamestnávateľom, a ak sa so zamestnávateľom nedohodnú, najneskôr do troch pracovných dní po oznámení zamestnávateľovi o vstupe na jeho pracoviská, (ii) vyžadovať od vedúcich zamestnancov potrebné informácie a podklady, (iii) podávať návrhy na zlepšovanie pracovných podmienok, (iv) vyžadovať od zamestnávateľa, aby dal pokyn na odstránenie zistených nedostatkov, (v) navrhovať zamestnávateľovi alebo inému orgánu poverenému kontrolou dodržiavania pracovnoprávných predpisov, aby uplatnil vhodné opatrenia voči vedúcim zamestnancom, ktorí porušujú pracovnoprávne predpisy alebo povinnosti vyplývajúce pre nich z kolektívnych zmlúv, (vi) vyžadovať od zamestnávateľa informácie o tom, aké opatrenia boli vykonané na odstránenie nedostatkov zistených pri výkone kontroly.

Ak u zamestnávateľa pôsobia **popri sebe** odborová organizácia, zamestnanecká rada alebo zamestnanecký dôverník, odborovej organizácii patrí právo na kolektívne vyjednávanie, na spolurozhodovanie, na kontrolnú činnosť a na informácie a zamestnaneckej rade alebo zamestnaneckému dôverníkovi patrí právo na prerokovanie a na informácie, ak Zákonník práce neustanovuje inak.

Na **kolektívne vyjednávanie** má pritom monopol iba jeden druh zástupcov zamestnancov, a to odbory. Zamestnanci majú totiž právo na kolektívne vyjednávanie len prostredníctvom príslušného odborového orgánu. Ak by u zamestnávateľa pôsobila iba zamestnanecká rada alebo zamestnanecký dôverník (podľa počtu zamestnancov), nebolo by možné uskutočniť kolektívne vyjednávanie.

Práva odborových organizácií a ich možné zneužívanie

Odborová organizácia je občianske združenie podľa osobitného predpisu, ktorým je zákon o slobodnom združovaní občanov. Odborová organizácia je povinná písomne informovať zamestnávateľa o začatí svojho pôsobenia u zamestnávateľa a predložiť mu zoznam členov odborového orgánu.

Až od tohto momentu u zamestnávateľa pôsobí odborová organizácia. Uvedené znamená, že zamestnanci zamestnávateľa môžu mať založenú a vzniknutú odborovú organizáciu, ktorá vznikla jednoducho na základe evidenčného princípu deň nasledujúci po doručení stanov Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky, avšak táto odborová organizácia ešte u zamestnávateľa nepôsobí a zamestnávateľ sa ňou nemusí zaoberať. Rozhodným právnym momentom je teda až oznámenie svojej činnosti a členov orgánu odborovej organizácie zamestnávateľovi. Oznámenie členov orgánu odborovej organizácie má pritom osobitný význam, pretože tí požívajú zvýšenú právnu ochranu, napríklad pri skončení pracovného pomeru.

Zástupcovia zamestnancov sú v čase funkčného obdobia a počas šiestich mesiacov po jeho skončení chránení proti opatreniam, ktoré by ich mohli poškodzovať vrátane skončenia pracovného pomeru a ktoré by boli motivované ich postavením alebo činnosťou. Zamestnávateľ môže dať členovi príslušného odborového orgánu, členovi zamestnaneckej rady alebo zamestnanckému dôverníkovi výpoveď alebo s nimi okamžite skončiť pracovný pomer len s predchádzajúcim súhlasom týchto zástupcov zamestnancov. Za predchádzajúci súhlas sa považuje aj to, ak zástupcovia zamestnancov písomne neodmietli udeliť zamestnávateľovi súhlas do 15 dní odo dňa, keď o to zamestnávateľ požiadal. Zamestnávateľ môže použiť predchádzajúci súhlas len v lehote dvoch mesiacov od jeho udelenia.

Ak zástupcovia zamestnancov odmietli udeliť súhlas, je výpoveď alebo okamžité skončenie pracovného pomeru zo strany zamestnávateľa z tohto dôvodu neplatné. Ak sú však ostatné podmienky výpovede alebo okamžitého skončenia pracovného pomeru splnené a súd v spore zistí, že od zamestnávateľa nemôže spravodlivo požadovať, aby zamestnanca naďalej zamestnával, je výpoveď alebo okamžité skončenie pracovného pomeru platné.

Okrem zvýšenej ochrany majú odborári právo predovšetkým, aby zamestnávateľ umožnil ich pôsobenie odborových organizácií na pracovisku. **Zamestnávateľ je dokonca povinný umožniť vstup do priestorov zamestnávateľa, súvisiacich s účelom vstupu, aj osobe, ktorá nie je zamestnancom zamestnávateľa, ak táto osoba koná v mene odborovej organizácie, v ktorej je združený jeho zamestnanec, na účel uplatňovania práv zamestnancov.** Táto osoba je, samozrejme, povinná v nevyhnutnom rozsahu dodržia-

vať, vzhľadom na účel vstupu, povinnosti a opatrenia ustanovené pre oblasť bezpečnosti a ochrany zdravia, osobitné predpisy a vnútorné predpisy zamestnávateľa. Odborový orgán je povinný oznámiť zamestnávateľovi osobu konajúcu v mene odborovej organizácie, účel a termín vstupu do priestorov zamestnávateľa.

Zamestnávateľ je dokonca podľa svojich prevádzkových možností povinný poskytnúť zástupcom zamestnancov na nevyhnutnú prevádzkovú činnosť bezplatne v primeranom rozsahu miestnosti s nevyhnutným vybavením a uhrádzať náklady spojené s ich údržbou a technickou prevádzkou.

Uvedené právo je prvým právom, ktoré je náchylné na jeho zneužívanie. Do priestorov zamestnávateľa môže v podstate vstupovať a zdržiavať sa akákoľvek tretia osoba. Za štandardných okolností je toto právo primerané a spravodlivé, avšak v situácií, keď svoje pôsobenie oznámi u zamestnávateľa odborová organizácia, ktorá je treťou stranou a vzhľadom na všetky okolnosti nevie preukázať svoju integráciu u zamestnávateľa,⁴⁷ je toto právo náchylné na jeho zneužívanie. Je pravdou, že určitá forma integrácie odborovej organizácie u zamestnávateľa nie je zákonnou podmienkou, avšak podľa nášho názoru by mala byť podmienkou *de lege ferenda*. Hrozí totiž, že odborovú organizáciu vytvorí osoba, resp. tri osoby, z ktorých dokonca ani jedna nie je zamestnancom, a to u žiadneho zamestnávateľa.

Táto osoba následne oznámi pôsobenie u zamestnávateľa alebo u niekoľkých zamestnávateľov. Zamestnávateľ v tomto prípade nemôže overiť skutočnosť, či sa u zamestnávateľa nachádzajú zamestnanci, ktorých by táto organizácia zastupovala, keďže informácia o odborovej príslušnosti je informáciou, ktorú zamestnávateľ v zmysle ustanovenia § 41 ods. 6 písm. d) Zákonníka práce nesmie požadovať.

Uvedené pravidlo má, samozrejme, opodstatnenie a považujeme ho za správne, nakoniec aj článok 9 ods. 1 GDPR⁴⁸ zaraďuje informáciu o odborovej príslušnosti medzi osobitné kategórie osobných údajov, ktorých spracovávanie je celkom opodstatnene zakázané.

V súčasnosti však neexistuje nástroj, ktorý by vedel údaj o počte členov odborovej organizácie zamestnávateľovi poskytnúť. Tento údaj je potrebný aj z iných praktických dôvodov. Napríklad ak u zamestnávateľa pôsobia popri sebe viaceré odborové organizácie, musí zamestnávateľ v prípadoch týkajúcich sa všetkých alebo väčšieho počtu zamestnancov, ak všeobecne záväzné

⁴⁷ Dostupné online: <https://www.ginn.press/odbory> [dňa 09.05.2019].

⁴⁸ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov).

právne predpisy alebo kolektívna zmluva vyžadujú prerokovanie alebo súhlas odborového orgánu, plniť tieto povinnosti k príslušným orgánom všetkých zúčastnených odborových organizácií, ak sa s nimi nedohodne inak. Avšak ak sa orgány všetkých zúčastnených odborových organizácií nedohodnú najneskôr do 15 dní od požiadania, či súhlas udelia, alebo nie, je rozhodujúce stanovisko orgánu odborovej organizácie **s najväčším počtom členov** u zamestnávateľa. Túto informáciu však nemožno spoľahlivo preukázať a overiť.

Vhodným riešením, aby nepôsobili u zamestnávateľa neintegrovane odborové organizácie (ktoré materiálne nenapĺňajú význam a účel odborov), sa nám javí zaviesť určité minimálne kvórum zamestnancov, ktorí sú u zamestnávateľa zamestnaní, ktorí musia byť odborármi tejto odborovej organizácie. Aby však nedošlo k narušeniu dôveryhodnosti informácie o odborovom členstve radových zamestnancov a zároveň sa vyriešili aj iné praktické problémy, keď treba poznať počet odborárov zamestnaných u zamestnávateľa, navrhujeme zavedenie **inštitútu dôveryhodných osôb**, ktoré by museli spĺňa určitý stupeň bezpečnostných previerok a boli by viazané mlčanlivosťou, ktoré by boli oprávnené preukázať poznať príslušníkov jednotlivých odborových organizácií, pričom by túto informáciu nemohli vyzradiť. Na požiadanie zamestnávateľa by však boli povinné poskytnúť zamestnávateľovi informáciu iba o počte členov odborových organizácií, ktoré u neho (niekedy údajne) pôsobia.

Záver⁴⁹

Autor tohto článku konštatuje, že vzhľadom na okolnosti (predovšetkým vzhľadom na znenie dôvodovej správy k predmetnej novele), za akých došlo k odstráneniu spolkovej žaloby z nášho právneho poriadku, je dôvodné domnievať sa, že tak zákonodarca spravil nedopatrením – neúmyselne. Odstránenie spolkovej žaloby pritom prinieslo množstvo aplikačných problémov, na ktoré sme v článku poukázali. Aj keď sme presvedčení, že v záujme predchádzania odopretia spravodlivosti je možné zo strany odborára domáhať sa pri preukázaní naliehavého právneho záujmu určenia toho, či tu právo je, alebo nie je (napr. či je stále členom odborovej organizácie), bolo by omnoho vhodnejšie od zákonodarcu, aby spolkovú žalobu do nášho právneho poriadku znova zaviedol. Uvedené navrhujeme v záujme jednoznačného posilnenia právnej istoty na strane adresáta práva.

⁴⁹ Spracované v rámci riešenia projektu APVV-15-0066: Nové technológie v pracovnom práve a ochrana zamestnanca (zodpovedný riešiteľ: prof. JUDr. H. Barancová, DrSc.).

Vo vzťahu k druhej ťažiskovej téme tohto príspevku autor konštatuje, že konanie uvedenej odborovej organizácie predstavuje nówum, s ktorým sa ešte zamestnávateelia v novodobej histórii pracovného práva nestretli. Toto konanie na základe jeho znakov však nemôžeme označiť za nič iné, ako za zneužívanie práva slobodne sa združovať, a teda za zneužívanie práva na koaličnú slobodu zamestnancov.

Vhodným riešením, aby nepôsobili u zamestnávateľa neintegrované odborové organizácie (ktoré materiálne nenapĺňajú význam a účel odborov), sa nám javí zaviesť určité minimálne kvórum zamestnancov, ktorí sú u zamestnávateľa zamestnaní, ktorí musia byť odborármi tejto odborovej organizácie. Aby však nedošlo k narušeniu dôvernosti informácie o odborovom členstve radových zamestnancov a zároveň sa vyriešili aj iné praktické problémy, keď treba poznať počet odborárov zamestnaných u zamestnávateľa, navrhujeme zavedenie inštitútu dôveryhodných osôb, ktoré by museli spĺňa určitý stupeň bezpečnostných previerok a boli by viazané mlčanlivosťou, ktoré by boli oprávnené preukázať poznať príslušníkov jednotlivých odborových organizácií, pričom by túto informáciu nemohli vyzradiť. Na požiadanie zamestnávateľa by však boli povinné poskytnúť zamestnávateľovi informáciu iba o počte členov odborových organizácií, ktoré u neho (niekedy údaje) pôsobia.

ZDROJE

Bibliografia

- Čič, M. a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky* Bratislava: Eurokódex, 2012, 832 s., ISBN 978-80-89447-93-0.
- David, L. *Na hranicih práva. Soudcovské eseje*. Praha: Leges, 2012, 192 s., ISBN 978-80-87576-37-3.
- David, L. – Bílková, J. – Podivínová, M. *Přehled judikatury. Soudní ochrana člena spolku, církve a politické strany*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, 164 s., ISBN 978-80-7357-715-5.
- Dusil, V. – Kliment, J. *Spolky, shromáždění a politické strany podle práva československého*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936.
- Gajdošová, M. *Združenia a právo slobodne sa združovať*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, 216 s., ISBN 978-80-89603-08-4.
- Gajdošová, M.: *Združenia a súdna ochrana*. In: *Justičná revue*, 66, 2014, č. 1, s. 20 – 32.
- Knapp, V. *O právnických osobách*. In: *Právník*, 1995, roč. 134, č. 10 – 11, s. 980.
- Lavický a kol. *Občanský zákoník I*. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s., ISBN 978-80-7400-529-9.
- Telec, I. *Spolkové právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, 254 s., ISBN 978-80-7179-194-6.

Judikatura

- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2Nds/1/2012
Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25.01.2011, spis. zn. 4Sžnč/1/2010
Uznesenie Městského soudu v Praze vo veci sp. zn. 28 Ca 91/94

Rozsudok Nejvyššího soudu ČR zo dňa 17. 2. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1177/96

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV ÚS 9/98

Uznesenie Najvyššieho súdu zo dňa 10.10.2017, sp. zn. 1KO/33/2017, uverejnený v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky pod č. R 19/2018

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky zp. zn. 29 Odo 428/2004 (Rc 70/2005)

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 28 Cdo 2976/2010 (Rc 30/2012)

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 28 Cdo 1018/2005

SUDCA – SLOBODA PREJAVU A SLOBODA ZDRUŽOVANIA

JUDGE – FREEDOM OF SPEECH AND FREEDOM OF ASSOCIATION

JUDr. Mgr. Linda Žalmanová

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Anotácia: Autor v príspevku približuje právnu úpravu slobody prejavu a slobody združovania sudcu v Slovenskej republike a podmienky ich obmedzenia. Zameriava sa na osobitosti realizácie slobody prejavu sudcu a slobody združovania sudcu s ohľadom na jeho politické prejavy a politické združovanie.

Kľúčové slová: sudca, sloboda združovania, sloboda prejavu, obmedzenie slobody prejavu, obmedzenie slobody združovania

Anotation: Author deals with freedom of speech and freedom of association of judge stipulated in Slovak republic and their restrictions. The article focuses on the peculiarities of realizing the freedom of speech of the judge and the freedom of association of the judge with regard to his political expressions and political association.

Key words: judge, freedom of speech, freedom of association, restrictions on freedom of speech, restrictions on freedom of association

Sudca – sloboda prejavu a sloboda združovania

V príspevku poskytneme stručný prehľad slobody prejavu sudcu a slobody združovania sudcu v Slovenskej republike. Sloboda prejavu a sloboda združovania sú na vnútroštátnej úrovni v Ústave Slovenskej republiky zaradené do Tretieho oddielu – politické práva.

V príspevku priblížime osobitosti realizácie slobody prejavu a slobody združovania sudcov (všeobecného súdnictva), pričom tieto práva podliehajú výrazným „obmedzeniam“ vo vzťahu k politickým prejavom a združovaniu v politických stranách a hnutiach. Uvedené špecifikum vychádza práve z osobitného postavenia súdnej moci (v rámci delby moci v štáte), ktorá má samostatné postavenie. Súdy (súdna moc) sú oddelené od výkonnej, ako aj zákonodarnej moci v štáte. Súdy „nemajú totiž ani politický rodokmeň, ani kompetencie s politickým účelom“.¹

¹ PROCHÁZKA, R. KÁČER, M. *Teória práva*. C. H. Beck, 2013, s. 60. ISBN: 978-80-89603-14-5.

1. Sudca a sloboda prejavu

Právo na slobodu prejavu je v Ústave Slovenskej republiky (ďalej aj ako „Ústava SR“) zakotvené v článku 26. Toto právo je zaručené každému, teda aj osobe, ktorá vykonáva funkciu sudcu. Právo na slobodu prejavu nie je právom absolútnym a môže podliehať obmedzeniam, samozrejme, po splnení ústavných podmienok stanovených v článku 26 ods. 4 Ústavy SR. Uvedené ustanovenie stanovuje jednu formálnu a dve materiálne podmienky, ktoré musia byť splnené súčasne. Ide o: 1/ podmienku obmedzenia slobody prejavu na základe zákona, 2/ nevyhnutnosť zásahu – teda opatrenie, ktoré je v demokratickej spoločnosti nevyhnutné a 3/ legitímny cieľ: ochrana práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku a ochranu verejného zdravia a mravnosti.²

Hoci Ústava Slovenskej republiky výslovne neustanovuje, že výkon práva na slobodu prejavu v sebe zahŕňa aj práva a povinnosti³ je zrejmé, že každý, kto vykonáva slobodu prejavu, má aj určité povinnosti a zodpovednosť. V tejto súvislosti Ústavný súd Slovenskej republiky uviedol, že *„Ako explicitne z obsahu limitačnej klauzuly v čl. 26 ods. 4 ústavy a čl. 10 ods. 2 dohovoru vyplýva, ktokoľvek, kto vykonáva slobodu prejavu, má aj určité povinnosti a nesie určitú zodpovednosť, v rámci ktorých nesmie prekročiť isté hranice stanovené v záujme štátnej bezpečnosti, ochrany práv a slobôd iných a ostatných tu vymedzených relevantných sociálnych potrieb. Takto prezentované výnimky ohraničujúce slobodu prejavu si však vyžadujú úzku interpretáciu, kde potreba obmedzenia slobody prejavu musí byť preukázaná presvedčivým spôsobom, a to vzhľadom na význam tejto slobody garantujúcej ducha tolerancie demokratickej spoločnosti“*.⁴

Ako bolo v uvedené, právo na slobodu prejavu je garantované každému, teda aj osobe sudcu, pričom prijatím funkcie sa mu toto právo neodníma. V prípade výkonu práva sudcu na slobodu prejavu sa aj na sudcu vzťahujú podmienky obmedzenia slobody prejavu uvedené v článku 26 Ústavy SR (resp. článku 10 Európskeho dohovoru). Miera slobody prejavu sudcu (s ohľadom na špecifickosť jeho funkcie) je však oproti bežnému človeku „obmedzenejšia“, toto obmedzenie slobody prejavu sudcu vychádza z potreby zachovania dôvery verejnosti v súdnu moc, jej autoritu, nezávislosť a nestrannosť. Sudca je preto povinný zniesť väčšie obmedzenie (väčší zásah) do jeho práva

² V porovnaní s Európskym Dohovorom Ústava Slovenskej republiky stanovuje užší výpočet legitímnych cieľov, pričom v Dohovore je navyše uvedený cieľ: *zachovať autoritu a nestrannosť súdnej moci*.

³ V porovnaní Európsky Dohovor v článku 10 ods. 2 výslovne stanovuje, že *výkon týchto slobôd zahŕňa aj povinnosti a zodpovednosť*.

⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 21. januára 2014, sp. zn. III. ÚS 385/2012.

na slobodu prejavu ako bežný občan. Pri obmedzení slobody prejavu sudcu (ako vyplýva aj z judikatúry ESLP, ale aj dostupných nálezov Ústavného súdu Českej republiky⁵) zohrávajú podstatnú úlohu dve povinnosti, a to povinnosť lojality a povinnosť zdržanlivosti. Povinnosť zdržanlivosti je chápaná širšie ako povinnosť lojality,⁶ a sudcovi z nej vyplýva povinnosť zdržať sa prejavov, ktoré by narúšali dôveru v nezávislosť a nestrannosť súdnej moci.⁷

Ústava Slovenskej republiky výslovné ustanovenie vzťahujúce sa k slobode prejavu sudcu nezakotvuje (okrem všeobecných podmienok obmedzenia slobody prejavu zakotvené v článku 26, ktoré sa vzťahujú na všetky subjekty). V Slovenskej republike sú obmedzenia slobody prejavu vo vzťahu k sudcom zakotvené v statusovom zákone, a to zákone č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „zákon o sudcoch a prísediacich“) a v Zásadách sudcovskej etiky.⁸ Porušenie týchto zákonných povinností sudcom môže mať za následok vyvodenie disciplinárnej zodpovednosti sudcu. Aj v Slovenskom právnom poriadku je kladený dôraz na nezávislosť a nestrannosť súdnej moci/sudcov, zachovania dôvery verejnosti v súdnu moc. Z právnej úpravy vyplýva, že sudca je vo svojom prejave taktiež limitovaný povinnosťou zdržanlivosti.

Súdna rada Slovenskej republiky uznesením z 30. apríla 2018 č. 102/2018 prijala stanovisko⁹ k interpretácii článku III ods. 1 Zásad sudcovskej etiky, týkajúce sa najmä toho, čo konkrétne, resp. aké situácie je možné subsumovať pod pojem „nevhodnosť správania, či vystupovania, vrátane takého, ktoré objektívne vzbudzuje dojem nevhodnosti“, pričom v tomto stanovisku prijala výklad aj k slobode prejavu sudcu.

V uvedenom stanovisku je vo vzťahu k slobode prejavu sudcu prijatý výklad aj (okrem iného) k jeho právu na politické názory, ako aj k jeho účasti v politických diskusiách. Vo vzťahu k právu sudcu na politické názory výkladové pravidlá toto právo nespochybňujú, avšak sudca je povinný tieto názory uplatňovať zdržanlivo a v takom rozsahu, aby nebola ohrozená autorita

⁵ Pozri napr. Nálezy Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 2617/15, IV. ÚS 2609/16.

⁶ Ktorá sa vzťahuje na základné princípy a hodnoty demokratického právneho štátu.

⁷ Pozri nález Ústavného súdu Českej republiky I. ÚS 2617/15.

⁸ Z § 30 zákona o sudcoch a prísediacich vyplýva, že jednou zo základných povinností sudcov v záujme zachovania nezávislosti a nestrannosti výkonu funkcie aj jeho povinnosť dodržiavať zásady sudcovskej etiky.

⁹ Súdna rada prijala aj ďalšie uznesenie, v ktorom schválila stanovisko k interpretácii Zásad sudcovskej etiky, pozri uznesenie z 24. septembra 2018, č. 177/2018, ktorého výklad bol zameraný na primeranosť vzťahu medzi sudcami a inými právnickými profesiami (najmä advokátmi), uznesenie dostupné na <http://zasadnutia.sudnarada.gov.sk/data/att/4792.pdf> a ktorým bola zároveň doplnená interpretácia článku III ods. 1 prijatá v uznesení Súdnej rady z 30. apríla 2018, č. 102/2018.

a nestrannosť súdnej moci. Vo vzťahu k politickým diskusiám je vo výkladových pravidlách stanovené, že sudca by sa mal vyhýbať politickým diskusiám (najmä ak sa netýkajú oblasti justície) a nemal by dávať najavo všeobecnú podporu konkrétnemu politickému subjektu. Uvedené však neplatí v prípade realizácie ústavného práva sudcu na prístup k verejnej funkcii. Sudca môže účasťou vo verejných výmenách politických názorov spochybniť svoju vlastnú dôstojnosť, a tým nepriamo aj dôstojnosť justície ako celku, a hrozí tým aj spochybnenie jeho nestrannosti do budúcnosti.¹⁰

Vo vzťahu k politickým prejavom a účasti na politickej súťaži sudcu možno uzavrieť, že sudca má právo na slobodu prejavu aj vo vzťahu k politickým prejavom, teda má právo verejne vyjadriť svoj vlastný názor (a to aj k politickým otázkam), avšak ako možno badať, že práve v politických prejavoch (ak sa netýkajú oblasti justície) je sudca povinný zachovať vyššiu mieru zdržanlivosti (s cieľom zachovať dôveru a zabezpečiť nezávislosť a nestrannosť). Sudca si musí zároveň zachovať odstup od politickej súťaže.

V súvislosti so slobodou prejavu sudcu vo vzťahu k politickým prejavom by sme chceli upriamiť pozornosť aj na aktuálne nálezy Ústavného súdu Českej republiky. Z nálezov Ústavného súdu Českej republiky (ktorých závery môžu byť inšpirujúce aj v podmienkach Slovenskej republiky), tento ústavný súd vytýčil hranice ústavného práva slobody prejavu sudcov vo vzťahu k ich politickým prejavom, resp. prejavom s politickým podtextom.¹¹ V týchto konaniach o ústavných sťažnostiach boli napadnuté rozhodnutia disciplinárneho súdu, ktorými disciplinárny súd uznal sudcov za vinných zo spáchania disciplinárneho previnenia tým, že porušili povinnosti sudcu vyplývajúce im zo zákona o súdoch, sudcoch, prísediacich a štátnej správe súdov. Sudcovia sa následne obrátili na Ústavný súd Českej republiky, keď sa domáhali zrušenia rozhodnutia disciplinárneho súdu, ktorým im malo byť porušené ich právo na slobodu prejavu.

Pozornosť by sme chceli venovať rozhodnutiu Ústavného súdu Českej republiky z 05. septembra 2016, sp. zn. I. ÚS 2617/15, v ktorom sa ústavný súd zaoberal slobodou prejavu sudcu vo vzťahu k jeho politickým prejavom, účasti na aktívnej politike. Z uvedeného nálezov vyplýva, že v súvislosti s povinnosťou zdržanlivosti sudcu pri zachovaní dôvery verejnosti, nezávislosti a nestrannosti, je nevyhnutné, aby sudca mal odstup od politickej súťaže.

Ústavný súd Českej republiky uzavrel, že *„jednotlivec, ktorý prijal funkciu sudcu, je pri výkone svojej slobody prejavu podľa čl. 17 Listiny a čl. 10 Dohovoru*

¹⁰ Uznesenie Súdnej rady Slovenskej republiky z 30. apríla 2018 č. 102/2018.

¹¹ Pozri Nálezy Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. IV. ÚS 2609/16, I. ÚS 2617/15, II. ÚS 2490/15.

viazaný povinnosťou lojality a zdržanlivosti. Jeho sloboda totiž podlieha zvláštnym obmedzeniam, ktoré vyplývajú z tejto povinnosti. Sudca najmä nesmie svojimi prejavmi narušovať dôveru verejnosti v to, že bude rozhodovať v súlade so základnými princípmi demokratického právneho štátu, a dôveru v nestrannosť a nezávislosť súdnej moci. Sudca preto musí byť zdržanlivý v prejavoch týkajúcich sa politickej súťaže, najmä verejného hodnotenia jednotlivých kandidátov či volebných strán a zoskupení alebo tvorby politických koalícií. Každý prípad je však nutné posudzovať individuálne s prihliadnutím ku všetkým okolnostiam, pričom je nutné vziať do úvahy najmä postavenie sudcu, ktorý prejav preniesol, obsah jeho výrokov, miesto a spôsob prejavu a celkový kontext, v ktorom tieto výroky boli učené.

Na zachovanie dôvery verejnosti v súdnu moc je nevyhnutné, aby si sudcovia udržovali aj vo svojich prejavoch odstup od politickej súťaže, a to na akejkoľvek úrovni, vrátane miestnej. Sudcovia sa nemôžu podieľať na kampani politických strán, politických hnutiach či volených zoskupeniach alebo konkrétnych politikov. Rovnako tak nie je na mieste, aby sa so svojimi verejnými prejavmi snažili ovplyvniť podobu koalícií v zastupiteľstve, ani to, kto bude zastávať funkciu starostu. Takéto prejavy narušujú dôveru verejnosti v to, že sudcovia budú spory rozhodovať podľa práva, a nie podľa politických záujmov. Sťažovateľ porušil svoju povinnosť zdržať sa takýchto prejavov, a preto bolo možné do jeho slobody prejavu zasiahnuť“.¹²

2. Sudca a sloboda združovania

Právo na slobodu združovania je v Ústave Slovenskej republiky zakotvené v článku 29 ods. 1 až 3.¹³ Právo na slobodu združovania sa zaručuje každému. Ústava garantuje právo každému spolu s inými združovať sa v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach. Ústava v článku 29 odseku 3 garantuje občanom právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.

Uvedené právo však (takisto ako právo na slobodu prejavu) nie je garantované absolútne a môže podliehať istým obmedzeniam. V článku 29 ods. 3 Ústavy SR je zakotvená limitačná klauzula. Uvedené práva možno obmedziť

¹² Nález Ústavného súdu Českej republiky z 05. septembra 2016, sp. zn. I. ÚS 2617/15.

¹³ Podľa článku 29 ods. 1 až 4 Ústavy SR platí, že právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach. Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich. Výkon práv podľa odsekov 1 a 2 možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnuté pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných. Politické strany a politické hnutia, ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu.

pri súčasne splnených troch ústavných podmienkach, a to: 1/ obmedzenie na základe zákona, 2/ nevyhnutnosť obmedzenia v demokratickej spoločnosti, 3/ legitímny cieľ obmedzenia (taxatívne vymedzené), ktorým je: bezpečnosť štátu, ochrana verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo ochrana práv a slobôd iných.

Právo na združovanie možno vymedziť v širšom a v užšom zmysle slova. V užšom zmysle slova je toto právo právom: a/ spolkovým, t. j. právo združovať sa v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach, a b/ právom straníckym, t. j. právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich. V širšom zmysle slova právo na slobodu združovania poníma aj právo: a/ odborové, ktoré je zaručené v článku 37 ods. 1 Ústavy SR, podľa ktorého *každý má právo sa slobodne združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov*. b/ náboženské, chránené v článku 24 ods. 2 Ústavy SR, podľa ktorého *platí každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní*. c/ nadačné, ktoré vychádza z článku 20 ods. 1 Ústavy SR (vlastnícke právo).¹⁴ V súvislosti s právom založiť nadáciu, považujeme za potrebné upozorniť, že nadácia je účelovým združením majetku,¹⁵ tento subjekt je tak založený na majetkovom a nie personálnom substráte (a teda nie je združením osôb – napr. sudcov).

Právo na slobodu združovania (zakotvené v článku 29 Ústavy SR¹⁶) patrí každému, a teda aj osobe so špecifickým statusom funkcie sudcu. Ústava SR v článku 37 ods. 4 však výslovne sudcom nepriznáva právo na štrajk.¹⁷ V porovnaní s inými ústavnými úpravami členských štátov Rady Európy, mnoho Ústav členských štátov Rady Európy zakotvuje výslovné obmedzenia slobody združovania sudcov. Zo Správy o slobode prejavu sudcov prijatou Benátskou komisiou vyplýva, že *„ak ide o politické aktivity, sudca nemôže byť členom alebo byť zaangažovaný v politickej strane v Arménsku (čl. 98), Azerbajdžane (čl. 126), Maďarsku (čl. 26), Čiernej Hore (čl. 54), Poľsku (čl. 178), Rumunsku (čl. 40), Srbsku (čl. 55) a na Ukrajine (čl. 127)“*.¹⁸ Z článku 145a Ústavy SR vyplýva,

¹⁴ SVÁK, J. a kol. *Ústavné právo SR*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2006, s. 182. ISBN: 80-8054-388-7.

¹⁵ Podľa § 2 ods. 1 zákona č. 34/2002 Z. z. o nadáciách je nadácia *„účelové združenie majetku, ktorý slúži na podporu verejnoprospešného účelu“*.

¹⁶ V tejto súvislosti pozri aj úpravu v článku 11 ods. 1 Európskeho Dohovoru a článok 20 ods. 1 Listiny.

¹⁷ Uvedené je premietnuté aj do zákonnej úpravy, keď zákon o sudcoch a prísediaciach v § 30 ods. 8 stanovuje, že *sudca nemá právo štrajkovať a nesmie konať tak, aby akýmkoľvek spôsobom znemožňoval činnosť súdnictva*.

¹⁸ Správa dostupná on-line na internetovej stránke: https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992088/O_slobode_prejavu_2.pdf/5d63c301-c157-4a90-a88f-461139120bc9.

že vymenovaný sudca je povinný vzdať sa členstva v politickej strane alebo v politickom hnutí ešte pred zložením sľubu do rúk prezidenta.¹⁹ Článok 54 Ústavy SR stanovuje, že zákon môže sudcom a prokurátorom obmedziť právo na podnikanie a inú hospodársku činnosť a právo uvedené v čl. 29 ods. 2 Ústavy (podľa ktorého občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich). Obmedzenie práva na slobodu združovania sudcov vo vzťahu k členstvu v politickej strane alebo aktívnej politickej činnosti je zakotvené v zákone o sudcoch a príseďiacich.

Zákon o sudcoch a príseďiacich upravuje právo sudcu slobodne sa združovať, ako aj obmedzenie tohto práva sudcov na združovanie. V zmysle § 34 ods. 5 uvedeného zákona *sudca má právo zakladať záujmové stavovské organizácie sudcov a združovať sa v nich; ich cieľom je presadzovať a ochraňovať práva a záujmy sudcov, ich nezávislosť a podporovať profesijné vzdelávanie. Činnosť v takejto organizácii nemôže byť na ujmu sudcu. Združovanie sudcov podľa osobitného predpisu²⁰ nie je tým dotknuté.*

Zákon o sudcoch a príseďiacich výslovne zakotvuje obmedzenie slobody združovania sudcu vo vzťahu k členstvu v politických stranách a hnutiach a to konkrétne v § 30 ods. 9, podľa ktorého *sudca nesmie byť členom žiadnej politickej strany ani politického hnutia, ani vykonávať aktívnu politickú činnosť v politických stranách alebo v politických hnutiach.*

Medzi základné povinnosti sudcu podľa zákona o sudcoch a príseďiacich patrí aj povinnosť sudcu v záujme záruky nezávislosti a nestrannosti výkonu sudcovskej funkcie dodržiavať zásady sudcovskej etiky.²¹ Zásady sudcovskej etiky zakotvujú obmedzenie sudcu vo vzťahu k členstvu v organizáciách presadzujúcich a hlásajúcich nenávisť a praktizujúcich nezákonnú diskrimináciu, uvedené obmedzenie vyplýva z článku III bodu 10, ktoré stanovuje, že *sudca nesmie byť členom najmä organizácií presadzujúcich a hlásajúcich nenávisť a praktizujúcich nezákonnú diskrimináciu osôb z dôvodu ich rasového a etnického pôvodu, pohlavia, vierovyznania, národnosti alebo sexuálnej orientácie.*

V minulosti sa vyskytol prípad, keď Súdna rada Slovenskej republiky posudzovala realizáciu práva sudcu v zmysle § 34 ods. 5 zákona o sudcoch a príseďiacich vo vzťahu k posúdeniu zlučiteľnosti funkcie predsedu krajského súdu s jeho členstvom v správnej rade občianskeho združenia. Súdna rada Slovenskej republiky posudzovala zlučiteľnosť funkcie predsedu Krajského súdu v Košiciach s jeho členstvom v správnej rade HC Občianske združenie

¹⁹ Pozri aj v článok 77 Ústavy SR, v ktorom je upravená nezlučiteľnosť funkcie poslanca s výkonom funkcie sudcu.

²⁰ Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov.

²¹ Pozri § 30 ods. 2 písm. g/ zákona o sudcoch a príseďiacich.

Košice.²² Súdna rada Slovenskej republiky prijala záver, že členstvo predsedu Krajského súdu v Košiciach v uvedenej správnej rade je zlučiteľné s funkciou sudcu. Realizácia základného práva združovať sa v občianskych združeniach (v zmysle § 34 ods. 5 zákona o sudcoch a prísediacich) tak vylučuje porušenie zákona sudcom.²³

Vo vzťahu k miere angažovanosti sudcov v občianskych a charitatívnych aktivitách poukazujeme na záver, že: „Mieru angažovania možno uzavrieť vo všeobecnej, hodnotovej rovine tak, že sudca sa môže angažovať v občianskych a charitatívnych aktivitách, pokiaľ tieto nemajú negatívny dopad na jeho neustrannosť a nezasahujú nepriaznivo do výkonu sudcovských povinností.“²⁴

Na záver by sme chceli upozorniť, že v Slovenskej republike od 31. januára 1992 pôsobí záujmová stavovská organizácia sudcov, a to *Združenie sudcov Slovenska*,²⁵ založené v zmysle § 1 ods. 1 zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov. V zmysle § 1 ods. 1 zákona č. 83/1990 Zb. bolo založené aj združenie *Sudcovia „Za otvorenú justíciu“*, ktoré však existovalo vo forme občianskeho združenia od 31. októbra 2011 do 2. februára 2018,²⁶ pričom sa následne opätovne transformovalo na neformálnu a nezávislú sudcovskú iniciatívu (ako nezávislá sudcovská iniciatíva fungovala aj v rokoch 2009 až 2011).²⁷

Ako združenie sudcov možno ponímať aj orgány sudcovskej samosprávy – sudcovské rady. Sudcovské rady ako orgány sudcovskej samosprávy sa podieľajú na správe a riadení súdov, pričom úlohy majú určené priamo zákonom č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o súdoch“). Sudcovská rada sa v zmysle zákona zriaďuje na okresnom, krajskom, najvyššom a špecializovanom trestnom súde, pričom v prípade, ak nie je zvolená, jej pôsobnosť vykonáva plénum súdu.²⁸ Podľa § 45 ods. 7 zákona o sudcoch do pôsobnosti sudcovskej rady patrí: *a/ vyjadruje sa k návrhom rozpočtov súdov, b/ prerokúva správu predsedu súdu o použití roz-*

²² <http://www.sudnarada.gov.sk/sudna-rada-sr-predseda-sudu-volkai-moze-posobit-aj-v-spravnej-rade-hc-obcianske-zdruzenie-kosice/>, on-line 22.04.2019.

²³ <https://www.najpravo.sk/ustavne-pravo/clanky/aj-sudca-ma-pravo-na-slobodu-zdruzovania.html?removeFromFavorite=1>, on-line 22.04.2019.

²⁴ ČAPUTOVÁ, Z. *Profesijná etika sudcov v etických kódexoch, judikatúre a stanoviskách etických poradných komisií*. Pezinok: VIA IURIS, 2012, s. 26. ISBN 978_80_970686-6-0. [on-line]. 22.04.2019. Dostupné na internete: <https://viaiuris.sk/wp-content/uploads/2017/08/publikacia-2012-sudcovska-etika.pdf>.

²⁵ Dokumenty týkajúce sa združenia dostupné na internetovej stránke: <https://zdruzenie.sk/index.php/kto-sme/>.

²⁶ Pozri výpis zo štatistického registra Slovenskej republiky, dostupný na internetovej stránke: www.statistics.sk.

²⁷ <http://www.sudcovia.sk/sk/dokumenty/zoj/2518-oznamenie-o-transformacii-zoj>.

²⁸ Pozri § 45 ods. 1 zákona o súdoch.

počtových prostriedkov, c/ prerokúva návrh rozvrhu práce súdu a zaujíma k nemu stanovisko, d/ rozhoduje o námietkach sudcov vo veciach podľa osobitného zákona, e/ volí členov výberovej komisie podľa § 37 ods. 5 písm. a), f/ podáva návrh na začatie disciplinárneho konania v prípadoch ustanovených týmto zákonom, g/ spolurozhoduje o niektorých platových veciach sudcov podľa osobitného zákona, h/ schvaľuje rokovací poriadok sudcovskej rady, i/ na požiadanie predsedu súdu zaujíma stanoviská vo veciach patriacich do pôsobnosti predsedu súdu, j/ rozhoduje v iných veciach, ak tak ustanovuje osobitný zákon.

Na záver možno zhrnúť, že sloboda prejavu, ako aj sloboda združovania sú garantované aj osobám vykonávajúcim funkciu sudcu. Avšak obe tieto slobody, a to sloboda prejavu a sloboda združovania sudcu, podliehajú istým obmedzeniam, pričom sú výrazne limitované „vo vzťahu sudcu k politike“, jednak k jeho politickým prejavom (netýkajúcim sa oblasti justície), členstvu v politickej strane alebo v politickom hnutí a aktívnej účasti v politike.

Zoznam použitej literatúry:

- ČAPUTOVÁ, Z. *Profesijná etika sudcov v etických kódexoch, judikatúre a stanoviskách etických poradných komisií*. Pezinok: VIA IURIS, 2012. 115s. ISBN: 978_80_970686-6-0. [on-line]. 22.04.2019. Dostupné na internete: <https://viaiuris.sk/wp-content/uploads/2017/08/publikacia-2012-sudcovska-etika.pdf>.
- PROCHÁZKA, R. KÁČER, M. *Teória práva*. C. H. Beck, 2013. 290 s. ISBN: 978-80-89603-14-5.
- SVÁK, J. a kol. *Ústavné právo SR*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2006, 476 s. ISBN: 80-8054-388-7.
- Správa o slobode prejavu sudcov prijatá Európskou komisiou pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia). [online]. 22.04.2019. Dostupné na internete: https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992088/O_slobode_prejavu_2.pdf/5d63c301-c157-4a90-a88f-461139120bc9.
- Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej federatívnej republiky.
- Európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd z roku 1950.
- Zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediaciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 747/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zásady sudcovskej etiky prijaté dňa 17. decembra 2015 Súdnu radou Slovenskej republiky.
- Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov.
- Zákona č. 34/2002 Z. z. o nadáciách a o zmene Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov.
- Uznesenie Súdnej rady Slovenskej republiky z 30. apríla 2018 č. 102/2018.
- Uznesenie Súdnej rady Slovenskej republiky z 24. septembra 2018, č. 177/2018.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 21. januára 2014, sp. zn. III. ÚS 385/2012.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky z 11. apríla 2017, sp. zn. IV. ÚS 2609/16.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky z 05. septembra 2016, sp. zn. I. ÚS 2617/15.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky z 28. novembra 2016, sp. zn. II. ÚS 2490/15.

Martina Gajdošová, Soňa Košičiarová (eds.): Sloboda združovania – verejnoprávne a súkromnoprávne aspekty

<https://www.najpravo.sk/ustavne-pravo/clanky/aj-sudca-ma-pravo-na-slobodu-zdruzovania.html?removeFromFavorite=1>, on-line 22.04.2019.

<http://www.sudnarada.gov.sk/sudna-rada-sr-predseda-sudu-volkai-moze-posobit-aj-v-spravnej-rade-hc-obcianske-zdruzenie-kosice/>, on-line 22.04.2019.

<https://zdruzenie.sk>

www.sudcovia.sk

www.statistics.sk

ÚSTAVNÉ PRÁVO SUDCOV VŠEOBECNÝCH SÚDOV PODIEĽAŤ SA NA SPRÁVE VÝKONU SÚDNICTVA

CONSTITUTIONAL RIGHT OF JUDGES TO PARTICIPATE IN JUDICIAL ADMINISTRATION

JUDr. Vladimír Timko

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Autor sa v príspevku venuje správe výkonu súdництва, na ktorej v podmienkach Slovenskej republiky participuje Súdna rada, ministerstvo spravodlivosti, sudcovia ako funkcionári súdov alebo ako členovia samosprávy sudcovských orgánov a riaditelia správy súdov, pričom autor poukazuje aj na činnosť stavovských sudcovských združení, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú fungovanie, efektívnosť a kvalitu výkonu súdnej moci.

Kľúčové slová: nezávislosť súdnej moci, správa výkonu súdництва, Súdna rada, ministerstvo spravodlivosti, funkcionári súdov, orgány sudcovskej samosprávy, riaditelia správy súdov, stavovské sudcovské združenia

Abstract: The paper is devoted to the judicial administration of the Slovak Republic, which is devoted among the Judicial Council, the Ministry of Justice, the judges acting as representatives of the courts or as members of judicial self-governing bodies and the administrative managers of the courts. We also focused on activities of the professional associations of judges which exercise an influence on proper functioning of the judicial power.

Key words: independence of judicial power, judicial administration, Judicial Council, Ministry of Justice, judges acting as representatives of the courts, judicial self-governing bodies, administrative managers of the courts, professional associations of judges

Pri správe výkonu súdництва v podmienkach Slovenskej republiky participuje Súdna rada Slovenskej republiky, ktorá je v Ústave Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. (ďalej len „Ústava“ alebo „Ústava SR“) formálne vymedzená v rámci súdnej moci, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, ktoré je orgánom výkonnej moci, sudcovia ako funkcionári súdov alebo ako členovia samosprávy sudcovských orgánov a riaditelia správy súdov, ktorí v štátnozamestnaneckom pomere organizujú a riadia ekonomický a administratívny chod súdu. Úlohou orgánov správy súdov je predovšetkým vytvoriť súdom náležité podmienky v oblasti personálnej, organizačnej, economickej, finančnej, či odbornej, a zároveň aj dohliadať spôsobom a v medziach ustanovených zákonom na to, či sudcovia si riadne plnia povinnosti, ktoré im vyplývajú z výkonu ich ústavnej funkcie. Ústavným obmedzením je čl. 141 Ústavy,

v znení ktorého „v Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné súdy. Súdnictvo sa vykonáva na všetkých stupňoch oddelene od iných štátnych orgánov“. To znamená, že orgány riadenia a správy súdov nesmú svojou činnosťou zasahovať do rozhodovacej činnosti všeobecných súdov s výnimkou preskúmania súdnych rozhodnutí z hľadiska sudcovej etiky a plynulosti súdneho konania.

„Súdna rada ako osobitný ústavou zriadený orgán sudcovej legitimacy v podobe najvyššej sudcovej rady bola v našom právnom poriadku skoncipovaná v čase, keď sa začal uplatňovať nový ústavný systém po dlhšej dobe, ktorá prerušila kontinuálnosť jej demokratického vývoja.“¹ Východiskom jej kreovania bol právny a faktický stav súdnej moci po prijatí Ústavy SR č. 460/1992 Zb. v pôvodnom znení. Najzávažnejším nedostatkom ústavnej úpravy bolo nesystémové štvorročné funkčné obdobie sudcov, ktoré predchádzalo ustanoveniu sudcov do funkcie bez časového obmedzenia. V pôvodnom znení Ústavy bolo v čl. 145 ustanovené, že „sudcov všeobecných súdov volí Národná rada (ďalej len „Národná rada“ alebo „NR SR“) na návrh vlády na štyri roky. Po uplynutí tohto volebného obdobia NR SR na návrh vlády volí sudcov bez časového obmedzenia“. Počas uvedeného štvorročného obdobia bola nezávislosť sudcu bez akýchkoľvek pochybností výrazne obmedzená. V rámci štvorročného obdobia bol totiž „sudca na skúšku“ vystavený určitému politickému vplyvu aktuálnej parlamentnej väčšiny, keďže sudcu po jej uplynutí nemusela Národná rada potvrdiť v tejto ústavnej funkcii. Úskalia tohto postupu potvrdila prax už pri prvej voľbe sudcov na neobmedzený čas, keď minister spravodlivosti z politickej motivácie odmietol predložiť návrh na znovuzvolenie 12 sudcov, a to bez uvedenia dôvodu a možnosti dotknutých sudcov sa účinne brániť. Len na základe ostrých a masovokomunikačnými prostriedkami podporených námietok Združenia sudcov Slovenska boli návrhy na znovuzvolenie sudcov predložené NR SR.² Uvedená prax bola predmetom výhrad mnohých medzinárodných inštitúcií vrátane Expertnej komisie Rady Európy a predstavovala nielen bezprecedentný zásah do inštitucionálnej nezávislosti súdnej moci,³ ale aj závažné obmedzenie ústavnej právomoci NR SR rozhodovať s konečnou platnosťou o voľbe sudcov bez časového obmedzenia. Nemožno prehliadať tú skutočnosť, že dôvodom nepredloženia návrhu na voľbu sudcov na neobmedzený čas, boli často len politické dôvody či nespokojnosť so súdnymi roz-

¹ OROSZ L. – SVÁK J. – BALOG B. *Základy teórie konštitucionalizmu*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011. s. 376.

² Dôvodová správa k ústavnému zákonu č.90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

³ DRGONEC J. *Ústava SR. Komentár k novelizácii ústavným zákonom č.90/2001 Z. z.* Šamorín: HEURÉKA, 2001. s. 269.

hodnutiami v konaniach, kde účastníkmi boli politici.⁴ Z uvedeného dôvodu sa viacerí tzv. „sudcovia na skúšku“ snažili vyhýbať rozhodovaniu sporov, v ktorých ako účastníci vystupovali členovia vlády či im blízke osoby, keďže mali obavy, že v prípade vydaného rozhodnutia pre nich nepriaznivým spôsobom, to môže sťažiť ich zvolenie na neobmedzený čas. „Celkom zreteľne sa tak preukázalo, že spomínaný stav pre nesplnenie požiadaviek na ochranu nezávislosti a chýbajúcu transparentnosť dôvodov je neprijateľný, keďže ide o otázku základného princípu nezávislosti súdnictva.“⁵ V tejto súvislosti aj Európsky súd pre ľudské práva skonštatoval, že nevyhnutnou podmienkou nezávislosti sudcov síce nie je doživotné funkčné obdobie sudcov, ale za dôležité považuje to, že orgány výkonnej moci nemôžu sudcov zbaviť funkcie svojvoľne alebo bez dôvodov.⁶

Neprimerane veľký vplyv výkonnej moci na moc súdnu bol spôsobený aj tým, že minister spravodlivosti ako reprezentant exekutívy pri využívaní právomoci menovať a odvolávať predsedov a podpredsedov krajských a okresných súdov nebol ústavou ani zákonom limitovaný.⁷ V dôsledku toho nemali súdni funkcionári pri rozhodovaní o prideľovaní vecí, rozvrhu práce, hodnotení sudcov, uvoľňovaní sudcov na vzdelávacie semináre či rozhodovaní o zložení disciplinárnych senátov autonómne postavenie, keďže mohli byť kedykoľvek odvolaní, a to aj bez uvedenia dôvodu a možnosti sa účinne brániť.⁸ Nemenej dôležitým problémom bola aj tá skutočnosť, že o služobnom postupe sudcov s výnimkou sudcov Najvyššieho súdu Slovenskej republiky výlučne rozhodoval minister spravodlivosti. V zmysle ustanovenia § 40 zákona č. 335/1991 Z. z. o súdoch a sudcoch v pôvodnom znení bolo možné sudcu preložiť na súd vyššieho stupňa len na základe rozhodnutia ministra spravodlivosti, na preloženie sudcu na Najvyšší súd sa vyžadoval aj súhlas dotknutého súdu.

Zákonom č. 307/1995 Z. z., ktorým sa menil a dopĺňal zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov a zákon č. 412/1991 Zb. o kárnej zodpovednosti sudcov v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 149/1993 Z. z. boli zriadené sudcovské rady a Rada sudcov Slovenskej republiky (ďalej len „Rada sudcov alebo Rada sudcov SR“) s cieľom inšti-

⁴ Napr. žaloby členov vlády proti médiám na ochranu osobnosti.

⁵ Dôvodová správa k ústavnému zákonu č.90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

⁶ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Ringeisen vs. Rakúsko zo 16. júla 1971.

⁷ Vychádzalo sa z tézy politickej zodpovednosti ministra spravodlivosti za chod súdnictva a jeho správu vo všeobecnosti.

⁸ Dôvodová správa k ústavnému zákonu č.90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

tucionalizovať sudcovskú samosprávu a posilniť nezávislé postavenie súdnej moci v zmysle rezolúcií Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov č. 40/32 z 29. novembra 1993 a č. 40/146 z 13. decembra 1993.⁹

Na základe ustanovenia § 58 ods. 8 zákona č. 335/1991 Z.z. o súdoch a sudcoch v znení zákona č. 307/1995 Z.z. sa sudcovská rada príslušného súdu vyjadrovala o návrhoch rozpočtov súdov a o čerpaní rozpočtových prostriedkov, spolupracovala pri vypracúvaní rozvrhov práce súdov a zúčastňovala sa na vyhodnocovaní ich plnenia, spolupracovala pri hodnotení práce sudcov, vyjadrovala sa o splnení podmienok ustanovených zákonom pre funkčný postup sudcov a o ich mimoriadnom odmeňovaní, zaujímala stanoviská k výberu kandidátov na voľbu sudcov a k návrhom na pridelenie sudcov na sudy vyššieho stupňa, vyjadrovala sa o návrhoch na vymenovanie predsedov senátov a o návrhoch na ich odvolanie z funkcie a vyjadrovala sa aj o návrhoch na vymenovanie a odvolanie predsedov a podpredsedov súdov.

Rada sudcov SR plnila funkciu koordinačného orgánu sudcovských rád a súčasne bola poradným orgánom ministra spravodlivosti pri výkone štátnej správy súdov. Na základe ustanovenia § 58a ods. 4 zákona č. 335/1991 Z. z. o súdoch a sudcoch v znení zákona č. 307/1995 Z. z. Rada sudcov vykonávala tieto úlohy: koordinovala činnosť sudcovských rád, vyjadrovala sa o návrhu rozpočtu súdnictva pri zostavovaní štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, zaujímala stanoviská k návrhom kandidátov na sudcov najvyššieho súdu a k návrhom kandidátov na členov medzinárodných súdnych orgánov, zaujímala stanoviská k návrhom právnych predpisov upravujúcich organizáciu súdnictva a konanie pred súdmi a predpisy týkajúce sa právneho postavenia sudcov.

Zákonom zriadené sudcovské rady a Rada sudcov SR sa napriek očakávaniam nestali skutočným reprezentantom súdnej moci a jej záujmov. Vzhľadom na to, že ich stanoviská a návrhy mali len odporúčací charakter a pre štátne orgány neboli právne záväzné, často boli odmietnuté či nerešpektované bez povinnosti vysvetlenia. Ich výlučne poradné kompetencie bez viazanosti zodpovedných funkcionárov štátnej správy súdov teda nenapĺňali predpoklady skutočne nezávislého a rozhodovacími oprávneniami nadaného reprezentanta súdnictva.

Na základe uvedeného vyplýva, že v právnej úprave platnej pred nadobudnutím účinnosti ústavného zákona č. 90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov

⁹ Dôvodová správa k zákonu č.307/1995 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 335/1991 Z. z. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov a zákon č. 412/1991 Zb. o kárnej zodpovednosti sudcov v znení zákona č. 149/1993 Z. z.

bolo viacero ustanovení, ktoré spochybňovali ústavou deklarovaný princíp nezávislosti súdnej moci. Do prijatia ústavného zákona č. 90/2001 Z. z. Ústava síce zakotvovala princíp nezávislosti súdnej moci a oddelenia jej výkonu od iných orgánov štátu, neobsahovala však ustanovenia, ktoré by de facto garantovali jej nezávislosť a oddelenosť na inštitucionálnej úrovni. Vplyv výkonnej moci na súdnu moc bol neopodstatnene veľký. Vláda navrhovala kandidátov na sudcov, rozhodovala o ich služobnom postupe, s výnimkou sudcov Najvyššieho súdu SR, v dôsledku čoho bol kariérny postup sudcov ponechaný de facto vo výlučnej kompetencii ministra spravodlivosti. „*Naznačený stav konštatovala aj správa Expertnej misie Európskej komisie na úseku súdnictva a ministerstva vnútra z novembra 1997, podľa ktorej medzi základné problémy súdnictva patrí neexistencia samosprávy súdnictva a naopak, jeho úplná závislosť od výkonnej moci.*“¹⁰ Nemenej dôležitým problémom bolo, že súdnictvo podľa dovtedy platnej ústavnej úpravy nemalo vlastného ústavného reprezentanta, v jeho mene vystupovali buď minister spravodlivosti ako reprezentant exekutívy, alebo predseda Najvyššieho súdu, pričom ani jeden z nich z titulu svojej funkcie nemohol byť skutočným reprezentantom sudcovského stavu ako celku a vystupovať v tejto otázke nezaujato a nestranne ako ochranca názorov a stanovísk sudcovského stavu.

Zákonodarca v snahe odstrániť uvedené nedostatky a zabezpečiť oddelenie súdnej moci od iných orgánov štátu v súlade s požiadavkou obsiahnutou v Odporúčaní Rady Európy No R (94) Výboru ministrov členských štátov Rady Európy z 13. októbra 1994 na nezávislosť orgánu zodpovedného za výber a služobný postup od vlády ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z., ktorým sa novelizovala Ústava SR, zabezpečil presun dôležitých a z hľadiska nezávislosti súdnictva citlivých kompetencií v personálnej a organizačnej oblasti na nový reprezentatívne zložený ústavný orgán „*sui generis*“. Na rozdiel od Rady sudcov, ktorá mala len konzultatívny charakter pri výkone štátnej správy súdov, bola Súdna rada kreovaná ako ústavný orgán, bez ktorého nemožno prijať žiadne rozhodnutie o legitimitate sudcov, a to najmä o vzniku a zániku sudcovskej funkcie a služobnom postupe sudcov. Je možné tvrdiť, že zriadením Súdnej rady sa vytvorili účinné predpoklady, aby sa v rámci ústavného systému Slovenskej republiky budovalo nezávislé a autonómne postavenie súdnej moci, čiže aby pozícia sudcu bola oslobodená nielen od formálnej, ale aj faktickej ľubovôle administratívneho a stranického aparátu.¹¹

¹⁰ Dôvodová správa k ústavnému zákonu č. 90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č.460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

¹¹ SVÁK J. Právne garancie sudcovskej nezávislosti. In: *Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SR*.

Od Súdnej rady treba odlišovať orgány sudcovskej samosprávy, ktoré sa podľa čl. 143 ods. 3 Ústavy v rozsahu ustanovenom zákonom podieľajú na riadení a správe súdov. Ústava priamo zmocnila zákonodarcu na to, aby vymedzil rozsah pôsobenia orgánov sudcovskej samosprávy. Na základe ustanovenia § 45 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o súdoch“) sú orgánmi sudcovskej samosprávy sudcovské rady, ktoré sú na rozdiel od Súdnej rady v plnom rozsahu členov kreované sudcami. „Členov sudcovskej rady volí a odvoláva plénum príslušného súdu spomedzi seba v tajnom hlasovaní.“ Sudcovské rady môžu byť zriaďované na všeobecných súdoch všetkých stupňov, pričom zákonná úprava pripúšťa aj tú možnosť, že na príslušnom súde nebude sudcovská rada zriadená. „Ak nie je sudcovská rada zvolená, pôsobnosť sudcovskej rady vykonáva plénum súdu.“

Sudcovské rady ako orgány spoluzodpovedné za riadny chod súdnictva a úroveň rozhodovacej činnosti súdov sa v rozsahu ustanovenom zákonom podieľajú na kreovaní rozpočtov súdov a rozvrhov práce sudcov, hodnotení práce sudcov, výbere kandidátov na funkciu sudcu, určení miesta výkonu funkcie sudcu v domácom prostredí, voľbe a odvolávaní predsedov a podpredsedov súdov, uplatňovaní disciplinárnej zodpovednosti sudcov, ustanovovaní sudcov do vyššej sudcovskej funkcie a rozhodovaní o niektorých platových veciach sudcov.¹² Zákonná úprava vychádza z ústavného práva sudcov vlastnými orgánmi riadiť a vykonávať správu všeobecných súdov s cieľom ochrániť práva a oprávnené záujmy sudcov. Postavenie sudcovských rád však nemožno považovať za dostačujúce, keďže pri riadení a správe súdov s výnimkou právomoci schvaľovať vlastný rokovací poriadok majú zväčša len poradný hlas, prípadne participujú pri rozhodovaní s iným orgánom štátnej správy súdov. Navyše v znení § 26 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediaciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sudcoch a prísediaciach“), ak sa nevyjadria alebo nerozhodnú vo veciach, ktoré sú im dané na vyjadrenie alebo rozhodnutie do 30 dní, postupuje sa ďalej bez ich vyjadrenia alebo rozhodnutia. Vyjadrenie príslušnej sudcovskej rady si treba vyžiadať, len ak ide o ustanovenie do vyššej sudcovskej funkcie.

Predsedovia súdov sa na správe príslušného súdu podieľajú tým, že zabezpečujú jeho chod po finančnej a personálnej stránke, rozvrhom práce riadia organizáciu práce súdu pri zabezpečovaní výkonu súdnictva na príslušný

¹² § 37, § 45 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 15, § 27d, § 29, § 41, § 75, § 119a, § 120 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediaciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

kalendárny rok, vykonávaním dohľadu, vnútornej revízie súdov a vybavovaním sťažností kontrolujú plynulosť, dôstojnosť súdneho konania, dodržiavanie etiky pri výkone povolania, úroveň prípravy a priebehu súdnych pojednávaní a efektívnosť práce súdnych oddelení, ale aj to, či sudcovia mimo súdneho konania svojím správaním nenarušujú vážnosť a dôstojnosť funkcie sudcu.¹³

Na politickej úrovni dochádza k spochybňovaniu niektorých inštitútov správy výkonu súdnictva, a to najmä pokiaľ ide o účasť ministra spravodlivosti na riadení a správe súdov. Minister spravodlivosti je pri realizácii oprávnenia menovať a odvolávať súdnych funkcionárov limitovaný zákonnou úpravou, ktorá podľa nášho názoru dostatočným spôsobom garantuje ústavnú rovnováhu jednotlivých zložiek štátnej moci podieľajúcich sa na správe výkonu súdnictva. Podľa zákona o súdoch v platnom znení predsedu súdu, okrem predsedu najvyššieho súdu, vymenúva minister spravodlivosti na päť rokov zo sudcov, ktorí boli úspešní vo výberovom konaní a ktorí nie sú členmi Súdnej rady. Podpredsedu súdu zo sudcov, ktorí nie sú členmi Súdnej rady, vymenúva minister spravodlivosti len na návrh predsedu súdu. Predsedu súdu môže minister spravodlivosti odvolať na základe návrhu Súdnej rady, sudcovskej rady príslušného súdu alebo predsedu súdu vyššieho stupňa. Bez návrhu môže minister spravodlivosti odvolať sudcu z funkcie predsedu súdu, len ak si neplní povinnosti predsedu súdu ustanovené zákonom. Navrhnuť odvolanie podpredsedu súdu môže aj predseda súdu. Rozhodnutie ministra spravodlivosti o odvolaní predsedu alebo podpredsedu súdu musí obsahovať výrok, odôvodnenie a poučenie o tom, že rozhodnutie je preskúmateľné správnym súdom. Proti rozhodnutiu ministra spravodlivosti o odvolaní predsedu alebo podpredsedu príslušného súdu možno podať správnu žalobu do 15 dní odo dňa doručenia rozhodnutia ministra spravodlivosti o odvolaní z funkcie predsedu alebo podpredsedu súdu.¹⁴ Zákonná úprava korešponduje s judikatúrou Ústavného súdu, ktorý vo vzťahu k odvolávaniu súdnych funkcionárov uviedol, že minister spravodlivosti pri uplatňovaní svojej právomoci odvolávať predsedov a podpredsedov súdov vystupuje ako správny orgán, keďže zasahuje do verejných subjektívnych práv konkrétnych osôb. Z uvedeného dôvodu rozhodnutie ministra spravodlivosti o odvolaní predsedu alebo podpredsedu súdu by malo byť riadne odôvodnené a preskúmateľné v správnom súdnictve.¹⁵

¹³ § 49 až § 78 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁴ § 36, § 38 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁵ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 230/09 zo dňa 16.12.2009, Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 44/2010 zo dňa 10.02.2010, Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. I.

V minulosti účasť ministerstva spravodlivosti v riadení a správe súdov napadol na Ústavnom súde generálny prokurátor, keď v návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy uviedol, že pôsobnosť ministerstva spravodlivosti ako ústredného orgánu štátnej správy pre súdy je v priamom rozpore s Ústavou, ktorá žiadnemu štátnemu orgánu nepriznáva právomoc riadiť a vykonávať správu súdov. Svoju právnu argumentáciu pritom opieral o nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 29/95 z 29.11.2005, podľa ktorého „*ak Národná rada chce upraviť určité spoločenské vzťahy ako vzťahy právne, môže tak urobiť len v rozsahu a spôsobom, ktorý je v súlade s Ústavou*“, čiže podľa výkladu generálneho prokurátora znamená pre parlament v zmysle čl. 2 ods. 2 Ústavy zákaz zákonom upravovať to, čo mu Ústava výslovne nedovoľuje.¹⁶ Neústavnosť ingerencie ministerstva spravodlivosti do správy výkonu súdnictva generálny prokurátor podporil aj politicko-filozofickými argumentmi, ktorých ťažisko spočíva vo vylúčení akejkoľvek infiltrácie inej štátnej moci do súdnej moci.¹⁷ Ústavný súd odmietol argumentáciu navrhovateľa, že zákonná úprava týkajúca sa pôsobnosti ministerstva spravodlivosti v riadení a správe súdov je vymedzená v rozpore s Ústavou, keďže Ústava v čl. 122 a čl. 141a ods. 11 sama predpokladá, že ústredný orgán štátnej správy pre súdy ustanoví zákon.¹⁸

Minister spravodlivosti sa podieľa na riadení a správe súdov najmä tým, že v rámci zákonodarnej iniciatívy vlády sa spolupodieľa na príprave návrhov zákonov s cieľom vyššej efektivity výkonu súdnej moci. Zároveň ako ústredný orgán štátnej správy vytvára súdom náležité podmienky v oblasti personálnej, organizačnej, ekonomickej, finančnej či odbornej a sleduje plnenie povinností orgánov riadenia a správy súdov, ktoré dohliadajú na plynulosť súdneho konania, kvalitu priebehu súdnych pojednávaní či dodržiavanie procesných predpisov v súdnom konaní. Ak sa minister spravodlivosti domnieva, že sudca si neplní alebo porušuje povinnosti, ktoré mu vyplývajú z jeho ústavnej funkcie, môže na základe ustanovenia § 120 ods. 2 písm. a) zákona o sudcoch a prísediacich podať návrh na začatie disciplinárneho konania. Minister spravodlivosti je taktiež oprávnený podľa § 22 ods. 2 písm.

ÚS 230/2010 zo dňa 30.06.2010, Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 231/2010 zo dňa 30.06.2010, Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 232/2010 zo dňa 30.06.2010, Nález Ústavného súdu SR sp. zn. IV. ÚS 75/09 zo dňa 03.02.2011.

¹⁶ Stanovisko generálneho prokurátora pri podaní návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov pred Ústavným súdom SR podľa čl. 125 ods. 1 písm. a), ktorým namietal protiústavnosť pôsobenia a pôsobnosti ministerstva spravodlivosti ako ústredného orgánu štátnej správy pre súdy.

¹⁷ SVÁK J. *Súdna moc a moc sudcov na Slovensku*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 80.

¹⁸ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 10/05 zo dňa 21.04.2010.

a), b) zákona o sudcoch a príseďiacich navrhnúť disciplinárnemu senátu, aby sudca, ktorý je trestne stíhaný za úmyselný trestný čin, alebo proti ktorému sa vedie disciplinárne konanie za čin, za ktorý môže byť odvolaný z funkcie sudcu, mal až do právoplatného skončenia disciplinárneho konania a prípadne naň nadväzujúceho rozhodnutia prezidenta o odvolaní z funkcie sudcu dočasne pozastavený výkon funkcie sudcu. Právnymi nástrojmi, ktorými v zmysle platnej právnej úpravy minister spravodlivosti disponuje, je možné efektívne ovplyvňovať kvalitu výkonu súdnej moci a zároveň je aj zachovaná ústavná rovnováha rešpektujúca ústavou vymedzený rámec pôsobnosti jednotlivých zložiek štátnej moci podieľajúcich sa na správe výkonu súdnictva v súlade s princípmi demokratického a právneho štátu zahŕňajúcimi zásadu oddeleného výkonu súdnictva nezávislými a nestrannými súdmi ustanovenú v čl. 141 Ústavy.

Právne garancie sudcovskej a súdnej nezávislosti v zásade možno rozdeliť na garancie zabezpečujúce inštitucionálnu nezávislosť súdnictva ako celku, ďalej procesné záruky nezávislosti sudcov vyplývajúce priamo z procesných predpisov, a napokon osobné záruky sudcovskej nezávislosti samotných sudcov, ktoré pre svoj dynamický vývoj sa taxatívne nedajú vymedziť a možno ich orientačne rozdeliť na kariérne, materiálne, profesijné a stavovské garancie, ku ktorým patrí predovšetkým právo na slobodné vytváranie sudcovských združení a právo na sudcovskú samosprávu. Právo na slobodné vytváranie sudcovských združení vychádza z Európskej charty štatútu sudcov a je súčasťou všeobecného ústavného práva na združovanie, ktoré na základe čl. 29 ods. 1 Ústavy môžu sudcovia realizovať bez akýchkoľvek obmedzení. Realizácia práva na slobodné vytváranie sudcovských združení sa bezprostredne po roku 1989 zamieňala s právom na sudcovskú samosprávu a viaceré právomoci, ktorými by mali disponovať orgány sudcovskej samosprávy, mali ambíciu vykonávať priamo stavovské sudcovské združenia. Pozitívom tohto javu bola skutočnosť, že postupne sa viaceré kompetencie, ktoré mali záujem vykonávať stavovské sudcovské združenia, zákonom preniesli na orgány sudcovskej samosprávy.¹⁹ Stavovské sudcovské združenia na rozdiel od orgánov sudcovskej samosprávy majú len poradný charakter a nedisponujú reálnymi rozhodovacími právomocami, pričom ich činnosť je zameraná najmä na pripomienkovanie rôznych návrhov zákonov. V uvedenom smere vyvíja najvyššiu aktivitu Združenie sudcov Slovenska.

Združenie sudcov Slovenska bolo svojho času jedinou stavovskou organizáciou, ktorá zastupovala práva a oprávnené záujmy sudcov. Pre nespokojnosť s jej činnosťou sa niektorí sudcovia vzdali jej členstva a založili Iniciatívu

¹⁹ SVÁK J. *Súdna moc a moc sudcov na Slovensku*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 88.

– Za otvorenú justíciu, ktorá spočiatku vystupovala ako voľne organizovaná skupina sudcov, ktorej cieľom bolo len poukazovať na nedostatky vo fungovaní súdnictva. V marci 2011 Iniciatíva – Za otvorenú justíciu prijala na svojom rokovaní rozhodnutie, ktorým sa oficiálne pretransformovala na stavovskú organizáciu – občianske združenie Sudcovia „Za otvorenú justíciu“.

Hoci stavovské sudcovské združenia v zmysle platnej právnej úpravy sa nepodielajú na správe výkonu súdnictva, môžu svojou faktickou činnosťou ovplyvňovať fungovanie, efektívnosť a kvalitu výkonu súdnej moci. Na základe ich podnetu Európska asociácia sudcov posudzovala vývoj platnej právnej úpravy o nezávislom postavení súdnej moci, pričom na rokovaní v Istanbule 4. septembra 2011 jednohlasne schválila Rezolúciu k súlade noviel zákonov a navrhovaných noviel zákonov o právnej úprave postavenia sudcov v Slovenskej republike s medzinárodnými štandardmi o sudcovskej nezávislosti. Európska asociácia sudcov v rezolúcii síce zdôraznila, že sudcovská nezávislosť musí byť sprevádzaná zodpovednosťou, zároveň však vyjadrila obavu, že niektoré novely zákonov môžu viesť k neprimeranému vplyvu výkonnej moci na moc súdnu, pričom poukázala aj na neoprávnenú kritiku súdnej moci: *„Nemiestne kritizovanie súdnych rozhodnutí, špecifické komentáre vyjadrujúce nepodložené pochybnosti o správnosti súdnych rozhodnutí, rovnako ako urážlivé výroky predstaviteľov výkonnej a zákonodarnej moci na adresu sudcov a súdnej moci ako takej.“* Na druhej strane Európska asociácia sudcov v rezolúcii pozitívne vyhodnotila snahu vlády zvýšiť transparentnosť súdnych konaní, vyslovila názor, že riadne odôvodnenie súdnych rozhodnutí je prostriedkom, ktorým možno efektívne dosiahnuť zvýšenie dôvery verejnosti k súdnej moci a jej predstaviteľom. Európska asociácia sudcov na záver odporučila slovenským štátnym orgánom, aby zabezpečili medzinárodne uznávané štandardy nezávislosti súdnej moci a zároveň neprijímali opatrenia, ktoré by smerovali k neprimeranej ingerencii výkonnej moci do nezávislého postavenia súdnej moci.

**PRÁVO ZDRUŽOVAŤ SA V DOHOVOROCH
MEDZINÁRODNEJ ORGANIZÁCIE PRÁCE**
THE RIGHTS OF ASSOCIATION IN THE INTERNATIONAL
LABOUR ORGANISATION CONVENTIONS

doc. JUDr. Dagmar Lantajová, Ph.D.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Príspevok približuje základné udalosti týkajúce sa vzniku a pôsobenia Medzinárodnej organizácie práce a zameriava sa na základnú charakteristiku dohovorov o slobode združovania a práve organizovať sa a podpore kolektívneho vyjednávania, ktoré boli uzavreté na pôde Medzinárodnej organizácie práce.

Kľúčové slová: Medzinárodná organizácia práce, sloboda združovania, právo organizovať sa, zamestnávateľia, zamestnanci, odborové organizácie

Abstract: The paper describes the basic events concerning the establishment and operation of the International Labour Organisation and focuses on the basic characteristics of the conventions concerning freedom of association and the right to organise and promotion of the collective bargaining concluded at the International Labour Organisation.

Key words: International Labour Organisation, Freedom of Association, Right to Organise, Employers, Employees, Trade Unions

Sloboda združovania a právo organizovať sa patrí nielen medzi základné sociálne práva a slobody, ale je veľmi dôležitou zásadou pracovnoprávných vzťahov a je základným predpokladom na dobre fungujúcu tripartitu. Európsky dohovor o ľudských právach a základných slobodách z roku 1950 v znení príslušných protokolov vo svojom článku 11 upravuje slobodu zhromažďovania a združovania a stanovuje, že *„každý má právo na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa s inými, vrátane práva zakladať na obranu svojich záujmov odbory alebo vstupovať do nich“*.¹ Medzinárodná organizácia práce (ďalej aj „MOP“) sa otázkou nielen definície tohto práva, ale aj obsahovo, zaoberá od svojho vzniku vo viacerých dohovoroch a odporúčaniach.

¹ Rím 4. novembra 1950, publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 209/1992 Zb., resp. č. 102/1999 Z. z.

1. Vznik MOP v kontexte historických udalostí

Vzniku medzinárodných organizácií predchádzala zmena politických a ekonomických podmienok. Štáty si najprv museli uvedomiť, že majú rovnaké záujmy, že sú od seba ekonomicky vzájomne závislé a výhodnejšia je pre nich vzájomná spolupráca ako izolácia. Dôležité bolo aj vytvorenie svetového trhu. Štáty postupne nahradili konferencie a kongresy (od 17. st.) s dočasným charakterom správnych únií (druhá polovica 19. st.), ktoré položili základ na stále medzinárodné organizácie. Medzi takéto únie patrili napr. Medzinárodná telegrafná únia (1856), Medzinárodná poštová únia (1874), Medzinárodný úrad pre miery a váhy (1875) či Únia pre železnice (1890). V roku 1914 bolo evidovaných 212 medzinárodných organizácií, z toho 20 medzivládnych a 192 mimovládnych.²

Prvá stála politická organizácia, Spoločnosť národov, vznikla po prvej svetovej vojne v roku 1919. Jej štatút bol vypracovaný počas Parížskej mierovej konferencie (zúčastnilo sa na nej 32 dohodových a pridružených štátov) a stal sa súčasťou Versaillskej mierovej zmluvy.³ Hlavným orgánom konferencie bolo plenárne zhromaždenie a rozhodujúcim orgánom tzv. Rada desiatich (Najvyššia rada), ktorá sa skladala z dvoch zástupcov USA, Veľkej Británie, Francúzska, Talianska a Japonska. Otcom myšlienky vytvoriť medzinárodnú univerzálnu organizáciu, ktorá bude bdieť nad kolektívnou bezpečnosťou a dodržiavaním svetového mieru, medzinárodného práva, a to prostredníctvom mierového riešenia sporov, bol prezident USA W. Wilson, ktorý v rámci svojho posolstva Kongresu predneseného v januári 1918 predstavil svojich 14 bodov tvoriacich zásady povojnového usporiadania Európy. Hoci vznik Spoločnosti národov iniciovali USA a mali aj rozhodujúci vplyv počas rokovaní na Parížskej konferencii, jej členmi sa napokon nestali. Kongres USA odmietol ako dôsledok presadzovania Monroeovej doktríny angažovanosť USA v Spoločnosti národov a Versaillskú zmluvu neratifikoval.

Napriek svojmu vzniku až v roku 1918 sa Československo malo možnosť zúčastniť na Parížskej mierovej konferencii, pričom bolo aktívne a aj úspešné v rámci diplomatických rokovaní, ktoré smerovali k urovnaniu vzťahov medzi štátmi po ukončení prvej svetovej vojny. Československú delegáciu viedol spočiatku predseda vlády K. Kramář, resp. minister zahraničných vecí E. Beneš, neskôr to bol uznávaný slovenský diplomat Š. Osuský (pôsobiaci

² POTOČNÝ, M, ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část*, 5. doplněné a rozšířené vydání, Praha, C. H. Beck, 2006, s. 274 – 275. ISBN 80-7179-536-4.

³ *Ibidem*, s. 73 – 75.

v rokoch 1920 až 1937 aj ako delegát Československa v Spoločnosti národov⁴). V rámci Parížskej mierovej konferencie sa začali okrem rozhovorov o Spoločnosti národov i rokovania vedúce k vzniku Medzinárodnej organizácie práce. Československo bolo aktívne aj v rámci týchto rokovaní, bolo jednou z deviatich krajín, ktoré boli členmi Komisie pre medzinárodnú pracovnú legislatívu. Ďalšími členmi okrem zástupcov Najvyššej rady (Francúzsko, Japonsko, Taliansko, USA, Veľká Británia) boli Belgicko, Kuba a Poľsko.⁵ Komisia bola zriadená na plenárnom zasadnutí mierovej konferencie, ktoré sa konalo 25. januára 1919, kde Československo zastupovali diplomati Štefan Osuský a Viktor Braťo⁶), pričom jej hlavnou úlohou bolo prispieť k udržaniu mieru a kolektívnej bezpečnosti prostredníctvom sociálnej spravodlivosti.

Myšlienku založiť organizáciu, ktorá by regulovala pracovné podmienky na medzinárodnej úrovni formou pracovnoprávnych predpisov, už skôr zviditeľnili dvaja priemyselníci Robert Owen z Walesu (podnikateľ a utopický socialista, ktorý robotníkom pracujúcim v jeho továrni vytvoril jednoznačne lepšie pracovné podmienky, aké boli v prvej polovici 19. st. obvyklé) a Daniel Legrand (švajčiarsky priemyselník a filantrop, ktorý spolu s otcom založili svoju továreň na stuhy v Alsasku vo Francúzsku, kde poskytovali zamestnancom nielen výhodnejšie podmienky na prácu, ale aj bývanie, školu a snažili sa znížiť pracovný čas deťom). Zhmotnenie ich myšlienky sa realizovalo v roku 1900, keď v Paríži vznikla mimovládna Medzinárodná asociácia pre právnu ochranu pracovníkov (centrála mala sídlo v Bazileji vo Švajčiarsku), nasledoval prvý nadnárodný odborový orgán Medzinárodný sekretariát odborových organizácií založený v Dánsku. Medzinárodná asociácia pre právnu ochranu pracovníkov bola založená kvôli prepojeniu medzi osobami, ktoré žijú v rôznych priemyselných štátoch a považujú právnu ochranu pracovníkov za dôležitú. Cieľom asociácie bolo založiť aj Medzinárodný úrad práce, ktorý by publikoval v anglickom, nemeckom a francúzskom jazyku periodickú zbierku zákonov pracovnoprávnych predpisov vo všetkých krajinách, a zároveň uľahčiť štúdiu a aplikáciu týchto predpisov všetkým členom. Ambíciou bolo aj zorganizovanie medzinárodných kongresov o pracovnoprávnej legislatíve. Aj z týchto dôvodov bola táto asociácia považovaná za predchodkyňu Medzinárodnej organizácie práce. Svoju činnosť ukončila v roku 1925, v čase,

⁴ MUSIL, M. *Štefan Osuský – priekopník Spoločnosti národov a zjednotenej Európy*. Studia Politica Slovaca, Personálie, s. 88 – 89, dostupné na https://www.sav.sk/journals/uploads/04201202SPS_2_2011_%20M%20Musil_Personalie.pdf, (27.4.2019).

⁵ USA, Veľká Británia, Francúzsko, Taliansko, Japonsko, Belgicko mali dvoch zástupcov, Kuba, Poľsko a Československo iba jedného zástupcu – ČSR zastupoval E. Beneš – Dostupné na https://www.jstor.org/stable/2188076?seq=24#metadata_info_tab_contents (27.4.2019).

⁶ Dostupné na <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv03/d2> (27.4.2019).

keď už Medzinárodná organizácia práce bola etablovanou medzinárodnou organizáciou.⁷

Obdobie po prvej svetovej vojne bolo obdobím rozpadu starého európskeho poriadku, zanikli európske monarchie a vznikli nové národné štáty, za hlavného vinníka prvej svetovej vojny bolo označené Nemecko, ktoré po svojej porážke prišlo o všetky svoje kolónie i rozsiahlu časť svojho územia. Politické zmeny niesli so sebou aj ťažkú hospodársku situáciu, povojnová obnova hospodárstva nebola jednoduchá, bolo treba prejsť z vojnovnej výroby na mierovú, štáty, ktoré sa zúčastnili na vojnách boli nútené vracaf svoje pôžičky, došlo k inflácii a enormnému zvýšeniu cien, čo malo vplyv hlavne na chudobnejšie vrstvy obyvateľstva, pričom ťažkú prácu v priemysle, ako aj v poľnohospodárstve boli nútené vykonávať už počas vojny aj ženy a deti. Toto obdobie je charakterizované vlnou štrajkov, hospodárska situácia sa odrazila i v zlých pracovných podmienkach pracujúcich, ktorých mzda bola veľmi nízka. Bolo to obdobie nielen nepokojov, ale i sociálnych a technologických zmien, chudoby, nerovnosti a diskriminácie. Silneli hlasy, aby opatrenia na dosiahnutie a udržanie mieru obsahovali aj zabezpečenie spravodlivejších pracovných podmienok, nové pracovnoprávne predpisy a odborové práva, ale aj sociálnu spravodlivosť, ktorá je nevyhnutná pre všeobecný a trvalý mier. Došlo aj k väčšiemu pochopeniu vzájomnej závislosti na svetovej ekonomike a potrebe spolupráce s cieľom získať podobnosť pracovných podmienok v krajinách, ktoré súťažia o svetové trhy.⁸

Vznik MOP mal rovnaký scenár ako vznik Spoločnosti národov. Vznikla na Parížskej mierovej konferencii ako autonómna organizácia – prvá špecializovaná agentúra pričlenená k Spoločnosti národov. Dôvodov na založenie takejto organizácie bolo viacero. Okrem politického (zotrvaťie pracovníkov v zlých pracovných podmienkach by viedlo k sociálnym nepokojom, ktoré mohli vyústiť až do revolúcie, a tým by bol ohrozený mier vo svete), a ekonomického (neprijatie sociálnej reformy by ktorékoľvek odvetvie hospodárstva alebo štát ako taký dostalo do nevýhody vo vzťahu k svojim konkurentom) motívu to bolo aj uplatňovanie zásady humanity vzhľadom na veľmi zlé podmienky pracujúcich, pretože sa zvyšoval počet vykorisťovaných pracovníkov, nebol braný žiaden ohľad na ich zdravie, v podstate ani vek, pohlavie, rodinný život či sociálne postavenie.

Komisia pre medzinárodnú pracovnú legislatívu začala po svojom zvolení pracovať na návrhu Ústavy MOP, prvé zasadnutie sa uskutočnilo 1. februára 1919, na ktorom bol za jej predsedu zvolený Samuel Gompers (vedúci

⁷ Dostupné na <http://www.staff.city.ac.uk/tom.davies/IALL.html> (27.4.2019).

⁸ Dostupné na <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang-en/index.htm> (27.4.2019).

predstaviteľ Americkéj federácie práce). Komisia sa uzniesla na potrebe vytvorenia MOP ako trojstrannej – tripartitnej organizácie, jedinej svojho druhu, ktorej členmi by sa stali zástupcovia vlád, zamestnávateľov a zástupcovia pracovníkov členských štátov MOP a všetci by pôsobili aj v jej výkonných orgánoch. Návrh textu Ústavy MOP bol Komisiou pripravený vo veľmi krátkom čase a schválený už 4. marca 1919, pričom mierová konferencia s ním vyslovila súhlas 11. apríla 1919. Ústava MOP je súčasťou Mierovej zmluvy medzi mocnosťami spojenými a združenými a Nemeckom (Versailles, 28. júna 1919)⁹ a tvorí jej XIII. časť (články 387 až 427).

2. Pôsobenie MOP

Prvá Generálna konferencia MOP sa uskutočnila vo Washingtone 19. októbra 1919, kde prijala prvých šesť dohovorov. MOP sa v lete roku 1920 presťahovala do Ženevy a jej prvým riaditeľom sa stal zástupca Francúzska Albert Thomas. Za menej ako dva roky bolo prijatých deväť medzinárodných dohovorov a 10 odporúčaní, ktoré upravovali kľúčové otázky ako pracovný čas, nezamestnanosť, ochrana materstva, nočná práca žien, minimálny vek na prijatie do zamestnania a nočná práca pre mladistvých v priemysle.¹⁰ V roku 1926 bol zriadený Výbor expertov dohliadajúci na uplatňovanie noriem MOP, ktorý dodnes existuje a skladá sa z nezávislých právnikov zodpovedných za preskúmavanie vládnych správ členských štátov MOP. Výbor je povinný v rámci tohto kontrolného systému každoročne predkladať Generálnej konferencii MOP svoje zistenia a správy o aplikácii dohovorov a odporúčaní MOP zo strany ich zmluvných strán. Ciele a účel MOP boli viackrát predmetom posudkového konania Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti¹¹ (napr. rozšírenie kompetencie MOP v oblasti úpravy podmienok zamestnávania osôb v poľnohospodárstve)¹². Vypuknutie druhej svetovej vojny vyvolalo dočasné presídlenie vedenia MOP zo Ženevy do Montrealu v Kanade. Na Generálnej konferencii MOP vo Filadelfii bola 10. mája 1944 prijatá Filadelfská deklarácia, ktorá sa stala prílohou Ústavy MOP a redefinovala ciele a úlohy MOP. Preambula Ústavy MOP sa už odvoláva na zásady: práca nie je tovar; sloba-

⁹ Publikovaná v Zbierke zákonov pod č. 217/1921 Sb.

¹⁰ Dostupné na <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/medzinarodna-spolupraca/medzinarodne-organizacie/medzinarodna-organizacia-prace-mop/historia-medzinarodnej-organizacie-prace.html> (27.4.2019).

¹¹ PCIJ, Series B, No 2; PCIJ, Series B, No 3; PCIJ, Series B, No 13; PCIJ Series A/B, No 50.

¹² JENNINGS, R., WATTS, A. *Oppenheim's international law. Vol. 1, Peace: introduction and part 1* 9th ed. – Oxford: Oxford University Press, 2008. - lxxvii, - ISBN 978-0-582-30245-7, 987 p.

da prejavu a združovania sa sú základnými podmienkami pokroku; každá chudoba predstavuje nebezpečenstvo pre prosperitu všade vo svete; všetky ľudské bytosti, bez ohľadu na rasu, vierovyznanie alebo pohlavie, majú právo usilovať sa o svoj materiálny blahobyť aj o svoj duchovný rozvoj v podmienkach slobody a dôstojnosti, ekonomickej bezpečnosti a rovnakých príležitostí¹³). Pôvodné články ústavy boli v roku 1945 už uvedené s novým číslovaním a to 1 až 40.¹⁴ Po vzniku Organizácie Spojených národov (ďalej len „OSN“) sa MOP stala prvou medzinárodnou organizáciou (z celkového počtu 19), ktorá získala status zmluvne pridruženej špecializovanej (odbornej) organizácie (agentúry) na základe uzavretia dohody o spolupráci s Hospodárskou a sociálnou radou OSN (ďalej len „HaSR“) v zmysle čl. 57 a 63 Charty OSN. V nasledujúcich rokoch sa počet členských štátov zvýšil, v súčasnosti ich je 187. Väčšiu časť členských štátov tvoria rozvojové krajiny, priemyselné krajiny tvoria menšinu, rozpočet vzrástol päťnásobne a počet úradníkov štvornásobne. MOP založila v roku 1960 Medzinárodný inštitút pre výskum práce v Ženeve a v roku 1965 Medzinárodné vzdelávacie centrum v Turíne. Organizácia získala v roku 1969 pri príležitosti 50. výročia svojho vzniku Nobelovu cenu za mier s odôvodnením, že hlavným cieľom činnosti MOP je stanoviť zásady, ktorými možno zlepšiť pracovné podmienky a sociálne práva zamestnancov, a tým znížiť sociálnu nespravodlivosť, pričom takéto reformy posilňujú príčiny mieru¹⁵. V roku 1977 sa USA rozhodli vystúpiť z MOP aj z protestu proti odsúdeniu Izraela za rasovú diskrimináciu a porušovanie odborových práv na okupovaných územiach, ako aj proti udeleniu štatútu pozorovateľa Organizácii za oslobodenie Palestíny Generálnou konferenciou MOP.¹⁶ Tento krok USA spôsobil problémy MOP s financovaním, keďže USA prispievali do jej rozpočtu značnou čiastkou, obnovenie členstva nastalo v roku 1980.

3. Hlavné orgány MOP

Najvyšší orgán MOP je *Generálna konferencia MOP*, ktorá sa schádza každoročne v Ženeve, pričom každý člen má štyroch zástupcov (dvaja zastupu-

¹³ Dostupné na <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm> (27.4.2019).

¹⁴ Publikovaná v Zbierke zákonov pod č. 98/1947 Sb.

¹⁵ Dostupné na <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1969/labour/facts/> (1.6.2019).

¹⁶ VAN DAELE, J. *The International Labour Organization (ILO) in Past and Present Research*, IRSH 53 (2008), pp. 485 – 511, doi:10.1017/S002085900800356, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, s. 502, Dostupné na https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/FADBC7A7DC66CB9225745DE537D176B8/S0020859008003568a.pdf/international_labour_organization_ilo_in_past_and_present_research.pdf (27.4.2019).

jú vládu, jeden zamestnancov a jeden zamestnávateľov). Každý delegát má nezávislý hlas a hlasuje individuálne. Generálna konferencia volí 2/3 väčšinou Správnu radu, potvrdzuje rozpočet, schvaľuje dohovory a odporúčania. *Správna rada*, ktorá zasadá 3 až 4 razy ročne, má 56 členov, z ktorých 28 je zástupcov vlád, 14 je zástupcov zamestnancov, ako aj zamestnávateľov, pričom 10 miest je rezervovaných pre zástupcov vlád štátov, ktoré majú hlavnú úlohu v priemysle a určuje ich Správna rada. Zostávajúcich 18 delegátov je volených Generálnou konferenciou každé tri roky. Správna rada tiež volí Generálneho riaditeľa Medzinárodného úradu práce (ďalej len „MÚP“), určuje politiku a pracovný program MOP. *Stálym sekretariátom* MOP je *Medzinárodný úrad práce*, ktorý vykonáva všetku činnosť, ktorou ho poverí Generálna konferencia alebo Správna rada. MOP má aj veľa oblastných (územných) úradov pre Afriku, Áziu, Ameriku, Blízky a Stredný východ a Európu.¹⁷

4. Zmluvný systém MOP

Zmluvný systém v rámci MOP sa skladá zo 189 medzinárodných dohovorov,¹⁸ ktoré upravujú základné zásady a práva pri práci, základné ľudské práva, pracovný pomer, zamestnanie a ochranu pred nezamestnanosťou, sociálnu politiku, podnikanie, podmienky práce, správu práce, verejnú službu a verejné práce, otázky týkajúce sa migrujúcich pracovníkov a domorodého a kmeňového obyvateľstva, pracovníkov v mimo metropolitných oblastiach, osobitných zamestnaneckých skupín, sociálneho zabezpečenia (sociálneho poistenia, odporúčania o HIV a AIDS a svet práce, t. j. otázky z rôznych oblastí úpravy práva, ktorými sa MOP zaoberá (konkrétne napr. detská práca, ochrana materstva, zdravia, úprava pracovného času, a pod.). Dohovory nie sú pre členské štáty automaticky záväzné, štáty sú povinné ich len predložiť vnútroštátnym orgánom a v prípade, že tie rozhodnú o ich ratifikácii, stávajú sa dohovory záväzné pre daný štát po ukončení ratifikačného procesu. Okrem dohovorov bolo prijatých päť (technických) protokolov (k dohovorom č. 81, 89, 110, 147 a 155)¹⁹ a 205 odporúčaní.²⁰

¹⁷ KLEPACKI, Z. M. a kol. *Slovník medzinárodných organizácií*. Nakladateľstvo Pravda, Bratislava 1978, s. 259 – 261.

¹⁸ Dostupné na https://labordoc.ilo.org/primo-explore/collectionDiscovery?vid=41ILO_V1&collectionId=814662000002676&lang=en_US (19. 4. 2019).

¹⁹ Dostupné na https://labordoc.ilo.org/primo-explore/collectionDiscovery?vid=41ILO_V1&collectionId=8146679240002676&lang=en_US (19. 4. 2019).

²⁰ Dostupné na <https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12010:0::NO::> (19. 4. 2019).

Dohovory dojednané na pôde MOP možno považovať za pracovné normy MOP, ktoré môžu členské štáty ratifikovať. Dohovory delíme na 8 základných (fundamentálnych), ktoré ratifikovalo 144 štátov, sú to Dohovor č. 29 o nútej alebo povinnej práci, č. 87 o slobode združovania a ochrane práva organizovať sa, č. 98 o použití zásad práva organizovať sa a kolektívne vyjednávať, č. 100 o rovnakom odmeňovaní mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty, č. 105 o zrušení nútej práce, č. 111 o diskriminácii, pokiaľ ide o zamestnanie a povolanie, č. 138 o minimálnom veku na prijatie do zamestnania a č. 182 o zákaze a o okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce; 4 riadiace dohovory (č. 81 o inšpekcii práce v priemysle a v obchode, č. 122 o politike zamestnanosti, č. 129 o inšpekcii práce v poľnohospodárstve a č. 144 o trojstranných konzultáciách na podporu uplatňovania medzinárodných noriem) a 177 technických, medzi ktoré patria všetky ostatné dohovory. Slovenská republika ratifikovala všetky základné a riadiace dohovory a 67 technických dohovorov.

Dohovory MOP zaraďujeme medzi mnohostranné prezidentské zmluvy, ktoré sa prijímajú na pôde Generálnej konferencie MOP a následne sa ponúkajú členským štátom MOP na ratifikáciu. Dohovory majú určité spoločné črty, ako napr. väčšina dohovorov nadobúda platnosť po ratifikácii aspoň dvoma štátmi. Zmenu alebo doplnenie úpravy obsiahnutej v dohovoroch je možné dosiahnuť najmä formou prijatia nového dohovoru. Dohovory zväčša možno vypovedať po uplynutí 10 rokov odo dňa, keď prvýkrát nadobudli platnosť. Ak štát nevyužije túto možnosť vypovedať dohovor počas roka, ktorý nasleduje po 10 rokoch platnosti dohovoru, môže tak urobiť opäť až po ďalších 10 rokoch. Výpoveď treba uskutočniť písomnou formou, oznámením doručeným generálnemu riaditeľovi MÚP, ktorý je depozitárom týchto dohovorov, pričom výpovedná lehota je jeden rok. Ukončenie platnosti dohovoru je možné aj prijatím jeho revidovaného znenia, t. j. ratifikácia dohovoru členským štátom MOP, ktorý úplne alebo čiastočne mení pôvodný dohovor má *ipso iure* za následok vypovedanie pôvodného dohovoru, ak už nový, revidovaný dohovor nadobudol platnosť. Dňom nadobudnutia platnosti revidovaného dohovoru sa stáva pôvodný dohovor „zatvorený“, t. j. žiaden ďalší členský štát MOP už nemôže k nemu pristúpiť, ak revidovaný dohovor nestanovuje inak. Dohovory MOP je možné doplniť aj protokolmi, ktoré tak ako dohovory nadobúdajú platnosť 12 mesiacov po uložení dvoch ratifikačných listín a následne pre každý ďalší štát taktiež 12 mesiacov po uložení jeho ratifikačnej listiny u generálneho riaditeľa MÚP, ktorý je depozitárom dohovorov MOP. V prípade, že štát je zmluvnou stranou tak dohovoru, ako aj protokolu, vypovedanie platnosti dohovoru zahŕňa *ipso iure* aj vypovedanie platnosti protokolu, pričom platnosť dohovoru aj protokolu skončí jeden

rok od doručenia výpovede generálnemu riaditeľovi MÚP. K dohovorom MOP sa prijímajú aj odporúčania, ktoré nie sú záväzné pre jednotlivé štáty, nemajú charakter medzinárodnej zmluvy v súlade s Viedenským dohovorom o zmluvnom práve z roku 1969,²¹ ale dopĺňajú ustanovenia dohovoru a majú len odporúčajúci charakter. Odporúčania prijíma Generálna konferencia MOP a nadobúdajú platnosť v deň, keď boli prijaté na jej plenárnom zasadnutí. V súlade s čl. 19 odsek 6 Ústavy MOP sa odporúčania rozpošlú členským štátom MOP na preskúmanie ich účinkov v rámci vnútroštátneho právneho poriadku jednotlivých štátov. Členský štát je povinný predložiť odporúčanie svojim kompetentným orgánom najneskôr do 18 mesiacov od jeho prijatia a následne by mali byť prijaté opatrenia na zabezpečenie jeho vykonávania. Členský štát následne vyhotoví správu o tomto postupe, ako aj o výsledku a predloží ju generálnemu riaditeľovi MÚP.²²

5. Kontrolný mechanizmus MOP

Kontrolný mechanizmus dohovorov MOP je podobný kontrolnému mechanizmu Európskej sociálnej charty²³ a upravuje ho Ústava MOP v článkoch 22 až 34 (aktuálneho číslovania). *Spravodajská procedúra* vyžaduje vypracovanie výročnej správy členským štátom o opatreniach, ktoré prijal na aplikáciu ustanovení všetkých dohovorov MOP, ktorých je zmluvnou stranou (článok 22). Stručné zhrnutie správ predloží Generálny riaditeľ MÚP Generálnej konferencii. *Procedúru sťažností profesijných združení zamestnávateľov alebo pracovníkov* upravuje článok 24 ústavy a stanovuje, že tieto združenia majú právo podať námietky MÚP, ak niektorý štát vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku nezabezpečil efektívne dodržiavanie dohovorov, ktorých je zmluvnou stranou. Správna rada môže tieto námietky zaslať príslušnému štátu a požiadať ho o vypracovanie vyhlásenia, ktoré považuje za vhodné. Správna rada má právo zverejniť námietky, ak nedostala od príslušného štátu predmetné vyhlásenie v primeranom čase, alebo toto vyhlásenie nepovažu-

²¹ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 15/1988 Zb.

²² VAVRO, B. *Dohovory a odporúčania MOP (pracovné normy MOP), Chronologický prehľad s vysvetliškami*. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Bratislava 2011, 4. doplnené a prepracované vydanie, s. 110, dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/medzinarodna-spolupraca/medzinarodne-organizacie/medzinarodna-organizacia-prace-mop/dohovory-a-odporucania-mop-1919-2011-chronologicky-prehľad.pdf> použité dňa 19. 12. 2016.

²³ LANTAJOVÁ, D. Zmluvný systém Európskej sociálnej charty. In: *Europeizácia a transnacionalizácia pracovných vzťahov*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-242-4, s. 64 – 77.

je za uspokojivé. *Právo medzištátnych sťažností* je upravené v článku 26 ústavy, podľa ktorého môže ktorýkoľvek štát podať sťažnosť na MÚP v prípade, že nie je spokojný s realizáciou záväzkov z dohovorov MOP iným štátom. Správna rada môže takúto sťažnosť predložiť v súlade s článkom 24 príslušnému štátu na vyjadrenie, ak to však nepovažuje za potrebné, môže vymenovať vyšetrovaciu komisiu (jej zloženie zodpovedá tripartitnému zastúpeniu, ktoré je typické pre MOP), ktorá sťažnosť prerokuje a vypracuje o tom správu, v ktorej prijme vhodné odporúčania potrebné na uspokojenie sťažujúcej sa vlády, určí aj čas, kedy by sa mali vykonať. Generálny riaditeľ MÚP predloží správu vyšetrovacej komisie Správnej rade a každej vláde, ktorej sa sťažnosť týka a zverejní ju. Každá vláda by mala do troch mesiacov oznámiť generálnemu tajomníkovi MÚP, či prijíma, alebo neprijíma príslušné odporúčania. Pri negatívnej odpovedi by mala zároveň oznámiť, či navrhuje tento spor predložiť Medzinárodnému súdному dvoru (článok 29), ktorý môže akýkoľvek záver alebo odporúčanie potvrdiť, zmeniť alebo zrušiť, proti jeho rozhodnutiu odvolanie prípustné nie je.

MOP okrem uvedených kontrolných mechanizmov zaviedla v roku 1950 po dohode s HaSR *osobitnú procedúru na ochranu odborového združovania*, ktorá je použiteľná aj proti štátom, ktoré príslušné dohovory neratifikovali, ale z členstva v MOP im vyplýva povinnosť rešpektovať slobodu odborov.²⁴ V súvislosti s touto procedúrou bol zriadený *Výbor pre odborové slobody* (členovia sú menovaní na základe tripartity Správnu radou), ktorý prijíma a prejednáva sťažnosti sociálnych partnerov proti štátom a tie môže postúpiť *Vyšetrovacej a zmierovacej komisii pre odborové otázky*, ktorej návrhy štáty väčšinou rešpektujú.

Dohovory týkajúce sa slobody združovania a práva organizovať sa

Dohovory MOP sú multilaterálne zmluvy, ktoré z hľadiska nášho právneho poriadku označujeme za prezidentské zmluvy a na ich platnosť sa vyžaduje od Slovenskej republiky ratifikácia. Slovenská republika po svojom vzniku sukcedovala²⁵ do 57 dohovorov a protokolov, ktorými bola viazaná Česká a Slovenská federatívna republika 15. júna 1993 s platnosťou od 1. januára 1993.²⁶

²⁴ JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. IURA EDITION, Bratislava 2006, s. 111 – 112.

²⁵ LANTAJOVÁ, D. *Medzinárodnoprávna úprava inštitútu sukcesie štátov*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, 240 s. ISBN 978-83-7490-788-0.

²⁶ Oznámenie MZV SR č. 110/1997 Z. z.

Dohovory MOP, ktoré sa zaoberajú základnými ľudskými právami a to právom združovať sa a organizovať sa, obsahujú úpravu venujúcu sa vytváraniu a pôsobeniu odborových organizácií ako organizácií zamestnancov, ako aj organizácií zamestnávateľov.

1. Najstarším dohovorom v oblasti práva združovať sa je Dohovor MOP č. 11 o právach poľnohospodárskych pracovníkov združovať sa a zlučovať sa. Dohovor prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 3. zasadnutí 12. novembra 1921. Dohovor nadobudol platnosť 11. mája 1923²⁷ a je platný aj pre Slovenskú republiku. Dohovor doteraz ratifikovalo 123 štátov. Každý člen MOP, ktorý ratifikuje tento dohovor, sa zaväzuje zabezpečiť všetkým pracujúcim v poľnohospodárstve rovnaké práva združovania, ako majú zaručené pracovníci v priemysle. Zároveň sa daný štát zaväzuje zrušiť všetky zákonné alebo iné ustanovenia, ktoré by takéto práva obmedzovali.

2. V roku 1947 Generálna konferencia MOP prijala Dohovor MOP č. 84 o združovacom práve a o riešení pracovných sporov na nemetropolitných územiach. Dohovor Generálna konferencia prijala na svojom 30. zasadnutí 11. júla 1947 v Ženeve. Dohovor nadobudol platnosť 1. júla 1953, doteraz ho ratifikovalo iba deväť štátov, Slovenská republika k nim nepatrí. Tento dohovor sa vzťahuje na nemetropolitné územia. Zmluvné strany dohovoru musia prijať potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby odborové zväzy, ktoré zastupujú dotknutých pracovníkov, mali právo uzatvárať kolektívne zmluvy so zamestnávateľmi alebo organizáciami zamestnávateľov, opatrenia na ochranu pracovníkov a uplatňovanie pracovnoprávných predpisov. Prípadné spory, ktoré vzniknú medzi zamestnávateľmi a pracovníkmi by mali byť vyšetrené postupmi čo najjednoduchšími a najrýchlejšími a malo by sa dosiahnuť spravodlivé urovnanie prostredníctvom zmierovacieho konania. Výročné správy o uplatňovaní dohovoru musia obsahovať hodnotenie, do akej miery bol dosiahnutý pokrok v danej oblasti.

3. Dohovor MOP č. 87 o slobode združovania a ochrane práva organizovať sa patrí medzi osem základných dohovorov MOP. Dohovor prijala Generálna konferencia MOP v San Franciscu na svojom 31. zasadnutí 9. júla 1948. Dohovor nadobudol platnosť 4. júla 1950.²⁸ Dohovor ratifikovalo 155 štátov a na základe sukcesie je platný aj pre Slovenskú republiku, pričom v súlade so svojím čl. 15 dohovor nadobudol pre Československú socialistickú republiku

²⁷ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 98/1924 Sb., resp. 4. bod oznámenia č. 110/1997 Z. z.

²⁸ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 489/1990 Zb., resp. 28. bod oznámenia č. 110/1997 Z. z.

platnosť už 21. januárom 1965. Dohovor č. 87 vychádza z princípu uvedeneho v preambule ústavy MOP, ktorá uznáva zásadu slobody združovania ako prostriedok na zlepšenie podmienok zamestnania a zabezpečenia mieru, berúc do úvahy, že Filadelfská deklarácia znova potvrdila, že „sloboda vyjadrovania a združovania je nevyhnutnou podmienkou stáleho pokroku“. Každý členský štát MOP, pre ktorý platí tento Dohovor, sa zaväzuje zaviesť viaceré opatrenia, medzi ktoré patrí aj to, že pracovníci a zamestnávateľia bez akéhokoľvek rozdielu majú právo bez predchádzajúceho schválenia ustanovovať organizácie podľa vlastnej voľby, stať sa členmi týchto organizácií, ich povinnosťou však je podriadenie sa stanovám týchto organizácií. Organizácie pracovníkov a zamestnávateľov majú právo vypracúvať svoje stanovky a pravidlá, úplne slobodne voliť svojich zástupcov, organizovať svoju správu a činnosť a formulovať svoj program. Orgány zmluvného štátu nebudú obmedzovať toto právo ani brániť jeho zákonnému vykonávaniu. Organizácie pracovníkov alebo zamestnávateľov nemôžu byť rozpustené alebo ich činnosť pozastavená administratívnym rozhodnutím. Organizácie pracovníkov a zamestnávateľov majú právo ustanovovať federácie a konfederácie, stať sa ich členmi, a každá takáto jednotka má právo sa stať členom medzinárodných organizácií pracovníkov a zamestnávateľov. Každý členský štát MOP, ktorý je zmluvnou stranou tohto Dohovoru, sa zaväzuje urobiť všetky potrebné a vhodné opatrenia, aby zabezpečil pracovníkom a zamestnávateľom slobodné vykonávanie práva odborovo sa organizovať. Vnútroštátne právne predpisy určujú, do akej miery budú záruky vyplývajúce z tohoto Dohovoru uplatnené v ozbrojených silách a v polícii v danej krajine. Zároveň v súlade s čl. 19 ods. 8 ústavy MOP ustanovenia tohto Dohovoru nemôžu zhoršiť už existujúce postavenie príslušníkom ozbrojených síl a polície.

4. Ďalším z ôsmich základných dohovorov MOP je Dohovor MOP č. 98 o použití zásad práva organizovať sa a kolektívne vyjednávať. Dohovor prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 32. zasadnutí 1. júla 1949. Dohovor nadobudol platnosť 18. júla 1951, doteraz ho ratifikovalo 166 štátov, medzi nimi aj Československo, pre ktoré dohovor nadobudol platnosť 21. januára 1965.²⁹ Dohovor stanovuje, že pracovníci majú byť chránení proti všetkým prejavom diskriminácie smerujúcim k ohrozeniu odborej slobody v ich zamestnaní, najmä nemajú byť prijatí do zamestnania pod podmienkou, že sa nestanú členmi odborej organizácie, resp. nesmú byť prepustení zo zamestnania práve pre svoje členstvo v danej organizácii. Odborové organizácie pracovníkov a organizácie zamestnávateľov majú byť autonómne, pričom na

²⁹ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 470/1990 Zb. resp. 33. bod oznámenia č. 110/1997 Z. z.

organizácie pracovníkov by nemali mať vplyv organizácie zamestnávateľov, ako aj samotní zamestnávatelia. Odborové organizácie by mali byť nezávislé od vôle, kontroly či od financií zamestnávateľa. Štáty, zmluvné strany dohovoru, by mali v rámci svojej jurisdikcie zabezpečiť rešpektovanie práva organizovať sa a to tak prostredníctvom kreovania osobitných orgánov, ako aj prijatím primeraných opatrení, ktoré by mali smerovať k využitiu dobrovoľného vyjednávania medzi zamestnávateľmi a organizáciami zamestnávateľov na jednej strane a organizáciami pracovníkov na druhej strane vedúceho k dojednaniu kolektívnych zmlúv. Na uvážení zmluvných strán je uplatnenie týchto ustanovení v ozbrojených silách a polícii, no v súlade s čl. 5 ods. 1 tohto dohovoru a v súlade s čl. 19 ods. 8 Ústavy MOP nemôžu ustanovenia tohto dohovoru zhoršiť ich podmienky, ak sú výhodnejšie, ako stanovuje tento dohovor, ktorý sa však netýka postavenia zamestnancov v štátnej správe. Zmluvné štáty majú zasielať generálnemu riaditeľovi Medzinárodného úradu práce podľa odseku 2 článku 35 Ústavy Medzinárodnej organizácie práce územnú pôsobnosť tohto dohovoru. Vždy, ak to bude považovať za potrebné, Správna rada Medzinárodného úradu práce predloží Generálnej konferencii správu o vykonávaní tohto Dohovoru a preskúma, či treba dať na program rokovania Generálnej konferencie otázku jeho úplnej alebo čiastočnej revízie.

5. Dohovor MOP č. 141 o organizáciách vidieckych pracovníkov a o ich úlohe v hospodárskom a sociálnom rozvoji prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 60. zasadnutí 23. júna 1975. Dohovor nadobudol platnosť 24. novembra 1977 a ratifikovalo ho 41 štátov, avšak nie Slovenská republika. Dohovor uznáva dôležitosť vidieckych pracovníkov vo svete, ktorá si vyžaduje, aby aj pre nich boli dostupné opatrenia hospodárskeho a sociálneho rozvoja, aby sa ich podmienky práce a života mohli trvalo a účinne zlepšovať. Tento dohovor sa vzťahuje na všetky typy organizácií vidieckych pracovníkov, všetky kategórie vidieckych pracovníkov, bez ohľadu na to, či ide o zárobkovo činné osoby alebo samostatne zárobkovo činné osoby. Všetci spomínaní pracovníci majú právo založiť si a podľa pravidiel príslušnej organizácie pripojiť sa k organizáciám podľa vlastného výberu bez predchádzajúceho osobitného povolenia. Zásada slobody združovania sa plne rešpektuje aj pri vidieckych pracovníkov a tiež ich organizácie musia byť nezávislé a dobrovoľné a musia zostať bez akéhokoľvek zasahovania, nátlaku alebo represie. S cieľom umožniť organizáciám vidieckych pracovníkov zohrávať svoju úlohu v hospodárskom a sociálnom rozvoji každý členský štát, ktorý ratifikuje tento dohovor, prijme a vykoná politiku aktívneho povzbudzovania týchto organizácií, najmä s cieľom odstrániť prekážky brániace ich zakladaniu. Každý člen, ktorý ratifikuje tento dohovor, zabezpečí, aby vnútroštátne zákony

alebo predpisy vzhľadom na osobitné okolnosti vidieckeho sektora nebránili zakladaniu a rastu organizácií vidieckych pracovníkov.

6. Dohovor MOP č. 151 o ochrane práva organizovať sa a o postupoch pri určovaní podmienok zamestnania vo verejnej službe prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 64. zasadnutí 27. júna 1978. Dohovor nadobudol platnosť 25. februára 1981 a ratifikovalo ho 56 štátov vrátane Slovenska.³⁰ Národná rada Slovenskej republiky pri vyslovení súhlasu s dohovorom (uznesenie č. 1788 z 2. decembra 2009) rozhodla, že ide o medzinárodnú zmluvu, ktorá má podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky prednosť pred zákonmi. Prezident Slovenskej republiky dohovor ratifikoval 3. februára 2010. Pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 22. februára 2011 v súlade s článkom 11 ods. 3. Vzhľadom na to, že Dohovor o práve organizovať sa a o kolektívnom vyjednávaní z roku 1949 nepokrýva všetky kategórie verejných zamestnancov, dohovor č. 151 sa vzťahuje na všetkých verejných zamestnancov, ak sa na ne nevzťahujú výhodnejšie ustanovenia iných medzinárodných pracovných dohovorov. Rozsah, v rámci ktorého sa záruky ustanovené v dohovore č. 151 vzťahujú na zamestnancov na vysokom stupni riadenia, ktorých funkcie sa bežne považujú za politicky určujúce alebo riadiace, alebo na zamestnancov, ktorých povinnosti majú prísne dôverný charakter, sa vymedzia vnútroštátnymi zákonmi alebo predpismi. Taktiež vnútroštátne predpisy vymedzia rozsah, v rámci ktorého sa ustanovenia tohto dohovoru vzťahujú na ozbrojené sily a na políciu. Verejní zamestnanci v ich zamestnaní požívajú primeranú ochranu pred skutkami protiodborovej diskriminácie, ako je podmienka, že verejní zamestnanci nevstúpia do organizácií verejných zamestnancov alebo sa vzdajú členstva v nich, resp. že budú prepustení z dôvodov členstva v organizácii verejných zamestnancov alebo pre účasť na bežnej činnosti takej organizácie, resp. bude im spôsobená iná ujma na ich právach z dôvodu vyššie uvedeného členstva. Organizácie verejných zamestnancov majú požívať úplnú nezávislosť od verejných úradov a dostatočnú ochranu pred akýmikoľvek zásahmi zo strany verejných úradov pri ich vytváraní, činnosti alebo spravovaní. Za zasahovanie v zmysle ustanovení tohto článku sa považujú najmä podpora vytvárania organizácií verejných zamestnancov ovládaných verejným úradom alebo podpora organizácie verejných zamestnancov finančnými alebo inými prostriedkami s cieľom podriať také organizácie kontrole verejného úradu. Verejní zamestnanci majú tak ako iní pracovníci občianske a politické práva, ktoré sú nevyhnutné na riadne vykonávanie slobody združovania, s výhradou povinností vyplývajúcich iba z ich postavenia a povahy ich funkcií.

³⁰ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 171/2010 Z. z.

7. Dohovor MOP č. 154 o podpore kolektívneho vyjednávania prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 67. zasadnutí 19. júna 1981. Dohovor nadobudol platnosť 11. augusta 1983 a ratifikovalo ho 48 štátov vrátane Slovenska. Národná rada Slovenskej republiky vyslovila s dohovorom súhlas svojím uznesením č. 1535 z 24. júna 2009 a rozhodla o tom, že ide o medzinárodnú zmluvu podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi. Prezident Slovenskej republiky dohovor ratifikoval 24. augusta 2009 a dohovor pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 17. septembra 2010 v súlade s článkom 11 ods. 3.³¹ Dohovor sa vzťahuje na všetky odvetvia hospodárskej činnosti, a preto by sa kolektívne vyjednanie malo umožniť všetkým zamestnávateľom a všetkým skupinám pracovníkov v odvetviach činnosti pokrytých týmto dohovorom. Kolektívne vyjednanie je v tomto dohovore chápané ako akékoľvek rokovanie medzi zamestnávateľom na jednej strane a zamestnancami na druhej strane, ktorého cieľom je vymedziť pracovné podmienky a podmienky zamestnávania, upraviť vzťahy medzi zamestnávateľmi a pracovníkmi či upraviť vzťahy medzi zamestnávateľmi alebo ich organizáciami a organizáciou pracovníkov alebo organizáciami pracovníkov. Hlavným cieľom tohto dohovoru je podporiť kolektívne vyjednanie, keďže by malo byť umožnené všetkým zamestnávateľom a všetkým skupinám pracovníkov. Štát by mal podporiť vytvorenie pravidiel v oblasti kolektívneho vyjednávania medzi organizáciami zamestnávateľov a organizáciami pracovníkov a zároveň kolektívnemu vyjednávaniu by nemala prekážať absencia pravidiel upravujúcich jeho priebeh alebo neprimeranosť či nevhodnosť takých pravidiel. Orgány a postupy určené na riešenie pracovných sporov by mali byť koncipované tak, aby prispeli k podpore kolektívneho vyjednávania. Ustanovenia tohto dohovoru nebránia tomu, aby sa kolektívne vyjednanie uskutočňovalo aj v podobe zmierovacích alebo rozhodcovských mechanizmov či prostredníctvom inštitúcií, na ktorých sa strany kolektívneho vyjednávania dobrovoľne zúčastňujú. Opatrenia prijaté na podporu kolektívneho vyjednávania nemajú obmedzovať slobodu kolektívneho vyjednávania.

K niektorým z vyššie uvedeným dohovorom MOP boli prijaté aj odporúčania MOP, ktoré sa tak ako dohovory zaoberajú otázkou slobody združovania a práva organizovať sa, ako aj účinného uznania práva kolektívne vyjednávať. Patria sem:

1. Odporúčanie MOP č. 91 o kolektívnych zmluvách, ktoré prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 34. zasadnutí 29. júna 1951.
2. Odporúčanie MOP č. 110 o podmienkach zamestnania plantážnych pra-

³¹ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 14/2010 Z. z.

- covníkov, ktoré prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 42. zasadnutí 24. júna 1958.
3. Odporúčanie MOP č. 149 o organizáciách vidieckych pracovníkov a o ich úlohe v hospodárskom a sociálnom rozvoji, ktoré prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 60. zasadnutí 23. júna 1975.
 4. Odporúčanie MOP č. 159 o postupoch pri vymedzení podmienok zamestnania vo verejnej službe; ktoré prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 64. zasadnutí 27. júna 1978. Toto odporúčanie dopĺňa Dohovor MOP č. 151 o ochrane práva organizovať sa a o postupoch pri určovaní podmienok zamestnania vo verejnej službe z roku 1978.
 5. Odporúčanie MOP č. 163 o podpore kolektívneho vyjednávanía, ktoré prijala Generálna konferencia MOP v Ženeve na svojom 67. zasadnutí 19. júna 1981. Toto odporúčanie dopĺňa Dohovor MOP o podpore kolektívneho vyjednávanía č. 154 z roku 1981.

Ak by sme chceli hodnotiť pôsobenie MOP, môžeme konštatovať, že po vzniku sa organizácia sústredila hlavne na problémy Európy, hoci jej členmi boli už aj v tom čase niektoré latinskoamerické, ako aj ázijské štáty (Argentína, Brazília, Čile, India, Čína, Japonsko). Dominantné postavenie mali zástupcovia industrializovaných krajín Európy. Štúdie neeurópskych problémov boli vypracovávané zriedkavejšie. Zameranie sa najmä na problémy Európy bolo zrejme ovplyvnené aj činnosťou Spoločnosti národov. Všeobecná hospodárska kríza, masová nezamestnanosť, ako aj vzostup diktatúry v Európe aj v Latinskej Amerike ovplyvnili činnosť tak Spoločnosti národov, ako aj MOP. V začiatkoch svojej činnosti sa MOP zameriavala skôr na sociálne dôsledky ako príčiny. Obdobie celosvetovej krízy znamenalo sústredenie sa skôr na ekonomické podmienky, MOP začala presadzovať opatrenia menovej a úverovej politiky a medzinárodného obchodu s jednoznačným cieľom stimulovať oživenie hospodárstva. Po skončení druhej svetovej vojny v roku 1945 sa MOP stala súčasťou nového multilaterálneho systému ako špecializovaná agentúra OSN.³² Organizácia zohrala úlohu v ďalších kľúčových historických okamihoch, akými boli dekolonizácia, vytvorenie odborových organizácií a s tým súvisiace kolektívne vyjednávanie a v súčasnosti aj budovanie etického a produktívneho rámca pre spravodlivú globalizáciu. MOP

³² VAN DAELE, J. *The International Labour Organization (ILO) in Past and Present Research*. IRSH 53 (2008), pp. 485 – 511, doi:10.1017/S002085900800356, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Dostupné na https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/FADBC7A7DC66CB9225745DE537D176B8/S0020859008003568a.pdf/international_labour_organization_ilo_in_past_and_present_research.pdf (27.4.2019).

má aj v súčasnosti dostatok priestoru, aby dokázala v rámci svojej činnosti vyvinúť dostatočné úsilie na zlepšenie podmienok pracujúcich vo viacerých oblastiach, ktorých právna úprava a hlavne jej aplikácia nie je na adekvátnej úrovni doby, v ktorej žijeme.

Ak by sme chceli hodnotiť pôsobenie MOP a dosah jej dohovorov pre Slovensko, treba si pripomenúť, že po vzniku Československa v roku 1918 existoval v právnej oblasti dualizmus, keďže na jeho území platilo dovtedajšie rakúske, ako aj uhorské právo. Ak by sme sa zamerali len na právo spolkové, tak platil rakúsky spolkový zákon č. 134 z roku 1867 na území Čiech (napr. vznik spolku povoľovalo zemské miestodržiteľstvo, policajné úrady však mohli spolkov zakázať, ak podľa ich názoru založenie odporovalo zákonom a právu) a na území Slovenska platilo obyčajové právo Uhorska, v ktorom občianske a politické práva a slobody neboli jednotne upravené zákonnou formou. Stanovy spolkov a politických strán schvaľoval minister vnútra, politické demonštrácie, zhromaždenia a sprievody mali byť spolu s programom vopred ohlásené vrchnosti, ktorá ich mohla zakázať pre ohrozenie verejnej bezpečnosti a poriadku.³³ Základnú spoločnú úpravu v danej oblasti poskytla až Ústavná listina Československej republiky (zákon č. 121/1920 Sb.), ktorá vo svojom čl. 113 uzákonila slobodu zakladať spolky, nedovoľovala ich podrobovať cenzúre, pričom výkon spolkového práva mal upraviť zákon, ktorý jediný mohol obmedziť toto právo z dôvodov v ňom uvedených. Možno však konštatovať, že medzinárodné zmluvy, ktorými bolo Československo viazané, dopomohli k rozšíreniu práv a záväzkov, ktoré sa napriek právnemu dualizmu rovnako týkali Čechov, ako aj Slovákov a ich výkon bol tak totožný pre všetkých obyvateľov Československa. Vzhľadom na to, že MOP bola po svojom vzniku 1919 dostatočne činná, aj ona svojimi dohovormi a odporúčaniami prispela k uplatňovaniu práv a záväzkov v oblasti pracovnoprávných vzťahov, v rámci ktorých sa etablovalo aj zhromažďovacie právo a právo organizovať sa.

Záver

Medzinárodná organizácia práce, ktorá patrí k najstarším medzinárodným medzivládnyh organizáciám, je pevnou súčasťou medzinárodného spoločenstva. Základné dohovory, ktorými upravuje rôzne otázky pracovnoprávných vzťahov, akceptuje väčšina štátov sveta. Medzi tieto dohovory patria aj dva

³³ MALÝ, K., SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*. Panorama, Praha 1988, s. 491 – 499.

dohovory (č. 87 a 98), ktoré sa zaoberajú otázkami združovacieho práva a práva organizovať sa. Tieto dohovory prispeli k vzniku a rozvoju odborových organizácií ako výsledku práva združovať sa v súvislosti s výkonom práce.

ČINNOSŤ ANTIDEMOKRATICKÝCH OBČIANSKÝCH ZDRUŽENÍ V KONTEXTE SLOBODY ZDRUŽOVANIA

THE ACTIVITY OF ANTIDEMOCRATIC VOLUNTARY ASSOCIATIONS IN CONTEXT OF FREEDOM OF ASSOCIATION

Mgr. Dominik Fabián, JUDr. Jakub Neumann¹

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Článok sa venuje téme zneužívania občianskych združení na šírenie nedemokratických a antiliberálnych myšlienok. Autori v prvej časti prezentujú sumár obmedzení, ktorými sa zákonodarca pokúša takýmto aktivitám zabrániť. Ani to však nezabraňuje tendenciám takéto obmedzenia obchádzať, čo sa práca pokúsi preukázať na vybranom príklade. Súčasťou článku sú aj návrhy *de lege ferenda*, ktoré by v uvádzanom kontexte mohli k ochrane demokratické a právneho štátu prispieť.

Abstract: The Article aims at the misuse of voluntary associations for promotion of anti-democratic and antiliberal thoughts. In the first part authors present summary of restrictions, through which parliament tries to prevent such activities. In fact, even these restrictions do not prevent from tendencies to overpass such restrictions, what this Article tries to demonstrate on one particular case. The terminal part of the Article introduces proposals *de lege ferenda*, which could under aforementioned circumstances lead to higher protection of democratic and law state.

Volebný úspech neliberálnych politických hnutí vo viacerých členských krajinách Európskej únie opätovne otvára tému efektívnych prostriedkov *obranyschopnej (militantnej) demokracie* spájanú najmä s menom Karla Loewensteina.² Predmet takejto diskusie je však obyčajne obmedzený na problematiku vzniku a činnosti politických strán – extrémistické prejavy ich čelných predstaviteľov, resp. prijímanie neústavných ústavných zákonov.³ Popri spomenutých „veľkých rybách“ tak obyčajne pozornosti unikajú subjekty zvyš-

¹ Autori sú interní doktorandi na Katedre teórie práva a ústavného práva Trnavskej univerzity v Trnave. Tento príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA, 1/0172/17, 2017 – 2019 – *Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávnych vzťahoch a súkromnoprávných vzťahoch*.

² Bližšie pozri najmä prvý z dvojice článkov, v ktorom Loewenstein predstavuje svoju teóriu „militantnej demokracie“: LOEWENSTEIN, K. *Militant Democracy and Fundamental Rights I*. In: *The American Political Science Review*, Vol. XXXI, 1937, No. 3, s. 417 – 432.

³ Bližšie pozri diskusiu k témam „materiálne jadro ústavy“ a „klauzula večnosti“.

nej časti spektra, ktorých činnosť, hoci s nepomerne nižšou mierou spoločenskej nebezpečnosti, môže mať taktiež nedemokratický charakter.

Za jednu z takýchto opomínaných skupín možno považovať najmä občianske združenia,⁴ ktorých počet v roku 2018 na Slovensku presahoval 50 000 hranicu.⁵ V nasledujúcej, prvej časti článku sa pokúsime poukázať na zákonné prostriedky, slúžiace na zabránenie občianskym združeniam šíriť nedemokratické myšlienky. Súčasťou takéhoto výpočtu bude aj niekoľko návrhov *de lege ferenda*, ktoré by podľa nášho názoru „obranyschopnosť“ demokracie v podmienkach Slovenskej republiky zefektívni.

Na úvod treba zdôrazniť, že nevšimavosť k východiskám teórie obranyschopnej demokracie nemožno pri úprave vzniku občianskych združení zákonodarcovi vytknúť. Hneď úvodné ustanovenia zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov nedovoľujú vznik takých združení, ktorých cieľom by bolo popieranie práv iných, porušovanie ústavy či zákonov (§ 4, písm. a), b), c) predmetného zákona). Identifikácia uvádzaného nedostatku predmetný zákon zveruje ministerstvu vnútra, ktoré je však pri kontrole splnenia zákonných podmienok „odkázané“ výlučne na formálnu kontrolou predložených stanov a uvedeného cieľa činnosti občianskeho združenia. V prípade, že by stanovy, či prezentovaný cieľ činnosti svojím obsahom naznačovali prekročenie „demokratických štandardov“, ministerstvo registráciu odmietne, resp. už existujúce združenie (po obligatórnej predchádzajúcej výzve upustiť od takéhoto konania) rozpustí. V spojení s možnosťou zrušenia občianskeho združenia rozhodnutím súdu podľa zákona č. 91/2016 Z. z. ide o celkový výpočet zákonných dostupných prostriedkov ochrany demokratického a právneho štátu.

Je zrejmé, že dôraz na kontrolu či zistenie možných problematických pravkov (nedostatkov) sa z povahy veci kladie práve na proces ich registrácie, než na neskorší výkon činnosti.⁶ Dôvodom je nielen rešpektovanie slobodnej sféry jednotlivca a spoločnosti, ale najmä spomenutý enormný počet zaregis-

⁴ WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základných práv a slobod. Komentár*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 488.

⁵ Relatívna popularita občianskych združení spočíva najmä vo viacerých výhodách, ktoré takáto forma spoločenstva ponúka. Ide najmä o (1) možnosť získania 2 % podpory platiteľov daní, (2) možnosť prijímania a využívania členských príspevkov ako nezdaňovaného zdroja príjmu, ale aj (3) možnosť vstupovania do obchodných spoločností (spoločnosť s ručením obmedzeným) s cieľom „zakryť“ ich skutočnú vlastnícku štruktúru.

⁶ Prirodzene musí štátny orgán pri rozhodovaní o odmietnutí zaregistrovať občianske združenie citlivo vnímať veľmi tenkú hranicu medzi konaním a názormi, ktoré by demokratický charakter štátu ohrozil skutočne mohli, a konaním a názormi, ktoré sice možno považovať za vrcholne kontroverzné, no nie otvorene ohrozujúce základy demokratického a právneho zriadenia.

trovaných združení, čo vzhľadom na personálnu (ale aj logistickú) náročnosť znemožňuje výkon kontroly faktickej, teda nielen prislúbenej činnosti združenia.

Na druhej strane práve táto činnosť môže byť tým jediným ukazovateľom zámeru vytvoriť formálny právny subjekt na realizáciu iných než proklamovaných cieľov združenia. Preto možno za vhodnú možno považovať cestu, ktorou kontrola reálne vykonávanej činnosti občianskych združení bola prenechaná občianskej spoločnosti a nevyhnutne ju nevykonáva štát (napr. pravidelnými kontrolami činností občianskych združení). Autoritatívne prostriedky sankcionujúce faktický výkon činností občianskych združení preto budú nastupovať spravidla až potom, ako je príslušný orgán na neprípustnú činnosť občianskeho združenia upozornený podnetom.

V tomto smere vnímame pozitívne vytvorenie registra mimovládnych neziskových organizácií zákonom č. 346/2018 Z. z o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov,⁷ ktorým sa začína boj o evidenciu a verejnú dostupnosť aktuálnych údajov o občianskych združeníach. Údaje o tom, kto je štatutárny zástupca občianskeho združenia, cieľ činnosti občianskeho združenia, informácie o jeho organizačných zložkách môžu významne pomôcť nielen štátu (identifikácia osôb, s ktorými štát v daných združeníach môže komunikovať), ale aj verejnej kontrole. Aj v tomto sme však len na začiatku. Verejnej kontrole činností občianskych združení (či sú v súlade so zákonom a stanovami, alebo nie) by mohlo významne pomôcť povinné zverejňovanie stanov občianskych združení na jednom mieste tak, aby sa s nimi verejnosť mohla oboznámiť, prípadne aj povinné zverejňovanie informácií o organizačných zložkách združení, ktoré nemajú samostatnú subjektivitu. Treba uviesť, že za vhodnú považujeme aj formu sankcie, ktorú zákonodarca zvolil pri neuvedení údajov do registra mimovládnych organizácií, ktorou je znemožnenie prijímania finančných prostriedkov od štátu na jednotlivé účely občianskeho združenia.

Možnosť zneužitia občianskych združení podnietila vo viacerých členských krajinách Európskej únie rozšírenie výpočtu dôvodov rozpustenia o situáciu, v ktorej občianske združenie vykonáva činnosť odporujúcu vopred stanovenému cieľu.⁸ Takto nastavená miera postihu však, podľa nášho názoru, presahuje hranicu efektívnych prostriedkov obranyschopnej demokracie,

⁷ Bližšie k zákonu o registri mimovládnych organizácií pozri v GAJDOŠOVÁ, M. Register mimovládnych neziskových organizácií a občianske združenia a odbory, alebo čo nové v slobode združovania? In: *Justičná revue*, 2019, č. 4, s. 371 – 381.

⁸ MAREŠ, M., VÝBORNÝ, Š. *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013, s. 84.

keďže rozpustenie združenia prebieha bez ohľadu na rozpor činnosti s demokratickým a právnym charakterom štátu. Výhodu spočívajúcu v odstránení problematického dokazovania antidemokratického charakteru aktivít združenia (keďže stačí „iba“ preukázanie takých aktivít, k realizácii ktorých sa združenie pri registrácii vopred neprihlásilo) nemožno považovať za dostatočnú v porovnaní s negatívom zásahu do slobody združovania.⁹ Problém sa tým však zďaleka nevyčerpáva.

Pertraktovaná téma si žiada aj nastolenie otázky, či rozpustenie občianskeho združenia (čo predstavuje najvyššiu možnú zákonnú „sankciu“) je dostačujúcim ochranným opatrením pred šírením myšlienok a vykonávaním aktivít, ktoré viedli k rozpusteniu daného združenia. Ťažisko tejto úvahy sa nachádza v zákone nijak neobmedzenej možnosti založiť iné, obdobné združenie, ktoré môže na činnosť rozpusteného predchodcu v relatívne krátkom období nadviazať.¹⁰ Diskusia práve nad touto otázkou je ešte o čosi naliehavejšia pri rozpustení politických strán rozhodnutím správneho súdu.¹¹

Z historickej perspektívy je v tejto súvislosti povšimnutiahodný zákon č. 201/1933 Sb. o zastavovaní činnosti a rozpúšťaní politických strán, ktorým sa zákonodarca v prvej československej republike snažil eliminovať hnutia s neskrytými antidemokratickým programom.¹² Zákon, ktorý na rozdiel od súčasnej úpravy právomoc rozpustiť politickú stranu paradoxne nezveroval súdnej moci (ale vláde), v § 10 a § 18 stanovoval obmedzenie, ktoré členov rozpustenej politickej strany postihli. Išlo predovšetkým o stratu všetkých verejných funkcií, ako aj o nemožnosť takéto funkcie v nasledujúcom trojročnej období znova získať, resp. sa o ňu čo i len uchádzať.

Aj v súčasnosti platný zákon č. 85/2005 Z. z. upravuje v § 3 ods. 3 obmedzenie súdnym rozhodnutím určených osôb zastávať funkciu člena prípravného výboru, štatutárneho, výkonného či revízneho orgánu strany, a to počas

⁹ Prírodnou reakciou by pri takomto opatrení mohlo byť uvádzanie rozsiahleho a všeobecného výpočtu aktivít, ktorým sa občianske združenie bude venovať, a to práve s cieľom vyhnúť sa „sankciám“ rozpustenia ministerstvom.

¹⁰ V súčasnosti prirodzene platí, že formu spomenutého „nadviazania“ môže splniť aj aktivita na sociálnych sieťach bez nutnosti a snahy zakladať akékoľvek iné občianske združenie.

¹¹ Popísaný jav sa v prípade politických strán objavil v Českej republike po rozpustení *Dělnické strany* Najvyšším správnym súdom v roku 2010. Momentom rozhodnutia sa za jej „nástupkyňu“ so súhlasom čelných predstaviteľov rozpustenej strany vyhlásila *Dělnická strana sociální spravedlnosti*. Verejnosti je taktiež známa informácia o existencii „záložnej politickej strany“ Mariana Kotlebu (*Ludová strana Pevnosť Slovensko*), v prípade rozpustenia politickej strany *Ludová strana Naše Slovensko* Najvyšším súdom SR. Okrajovo uvedme, že rozpustenie politickej strany Najvyšším súdom SR (na návrh generálneho prokurátora SR) predpokladá § 14 ods. 1 písm. e) zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach.

¹² Išlo predovšetkým o Sudetonemeckú stranu Konrada Henleina, ktorého obava z rozpustenia strany tlmila v otvorenej podpore myšlienok čoraz populárnejšieho Adolfa Hitlera.

piatich rokov. Právny poriadok však uvádzané obmedzenie nevzťahuje na fungovanie občianskych združení.

Istým zmiernením by vzhľadom na výrazne nižšiu mieru nebezpečnosti občianskych združení mohlo byť sankcionovanie iba tých osôb, ktoré v mene združenia buď nedovolenú činnosť preukázateľne vykonávali, prípadne takéto združenie zaregistrovali (boli súčasťou trojčlenného prípravného výboru). Použijúc analógiu vyššie uvedeného československého zákona by aj v prípade rozpustenia občianskeho združenia platil pre osoby, ktoré protiprávnu činnosť v mene združenia preukázateľne vykonávali (resp. alternatívne pre osoby, ktoré podali návrh na jeho registráciu...) zákaz v trojročnom období podať návrh na registráciu akéhokoľvek iného občianskeho združenia či politickej strany. Rovnako ako v prípade politických strán by úlohou takéhoto mechanizmu nevyhnutne nemusela byť snaha zabrániť vzniku iného združenia, ako skôr snaha upozorniť na (deklarovať) „obranyschopný“ charakter štátneho zriadenia. Uvažovať možno aj o automatickej strate členstva v iných, hoci aj svojim zameraním nesúvisiacich občianskych združeniach, resp. politických stranách (prirodzene s nemožnosťou v stanovenom období členstvo opätovne nadobudnúť).

Prirodzene možno predpokladať, že nastavenie takýchto pravidiel by sa ihneď stalo predmetom ostrej kritiky. Vytýkaný by mohol byť najmä nepomer medzi jednoduchým spôsobom založenia (registrácie) občianskeho združenia na jednej strane a „tvrdými“ sankciami sprevádzajúcimi jeho nútené rozpustenie na druhej strane. Sankcia v podobe nemožnosti podať návrh na registráciu iného občianskeho združenia (resp. politickej strany) je aj v tomto prípade relatívne výrazným zásahom do ústavou garantovaného práva slobody združovania.

Riešenie nastoleného problému by mohlo predstavovať vytvorenia viacerých „nárazníkových zón“, ktoré by napätie medzi uvádzanými extrémami zmierňovali. V súčasnosti plní funkciu akejsi nárazníkovej zóny iba už spomenuté „upozornenie“, ktorým ministerstvo vnútra pred definitívnym rozpustením občianske združenie vyzve, aby upustilo od konania odporujúceho zákonu.¹³

Za oveľa výstražnejší „signál“ hroziaceho rozpustenia občianskeho združenia by sme však osobne považovali možnosť udelenia peňažnej pokuty

¹³ Zákonodarca však nevymedzil akúkoľvek lehotu, počas ktorej tak má (musí) občianske združenie urobiť. Zaujímavé riešenie v tejto súvislosti zvolil český zákonodarca, ktorý správne súdu umožňuje pred rozpustením politickej strany rozhodnúť o pozastavení činnosti takejto strany. Zákon č. 424/1991 Sb. o sdružovaní v politických stranách a v politických hnutiach následne v § 14 ods. 2 stanovuje lehotu jedného roku na odstránenie vytýkaných nedostatkov. Ak politická strana (hnutie) nedostatky neodstráni, súd rozhodne o jej rozpustení.

(resp. viacerých pokút), ktorá by nasledovala vždy až po neúspešnej realizácii „upozornenia“. Nastavenie systému ochranných opatrení by sa dal sprísniť o pravidlo automatického (!) udelenie peňažného trestu v prípade, že občianske združenie bolo za posledných päť rokov už raz vzhľadom na svoju činnosť upozornené na porušovanie zákona (hoci združenie neurobilo po upozornení nápravu). Následné rozpustenie združenia by tak stratilo charakter prekvapivého a prísneho „trestu“, keďže pristúpenie k riešeniu *ultima ratio* by predchádzala minimálne zdvojená forma výstrahy ministerstva.

Pozornosti ministerstva by okrem aktivít jednotlivých združení nemala unikáť ani forma ich sebareprezentácie. Práve tá totiž môže častot predstavovať jeden z prvých indikátorov možného prekročenia zákona. V prípade organizácie *Slovenských brancov*, ktorej bude venovaná druhá časť článku, sa tak napríklad môžeme na webovom sídle dozvedieť informáciu, že cieľom takéhoto spoločenstva je vytvoriť „domobranu“.¹⁴ Akokoľvek „ústretovo“ zvolená interpretácia takéhoto vymedzenia (pomoc obyvateľom v čase vojny a vojnového stavu) svojím obsahom nevyhnutne evokuje aj výkon vojenskej (armádnej) činnosti (avšak s výrazným otáznikom nad orgánom velenia takejto „domobrany“). Nahrádzať a vykonávať činnosť štátnych orgánov v rozsahu im výslovne zákonom zverenej kompetencie pritom zákon o združovaní občanov v § 5 explicitne zakazuje. Osobitne zákonodarca označuje za nepovolené také občianske združenia, ktoré sú ozbrojené alebo majú ozbrojené zložky, s výnimkou združení, ktorých členovia držia alebo používajú zbrane na športové účely.¹⁵

Tým sa vraciame k nastolenej otázke sebareprezentácie združenia. Hoci je pravda, že *Slovenskí branci* doposiaľ činnosť „domobrany“ vzhľadom na trvajúce obdobie mieru fakticky nikdy nevykonávali (vykonávať nemohli), forma verejnej prezentácie tohto spoločenstva („*Sme domobrana*“) môže vzbudzovať dôvodné podozrenie, že v prípade vypuknutia vojny alebo vojnového stavu, by práve takúto činnosť vykonávať začalo.

Z vyššie uvádzaných dôvodom si myslíme, že sankčné opatrenia (vrátane možnosti rozpustenia občianskeho združenia) by mali byť aplikované aj v situáciách, keď združenia nedovolenú činnosť zatiaľ fakticky nevykonáva, no výkon takejto činnosti otvorene (napríklad formou uvedenej sebareprezentácie) prisľubuje.

Na záver v stručnosti zhrňme, že občianske združenia sú vzhľadom na jednoduchý spôsob svojho vzniku populárnym a často využívaným pros-

¹⁴ Bližšie pozri: In: slovenski-branci.sk [online], [cit.2019-20-04]. Dostupné na internete: <<http://www.slovenski-branci.sk/kdo-sme/>

¹⁵ Ustanovenie § 4 písm. c) zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov.

triedkom aj na šírenie myšlienok a postojov, ktoré môžu odporovať princípom demokratického a právneho štátu. Z uvádzaného dôvodu sme v prvej časti práce navrhli niekoľko opatrení *de lege ferenda*, ktoré by postih takýchto občianskych združení zefektívnili, čo by nepochybne posilnilo obranyschopnosť demokracie v podmienkach Slovenskej republiky.

Napätie medzi deklarovaným a skutočnými cieľmi a vykonávanými činnosťami občianskych združení sú skutočným problémom, pričom sťažená úloha (predovšetkým vzhľadom na ich enormný počet) príslušných orgánov efektívne kontrolovať reálny výkon činností občianskych združení umožňuje fungovanie občianskych združení, ktoré reálne vykonávajú neprípustné formy činnosti.

Uvádzané teoretické východiská sa pokúsime demonštrovať na príklade konkrétneho občianskeho združenia.

Naša vlasť je naša budúcnosť

Občianske združenie „*Naša vlasť je budúcnosť*“ zaregistrovalo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky 29. apríla 2016. Svoje stanov, resp. svoj program a ciele zo stanov zverejnilo občianske združenie na svojej oficiálnej stránke na sociálnej sieti facebook.¹⁶ Medzi svoje ciele toto združenie zaraďuje okrem iného ochranu zdravia a majetku obyvateľov Slovenskej republiky v prípade vojenských konfliktov a ochranu štátnej hranice prostredníctvom zložky občianskeho združenia s názvom: Slovenskí branci. Z mediálne dostupných informácií vyplýva, že občianske združenie „*Naša vlasť je budúcnosť*“ by malo mať takto formulované ciele aj v oficiálnom vyhotovení stanov. Podľa V. Šnídla však v stanovách predmetného združenia nie je výslovne uvedené, že tieto činnosti sa budú realizovať prostredníctvom sekcie domobrany občianskeho združenia – Slovenskí branci.¹⁷

Už takto formulované ciele predmetného občianskeho združenia vyvolávajú otázky o zákonnosti jeho fungovania a povahe ním vykonávaných aktivít. Najmä v prípade, ak by sa takéto ciele mali dosahovať držbou a používaním strelných zbraní členmi a predstaviteľmi predmetného združenia. Ohrozením demokratického zriadenia štátu totiž môže byť aj existencia ozbrojených

¹⁶ Dostupné online na https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1919485138083872&id=650692178296514.

¹⁷ ŠNÍDL, V. *Slovenskí branci majú krycie občianske združenie, štát mu povolil výchovu detí aj pomoc pri ochrane hraníc*. Dostupné online na <https://dennikn.sk/1192183/slovenski-branci-maju-krycie-obcianske-zdruzenie-stat-mu-povolil-vychovu-deti-aj-pomoc-pri-ochrane-hranic/>.

vojenských či polovojenských organizácií vo vnútri štátu, ktoré nie sú podriadené štátnym orgánom¹⁸ a nad ktorými štát nemôže efektívne vykonávať kontrolu a dohľad. Tie sa môžu nielen v krízových situáciách využiť proti štátnemu režimu, prípadne zriadeniu umožňujúcemu ich fungovanie. Vyššie uvedenú tézu nevyvracia ani existencia a fungovanie súkromných bezpečnostných služieb, ktoré ako ozbrojené organizácie osôb zabezpečujú ochranu majetku fyzických a právnických osôb. A to preto, že zákonodarca dôsledne rozlišuje medzi právnym režimom, v ktorom umožňuje pôsobenie občianskych združení, a právnym režimom, v ktorom umožňuje pôsobenie súkromných bezpečnostných služieb.

Kým spôsob fungovania občianskych združení sa dá charakterizovať najmä veľkou mierou slobody a autonómie občianskych združení s minimálnou mierou ingerencie štátu, koncentrujúcou sa najmä na moment vzniku občianskeho združenia (jeho registrácií), zohľadňujúc tak charakter a pestrosť záujmov zjednocujúcich obyvateľstvo, v prípade súkromných bezpečnostných služieb je to inak. Štát reflektuje, že súkromné bezpečnostné služby a iné ozbrojené organizácie v sebe koncentrujú faktickú moc, ktorá nie je priamo podriadená štátu a bez kontroly štátu môže byť proti štátu a jeho občanom kedykoľvek zneužitá. Štát minimalizuje riziko spojené s fungovaním súkromných bezpečnostných služieb tým, že určuje prísne podmienky ich fungovania. Fungovať môžu len na základe licencie, ktorá je spravidla časovo obmedzená a ktorú udeľuje orgán štátu len za splnenia prísnych podmienok rôzneho charakteru s tým, že vymedzuje rad situácií, v ktorých môže byť takáto licencie odňatá, resp. obmedzená. Dôležitým rozdielom je tiež úroveň dohľadu štátu, keď súkromné bezpečnostné služby musia každoročne podávať správu o svojej činnosti príslušnému štátnemu orgánu.¹⁹ Podľa aktuálnej právnej úpravy nie je prípustné, aby ozbrojené organizácie, hoci slúžiace na ochranu majetku súkromných osôb, realizovali svoju činnosť podľa voľnej právnej úpravy občianskych združení, vyhýbajúc sa tak dohľadu a kontrole štátu.

Takéto odôvodnenie neprípustnosti ozbrojených občianskych združení a rovnako neprípustnosť preberania činnosti štátnych orgán občianskymi združeniami je typické najmä pre krajiny, ktoré mali v minulosti negatívnu skúsenosť s totalitnými režimami. V prípade Slovenskej republiky je to historická skúsenosť s komunistickým a nacistickým režimom, keď združenia a politické strany mali vlastné ozbrojené jednotky, ktoré slúžili buď na zvrhnutie predchádzajúceho režimu, alebo upevnenie moci nastoleného totalitné-

¹⁸ BARTOŇ, M. a kol. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 434–435.

¹⁹ Zákon č. 473/2005 Z. z. o poskytovaní služieb v oblasti súkromnej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ho režimu.²⁰ Pravdepodobne aj z tohto dôvodu slovenský zákonodarca rovnako nepripúšťa fungovanie ozbrojených občianskych združení (s výnimkou športových).²¹

Analyzujúc činnosť o. z. „*Naša vlasť je budúcnosť*“ však možno dospieť aj k záverom, ktoré do určitej miery potvrdzujú obavy o spôsobe výkonu jeho činnosti, vyplývajúce z deklarovaných cieľov daného občianskeho združenia. Toto občianske združenie má sekciu, organizačnú zložku s názvom „*Slovenskí branci*“. Vzájomné prepojenie preukazuje aj oficiálne webové sídlo Slovenských brancov ponúkajúce priamy odkaz na už uvedené občianske združenie.²² Slovenskí branci sa identifikujú ako domobrana, ktorej deklarovaným cieľom je ochrana obyvateľov Slovenskej republiky, ich majetku a hraníc štátu v prípade krízových situácií. Identifikujú sa heslom „*V časoch miernych pomáhame, v časoch ťažkých bránime*“.²³ Vedenie sekcie Slovenskí branci používa názvy ako „*hlavný veliteľ síl Slovenských brancov*“, ktorý je zároveň predsedom združenia, „*podpredseda síl Slovenských brancov, veliteľ 1. oddielu Slovenských brancov*“ a pod.²⁴

Vychádzajú z ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu a zo zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu možno konštatovať, že tie neumožňujú žiadnym spôsobom delegovať ochranu hraníc, zdravia a majetku občanov Slovenskej republiky na žiadne vojenské ani polovojenské zoskupenia súkromných fyzických osôb či na iné súkromné fyzické alebo právnické osoby. Ide v zásade o úlohy zverené štátnym orgánom – Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky,²⁵ Policajnému zboru Slovenskej republiky,²⁶ ozbrojeným zložkám alebo iným štátnym orgánom.²⁷ Preto ich podľa nášho názoru občianske združenie, ani jeho zložka, nielenže nemôže vykonávať, ale ani nemôže ich vykonávanie deklarovať v stanovách občianskeho združenia.

²⁰ WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základných práv a slobod. Komentár*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 489 – 490.

²¹ GAJDOŠOVÁ, M. *Združenia a právo slobodne sa združovať*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, s. 135.

²² Bližšie pozri: In: slovenski-branci.sk [online], [cit.2019-21-05]. Dostupné online na <http://www.slovenski-branci.sk/>

²³ Dostupné online na <http://www.slovenski-branci.sk/kdo-sme/>

²⁴ Bližšie pozri: In. slovenski-branci.sk [online], [cit.2019-21-05]. Dostupné online na <http://www.slovenski-branci.sk/instruktori/>.

²⁵ Ustanovenie § 11 písm. a) zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy.

²⁶ Ustanovenie § 2 ods. 1 a nasl. Zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore.

²⁷ Ustanovenie § 2a a 3 zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu.

Hlavnou činnosťou Slovenských brancov je organizácia vojenského, polovojenského a bojového výcviku. V súčasnosti je propagovaná možnosť prihlásiť sa do kurzu s názvom „Letný vojenský kurz síl Slovenských brancov pre širokú verejnosť – pridaj sa!“.²⁸ Počas tohto letného kurzu má byť účastníkovi poskytnutý individuálny výcvik, ktorý „je neoddeliteľným a základným pilierom kurzu, ktorý pripraví každého účastníka v sfére osobných bojových zručností na úrovni jednotlivca. Fáza individuálneho výcviku je zameraná na oblasti poradovej prípravy a vojenskej disciplíny; streleckej prípravy a komplexnej manipulácie s dlhou ručnou zbraňou štandardným a vojenským spôsobom; využitie súčasti ochranného protichemického výstroja a okamžité reakcie na radiačné, chemické a biologické hrozby vojenského a nevojenského charakteru; ženijnú prípravu v rámci utajeného pôsobenia v teréne a prevenciu pred nástražnými systémami; základnú zdravotnícku prípravu zameranú na ošetrenia bojových a nebojových zranení; zvyšovanie fyzickej, kondičnej a psychickej odolnosti prekonávaním záťažových a nátlakových situácií, ktoré sa nesú počas celého trvania výcviku“.²⁹ Súčasťou kurzu má byť aj simulovaná bojová pohotovosť, bojové nasadenie, strelecká príprava a pod.³⁰

V roku 2018 organizovali Slovenskí branci podujatie nazvané „Základný bojový výcvik síl Slovenských brancov pre širokú verejnosť – pridaj sa!“ s obdobným programom.

Myslíme si, že v prípade vyššie uvedeného občianskeho združenia nejde len o propagovanú činnosť, ale o skutočne realizovanú činnosť. Z fotografií prezentovaných na stránke Slovenských brancov je zjavné, že skutočne realizujú bojovú a vojnovú prípravu, tréningy so strelnými zbraňami a pod.³¹ K dispozícii je tiež rad videozáznamov z výcvikov a operácii Slovenských brancov, z ktorých je zrejmé, že ide o nácvik boja a strelby.³² Slovenskí branci pri oficiálnych podujatiach vystupujú v zásade takmer vždy vo vojenských uniformách, resp. v armádnom oblečení. Pričom jednoznačne budia dojem organizovanej polovojenskej jednotky.

Analyzujúc prednesy čelných predstaviteľov Slovenských brancov možno rovnako konštatovať, že samotní Slovenskí branci sa považujú za národnú dobrovoľnú občiansku domobranu, ktorá je povolaná brániť Slovensko, slo-

²⁸ Dostupné online na <http://www.slovenski-branci.sk/letny-vojensky-kurz-sil-sb-pre-siroku-verejnost-pridaj-sa/>

²⁹ Tamže.

³⁰ Tamže.

³¹ Bližšie pozri: In: [slovenski-branci.sk](http://www.slovenski-branci.sk) [online], [cit.2019-21-05]. Dostupné online na <http://www.slovenski-branci.sk/fotogaleria/>

³² Bližšie pozri: In: [youtube.com](https://www.youtube.com) [online], [cit.2019-21-05]. Dostupné online na <https://www.youtube.com/watch?v=8U3eoL6GSxo>; <https://www.youtube.com/watch?v=Cj5g0FvriCw>; <https://www.youtube.com/watch?v=Rk9TuudrSXo>;

venské hodnoty a kultúru. Sú prirovnávaní k dobrovoľným vojenským zoskupeniam z našej histórie.³³

Zhrňujúc vyššie uvedené prejavy občianskeho združenia „*Naša vlasť je budúcnosť*“, a najmä jeho sekcie Slovenskí branci, sa možno domnievať, že ide o občianske združenie ozbrojené, resp. o občianske združenie s ozbrojenými zložkami. Je zjavné, že v tomto prípade sa zbrane nepoužívajú na športové účely, ale na prípravu na boj, vojnu alebo inú situáciu. Tieto ozbrojené zložky, ktoré sa označujú ako domobrana, nie sú zriadené zákonom ani na základe zákona, nie sú podriadené štátu, ale majú autonómne velenie. Myslíme si, že ich existencia je v rozpore s materiálnou podstatnou práva slobodne sa združovať, ktoré má aspoň v našom právnom priestore nevojenský charakter. Existencia takéhoto občianskeho združenia a najmä jeho ozbrojených zložiek, ktoré nie sú pod kontrolou štátu, je podľa nášho názoru sama osebe ohrozením bezpečnosti občanov Slovenskej republiky a štátneho zriadenia.

Fungovanie takýchto občianskych združení v praxi podľa nášho názoru nemožno vylúčiť. Dôležitou úlohou tak právnej praxe, ako aj právnej teórie v nasledujúcom období však pravdepodobne bude ustáliť, ako nastaviť pravidlá na kontrolu činnosti občianskych združení tak, aby bolo možné zabrániť faktickému fungovaniu občianskych združení v rozpore so zákonom, ale súčasne aby nedošlo k neprimeranému zásahu do podstaty slobody združovania. V súčasnosti sa nám javí ako vhodný spôsob, ktorý nepriamo zvolilo aj Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, spočívajúci v zvýšení transparentnosti fungovania mimovládnych neziskových organizácií, a to najmä tých, ktoré čerpajú finančné prostriedky zo štátu.

Použitá literatúra:

- BARTOŇ, M. a kol. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, 608 s. ISBN: 978-80-7502-128-1.
- GAJDOŠOVÁ, M. *Združenia a právo slobodne sa združovať*. Bratislava: C. H. Beck, 2013, 216 s. ISBN: 978-80-89603-08-4.
- GAJDOŠOVÁ, M. Register mimovládnych neziskových organizácií a občianske združenia a odbory, alebo čo nové v slobode združovania? In: *Justičná revue*, 2019, č. 4, str. 371 – 381. ISSN: 1335-6461.
- LOEWENSTEIN, K. Militant Democracy and Fundamental Rights I. In: *The American Political Science Review*, Vol. XXXI, 1937, No. 3, s. 417 – 432.
- MAREŠ, M., VÝBORNÝ, Š. *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013, 249 s.

³³ Bližšie pozri: In: youtube.com [online], [cit.2019-21-05]. Dostupné online na https://www.youtube.com/watch?v=MrgzuyB_eSY

ŠNÍDL, V. *Slovenskí branci majú krycie občianske združenie, štát mu povolil výchovu detí aj pomoc pri ochrane hraníc*. [cit.2019-23-05] Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/1192183/slovenski-branci-maju-krycie-obcianske-zdruzenie-stat-mu-povolil-vychovu-deti-aj-pomoc-pri-ochrane-hranic/>>.

WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 931. ISBN: 978-80-7357-750-6. In: slovenski-branci.sk [online], [cit.2019-23-05]. Dostupné na internete: <<http://www.slovenski-branci.sk>>

PROGRAM KONFERENCIE

Dňa 12. apríla 2019 sa v Bratislave uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia Sloboda združovania – verejnoprávne a súkromnoprávne aspekty. Konferenciu zorganizovala Katedra teórie práva a ústavného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity ako súčasť riešenia projektu „Združenia ako prvok demokracie a prejav slobody združovania vo verejnoprávných vzťahoch a súkromnoprávných vzťahoch“, Projekt VEGA, 1/0172/17, 2017 – 2019.

8:00 – 9:00 Registrácia účastníkov

*Otvorenie konferencie – ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, Th.D.
prodekanka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity*

doc. JUDr. Mgr. **Martina Gajdošová**, PhD.

Právnická fakulta Trnavská univerzita

Úvodné slovo – Aktuálne otázky slobody združovania v Slovenskej republike

doc. JUDr. **Kateřina Ronovská**, PhD.

Právnická fakulta Masarykova univerzita Brno

Aktuálne otázky spolkového práva v Českej republike

JUDr. **Ludvík David**, CSc.

Ústavný súd, Česká republika

Ekologické spolky v recentní judikatuře českého Ústavního soudu

prof. Dr. **Ivan Halász**, PhD

Spoločenskovedné výskumné centrum Maďarskej akadémie vied, Budapešť

Vývoj práva na združovanie v Maďarsku po roku 1989

JUDr. **Filip Cileček**

Najvyšší súd, Česká republika

Soudní přezkum rozhodnutí orgánu spolku

diskusia

10:40 – 10:55 prestávka

prof. JUDr. **Ján Svák**, DrSc.

Právnická fakulta Univerzity Komenského Bratislava

Verejnoprávne a súkromnoprávne preliňanie združovania v športe

prof. JUDr. **Helena Barancová**, DrSc.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity

Právo na štrajk a základné ekonomické slobody v Európskej únii

prof. JUDr. **Soňa Košičiarová**, PhD.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity

Procesné princípy v konaní o disciplinárnom previnení člena samosprávnej stavovskej organizácie

diskusia

12:00 – 13:00 prestávka

doc. JUDr. **Jana Vallová**, PhD.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, odbor všeobecnej vnútornej správy

Aplikačné problémy v praxi so zavedením novej právnej úpravy – zákona č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií

doc. JUDr. **Tibor Seman**, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika Košice

Ochrana osobných údajov vo vzťahu k občianskym združeniam

doc. JUDr. **Dagmar Lantajová**, PhD.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity

Právo združovať sa v dohovoroch Medzinárodnej organizácie práce

ThLic. Mgr. **Michaela Moravčíková**, Th.D.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity

Verejnoprávne aspekty autonómie cirkví a náboženských spoločností

JUDr. **Anton Škreko**, PhD.

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky / Právnická fakulta Trnavskej univerzity

Kolektívna správa autorských práv – súkromnoprávna záležitosť?

diskusia

prestávka

Mgr. Mgr. **Ladislav Križan**, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Komenského Bratislava

„Autonómia športu vs. šport financujúci štát“: právny nárok na príspevok uznanému športu z rozpočtu verejnej správy, výpočet jeho výšky a ich spoločný vplyv na život a slobodu združovania v národných športových zväzoch

JUDr. **Jaroslav Čollák**, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika Košice

Alternatívne riešenie sporov a združovacia sloboda – konotácie na hrane verejného a súkromného záujmu

doc. JUDr. **Matej Horvat**, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Komenského Bratislava

Administratívnoprávna zodpovednosť politických strán podľa volebného kódexu

Mgr. **Marián Meszáros**

Právnická fakulta Trnavskej univerzity

O združovaní zamestnancov v odborových organizáciách v 21. storočí

diskusia

17:30 Záver konferencie

Vedecký výbor konferencie:

prof. JUDr. *Helena Barancová, DrSc.,*

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

doc. JUDr. *Mgr. Martina Gajdošová, PhD.,*

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

doc. *Mgr. Marek Káčer, PhD.,*

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

prof. JUDr. *Soňa Košičiarová, PhD.,*

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

*ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, ThD.,
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave*

*doc. JUDr. Kateřina Ronovská, PhD.,
Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno*

*doc. JUDr. Tibor Seman, PhD.,
Právnická fakulta UPJŠ, Košice*

Organizačný výbor konferencie:

doc. JUDr. Mgr. Martina Gajdošová, PhD.

Mgr. Dominik Fabian

Mgr. Jakub Neumann

Martina Gajdošová, Soňa Košičiarová (eds.)

**SLOBODA ZDRUŽOVANIA
– VEREJNOPRÁVNE
A SÚKROMNOPRÁVNE ASPEKTY**

Zodpovedný redaktor: Jozef Molitor
Grafická úprava a zalomenie: Jana Janíková
Obálka: Marek Petržalka

Pre Právnickú fakultu Trnavskej univerzity v Trnave
vydalo vydavateľstvo TYPUS UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS,
spoločné pracovisko Trnavskej univerzity
a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, ako 272. publikáciu.
Vytlačila VEDA, vydavateľstvo SAV

ISBN 978-80-568-0354-7 (on-line)